NİĞDE EVLERİ

82014

Huriye ALTUNER (EYİER)

Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin
Sanat Tarihi Anabilim Dalı için Öngördüğü
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak hazırlanmıştır.

T 82014

Ankara
Ocak, 1999

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sanat Tarihi Anabilim Dalı YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Günsel RENDA

Üye

Yrd. Doç. Dr. Mustafa AKPOLAT

Üye

Yrd. Doç. Dr. Fatih MÜDERRİSOĞLU (Danışman)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../.....

Prof. Dr. İbrahim TANYERİ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışmada tarih boyunca pek çok kültüre ev sahipliği yapan Niğde'nin, XIX. yüzyıl ortaları ve XX. yüzyıl başı konut mimarisi incelenmiş, Osmanlı konut geleneği içindeki yeri saptanmıştır.

Çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, konunun tanımı, araştırma yöntemi, belge ve kaynaklar tanıtılmıştır. İkinci bölümde ise Niğde'nin tarihsel, fiziksel, sosyal, ekonomik ve konutların mimari özellikleri hakkında genel bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde geleneksel yapıların yerleşim düzeni, çevreyle olan ilişkileri, plan, cephe, malzeme ve teknik özellikleri, süsleme ve geçirdiği değişiklikler anlatılmaktadır.Katalog bölümünde ise evler plan tiplerine göre sınıflandırılarak ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir.

Beşinci bölüm, değerlendirme bölümüdür. Niğde evleri plan tipi, cephe özellikieri, mekan ve cephe elemanları, malzeme ve teknik kullanımı, süsleme açısından, Kapadokya Bölgesi ve diğer Anadolu kentlerindeki evlerle karşılaştırması yapılmıştır. Buna göre Niğde evleri, taş malzemesi, çıkmalı ve çıkmasız cephe tipleri, sofalı ve sofasız plan düzenlemesi, vurgulanmış giriş kapısı, çevre binalarla bütünleşen kütlesel gelişimi, bahçe ve avlu duvarlarıyla kendine özgü bir mimari oluşturduğu görülmektedir.

Sonuç bölümünde ise konutların korunmasıyla ilgili bir takım bilgi ve önerilere yer verilmiştir.

SUMMARY

The house architecture of Niğde (a place where a lot of cultures have passed through in history) has been researched and the position of Niğde within the Ottoman House Convention has been established.

This study consists of six parts. The definition of subject, the research method, and the documentation and resources have been introduced in the introduction section. In the second section, general information about the historical, physical and social characteristics of Niğde and the architecture features of the houses therein have been given. In the third section, the settlement arrangement of the conventional constructions, relations with the surroundings, the features of the plan, trontage, material and technical properties and decoration and the amendments underwent through time have been described. And in the catalog section, the houses have been depicted and classified according to the plan types in detail.

The fifth section is the section of evaluation. The plan types, frontage features, site and frontage elements, material and technical utilization of the Niğde Houses have been compared with the houses in the Cappadocia Region and other Anatolia Cities with respect to decoration. Niğde Houses appear to have a unique architecture with the stone materials, frontage types with and without projections, plan arrangements with and without halls, emphasized enrty doors, massive development integrating with the neighborhood constructions and with the garden and courtyard walls they have.

Some information and recommandations are given concerning protection of the houses in the conclusion section.

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
SUMMARY ii
İÇİNDEKİLER iii
LEVHA LİSTESİ vi
ÖNSÖZ xxi

I. GİRİŞ 1
1. KONUNUN TANIMI ve ALANI 1
1. Kavram Olarak Ev 2
2. Anadolu Öncesi Türkler'de Ev 3
3. Anadolu'da Ev 5
2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ 11
3. BELGELER ve GÜNÜMÜZ YAYINLARI 13
1. Kitabeler 13
2. Seyahatnameler 14
3. Salnameler 17
4. Şer'iyye Sicilleri 20
5. Vilayet Nizamnameleri 21
6. Belediye ve Ebniye Nizamnameleri 22
7. Günümüz Yayınları 23

II. NİĞDE'NİN KONUMU, TARİHÇESİ, TOPOGRAFYASI ve KENT DOKUSUNU BİÇİMLENDİREN ETMENLER 25
1. KONUMU 25
2. TARİHSEL GELİŞİMİ 25
1. Osmanlı Öncesi 26
2. Osmanlı Dönemi 30
3. NİĞDE'NİN TOPOGRAFYASI ve KENT DOKUSUNU BİÇİMLENDİREN ETMENLER 33

1. Topografya ve İklim 33
2. Kentin Genel Yapısı..... 33
1. Ulaşım ve Alt Yapı..... 35
2. Sosyal ve Ekonomik Özellikler..... 37
3. Eski Kentsel Kesimin Özellikleri..... 40
4. Konutların Genel Özellikleri..... 42

KATALOG LİSTESİ..... 45

III. KATALOG..... 48
1. SOFALI TİPLER..... 48
1. Dış Sofalı Tipler..... 48
1. Dış Sofalı Tek Odalı Tipler..... 48
2. Dar Köşe Sofalı Tipler..... 51
3. Yarı Merkezi Dış Sofalı Tipler..... 53
2. İç Sofalı Tipler..... 68
3. Orta Sofalı Tipler..... 81
2. SOFASIZ TİPLER..... 84
1. Hollü Tipler..... 84
2. Düzensiz Plan Şemasına Sahip Olanlar..... 100
3. PLAN TİPİ BELİRLENEMEYENLER..... 110

IV. GELENEKSEL NİĞDE EVLERİ..... 114
1. EVLERİ YAPTIRANLAR ve USTALAR..... 114
2. ÇEVRESEL İLİŞKİLER..... 115
3. KONUTLARIN YERLEŞİM DÜZENİ..... 116
4. MALZEME ve TEKNİK..... 117
5. PLAN ÖZELLİKLERİ..... 120
1. Plan Tipleri..... 122
2. Plan Elemanları..... 125

3. İç Mekan Elemanları..... 129
6. CEPHE ÖZELLİKLERİ..... 132
1. Cephe Tipleri..... 134
2. Cephe Elemanları..... 138
7. SÜSLEME..... 141
8. EVLERDE GÖRÜLEN DEĞİŞİKLİKLER ve BUGÜNKÜ DURUMU..... 147

V. DEĞERLENDİRME..... 150

VI. SONUÇ..... 161

NOTLAR..... 164

KAYNAKÇA..... 166

LEVHA LİSTESİ

Lev. 1. Niğde haritası (Gabriel 1962).
Lev. 2. Niğde haritası (Anonim 1986: 8643).
Lev. 3. Matrakçı Nasuh'un, Niğde minyatürü (Yurdaydın 1976: 18b).
Lev. 4. XIX. yüzyılda, Niğde'de mahallelerin yerleşim düzeni.
Lev. 5. 1930'larda Kale ve Alaaddin Mahallesinden görünüm (Gabriel 1962).
Lev. 6. 1930'larda Kale ve Alaaddin Mahallesinden görünüm (Gabriel 1962).
Lev. 7. 1930'larda Niğde'nin genel görünümü (Gabriel 1962).
Lev. 8. 1930'larda Niğde'nin genel görünümü (Gabriel 1962).
Lev. 9. 1930'larda Niğde'nin genel görünümü (Gabriel 1962).
Lev. 10. Niğde'den bir sokak tasviri.
Lev. 11. Aşağı Kayabaşı Mahallesinde, Merdivenli Sokağın genişlemesiyle oluşan meydan.
Lev. 12. Alaaddin Mahallesinde, Hatıroğlu Sokağın genişlemesiyle oluşan meydan.
Lev. 13. Aşağı Kayabaşı Mahallesinden bir çıkmaz sokak.
Lev. 14a. Bozulan tarihsel doku (Aşağı Kayabaşı Mahallesi).
Lev. 14b. Yeni yapılarle iç içe bir geleneksel ev (Aşağı Kayabaşı Mahallesi).
Lev. 15. Aşağı Kayabaşı Mahallesinden bir sokak görünümü.
Lev. 16. Alaaddin Mahallesinden bir sokak görünümü.
Lev. 17a. Aşağı Kayabaşı Mahallesinden bir sokak görünümü.
Lev. 17b. Aşağı Kayabaşı Mahallesinden bir sokak görünümü.
Lev. 18a. Aşağı Kayabaşı Mahallesinden bir sokak görünümü.
Lev. 18b. Aşağı Kayabaşı Mahallesinden bir sokak görünümü.
Lev. 19. Aşağı Kayabaşı Mahallesinden bir sokak görünümü.
Lev. 20. Sungur Mahallesinden bir sokak görünümü.
Lev. 21. Topçu Sokak silüetleri

Lev. 22. Polat Sokak silüetleri
Lev. 23. Karabulut Caddesi silüetleri
Lev. 24. Özdemir Sokak silüetleri
Lev. 25. Kuyulu Çıkmazı silüetleri
Lev. 26. Karabulut Caddesi-Malikhoca Sokak silüetleri
Lev. 27. Kadıoğlu Sokak silüetleri
Lev. 28. Aşağı Kayabaşı Mahallesi Genel silüetleri
Lev. 29. Aşağı Kayabaşı Mahallesinde bir sokak çeşmesi.
Lev. 30. Sungur Mahallesinde bir sokak çeşmesi.
Lev. 31. Yenice Mahallesinde bir sokak çeşmesi.
Lev. 32. Niğde Alaaddin Camii (Gabriel 1962).
Lev. 33. Sungur Bey Camii (Gabriel 1962).
Lev. 34. Sungur Bey Camii ve Bedesten (Gabriel 1962).
Lev. 35. Akmedrese (Gabriel 1962).
Lev. 36. Hüdavent Hatun Türbesi (Gabriel 1962).
Lev. 37. Gündoğdu Türbesi (Gabriel 1962).
Lev. 38a. Aşağı Kayabaşı Camii (Sonradan camiye çevrilmiş bir kilise)
Lev. 38b. Aşağı Kayabaşı Camii, Merdivenli Sokaktan görünümü.
Lev. 39. Sungur Mahallesinde bir Ermeni kilisesi.
Lev. 40. Yerleşim tipleri şeması.
Lev. 41. Yapısal sistem detayı.
Lev. 42. Loğ (yuvak) taşı.
Lev. 43. Plan tipleri şeması.
Lev. 44. Niş-dolap çizimleri.
Lev. 45. Niş çizimleri.
Lev. 46. Niş çizimleri.
Lev. 47. İç kapı çizimleri.
Lev. 48. İç kapı çizimleri.
Lev. 49. İç kapı çizimleri.
Lev. 50. İç kapı çizimleri.

Lev. 51. Ahşap tavan çizimleri.
Lev. 52. Ahşap tavan çizimleri.
Lev. 53. Cephe tipleri çizimleri.
Lev. 54. Dış kapı çizimleri.
Lev. 55. Dış kapı çizimleri.
Lev. 56. Dış kapı çizimleri.
Lev. 57. Dış kapı çizimleri.
Lev. 58. Dış kapı çizimleri.
Lev. 59. Dış kapı çizimleri.
Lev. 60. Dış kapı çizimleri.
Lev. 61. Dış kapı çizimleri.
Lev. 62. Pencere çizimleri.
Lev. 63. Pencere çizimleri.
Lev. 64. Pencere çizimleri.
Lev. 65. Pencere çizimleri.
Lev. 66. Pencere kafesi çizimleri
Lev. 67. Konsol çizimleri.
Lev. 68. Konsol çizimleri.
Lev. 69. Konsol çizimleri.
Lev. 70. Yüzey süsleme çizimleri.
Lev. 71. Yüzey süsleme çizimleri.
Lev. 72. Kataloğa alınan evlerin yerleşim düzeni haritası.
Lev. 73. Kataloğa alınan evlerin yerleşim düzeni haritası.
Lev. 74. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kuyulu Çıkmazı, No:6
Katalog No:1 (Vaziyet planı).
Lev. 75. Alt kat planı, Üst kat planı.
Lev. 76. A-A kesiti, Sokak cephesi.
Lev. 77. Kuyulu Çıkmazından evin görünümü, Sokak cephesinden
görünüm.
Lev. 78. Bahçe giriş kapısı.

Lev. 79. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Merdivenli Sokak, no:6
Katalog No:2 (Vaziyet planı).
Lev. 80. Alt kat planı.
Lev. 81. Üst kat planı.
Lev. 82. Merdivenli Sokaktan evin görünümü, Konut giriş kapısı.
Lev. 83. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Malikhoca Sokak, No:2
Katalog No:3 (Vaziyet planı).
Lev. 84. Alt kat planı, Üst kat planı.
Lev. 85. A-A kesiti, Sokak görünüşü.
Lev. 86. Bahçe giriş kapısı.
Lev. 87. Alaaddin Mahallesi, Alaaddin Sokak, No:6
Katalog No:4 (Vaziyet planı).
Lev. 88. Alt kat planı.
Lev. 89. Üst kat planı.
Lev. 90. Meydandan evin görünümü.
Lev. 91. Alaaddin Sokaktan görünüm.
Lev. 92. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:8
Katalog No:5 (Vaziyet planı).
Lev. 93. Zemin kat planı.
Lev. 94. Üst kat planı.
Lev. 95. A-A kesiti, Sokak görünüşü.
Lev. 96. Kadıoğlu Sokaktan evin görünümü.
Lev. 97. Evin çevreyle ilişkisi.
Lev. 98. Çıkma konsol detayı.
Lev. 99. Cephe detayı.
Lev. 100. Giriş kapısının içten görünümü.
Lev. 101. Dolap kapağı.
Lev. 102. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:2
Katalog No:6 (Vaziyet planı).
Lev. 103. Alt kat planı, Üst kat planı.

Lev. 104. Karabulut Caddesi'nden görünüm.
Lev. 105. Meydandan görünüm, Bahçe giriş kapısı.
Lev. 106. Stalize edilmiş insan başı şeklinde kapı lentosu.
Lev. 107. Zemin kat giriş kapısı, Güney cephesinden detay.
Lev. 108. Örten detayı.
Lev. 109. Baş oda lambirilerinden detay.
Lev. 110. Niş detayı.
Lev. 111. Alaaddin Mahallesi, Hatıroğlu Sokak, No:12
Katalog No:7 (Vaziyet planı).
Lev. 112. Alt kat planı.
Lev. 113. Üst kat planı.
Lev. 114. Evin meydandan görünümü.
Lev. 115. Evin doğu cephesinden görünüm.
Lev. 116. İstasyon Caddesi, No:21.
Lev. 117. Birinci kat planı, Çatı kat planı.
Lev. 118. Güney cephesinden görünüm.
Lev. 119. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Karabulut Caddesi, No:16
Katalog No:9 (Vaziyet planı)
Lev. 120. Zemin kat planı.
Lev. 121. Köşk kat planı.
Lev. 122. Evin doğu cephesi, Karabulut Caddesinden görünüm.
Lev. 123. Batı ve güney cephesi.
Lev. 124. Batı cephesinden detay.
Lev. 125. Yenice Mahallesi, Mezit Önü Sokak, No:1
Katalog No:10 (vaziyet planı)
Lev. 126. Üst kat planı.
Lev. 127. Evin güney cephesi, Baş oda ahşap tavanından detay.
Lev. 128. Baş oda dolabı, Dolap kapağı kulpu.
Lev. 129. Alaaddin Mahallesi, Park Sokak, No:34
Katalog No:11 (Vaziyet planı)

Lev. 130. Alt kat planı.
Lev. 131. Üst kat planı.
Lev. 132. Güney cephesi, Doğu cephesi.
Lev. 133. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:1
Katalog No:12 (Vaziyet planı)
Lev. 134. Alt kat planı, Üst kat planı, A-A kesiti.
Lev. 135. B-B kesiti, Kuzey cephesi, Doğu cephesi.
Lev. 136. Kuzey ve doğu cephelerinden görünüm.
Lev. 137. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Özdemir Sokak, No:19
Katalog No:13 (Vaziyet planı)
Lev. 138. Alt kat planı, Üst kat planı.
Lev. 139. A-A kesiti, B-B kesiti, Batı cephesi.
Lev. 140. Batı cephesi, Avlu giriş kapısı.
Lev. 141. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Özdemir Sokak, No:11
Katalog No:14 (Vaziyet planı)
Lev. 142. Plan.
Lev. 143. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:38
Katalog No:15 (Vaziyet planı)
Lev. 144. Alt kat planı.
Lev. 145. Üst kat planı.
Lev. 146. Evin sokak cephesi.
Lev. 147. Giriş kapısı.
Lev. 148. Cephe detayı.
Lev. 149. Köşe pahı.
Lev. 150. Köşe pahı.
Lev. 151. Yenice Mahallesi, Yeşil Burç Caddesi, No:12
Katalog No:16 (Vaziyet planı)
Lev. 152. Üst kat planı.
Lev. 153. Yeşil Burç Caddesi'nden evin görünümü, Dolap detayı.
Lev. 154. Dolap kapağı kulpu, Dolap detayı.

Lev. 155. Sungur Mahallesi, Karahafız Sokak, No:18
Katalog No:17 (Vaziyet planı)
Lev. 156. Alt kat planı.
Lev. 157. Üst kat planı.
Lev. 158. Karahafız Sokaktan görünüm.
Lev. 159. Karahafız Sokaktan görünüm.
Lev. 160. Giriş kapısı.
Lev. 161. Oda kapısı.
Lev. 162. Oda kapısı.
Lev. 163. Sungur Mahallesi, Cullaz Sokak, No:12
Katalog No:18 (Vaziyet planı)
Lev. 164. Alt kat planı.
Lev. 165. Üst kat planı.
Lev. 166. Cullaz Sokak'tan evin görünümü.
Lev. 167. Sofa camekanından detay.
Lev. 168. Avluya açılan hol kapısı, Avluya açılan oda kapısı.
Lev. 169. Tandır evi ocağı.
Lev. 170. Kale Mahallesi, Üçok Sokak, No:34
Kalalog No:19 (Vaziyet planı)
Lev. 171. Bodrum kat planı, Zemin kat planı, Üst kat planı.
Lev. 172. Üçok Sokaktan evin görünüşü.
Lev. 173. Cepheden ayrıntı, Balkon tavanındaki lambadan ayrıntı.
Lev. 174. Avlu giriş kapısı.
Lev. 175. Sungur Mahallesi, Kığılı Camii Sokak, No:23
Katalog No:23 (Vaziyet planı)
Lev. 176. Plan.
Lev. 177. Kığılı Camii Sokaktan görünüş.
Lev. 178. Avludan hanayın görünümü.
Lev. 179. Sofa giriş kapısı.
Lev. 180. Sütun başlığı detayı.

Lev. 181. Yukarı Kayabaşı Mahallesi, Merkez Sokak, No:1
Katalog No:21 (Vaziyet planı9
Lev. 182. Alt kat planı, Üst kat planı.
Lev. 183. Merkez Sokaktan evin görünümü.
Lev. 184. Giriş kapısının sofadan görünümü, Sofada yer alan süsleme.
Lev. 185. Dolap kapağı, Balkon kapısı üstündeki kitabe.
Lev. 186. Yenice Mahallesi, Mezit Önü Sokak, No:11
Katalog No:22 (Vaziyet planı)
Lev. 187. Alt kat planı, Üst kat planı.
Lev. 188. Çıkmaz sokaktan evin görünümü, Hanaydan görünüm.
Lev. 189. Yenice Mahallesi, Çıldır Sokak, No:8
Katalog No:23 (Vaziyet planı)
Lev. 190. Zemin kat planı.
Lev. 191. Çıldır Sokaktan evin görünümü, Sofada yer alan süsleme.
Lev. 192. Tandır evinden görünüm.
Lev. 193. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Polat Sokak, No:4
Katalog No:24 (Vaziyet planı)
Lev. 194. Plan, A-A kesiti.
Lev. 195. Doğu cephesi, Batı cephesi, Güney cephesi.
Lev. 196. Konutun doğu cephesinden görünüm.
Lev. 197. Konutun güney cephesinden görünüm.
Lev. 198. Konutun giriş cephesi, Avlu giriş kapısı.
Lev. 199. Avlu eyvanında bulunan niş.
Lev. 200. Avlu eyvanında bulunan niş.
Lev. 201. Sofanın ahşap tavanı.
Lev. 202. Sofanın eyvanına bakış, Eyvandan sofaya giriş kapısı.
Lev. 203. Tavan gussesinden görünüm.
Lev. 204. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Malikhoca Sokak, No:6
Katalog No:25 (Vaziyet planı)
Lev. 205. Alt kat planı, A-A kesiti.

Lev. 206. Üst kat planı, Sokak cephesi.
Lev. 207. Malikhoca Sokaktan evin giriş cephesi.
Lev. 208. Bahçe giriş kapısı.
Lev. 209. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Polat Sokak, No:1
Katalog No:26 (Vaziyet planı)
Lev. 210. Plan.
Lev. 211. Polat Sokaktan evin görünüşü.
Lev. 212. Avlu giriş kapısı.
Lev. 213. Avlu eyvanından görünüm.
Lev. 214. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Özdemir Sokak, No:17
Katalog No:27 (Vaziyet planı)
Lev. 215. Plan.
Lev. 216. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Özdemir Sokak, No:16
Katalog No:28 (Vaziyet planı)
Lev. 217. Alt kat planı, Üst kat planı.
Lev. 218. Özdemir Sokaktan görünüm.
Lev. 219. Sungur Mahallesi, Cullaz Sokak, No:10
Katalog No:29 (Vaziyet planı)
Lev. 220. Bodrum kat planı, Zemin kat planı, Üst kat planı.
Lev. 221. Cullaz Sokaktan evin yen cephesi.
Lev. 222. Cullaz Sokaktan evin giriş cephesi.
Lev. 223. Konut giriş kapısı.
Lev. 224. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Özdemir Sokak, No:13-15
Katalog No:30 (Vaziyet planı)
Lev. 225. Alt kat planı, Üst kat planı.
Lev. 226. Özdemir Sokaktan evin görünümü.
Lev. 227. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Güney Sokak, No:11
Katalog No:31 (Vaziyet planı)
Lev. 228. Bodrum kat planı, Zemin kat planı.
Lev. 229. Evin doğu görünüşü.

Lev. 230. Aşağı kayabaşı Mahallesi, Topçu Sokak, No:9
Katalog No:32 (Vaziyet planı)
Lev. 231. Alt kat planı, Üst kat planı.
Lev. 232. Topçu Sokaktan evin görünüşü.
Lev. 233. Avlu giriş kapısı.
Lev. 234. Cepheden detay ve kitabe.
Lev. 235. Hanaydan sütun detayı.
Lev. 236. Alaaddin Mahallesi, Hatıroğlu Sokak, No:10
Katalog No:33 (Vaziyet planı)
Lev. 237. Alt kat planı, Üst kat planı.
Lev. 238. Meydandan evin görünümü, Avlu giriş kapısı.
Lev. 239. Hatıroğlu Sokaktan evin görünümü, Avlu giriş kapısı
üstündeki kitabe.
Lev. 240. Çörten detayı.
Lev. 241. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kuyulu Çıkmazı, No:4
Katalog No:34 (Vaziyet planı)
Lev. 242. Plan.
Lev. 243. Kale Mahallesi, İlyas Ağa Sokak, no:33
Katalog no:35 (Vaziyet planı)
Lev. 244. Alt kat planı, Üst kat planı.
Lev. 245. Sokaktan evin görünümü.
Lev. 246. Giriş kapısı.
Lev. 247. Sungur Mahallesi, Alparslan Sokak, No:6
Katalog No:36 (Vaziyet planı)
Lev. 248. Alt kat planı.
Lev. 249. Üst kat planı.
Lev. 250. Dolap bitiminde yer alan detay, Gusülhane.
Lev. 251. Sungur Mahallesi, Cullaz Sokak, No:18
Katalog No:37 (Vaziyet planı)
Lev. 252. Üst kat planı.

Lev. 253. Cullaz Sokaktan evin görünüşü.
Lev. 254. Sungur mahallesi, Cullaz Sokak, No:16
Katalog No:38 (Vaziyet planı)
Lev. 255. Plan.
Lev. 256. Cullaz Sokaktan evin görünümü.
Lev. 257. Avlu giriş kapısı.
Lev. 258. Avlu giriş kapısından ayrıntı.
Lev. 259. Sungur Mahallesi, Cullaz Sokak, No:11
Katalog No:39 (Vaziyet planı)
Lev. 260. Alt kat planı.
Lev. 261. Üst kat planı.
Lev. 262. Evin batı cephesi.
Lev. 263. Cepheden ayrıntı.
Lev. 264. Konsol detayı.
Lev. 265. Pencere kafesleri.
Lev. 266. Cullaz Sokaktan evin görünüşü
Lev. 267. Avludan evin görünüşü.
Lev. 268. Giriş holünde bulunan süsleme.
Lev. 269. Odada bulunan dolap düzenlemesi.
Lev. 270. Oda kapısı.
Lev. 271. Tandır evi ocağı.
Lev. 272. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Polat Sokak, No:25-a
Katalog No:40 (Vaziyet planı)
Lev. 273. Alt kat planı, Üst kat planı.
Lev. 274. A-A kesiti, Kuzey cephesi.
Lev. 275. Konut giriş cephesi.
Lev. 276. Giriş kapısı.
Lev. 277. Evin doğu cephesi, Köşe pahı.
Lev. 278. Aşağı Kayabaşı mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:8
Katalog No:41 (Vaziyet planı)

Lev. 279. Bodrum kat planı.
Lev. 280. Zemin kat planı.
Lev. 281. Üst kat planı.
Lev. 282. A-A kesiti, Sokak cephesi.
Lev. 283. Evin doğu cephesi.
Lev. 284. Giriş kapısı.
Lev. 285. Mağaradan görüntü.
Lev. 286. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:10
Katalog No:42 (Vaziyet planı)
Lev. 287. Alt kat planı, Üst kat planı.
Lev. 288. Kadıoğlu Sokaktan evin görünüşü.
Lev. 289. Evin giriş cephesi.
Lev. 290. Giriş kapısı.
Lev. 291. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Topçu Sokak, No:7-A
Katalog No:43 (Vaziyet planı)
Lev. 292. Plan.
Lev. 293. Evin giriş kapısı.
Lev. 294. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, İkizler Sokak, No:10
Katalog No:44 (Vaziyet planı)
Lev. 295. Plan.
Lev. 296. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Karabulut Caddesi, No:8
Katalog No:45 (Vaziyet planı)
Lev. 297. Alt kat planı.
Lev. 298. Üst kat planı.
Lev. 299. Karabulut Caddesinden konutun görünüşü.
Lev. 300. Karabulut Caddesinden evin görünüşü, Avlu giriş kapısı.
Lev. 301. Sungur Mahallesi, Nusrettin Sokak, No:3
Katalog No:46 (Vaziyet planı)
Lev. 302. Alt kat planı.
Lev. 303. Üst kat planı.

Lev. 304. Evin batı cephesi.
Lev. 305. Çıkma konsolları, Niş düzenlemesi.
Lev. 306. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Merdivenli Sokak, No:9
Katalog No:47 (Vaziyet planı)
Lev. 307. Bodrum kat planı.
Lev. 308. Zemin kat planı.
Lev. 309. Üst kat planı.
Lev. 310. Merdivenli Sokaktan evin görünüşü.
Lev. 311. Konutun sokak cephesinden ayrıntı.
Lev. 312. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Polat Sokak, No:2
Katalog No:48 (Vaziyet planı)
Lev. 313. Plan, Batı görünüşü, Doğu görünüşü.
Lev. 314. Karabulut Caddesinden evin görünümü.
Lev. 315. Konutun doğu cephesi, Konutun batı cephesinden detay.
Lev. 316. Konutun batı cephesi.
Lev. 317. Konutun avlu girişi, Hanay revaklarından görünüm.
Lev. 318. Sütun detayı.
Lev. 319. Aşağı kayabaşı Mahallesi, Özdemir Sokak, No:24
Katalog No: 49 (Vaziyet planı)
Lev. 320. Plan, A-A Kesiti, Sokak cephesi.
Lev. 321. Özdemir Sokaktan evin ve bahçe duvarlarının görünüşü,
Bahçe giriş kapısı.
Lev. 322. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:2
Katalog No:50 (Vaziyet planı)
Lev. 323. Plan, A-A kesiti, Doğu cephesi.
Lev. 324. 1993 tarihli tescil fişinde konutun doğu cephesi.
Lev. 325. Konutun batı cephesi, Konutun doğu cephesi.
Lev. 326. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Merdivenli Sokak, No:8
Avlu giriş kapısı üzerinde yer alan kitabe.
Lev. 327. Sungur Mahallesi, Doktor İsmail Hakkı Altan caddesi, No:13

Avlu giriş kapısı üzerinde yer alan kitabe.
Sungur Mahallesi, Cullaz Sokak, No:12
Avlu giriş kapısı üzerinde yer alan kitabe.
Lev. 328. Çok sayıda cephe elemanına sahip çıkmalı bir Niğde evi.
Lev. 329. Çok sayıda cephe elemanına sahip çıkmalı bir Niğde evi.
Lev. 330. Az sayıda cephe elemanına olan çıkmalı bir Niğde evi.
Lev. 331. Az sayıda cephe elemanına olan çıkmalı bir Niğde evi.
Lev. 332. Az sayıda cephe elemanına olan çıkmalı bir Niğde evi.
Lev. 333. Az sayıda cephe elemanına olan çıkmalı bir Niğde evi.
Lev. 334. Az sayıda cephe elemanına olan çıkmalı bir Niğde evi.
Lev. 335. Az sayıda cephe elemanına olan çıkmalı bir Niğde evi.
Lev. 336. Az sayıda cephe elemanına olan çıkmasız bir Niğde evi.
Lev. 337. Demir kafesli bir pencere ayrıntısı, Bir pencerenin içten görünümü.

Lev. 354. Metal el şeklinde bir kapı tokmağı.
Lev. 355. Metal ejder şeklinde bir kapı kulpu.
Lev. 356. Kayseri evlerinden örnekler (Bektaş 1996)
Lev. 357. Bir Kayseri evinden cephe ayrıntısı (İmamoğlu 1992)
Lev. 358. Bir Kayseri evinde revaklı avlu düzenlemesi.
Lev. 359. Güzelyurt (Gelveri)'da bir ev (Bektaş 1996)
Lev. 360. Avanos'ta bir ev (Esmer 1992).
Lev. 361. Bir Avanos evinin giriş kapısı (Esmer 1992).
Lev. 362. Ürgüp'te bir yerleşim, Bir Ürgüp evi.
Lev. 363. Bir Avanos evinde pencere düzenlemesi (Esmer 1992).
Lev. 364. Bir Ürgüp sokağı.
Lev. 365. Bir Ürgüp evi.
Lev. 366. Bir Nevşehir evi cephesinden ayrıntı (Bektaş 1996).
Lev. 367. Bir Urfa evi cephesinden ayrıntı (Bektaş 1996)
Lev. 368. Bir Diyarbakır evi avlusu (Bektaş 1996).
Lev. 369. Bir Mardin evi (Bektaş 1996).
Lev. 370. Bir ahşap tavan örneği (Bektaş 1996).

ÖNSÖZ

Çalışmamızda geleneksel Niğde evleri çizimlerle, fotoğraflarla ve kaynak araştırmasıyla Türk-Osmanlı konut mimarisi içinde değerlendirilerek belgelenmiştir.

Bu konuyu seçmemizde en büyük etken, daha önce Niğde konut mimarisi ile ilgili ciddi bir çalışmanın yapılmamış olması, yazılı dökümanlarda hak ettiği yeri alamaması ve bu taşınmaz kültür değerlerinin yok olmadan saptanmasıdır.

Önerileriyle çalışma konumu seçmemde etkili olan sayın Prof. Dr. Beyhan KARAMAĞARALI'ya, mesleki deneyim ve bilgileriyle yönlendirici olan danışmanım Yrd. Doç. Dr. Fatih MÜDERRİSOĞLU'na, her zaman yanımda olan ve çizimleriyle bana destek olan eşim Ertan ALTUNER'e, bu aşamaya gelmemi sağlayan aileme teşekkürlerimi sunarım.

I. GİRİŞ

1. KONUNUN TANIMI ve ALANI

Çalışma konumuz, Niğde'de bulunan ve yaklaşık XIX. yüzyıl ortaları ile XX. yüzyıl başlarına tarihlenen, bir devrin yaşam koşullarını, insanlarını, kültürlerini, nüfus ve din farklılıklarını, buna karşın birlikteliklerini gözler önüne seren 'konut' mimarisidir.

Niğde'de geleneksel dokuyu yansıtan üç merkez vardır. Üç tepe üzerinde ve eteklerinde kurulan bu yerleşimler; Alaaddin Tepesi'nde yer alan Kale ve Alaaddin Mahalleleri, Kale yakınındaki ve kent merkeziyle iç içe olması nedeniyle oldukça bozulmuş olan Eskisaray Mahallesi (Akmedrese civarı ve bugünkü adıyla Sungur Mahallesi); kaleye göre kuzeybatıda yer alan Tepeviran-Efendibey Yöresi (Yenice Mahallesi); batıda Aşağı-Yukarı Kayabaşı Mahallesidir.

Günümüzde geleneksel konut alanları, yeni yapılaşmalarla bir birinden tamamen kopmuş olmasına rağmen, yeni yapılar arasında ayakta kalabilmiş örnekler oldukça fazladır. Bu örneklerin sayıca fazla olduğu bölge Aşağı Kayabaşı Mahallesidir.

Çalışmamızda, Niğde'de bulunan geleneksel konutların belirlenmesi, çizimlerle ve fotoğraflarla tespit edilmesi; Osmanlı-Türk konut mimarisi içindeki öneminin saptanması ve gelecek nesillere belgelenerek aktarılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ulaşılabilen bütün evler kataloğa alınmış, korunması için öneriler sunulmuş ve XIX. yüzyıl Niğde'sinde konut anlayışı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu saptamanın doğru yapılabilmesi için, geçmişten günümüze, Türkler'de ve Anadolu'da 'ev' kavramının tanımlanması, kökeninin tespit edilmesi ve gelişim sürecinin incelenmesi gerekmektedir.

1.1. Kavram Olarak Ev

İnsanın sosyal bir varlık olması, toplumsal yaşamın belli düzen içinde sürdürülmesi ve yerleşik hayat içinde çeşitli ihtiyaçlarını karşılama isteği, tarih boyunca bir çok yerleşimin kurulmasına neden olmuştur.

Yerleşim alanlarının biçimlenmesinde sosyal, kültürel ve ekonomik koşullar, teknolojik, topografik ve iklimsel sınırlayıcılar ana etkenlerdir. Bu etkenler insanın en temel ihtiyaçlarından biri olan barınma fonksiyonunu karşılayacağı mekanların şekillenmesinde de belirleyici olmuştur.

Barınak dediğimiz kapalı mekanlar insanlık tarihi kadar eskidir. Başlangıçta mağaralarda karşılanan barınma ihtiyacı daha sonraları insanın ilk mimari faaliyeti olan ev yapımı ile çözümlenmiştir. Genel olarak bir ailenin oturabileceği şekil ve büyüklükte yapılmış barınaklara 'ev' denmektedir (Hasol 1990:184). Kelimenin Türkçe aslı 'iv' veya 'yiv' dir. Osmanlıca'da ise 'mesken' denir (Arseven 1983:546). Türk toplumunda ev; devlet ve aile gibi kutsal bir kavramdır. Göktürkler ve Uygurlar 'bark' kelimesini 'ev' ile aynı anlamda kullanmışlardır (Ögel 1985: 195).

1.2. Anadolu Öncesi Türkler'de Ev

Türkler'in Anadoluya gelmeden önce, çadırlarda sürdürülen göçebe hayatın yanında yerleşik hayatı da tanıdıkları, kentler kurdukları ve evler yaptıkları bilinmektedir (Cezar 1977: 9).

Orta Asya'nın en eski kültürünü sergileyen Aşkabad yakınındaki Anau, güneşte kurutulmuş tuğlalardan yapılan dört köşeli evleri ile yerleşik bir kültürü belgelemektedir. M.Ö. 2250 yılına tarihlenen Namazgah-Tepe'de bulunan tuğla yapılı evlerde alçı kalıntılarına rastlanmıştır. M.Ö. 1000'lere tarihlenen Harezm'de 77m. uzunlukta müşterek kullanımlı evlere ait izler bulunmuştur (Ögel 1981: 20-32).

Konar göçer yaşayan, 'gök dini' ne sahip Orta Asya' da en eski Türk devletini kuran Hunlar'da sıkı bir toplum ve aile düzeni vardı (Ögel 1981: 46). Hunlar yazın çadırlarda yaylalarda, kışın ise kerpiç ve tuğla malzemeden inşa ettikleri toprak damlı evlerde ikamet etmişlerdir (Sümer 1994: 7).

Orta Asya'da ilk şehirleşme faaliyetine , göçebe oldukları bilinen Göktürkler' de rastlanmaktadır (Sümer 1994: 7). Göktürkler kurdukları şehirlerin etrafını surla çevirmiş, konut inşa etmek yerine ise geleneksel yaşantıya bağlı olarak çadırlarda yaşamayı tercih etmişlerdir (Ögel 1981: 64). Göktürkler' de evlenmeye 'eblenmek', çadırlarına 'topak ev', 'alaçık', 'yurt' gibi isimler vermişlerdir. Bir arada kurulan aynı ailenin çadırlarına 'avul', bir kaç avulun birleşimine ise 'oba' denmiştir (Karpuz 1993: 2).

Zerdüşt dinine inanan Hazarlar ise göçebe yaşantının dışında, kentçilik alanında da gelişme kaydetmişlerdir. Sarkel şehrinde yapılan kazılarda ağaç, kerpiç ve tuğla malzemeden inşa edilen konut kalıntılarının yanı sıra, kent merkezinde meydanlara rastlanmıştır (Ögel

1981: 225-226). Mayatsko şehrinde yapılan kazılarda ise dörtgen şeklinde planlanan şehir merkezinde, harçsız bileşimli kesme ve blok taşlarla inşa edilen konutlar ortaya çıkarılmıştır (Ögel 1981: 227).

Uygurlar ise bugün Güney Doğu Anadolu evleriyle benzerlik taşıyan avlulu tipte konutlar inşa etmişlerdir. Bir avlu etrafında sıralanan odaların arasında eyvanlar yer almaktadır (Öcal 1983: 101-138). Semerkant'ın doğusunda Pencikent'te dört eyvanlı konutlar bulunmuştur (Ögel 1985: 65). Hoça' daki kalıntılardan tespit edilen evler ise dikdörtgen planlıdır. Bu evler etrafı yüksek bir duvarla çevrili avlunun ortasında yer almaktadır. Zeminden yükseltilen evlere merdivenle çıkılmaktadır. Kemerli pencere örneklerine de rastlanan evler beşik çatılıdır (Karpuz 1993: 2).

İslamiyet'in kabulunden sonra, Karahanlılar ve Gazneliler döneminde eyvanlı plan şemasına devam edilmiştir (Kuban 1995: 29). İslam inancının getirdiği mahremiyet kavramına bağlı olarak içe dönük plan anlayışının avlulu-eyvanlı plan şeması ile uyumu, bu plan tipinin Büyük Selçuklu döneminde de sürmesine neden olmuştur.

Büyük Selçuklu konut mimarisine ait bilgileri, XI ve XII. Yüzyıllara tarihlenen Merv kenti ve Tirmiz' deki buluntulardan elde etmekteyiz. Bu evler, merkezi mekan niteliğindeki avlunun dört yanında yer alan eyvanlar ve köşelerde bulunan odalardan meydana gelmektedir (Cezar 1977: 216). Derin temel duvarları olan evler, tuğla ve kerpiç malzemeden inşa edilmiştir. Evlerin önünde bir avlu ve avlunun dışında bahçe yer almaktadır (Karpuz 1993: 3).

1.3. Anadolu'da Ev

Tarih öncesi çağlarda mağaralarda yaşayan insanoğlu, yeryüzünün iklimsel açıdan uygun koşullara geldiği dönemden itibaren ilk yerleşmelerini oluşturmaya başlamıştır. İşlevleri ve mimari özellikleriyle bir toplumun tarihine, kültürüne ve sosyo ekonomik yapısına ışık tutan konut mimarisi ve bunların bütününün oluşturduğu tarihi kentsel dokulara ait ilk izlere kuzey Mezepotamya' da ve Güney Doğu Anadolu' da rastlanmaktadır.

Güneydoğu Anadolu'daki ilk yerleşme Çöyönü Tepesi'ndedir ve 10000 yıllıktır. Anadolu evinin zeminden yükseltilerek nemden korunmasına o dönemlerde başlanmıştır. Evlerin temellerinin ve subasmanlarının taş duvardan oluşturulmasına, duvarların killi çamurla sıvanmasına, ahşap çatkılı ya da üzeri sıvalı dal örgü malzemeyle örtü sisteminin oluşturulmasına 9500 yıl önce aynı yerleşmede rastlanır. Yuvarlak planlı mekan oluşumundan, dik dörtgen formlu plan şemasına da aynı dönemde geçilmiştir (Bektaş 1996: 13).

Orta Anadolu'da Aksaray yakınlarında günümüzden 10000 yıl öncesine tarihlenen Aşıklı Höyük'te ve Konya yakınlarında günümüzden 7500-7000 yıl öncesine tarihlenen çatal Höyük'te bitişik düzen içerisinde kerpiç evlerden oluşturulan yerleşmelere rastlanmaktadır. Bir ana oda ve ona bitişik bir ambar odasından oluşan bu evler düz damlıdır. Bu gün Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi, düz damlar dolaşma, çalışma ve yatma alanı olarak kullanılmıştır (Bektaş 1996: 14). Burdur yakınlarındaki Hacılar' da M.Ö. 5700-5600 yıllarına tarihlenen kerpiç duvarlı, toprak damlı evler ağaç direklerle desteklenmiştir.

M.Ö. 4000' de ve M.Ö. 3000 başlangıcında Anadolu'da, başlıca dört uygarlık merkezinden biri olan Beycesultan' da 'megaron ev'[1] in ilk örneğine ve avlulu çözümlemelere rastlanmaktadır (Bektaş 1996: 15).

M.Ö. 2000 ila 1000 yılları arasında Anadolu topraklarında kültürün belirleyicisi olan Hititler, evlerinde ana odaların arkasında küçük odalar inşa etmişlerdir. Yapım tekniği açısından da eski yöntemleri sürdürmüşlerdir.

M.Ö. 900-600 yıllarında Urartu ve Frig uygarlıkları, ahşap hatıllı, kerpiç duvarlı, megaron tipte ev yapım tekniğine devam etmiştir. Anadolu' da evlerin yapım tekniği açısından ilk önemli farklılığa Likya döneminde rastlanır. Likyalılar taş örgü sistemi ile oluşturulan evlerin üzerlerini ahşap çatkı malzemesiyle örtmüşlerdir (Bektaş 1996: 16).

M.Ö. XII. yy. da Batı Anadolu kıyılarında yayılmaya başlayan Grek egemenliği, Likyalılar'la ortak yaşama biçimine geçerek, gerek kent planlaması açısından, gerekse konut mimarisi açısından yeni oluşumlara gitmiştir. Bu dönemde ilk kez ızgara tipi (gridal) kent planlaması örneklerine rastlanır. Bir birini dik kesen yolların arasında kalan yapı adalarında dışa kapalı, iç avlulu ev tipleri de aynı dönemde görülür (Bektaş 1996: 17-18).

Helen, Roma ve Bizans dönemlerinde, avlulu (atriumlu) plan tipi, avlu etrafında oluşturulan revaklarla geliştirilmiş, iç ve dış mekanlar mimari elemanlarla zenginleştirilmiştir.

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerindeki 800 yıllık Türk yönetimi Anadolu'da özgün bir uygarlığın doğmasını sağlamıştır. At sırtında Anadolu'ya gelen Türkler, fethettikleri topraklarda yeni bir kültürle

karşılaşmışlardır (Başkan 1993:110). Her türlü yeni ve iyiye açık olmaları, bilgi ve birikimlerini mevcut değerlerle kaynaştırma imkanını sağlamıştır (Bektaş 1996:21). Bu bakımdan Türklerin başta Bizans konutları olmak üzere, mevcut evlerden yararlanmış olmaları doğaldır . Osmanlılar, diğer sanat kollarında olduğu gibi konut mimarisinde de , getirdikleriyle Anadolu'da hazır bulduklarını , kendi inanç ve anlayışlarıyla birleştirerek 'Osmanlı Türk Evi' dediğimiz konut tipini oluşturmuştur (Eldem 1984: 19).

Türk evi kavramının başlangıcı göçebelik dönemine kadar uzanmaktadır. Göçebe hayatla birlikte yerleşik hayatı da sürdüren Türkler için çadır, yüzyıllar boyunca önemli bir mesken türü olmuştur. Çadırın Türk evi ile olan ilişkisinin dışında, biçim yönünden kümbetlerle de benzerlik taşımaktadır (Aksoy 1963: 67). Çadırlar yaşama birimi olarak gelişmiş ve biçimlenmiştir. Yaşama koşullarına bağlı olarak çadırların iç düzenleri kesinlik kazanmıştır. Ortada 'korkuluk' denilen ateş yakacak yer bulunur. Girişin tam karşısında 'tör' denilen yüklük, sağında 'saba' denilen kımız tulumu, bunun yanında da çadır sahibinin yatağı bulunmaktadır. Oğul ve gelinin yatağı solda yer alır. Yatağın yanında araç ve gereçlerin asıldığı demir kazık vardır. Her çadırda tahta çamçak ve tekneler, deriden tulum ve su kapları, halı ve dokuma tezgahları bulunur (Arseven 1983: 356).

Türkler Anadolu'ya yerleştikten sonra bir kısmı geleneklerine tümüyle bağlı kalmışlar ve çadırlarda yaşamaya devam etmişlerdir. Bu tür yaşamın uzantıları kimi bölgelerimizde hala görülmektedir (Küçükerman 1988: 30). Yerleşme düzenine geçen toplulukların bir kesimi toprağı işlemeye başlamıştır. Çiftçilik yapan halkın Anadolu'ya yerleşmeden önce Horasan'da göçebelikten çiftçiliğe geçtiği görüşü de bulunmaktadır (Aksoy 1963: 47).

Köylere yerleşen halk, Orta Asya köylerindeki yaşama düzenini sürdürmüştür. Eski yerleşimlerin bulunduğu bölgelere yerleşen Türkler ise toprak parçalarını bölerek kullanmışlardır. Nufusun artması ve yerleşmelerin gelişmesiyle, bir dinsel merkez etrafında, meydanı ve çeşmesi bulunan mahalleler oluşmuştur (Küçükerman 1988: 30).

Anadolu'nun doğal koşulları evlerin yapım ve planlama biçimini de etkilemiştir. Farklı iklimler içinde, farklı plan tipleri ve cephe düzenlemeleri görülmektedir[2] . Yapım tekniğini ise doğal malzeme ve teknik imkanlar belirlemiştir[3] . Doğal etkenlerdeki farklılık Türk evine bölgesel özellikler katmıştır (Küçükerman 1988: 32).

Bireylerin sahip olduğu ekonomik kaynakların yetersizliği ya da dini inanıştan kaynaklanan yaşam felsefesi, konutların genelde mütevazi, rahat ve kendiliğinde oluşan özellikler taşımasına neden olmuştur. Bu düşüncenin doğal sonucu olarak Selçuklu ve Osmanlı mimarisinde kişisel ifade kullanan sanatçıya rastlamak hemen hemen imkansındır (İmamoğlu 1992: 4).

Konutlar bölgesel farklılık gösteren teknik ve estetik alışkanlıkların dışında, Türk-İslam aile yapısına uygun olarak, genelleşmiş özellikler tüm bölgelerde konut tasarımını etkilemiştir (Kuban 1995:228). Toplumsal kurallara bağlı olarak yaşamın kapalı bir ortamda sürdürülmesi gerekir. Bu nedenle zemin kat duvarları iç ve dış yaşamı kesin olarak ayırmakta, planlama zorlamadığı taktirde cephe açıklığı verilmemektedir. Sokakla görsel ilişki üst katlarda sağlanmıştır. Bu sınırlamalara rağmen, kadının yoğun çalışma hayatının gereklerini karşılayacak geniş bir iş alanı yaratılmıştır (Kuban 1995: 228).

İç mekanların şekillenmesinde ve odaların düzenlenişinde, toplumsal yapı ve yaşama biçimiyle sıkı bir ilişki vardır. Göçebe hayattan sonra bir ev ortamı içinde çok sayıda kişinin yaşaması iş bölümünü gerektirmiştir. Göçebelikte ailece birlikte kullanılan ya da yan yana düzenlenen çadırlar yapı içinde odalara dönüşmüştür (Küçükerman 1988:43). Mahremiyet anlayışına bağlı olarak odaların birbiri ile doğrudan bağlantısının kurulmaması merkezi bir mekan gerektirmiştir. Bu sınırlama, aile bireylerinin bir araya toplanabileceği ve ortak yaşamlarını sürdüre bileceği, merkezi mekan niteliği taşıyan 'sofa' ile çözümlenmiştir. Bu bağlamda çadır grupları arasında yer alan 'avul' un, Türk evindeki sofanın kaynağını teşkil ettiği ileri sürülmektedir (Aksoy 1963: 67).

Aile yapısına bağlı olarak evin en önemli bireyinin erkek olması, 'selamlık' ve 'baş oda' gibi isimler alan mekan düzenlemesine neden olmuştur. Selamlık evin erkeklerinin ve misafir erkeklerin bir araya geldiği mekan olması, kadınların bir araya geleceği 'harem' mekanını gerektirmiştir (Küçükerman 1988: 44).

Yapım tekniğine ve imkanlara bağlı olarak evler, bir ya da iki kat şeklinde inşa edilmiştir. Bazı örneklerde rastlanan üçüncü kat ise genellikle seyirlik mekandır. Tek katlı evler güneş ışığı, hava ve manzaradan daha fazla yararlanması için zeminden yükseltilmiştir. İki katlı evlerde ise zemin kat daha çok depo, ahır, samanlık ve taşlık gibi servis mekanlarına ayrılmıştır. Üst kat ise yaşama mekanlarından oluşur. Ancak çok sıcak bölgelerde, zemin katın daha serin olmasından dolayı, yaşama mekanlarıyla düzenlendiği görülür. Taş döşemeli avlular bu tip evlerde sofa işlevini kazanmıştır (Mutlu 1975:8).

Genellikle çok katlı evlerde zemin ile üst kat arasında, bir ara kat oluşturulmuştur. XIX. yüzyıla kadar asma kat şeklindeki ve kışlık denilen bu bölüm, alçak tavanlı bir mekan olarak hizmet vermiştir. XIX. yüzyıldan

sonra esas kat ile arasındaki farklar en aza indirilmiştir. Bazı evlerde ise yaz aylarında manzaradan daha fazla yararlanmak için 'cihannüma' adı verilen odalar yapılmıştır (Eldem 1984: 16).

Evin ana girişi, sokakla irtibatlı avlu ya da taşlıktan olup zemin katın en dikkat çeken unsurudur. Zemin kat cepheleri daha sağır ve sade görünümlü olmasına karşın iki kanatlı ahşap ve dövme demir malzemeden kapılarla zenginleştirilmiştir (Anonim 1995: 2).

Osmanlı evinde, yapıda kullanılan malzeme ne olursa olsun belirli pencere düzenleri oluşmuştur. Cepheye kimlik kazandıran bu elemanlarda malzeme ve teknik imkanlara bağlı olarak en uygun oran olan 1/2 kullanılmıştır. Erken dönem örneklerinde oda pencereleri iki sıra halinde düzenlenmiştir. Asıl pencerenin üstünde küçük tepe pencereleri yer alır (Küçükerman, Güner 1995: 143-147). XIX. yüzyıldan sonra tepe pencereleri kullanılmamış ve pencere yükseklikleri artırılmıştır. Malzeme olanaklarına bağlı olarak pervazlarda kullanılan profilli ahşap elemanlar ve taş söveler ile üçgen alınlık ve sütunceler batılılaşma etkisiyle oluşmuştur (Cezar 1991:214-253).

Osmanlı evinde düzgün olmayan araziden kaynaklanan yamukluğun üst katta giderilmesi için ya da mekanı genişletmek, manzaraya ve sokağa açılım artırmak için çıkmalar yapılmıştır. XVIII. yüzyıla kadar fazlaca hareketli olmayan cepheler bu yüzyıldan sonra çıkma sayısının artırılmasıyla daha hareketli hale getirilmiştir. Çıkmaları taşıyan eli böğründeler ve payandalar cepheye zenginlik katarken, İç ve Kuzeybatı Anadolu bölgelerinde ahşap kirişlemedeki kademeli bindirmelerle sağlanmıştır (Kafesçioğlu 1955:76-84).

Malzeme, iklim ve yerel gelenekler nedeniyle bölgesel farklılaşmalar gösteren Osmanlı evinde planı belirleyen ana elemanlar hiyerarşik bir

düzen sergiler. Kapalı mekan; oda, yarı açık mekan oda; sofa, açık mekan; bahçe ya da avlu gibi. Bu düzen konutu sokağa, meydancığa, sosyal donatı öğeleri olan cami, medrese ve arastaya bağlar .

Odalar, bir evin bütün işlevlerinin yoğunlaştırılarak tek bir mekana indirgendiği birimlerdir. Yeme, yatma, oturma işlevlerinin hepsini karşılayabilecek donanıma sahip odaların girişinde genellikle pabuçluk denilen bölüm oluşturulmuştur. Odanın esas oturma kısmı buradan bir basamak yukarıdadır. Odanın duvarlarında ocak, yüklük ve dolaplar yer alır. Yüklüğün bir kısmı bölünerek, yıkanma eyleminin sağlanacağı gusülhaneye ayrılmıştır. Orta mekanı halı ve hasırlarla kaplanan odalarda sedirlere oturulur (Mutlu 1975:4). Odaları açıldığı sofalar, hem odalar hem de merdiven aracılığıyla katlar arasındaki ilişkiyi kurar. Odaları birer ev gibi düşünürsek, sofalar bu evler arasındaki ortak mekandır. Hareket alanı dışındaki bölümleri evin ortak oturma alanı olarak kullanılan sofalar, genellikle evin en büyük mekanıdır (Sözen-Eruzun 1992: 72-74).

Osmanlı evleri oda sayısına, yerleşim durumuna ve sofa ile ilişkisine bağlı olarak çeşitli plan tipleri sergiler. Hiç bir plan tipine uymayan evlerde bulunmakla birlikte genel olarak sofasız, dış sofalı ve orta sofalı diye ayrım yapmak mümkündür (Eldem 1984). Bu sınıflamada kesin bir tarihsel ayrımdan söz etmek mümkün değildir. Ancak sofasız plan tipi eski tarihlerde daha çok kullanılırken, yakın dönemde orta sofalı plan tipinde konut üretildiği bilinmektedir (Sözen-Eruzun 1992:77).

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Öncelikle kentin genelini kapsayan veriler elde edilmiştir. Yapılan kaynak araştırmasında istatistiki bilgileri içeren salnameler, şer'iyye sicilleri, il yıllıkları, seyahatnameler, nizamnameler ve arşiv dokümanlarına ulaşılmıştır. Bu kaynaklar aynı zamanda idari durum ve

sosyal yapı hakkında da bilgi vermektedir. Diğer yandan Niğde ve Ankara kütüphanelerinde, Niğde ve konut mimarisi hakkında günümüz yayınları incelenmiştir.

Ayrıca, Niğde hakkında çalışmalar yapan, Niğde Üniversitesi Tarih Bölümü Başkanı, Yrd. Doç. Dr. İlhan Gedik ile görüşmeler yapılmıştır. Yerli halktan, oldukça yaşlı kimselerle sohbetler edilerek geçmiş yaşantı hakkında anılar derlenmiştir.

İkinci aşamada, Niğde'nin genel karakteristikleri gözlemlenerek, fiziki ve mekansal yapısı incelenmiştir. Belediye ile irtibat sağlanarak, halihazır, imar ve kadastral plan paftaları elde edilmiştir. Aynı zamanda Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğünün 31. 7. 1993 tarih ve 1529 sayılı kararı sonrasında hazırlanmış olan, tescilli yapıları gösterir haritalar ve tescil fiş örnekleri Kültür Bakanlığı'ndan alınmıştır.

Gerekli haritaların temininden sonra, evleri kapsayan alan çalışmasına başlanmıştır. Evlere ilişkin genel özellikler not edilmiş, vaziyet planları çıkarılmış, girilebilmişse plan ve cephe röleveleri yapılmış, mekan ve cephe elemanlarının çizimleri yapılmış, yapıyı tanımlayan fotoğraf ve slaytlar çekilmiştir. Elde edilen röleveler bilgisayar aracılığı ile çizime dökülmüş, dokusal özelliklerini koruyan sokakların cepheleri çizilmiştir.

Dördüncü aşamada, plan tipine göre evlerin kataloğu düzenlenmiştir. Son aşamada, evler taşıdıkları ortak özellikleri ile değerlendirilmiş, korunması hakkında fikirler geliştirilmiştir.

3. BELGELER ve GÜNÜMÜZ YAYINLARI

3.1. Kitabeler

Geleneksel Niğde evlerinde genellikle banisini ve ustasını belirleyen kitabelere rastlanmamaktadır. Ancak değişik mahallelerdeki yedi evde, konutların yapım tarihini tespit etmemizi sağlayacak belgelere rastlanmıştır.

Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Merdivenli Sokak, no:8'deki evde, avlu giriş kapısı üzerinde kiril harfleri ile yazılan, Rumca bir kitabe bulunmaktadır. Kitabede yazan kelimelerin Türkçe'de ne anlam taşıdığı bilinmemekle birlikte, gamalı haç işareti bu evin gayri müslim yapısı olduğunu işaret etmektedir. Diğer yandan kitabede yer alan 1852 rakamı, evin yapılış tarihini göstermektedir (Lev. 81a).

Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Polat Sokak, No:4'deki evde, avludan eve girişte yer alan eyvan bitimindeki kapının üzerinde tarih bulunmaktadır. 1888 tarihinin yer aldığı metal yüzey, yarım daire şeklindeki pencerenin merkezindedir ve pencere kafesiyle bütünleşmiştir.

Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:42'deki evde, revaklı giriş holünden, sofaya geçiş kapısın üzerinde 1863 tarihi bulunmaktadır.

Yukarı Kayabaşı Mahallesi, Merkez Sokak, No:18'deki evde, sofadan çıkılan balkon kapısının dış yüzeyinde üstte, Arapça "Bismillahir Rahmanirrahim" yazısının altında, hicri 1340 tarihi bulunmaktadır. Bu tarih miladi 1924 yılına denk gelmektedir (Lev. 51g).

Yenice Mahallesi, Yeşilburç Caddesi, No:12'deki evde, Giriş cephesinin üst kat pencerelerinin birinin yanında, duvar yüzeyine

kazınmış olan Arapça "Maşallah" yazısının altında, hicri 1327 tarihi bulunmaktadır. Bu tarih binanın miladi 1911 tarihinde yapıldığını göstermektedir.

Sungur Mahallesi, Cullaz Sokak, No:12'deki evin avlu giriş kapısı üzerinde yer alan mermer kitabede, Arapça "Maşallah" yazısının altında bulunan hicri 1327 tarihi, miladi 1911 yılıdır (Lev.81c).

Sungur Mahallesi, Doktor İsmail Hakkı Altan Caddesi, No:13'deki evde avlu giriş kapısı üzerinde yer alan oval taşta, 1891 yazısı bulunmaktadır. Aynı evin sokak giriş kapısı üzerinde de 1891 tarihi metal bir levhaya işlenmiştir (Lev.81b).

Bu belgeler, Niğde konut mimarisinin, üslup özelliklerine,malzeme kullanımına ve plan anlayışına dayanarak yapılan tarihlemeyi desteklemektedir. Niğde evleri için, X!X.yy ortaları, XX.yy başları demek doğru olacaktır.

3.2. Seyahatnameler

XIV. yüzyılda Kapadokya bölgesinden geçen İbn-i Batuta (1325-1352) Niğde ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

> "Niğde büyük ve kalabalık bir şehirdir. Şehirde Karasu adında büyük bir nehir mevcuttur. Bu nehir şehri ikiye böler. Nehrin üzerinde biri şehir içinde, biride şehir dışında olmak üzere iki köprü vardır. Şehrin içi ve dışına konan dolaplarla alınan su, bağ ve bostanlara verilir" (Parmaksızoğlu 1981).

İbn-i Batuta'nın bölgeyi ziyaret ettiği dönemde İlhanlı yönetimi hakimdir. Ancak İbn-i Batuta'nın seyahat namesinde belirttiği nehirin üzerinde bulunan köprülerden, günümüze kalabilmiş bir iz yoktur.

Matrakçı Nasuh Silahi, Kanuni Sultan Süleyman'ın 1534'deki Irak Seferi sırasında Niğde'den de geçmiş ve minyatürlerinde Niğde Kalesi'ne de yer vermiştir. Bu minyatürde, kale içindeki konutlar ve Alaaddin Camii gösterilmiştir. Kale dışında yerleşim alanları, Akmedrese, Sungur Bey Camii ve bedesteni sitilize edilmiştir (Lev. 3).

XVII.yy.da Evliya Çelebi Bor-Aksaray arasındaki seyahatinde Niğde bölgesine gelmişse de Niğde'yi ziyaret etmemiştir. Ancak seyahatnamesinde Kayseri ile ilgili bilgiler verirken;

> "İstanbul'u onaran Kayser Rum; Kayseri, Niğde ve Konya'yı da yeniden kurdu" (Danışman 1951:254)

cümlesiyle Niğde'nin Bizans döneminde kurulmuş olabileceğini işaret etmektedir.

XVIII. yüzyıl başlarında bölgeden geçen Poul Lucas, üç kat hisarlı, bağlık ve bahçelik, suyu bol bir kent olan Niğde'nin, önceki yüzyıllarda çok büyük olduğunu ancak gittikçe gerilediğini anlatmaktadır (Anonim 1982-1983: 6165).

XIX. yüzyılın ilk yarısında yöreyi ziyaret eden Texier, Niğde'nin harabe halde bir hisarı çevreleyen bakımsız evlerden oluştuğunu ve çevredeki tepelerde de bazı mahalleler bulunduğunu belirtmektedir (Texier 1923:87-89).

Texier'in anılarından anladığımıza göre, konut alanları genellikle kale ve çevresinde yoğunlaşmaktadır. Çevredeki tepelerde kurulu olduğu belirtilen mahallelerde Kayabaşı ve Tepeviran mahalleleridir.

1915 senesinde Niğde'ye gelen Doktor Mehmet Hayri, Niğde kaza ve köylerinde çeşitli görevlerde bulunduktan sonra il sıhhiye müdürü olmuştur. Bu görevinin yanında Niğde ve çevresinde coğrafi, sosyal ve ekonomik araştırmalarda bulunmuştur. Hazırlamış olduğu 'Türkiye'nin Sıhhiye-İ İçtimai Coğrafyası:2, Niğde Sancağı' adlı eserinde, Niğde kentinin yapılanmasıyla ilgili şu bilgileri vermektedir:

> "Niğde küçük bir tepenin etrafında 2590 hanede 11526 nüfusu bulunan, bağ ve bahçeleri ile suyu bol, mevkii olarak gayet latif bir kasabadır. Kasaba şehir içi, Tepeviran ve Kayabaşı namıyla bilinen üç kısımdan ibarettir. Bu üç kısmın merkezinde ve imaret tarlası namıyla bilinen meydanlıkta hükümet dairesi, mekteb-i sultani, jandarma, belediye, evkaf birkaç dükkan ve muhasebe inşa edilerek, şehrin en önemli yeri olmuştur" (Gedik 1994: 76).

Mehmet Hayri'nin bahsettiği ve konut alanları arasında kalan 'imaret tarlası' adıyla bilinen yer, bu gün vali konağı, belediye ve diğer resmi dairelerin çevresinde bulunduğu hükümet meydanıdır. Mehmet Hayri'nin yapıların mimarisi hakkında söyledikleri şunlardır:

> "Cami ve Akmedrese istisna kabul edilirse kasaba ve köylerde, resmi binalarda belli bir mimari tarz yoktur. Her binanın inşa tarzı ve taksimatı mal sahibinden ziyade, ümmi bir kalfanın keyfine bağlıdır. İnşa malzemesi olarak taş kullanılmaktadır. Damlar 'hezen örtme' namı verilen ağaçlarla kapatılarak üzerine tahta, hasır, saz örtülür. Daha üstüne çamur, toprak, en üstede 'çorak' tabir edilen killi bir toprak dökülerek yağıştan korunmaya çalışılır. Bazı yapıların üstü 'tol' namı verilen tonozla teşkil edilir. Bunun üzeride toprakla örtülüdür. Kiremitli çatı yok

gibidir. Evlerin içi genellikle toprak sıvalıdır ve pek azı kireçle badana edilmiştir. Muntazam sıvalı odalara az rastlanır" (Gedik 1994:82).

Mehmet Hayri'nin konutlarla ilgili söyledikleri genel bir değerlendirmedir. Bu değerlendirme kent merkezi dışındaki konutlarda dikkate alınarak yapılmıştır. Kent merkezindeki geleneksel konutlar ve sokak oluşumları belli bir mimari anlayışın ürünüdür. Konut inşasında ve tarzının belirlenmesinde banilerin etkisi kaçınılmazdır.

Seyyahların anlatımlarından Niğde ilinin, Osmanlı öncesinde ve sonrasında önemli bir yerleşim olduğu, mahallelerden oluşan kentsel bir düzenin olduğu anlaşılmaktadır. Bu günde bu mahallelerin varlığını sürdürmesi seyyahların anlattıklarını belgelemektedir.

3.3. Salnameler

Salnameler,Osmanlı Devleti'nde XIX.yy.ın ortalarında neşredilmeye başlamıştır. Belli bir amaç ve konu üzerine hazırlanan, ait olduğu yılın olaylarını, kurumlarını, idari, iktisadi, kültürel ve askeri yapılanmasını anlatan belge niteliği taşıyan salnameler, Niğde'nin yakın tarihine de ışık tutmaktadır.

Niğde hakkındaki bilgileri Konya Vilayet Salnameleri'nden elde etmekteyiz. 1285 H./ 1869M. tarihli salnamede; Niğde Sancağı'na bağlı Niğde Kazası'nda 18 cami, 15 mescit, 10 mektep, bedestende ve çarşıda 512 dükkan ile 6 han ve 3 hamam bulunmaktadır. Gayr-i Müslim halktan Rumlar'a ait 2 kilise ve 3 okul, Ermenilere ait 1 kilise ve 1 okul vardır. 1286 H./ 1870 M. tarihli salnameye göre; şehirde, büyük-küçük 20 cami, 15 mescit, 2'si Rumlar'a, 1'i Ermeniler'e ait toplam 3 kilise, 8 medrese, 1 rüştiye ile 10'u İslam, 4'ü Protestan, 1'i Ermeniler'e ait olmak üzere 15

sübyan mektebi bulunmaktadır. Bedesten ve çarşıda 512 dükkan, 5 boyahane, 1 bezirhane, 20 kahvehane vardır. Hükümet konağı yakınından geçen nehir üzerinde 5 kagir köprü bulunur. 1287 H./ 1871 M. tarihli salnameye göre; Niğde Kazası'nda 65 cami ve mescit, 23 medrese, 1 rüştiye, 36 sübyan mektebi, 3 kilise, 3 han, 4 hamam, 529 dükkan bulunmaktadır. 1299 H./ 1883 M. tarihli salnameye göre; 1 telgrafhane, 84 cami, 72 mescit, 36 medrese, 130 çeşme, 1 kütüphane, 1 rüştiye, 123 sübyan mektebi, 43 türbe, 4 hesaphane, 8 pazaryeri, 1 metropolithane, 1186 dükkan, 12 han, 6 hamam, 3 elçihane bulunmaktadır.

Bu bilgilere göre zaman içinde kentin büyümesine paralel olarak dini yapıların, okulların, ticarethanelerin ve resmi kurum binalarının sayısında artma olmuştur. Ancak en önemlisi Rum ve Ermeni azınlıklardan bahsedilmesidir. Salnamelerden edinilen bilgiye göre, azınlıklar dini vecibelerini yerine getirebilecekleri kilise yapılarına, eğitimlerini kendi kültürlerine göre sürdürebilecekleri okullara Niğde Kazası'nda sahiptirler.

1285 H./ 1869 M. tarihli salnamede; Niğde Sancağı Mutasarrıflığı'na bağlı Niğde Kazasında nahiyeleriyle birlikte 35984 İslam ve Hıristiyan nüfusun yaşadığı tespit edilmiştir. Kaza merkezinde ise nüfus 9928'dir. Bu tarihlerde Aksaray, Nevşehir, Ürgüp, Niğde Sancağı'na bağlı kazalardır. 1286 H./ 1870 M. tarihli salnamede; kazada nahiyelerle birlikte 12076 hane bulunduğu ve 35985 İslam ve Hıristiyan nüfusun yaşadığı yazmaktadır. Kaza merkezinde ise 3464 hana de 9929 kişi yaşamaktadır. 1287 H./ 1871 M. tarihli salnamede; nahiyelerle birlikte 35980 İslam ve Hıristiyan nüfustan bahsedilmektedir. 1292 H./ 1876 M. tarihli salnamede; Bor Nahiyesi kaza merkezi olarak anlatılmaktadır. Bor merkezinin kaza merkezi olmasına karşın, Niğde Kazası nüfusunu korumuştur.1299 H./ 1883M. tarihli salnamede; nüfus sayısının belirtilmesinde İslam, Rum, Ermeni, Protestan gibi ayrıma gidilmiştir. 1301 H./ 1885 M. tarihli salnamede; 4797 kişilik kent merkezi nüfusunun

3196'sının İslam, 1207'sinin Rum, 331'inin Ermeni olduğu yazmaktadır. 1314 H./ 1898 M. tarihli salnamede; Niğde merkezde bulunan 2323 hanede 10385 nüfusun bulunduğu, nüfusun 7128'inin İslam, 2340'ının Rum, 809'unun Ermeni, 98'inin Protestan, 10'ununda Ecnebi olduğundan bahsedilmiştir.

Salnamelerde yer alan bilgilere göre, Niğde Sancağında, kazalarında ve nahiyelerinde azımsanmayacak sayıda Hıristiyan yaşamaktadır. Niğde kaza merkezinde nüfusun 1/3'ünü Rum, Ermeni ve Protestanlar oluşturmaktadır. Azınlık nüfusu, dönemler arasındaki nüfus artış hızına paralel bir artış göstermiştir. Cumhuriyet dönemine kadar bölgede, azınlıkların nüfusunda her hangi bir azalma olmamıştır.

Salnamelerden sosyal ve ekonomik durum hakkında da bilgi edinmekteyiz. Buna göre halk geçimini halı, kilim, seccade, yastı ve perdelik bez, astarlık, heybe gibi dokuma işleriyle sağlamaktadır. Taş malzemeden araç ve gereç imal etmektedir. Hayvancılığın yanı sıra, tarım alanında çavdar, burçak, bakliyat, soğan, cehri boya, afyon dikimi, bağcılık ve bahçecilikle uğraşmaktadır.

1286 H./ 1870 m: tarihli salnameden halkın geçim kaynaklarının arsına madenciliğin eklendiğini görürüz. Bulgar dağında bulunan 22 maden ocağından kurşun ve gümüş madenlerinin çıkarıldığı, bölgenin zengin maden yataklarına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Niğde yakınlarında bulunan taş ocağından bir çeşit beyaz taşın çıkarıldığı ve bu taşlarla 'ebniyeler' in dış yüzünün inşa edildiği, Niğde çevresinden sarı ve kara mermer çıkarıldığı yazmaktadır.

Binalarla ilgili bilgileri ise 1302 H./ 1886 M. tarihli salnameden elde etmekteyiz. Salnameye göre; binalar kagir inşalı olup, kentin en güzel yerleri olan Tepeviran, Kayabaşı ve şehir açа olmak üzere üç bölgede

toplanmıştır. Tepeviran ve Kayabaşı isimlerinden de anlaşılacağı gibi yüksek mevkidedirler. Bu iki mevki; latif ve güzel binalarla müzeyyen olduğu kadar, bağ ve bahçeleri, manzaralarıyla da çok güzeldir. Ancak alt kısımda bulunan mezarlık manzaranın güzelliğini bozmaktadır. Merkezde bulunan binaların dışında halk, kent çevresinde bulunan bağ evlerinde oturmaktadır.

1332 H./ 1916 M. tarihli salnamede; kent arazisinin 1/5'inin tarla, 2/5'inin bağ ve bahçe, 1/5'inin mera, 1/5'ininde dağ ve taşlık olduğu yazmaktadır. Aynı salnamede Niğde isminin Kamus-u Arabi 'Nikte' den geldiği,'Nikte'nin iyi köy ya da iyi memleket anlamında olduğundan bahsedilmektedir. Asıl kent merkezinin ufak bir tepe üzerine inşa edilen kaleden oluştuğu, kalenin kimler tarafından yapıldığının bilinmediği, ancak mimarisindeki sadeliğinden Arap ya da Acem olamayacağı anlatılmıştır. Osmanlı dönemine ait olduğunu gösteren herhangi bir delilin bulunmadığı, rivayete göre Cenevizliler ya da Romalılar tarafından yapılmış olabileceği, Gedik Ahmet Paşa döneminde tamir gördüğü ancak kalenin batısında bulunan 'Beldetün tayyıbetün binauhe bi-kurat' yazılı taşın kaybolduğu belirtilmiştir. O tarihlerde sur içinde bir kaç mahalle kaldığı, surun etrafının ise mahallelerle dolduğu yazmaktadır. Buna göre şehir surların dört tarafına doğru gelişme göstermiştir. Kaleve göre kuzey-kuzeybatıda yer alan Tepeviran namıyla bilinen, diğeri kalenin batısında Kayabaşı namıyla bilinen kayalık yamaca kurulu iki önemli mahalle bulunmaktadır. Şehrin çarşısı, kalenin altından başlayarak surun batı yönünde itibaren devam ederek, surun zirvesinde son bulmaktadır.

3.4. Şer'iyye Sicilleri

Şer'iyye sicilleri, kadıların devlet merkezi ile yaptıkları resmi yazışmalardan oluşan, halkın şikayet ve isteklerini, mahalli idarelere ait ferman ve hükümleri içeren belgelerdir. Hem özel hukuk, hem de devlet

hukuku açısından başvurulabilecek bu belgeler, ait olduğu yerin sosyal ve ekonomik yapısını da yansıtmaktadır.

1326 H./ 1910 M. Niğde Şer'iyye Defteri' den edindiğimiz bilgiler sınırlıda olsa, XX.yy.başı Niğde'deki toplumsal yapıyı ve etnik farklılıkların kentsel mekan organizasyonuna yansımasını göstermektedir.

Şer'iyye sicilinde, Kayabaşı-Eskelyon Mahallesi, Kayabaşı-Kilise Mahallesi, Kayabaşı-Ermeni Mahallesi, Kıble Ermeniyan Mahallesi gibi yerleşim isimleri geçmektedir. Bu yerleşimlerle bağlantılı olarak davacı, davalı ve şahit isimlerinde daha çok Rum ve Ermeni isimlerine rastlanması; azınlıkların bu mahallelerde yoğunlaştığını göstermektedir. Alaaddin Mahallesi ve çevresinde ise daha çok Müslüman ismi zikredilir. Bu durum Niğde'de Müslümanların ve Hıristiyanların farklı mahallelerde yaşadıklarını akla getirmektedir. Ancak bu kesin bir ayrım değildir. Çünkü, aynı mahalle içinde farklı dinlere ait insanların isimleri geçmekte ve bunların birbiriyle komşu oldukları anlaşılmaktadır.

Şer'iyye sicilinden elde ettiğimiz diğer bir bilgide, Niğde'de etnik gruplar arasında toplumsal barışıklığın olmasıdır. Davalarda bir Müslüman'ın Hıristiyan'ın lehinde şahitlik edebildiği gibi,Hıristiyan'ın da Müslüman lehinde şahitlik ettiği görülür.

3.5. Vilayet Nizamnameleri

XX.yy.ın başlarında Osmanlı Devleti, idari bakımdan Tanzimat ve sonrasında çıkartılan nizamnamelere göre yapılanmıştı. Tanzimat döneminde ülke; eyalet, sancak ve kaza olarak üç ana birime bölünmüştü (Çadırcı, 1991: 236).

1864'de çıkartılan 'Vilayet Nizamnamesi' bundan önce getirilen teşkilat yapısını esas itibariyle değiştirmezken bazı yenilikleri de beraberinde getirmekteydi. Buna göre 'eyalet' adı 'vilayet' olarak değişti. Vilayetler livalara (sancak), sancaklar kazalara, kazalar nahiyelere, nahiyelerde köylere bölündü. Bu nizamname 1867 yılında kısmen yenilendi. 1871 yılında çıkarılan 'İdare-i Umumiyye-i Vilayet Nizamnamesi' ile tamamen yürürlükten kaldırıldı (Gedik 1996: 37-39).

1832 yılında ihdas edilen 'Umumi Valilikler Teşkilatı Nizamnamesi'ne göre Niğde, Konya Umumi Valiliği içerisinde yer almaktaydı. 1839 Tanzimat Fermanı ile bu idari yapılanma değiştirildi. Bu düzenlemede Niğde, Karaman Eyaleti'ne bağlı bir sancak olarak mütalaa edildi. 1846-1850 yılları arasında Niğde sancak merkezliğinden çıkarılmış ve Nevşehir'e bağlanmıştır. 1855 yılında ise yeniden sancak merkezi olmuştur. 1860 yılında yapılan yeni düzenleme ile Niğde Sancağı ; Niğde, Nevşehir, Kırşehir, Yahyalı, Ürgüp, Aksaray kazalarından oluşmuştur. 1864 yılında çıkartılan Vilayet Nizamnamesi eyaletleri, vilayetlere dönüştürmüştür. Bu tarihten sonrada Konya Vilayeti'ne kalmaya devam etti. 1868 yılındaki nizamnameye göre Kırşehir Kazası, Niğde'den ayrılarak sancak merkezi, Yahyalı kazası da nahiye yapıldı. 1868 yılında gerçekleştirilen bu değişiklikten sonra, XX.yy.ın başlarına kadar Niğde'nin idari yapılanmasında önemli bir değişiklik olmadı (Gedik 1996: 37-39).

3.6. Belediye ve Ebniye Nizamnameleri

Ebniye Nizamnameleri, kentlerin düzenlenmesi ile ilgili olup 1848-1849 yıllarında çıkarılmaya başlanmıştır. İlk nizamname İstanbul ve çevresi içindir. 1864 yılında nizamname tekrar düzenlenerek İstanbul dışındaki kentlerde ve büyüyecek kasabalarda da geçerli olacağı

belirtilmiştir. Uygulamanın liva meclisleri ve belediye meclisleri tarafından yürütüleceği kararlaştırılmıştır (Denel 1982: 52-64).

Niğde Belediyesi 1870 yılında kurulmuştur. İlk belediye reisliğine liva muhasebecisi olan Tahsin Efendi getirilmiştir. 1870' den 1878 yılına kadar belediye başkanlığını muhasebe katipleri yürütmüştür.

Salnamelerden edindiğimiz bilgilere göre, Niğde Belediye Meclisi'nde azınlıkların da üyeleri bulunmaktadır. Belediye meclisinde başkan ve vekilinin dışında beş üye bulunmaktaydı. Üyeliklerin ikisi azınlıklara verilmişti.

3.7. Günümüz Yayınları

Niğde tarihi ile ilgili en önemli kaynak Avram Galanti'nin "Niğde ve Bor Tarihi" (Galanti 1951) ve Albert Gabriel'in "Niğde Türk Anıtları" (Gabriel 1962) adlı eseridir. Galanti bu kitabında, Niğde ve Bor hakkında tarihsel bilgiler verdikten sonra (din, dil, eğitim, tarihi eserler, ünlü kişiler) yaşamı hakkında bir takım anılardan ve fermanlardan yola çıkarak açıklamalarda bulunmuştur. Albert Gabriel ise Niğde tarihi ve özellikle anıtsal yapılar hakkında çizim ve fotoğraflarla ayrıntılı bilgiler vermektedir. Kitapta yer alan Niğde fotoğrafları, 1960'lardaki şehrin durumunu göstermektedir.

Niğde tarihi hakkında diğer önemli kaynak ise İsmail Hakkı Konyalı'nın "Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Tarihi" adlı eseridir (Konyalı 1974).

Halil Ethem'in "Niğde Kılavuzu" adlı eseri de, Niğde isminin kökeninden başlayıp, Osmanlı tarihine kadar uzanan bilgileri içermektedir (Ethem 1936).

1922'de Niğde Sıhhıye Müdürü olan Doktor Mehmet Hayri'nin başlattığı, Türkiye'nin Sıhhıye-i İçtimai Coğrafyası adlı çalışmanın ikinci serisi olan, "Niğde Sancağı" (Gedik 1996) adlı çalışma, Niğde'nin sağlık koşulları dışında, kentin sosyal yapısı ve halkın yaşam biçimi hakkında da bilgiler içermektedir.

Niğde valiliği tarafından çeşitli dönemlerde hazırlanan yıllıklar, kentin geçmişinden hazırlandığı döneme kadar ki genel bilgileri içermektedir.

Konutlar hakkında en önemli kaynak ise Sedad Hakkı Eldem'in "Türk Evi" (Eldem 1984); Doğan Kuban'ın "Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler" (Kuban 1995) ve "Türk Hayatlı Evi" (Kuban), Önder Küçükerma'nın "Anadolu Mirasında Türk Evleri" (Küçükerman 1995) ve Sevgi Aktüre'nin "19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi" (Aktüre 1978) adlı eserlerdir.

Niğde'nin de içinde yer aldığı Kapadokya Bölgesi ev mimarisi hakkında, bir yapı bazında kalınsa da, Günsel Renda'nın "Göreme'de Korunması Gereken Bir Ev" (Renda 1985) adlı çalışması; M. Ali Esmer'in "Avanos Evleri" (Esmer 1992); Vacit İmamoğlu'nun "Kayseri Evleri" (İmamoğlu 1992) adlı çalışmaları, değerlendirme açısından önemlidir.

Ayrıca Anadolu evleri hakkında bilgiler içeren Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri, Türk Etnoğrafya Dergisi, Turing Otomobil Kurumu Yayınları, Taç Vakfı araştırmaları ve üniversitelerin mimarlık bölümlerinin yayınları ile araştırma raporları bu konuda faydalanılan önemli kaynaklardır.

II. NİĞDE'NİN KONUMU, TARİHÇESİ, TOPOGRAFYASI ve KENT DOKUSUNU BİÇİMLENDİREN ETMENLER

1. KONUMU

Niğde, İç Anadolu Bölgesi'nin güney doğusunda, Orta Toroslar içinde yer alan Bolkar Dağları ve Ala Dağlar'ın kuzeye doğru kıvrımlanarak sokuldukları alanın kuzeyinde yer alır. Matematiksel konum itibariyle güneyde 37° 25' kuzey ve kuzeyde 38° 58' kuzey paralelleri ile; batıda 33° 10' doğu ve doğuda 35° 25' doğu meridyenleri arasındadır (Anonim 1973).

Deniz seviyesinden 1250m. yükseklikteki Niğde, Güney ve İç Anadolu ile, Kuzey ve Batı Anadolu'yu birbirine bağlayan karayolları üzerinde bulunmaktadır. Kuzeybatısında Aksaray, kuzeyinde Nevşehir, kuzeydoğusunda Kayseri, batı ve güneybatısında ise Konya ile çevrilidir (Lev.1,2). Büyük bölümü İç Anadolu Bölgesi kapsamında yer alan Niğde, güneydeki Çamardı ve Ulukışla ilçeleri ile Akdeniz Bölgesi'ne de girmektedir (Anonim 1997:73).

2. TARİHSEL GELİŞİM

Niğde ve çevresi, bilindiği kadarıyla tarih öncesinden günümüze kadar çeşitli kültürlerin yerleşim merkezi olmuştur. Şehrin ne zaman ve kimler tarafından nasıl kurulduğu hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, Evliya Çelebi, kentin Kayser Rum tarafından, Bizans döneminde kurulmuş olabileceğini işaret etmektedir (Danışman 1951: 254).

Bazı kaynaklarda[4] Niğde'nin "Nahita" adlı hıristiyan bir kral tarafından kurulduğu belirtilmektedir. Bu kaynaktan haraketle Niğde'nin

hıristiyanlığın bölgede yayılıp gelişmesinden sonra kurulmuş ve isminin bu kaynaktan gelmiş olabileceğini söyleyebiliriz (Anonim 1997: 11).

Konya Vilayet Salnameleri'nde ise şehrin isminin bölgeyi zaman zaman işgal eden Araplar tarafından 'Nikte'[5] olarak verildiği, bu ismin zamanla değişerek 'Niğde' olarak kullanıldığı yazmaktadır.

2.1. Osmanlı Öncesi

Zenginliklerle dolu Anadolu topraklarında yaşayan ilk yerli halkın, kazılarda çıkan eserler göz önünde bulundurulduğunda Mezopotamya topraklarından geldiği ileri sürülen Hatti'ler olduğu sanılmaktadır. Hattiler'in bölgedeki en önemli merkezleri Kayseri yakınlarında, pazar yeri olarak kullanılan Kültepe (Kaniş-Karum)' dir. Daha sonra M.Ö. 1700-1200 tarihleri arasında Hititler Anadolu'da önemli bir siyasi, askeri ve kültürel güç olmuşlardır. Asur ticaret kolonileri zamanında Orta Anadolu'ya yerleşen Hititler, şehir devleti şeklinde de olsa, M.Ö. 7.yy.la kadar farklı bölgelerde siyasi varlıklarını korumuşlardır. Hitit Devleti'nin sınırlar arasında Niğde'ye bağlı Tuvanuva (Tyana) denilen ve bugün "Kemerhisar" adıyla anılan ilçeninde bulunduğu görülür (Galanti 1951:5 ; Anonim 1982-1983: 6161).

Niğde'nin kent merkezinin tarihine bakacak olursak Geç Hitit Şehir Devletleri zamanında ve M.Ö. 1200-77 tarihleri arasında şehir devletleri konfederasyonuna bağlı önemli merkezlerden biri olduğu anlaşılmaktadır (Galanti 1951:58).

Asur kaynaklarında III. Salmanasar zamanında Tabal'da[6] yirmi dört küçük krallığın olduğu bilinmektedir. Bu konfederasyona bağlı olan Nahita[7] (Niğde) Kralı Saruvanas'ın ismi Hitit hiyeroglif kitabelerinde

rastlanmaktadır. M.Ö. 743 yılında Asur Kralı Tiglatpileser'in oğlu II. Sargon, Nahita dahil bir çok şehir devletini yok etmiştir. Bu tarihten itibaren Niğde toprakları üzerinde Frig egemenliği başlamıştır (Galanti 1951:58-60).

Pers Kralı II. Kiros, Medler'i yendikten sonra Batı Anadolu'da konumlanan Lidyalıları da M.Ö. 546'da çökerterek, Niğde bölgesinde egemen oldu[8] (Anonim 1982-1983: 6161).

Makedonya Kralı Büyük İskender, M.Ö. 334'de Persler'in bölgedeki hakimiyetini sona erdirir. Bu dönemde Niğde, Bergama Krallığı'nın idaresinde yer alır (Galanti 1951:60).

M.Ö. 17'de Küçük Kapadokya sınırları içinde bulunan Niğde de Roma hakimiyeti görülür. Merkeze bağlı Köşk mevkiinde Zeus adına yapılan ve bu gün Roma Havuzu olarak bilinen yapının yanı sıra, Roma askerlerine ait mezar taşları, Aksaray (Helvadere)'da bulunan askeri mağara ve tabyalar bu hükümdarlıktan kalan izlerdir. Bu çağlarda hıristiyanlık doğmuş ve 53'de dini yaymak üzere bir çok din adamı (misyoner) Anadolu'nun çeşitli yerlerine gönderilmiştir. Bu din adamlarından Tarsus'lu havari Saint Poul, Niğde çevresine de gelmiştir. Çünkü Niğde bu dönemde Hıristiyanlık dininin yayılışı açısından büyük önem taşımaktadır. Putperstliğin hakim olduğu Roma döneminde hıristiyanlık Kapadokya ve Anadolu'da mağara ve yer altı şehirlerinde gizli olarak yaşanmaktaydı (Anonim 1973).

Bu yeni din 313 tarihinde İmparator Konstantin zamanında resmi din olarak kabul edilmiş ve imparator'un annesi Hellena 326 tarihinde Kudüs'e giderken Gümüşler Kasabası yakınında Andaval Kilisesi'ni yaptırmıştır (Anonim 1973).

Niğde'nin tarih öncesi çağlardan beri süren önemi, Roma İmparatorluğu'nun, Doğu Roma ve Batı Roma İmparatorluğu olmak üzere ikiye ayrıldığı dönemde de sürmüştür. Doğu Roma İmparatorluğu olan Bizans hakimiyeti altında bulunan Niğde, 395- 1075 tarihleri arasında askeri bir merkez niteliği taşımaktadır (Anonim 1973).

VII. yüzyılın başlarında Niğde, Sasani ve Araplar'ın istilasına ugramıştır. 620 tarihinde Sasaniler, Niğde'yi ele geçirerek Kızıl Irmağa kadar ilerlemiştir. 622-28 tarihleri arasında ise Araplar'ın eline geçmiştir. Bütün bu istilalara karşı koymak için Niğde, Tyana (Kemerhisar) ve Gölcük Bizanslılar tarafından ordu toplama merkezi olarak kullanılmıştır (Texier 1924). Buna rağmen Arapların istila hareketleri önlenememiş, 669 senesinde Aksaray işgal edilmiş ve Halife Velid zamanında, 710'da Tyana ele geçirilmiştir. Bu tarihlerde bölge sürekli olarak Araplarla Bizanslılar arasında el değiştirmiş ve 956 yılında İmparator Nikefor zamanında tekrar Bizans topraklarına katılmıştır (Ostrogorky 1991: 102-113).

Malazgirt Savaşı (1071) ile 1176 tarihinde Konya'nın Selçuklu Türklerine merkez oluşu arasındaki zamanda, Niğde, Türk hakimiyetine girmişse de ; ancak Melik Şah'ın komutanlarından Emir Ahmet Gazi Danişment Taylı ve oğlu Emir Gazi tarafından kesin olarak fetih edildiği bilinmektedir (Turan 1971: 130).

1094'de Malatya ve Sivas'ı ele geçiren Selçuklu ordusu, iki kol halinde ayrılarak; birincisi Tokat, Niksar ve Amasya, ikincisi ise Kayseri, Niğde tarafına ilerlemiştir. Şah Torasan komutasındaki bu öncüler, bölgeye gelen ilk Türklerdir. Bizanslılarla Alemdağı civarında yaptıkları savaşta Şah Torosan ölmüş ve böylece Türkler yenilgiye uğramıştır (Turan 1971: 130).

Melik Şah Anadolu'nun fethini çabuklaştırma için fethedilen toprakları askerlerine 'ikta' (bağış) olarak vermiştir. Bunun üzerine Anadolu'nun orta kesiminde hızlı bir fetih hareketi başlamıştır. Kısa zaman içinde Niğde ve çevresi Danişmentliler'in eline geçmiştir. Niğde'nin iktalık özelliği 1150 yılına kadar devam etmiş ve bu durum Danişment Beyi Yağıbasan'ın Sultan I. Mesut'un kızıyla evlenmesiyle değişmiştir (Gençosman-Uzluk 1941: 218-224).

II. İzzettin Kılıçarslan (1156-92), Ulukışla hariç Niğde topraklarını Konya Sultanlığına dahil etmiştir. II. Kılıçaslan'ın ölümünden sonra I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1192-1211) ve sonrasında I. İzzettin Keykavus (1211-20) hükümdar olmuştur[9]. Bu dönemde Ulukışlanın idari bakımdan Niğde'ye bağlandığı bilinmektedir. I. İzzettin Keykavus'un ölümünden sonra boşalan Selçuklu tahtına I. Alaaddin Keykubat (1220-37) geçmiştir.

Niğde'nin müslümanlaşması ve bölgenin Türklerin eline geçmesiyle yeni yapılaşma ihtiyaçlarıda beraberinde gelmiştir. Örneğin, I. İzzettin Keykavus döneminde kalenin dış surları ve güneydoğusunda bulunan bedesten inşa edilmiş; kale duvarlarının tamamlanmasına Alaaddin Keykubat (1220-37) döneminde devam edilmiş ve zamanın yaşam şartlarına uygun bir şehir haline getirilmiştir. Bu tarihten sonra Niğde'de, Anadolu-Türk şehrine uygun bir şehirleşme yaşanmıştır. Bunun güzel bir örneği, Niğde'nin en anıtsal yapılarından olan kale içindeki Alaaddin Camii (1223)'dir. Aynı dönemde kent merkezi ve çevresindeki imar faaliyetine devam edilerek hanlar, hamamlar, çeşmeler, türbeler, inşa edilmiştir.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in (1238-46) tahta geçmesinden sonra devlet yönetimindeki zayıflığı nedeniyle isyanlar çıkmıştır. 1259'da Niğde Keykavus tarafından bir süre yönetilmiş ancak 1261 yılında Keykavus'un

Moğol korkusu yüzünden, Bizans İmparatorluğu'na sığınması ile yönetimi son bulmuştur (Turan 1971: 130).

Bölgede İlhanlı (Moğol) hakimiyeti isim değiştirerek, 1335'den 1366 tarihine kadar sürmüştür. İlhanlılar'ın Anadolu valisi Alaaddin Eretna devletten bağımsızlığını ilan etmiş Orta Anadolu ile Doğu Anadolu'nun büyük bir kısmını egemenliği altına almıştır. Bu durum 1336 yılında Karamanoğlu Alaaddin Ali Bey'in, Niğde ve Aksaray'ı ele geçirmesine kadar devam etmiştir (Turan 1971: 130).

İlhanlılar zamanından kalan Sungur Ağa Camii ve Türbesi (1335) döneminin özelliklerini yansıtan en güzel eserlerdendir. Niğde'nin bu dönemdeki durumu hakkında İbn-i Batuta'nın belirttiklerine göre, dini yapıların yanı sıra, sivil mimari alanında da eserler verilmiştir (Parmaksızoğlu 1981).

Karamanoğulları döneminde bölgesel çatışmalar imar faaliyetlerini engellemişse de Şah Mescidi (1413) ve Akmedrese (1424) gibi iki önemli yapı bu dönemden kalmadır. 1397 tarihinde Akçay Savaşı ile Niğde Osmanlı topraklarına geçmiş ancak, 1402 Ankara Savaşı ile Timur tarafından tekrar Karamanoğullarına bağlanmıştır (Turan 1971:130).

2.2. Osmanlı Dönemi

Niğde'nin Osmanlı Devleti topraklarına katılışı Fatih Sultan Mehmet'in 1466'da Konya'yı, 1470 tarihinde İshak Paşa'nın Niğde'yi ele geçirmesiyle sağlanmıştır. Aslında Osmanlı Devleti'nin Niğde ve çevresi ile i lk teması I. Murat dönemine (1359) rastlamaktadır. Bu dönemde yapılan seferler sonucunda 1372'de bütün Karamanlı şehirleri Osmanlı topraklarına katılmıştır. II. Murat döneminde (1421-51), Anadolu'da devşirme konusunda çıkan kargaşayı önlemek amacıyla Malatya, Sivas,

Kayseri ve Niğde'ye bazı müdahalelerde bulunulmuş, II. Murat'ın yerine tahta geçen Fatih Sultan Mehmet zamanında (1451-81) Niğde ve çevresi tamamen Osmanlı topraklarına girmiştir (Oral 1960: 2-4).

1473'de Otlukbeli Savaşından dönen Şehzade Mustafa'nın Niğde'de hastalanıp, Bor'da öldüğü ve Fatih'in küçük oğlu Cem Sultan'ın da Aksaray-Ziga, Ulukışla-Çiftehan kaplıcalarını islah ettiği kayıtlardan anlaşılmaktadır (Anonim 1973).

Osmanlı yönetiminde barış içinde yaşanan bölgede, imparatorluğun ekonomik durumunun bozulmasıyla işgaller ve yağmalar başlamıştır, Celali isyanlarının elebaşı Kiziroğlu Mustafa'nın adamları Niğde'ye gelip halkı soymuştur. Niğde'ye büyük zarar veren isyanlar, ancak 1639 yılında IV. Murat'ın İran seferi sırasında bastırılmıştır (Anonim 1973).

1550-1650 tarihleri arasında bölgede Osmanlı hakimiyeti bazı istisnalar[10] dışında, Osmanlı Devleti yıkılıncaya kadar devam etmiştir. 1836 yılında iller örgütü içinde kurulan Konya Valiliği'ne Niğde mutasarrıflık merkezi olarak dahil edilmiştir (Anonim, 1997:16).

Niğde'nin Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki önemi, Selçuklu ve Beylikler dönemindeki kadar olmamıştır. Bu durum şehrin imar faaliyetlerine de yansımıştır. 16.yy. sonlarında Dışarı Camii, 1831'de Rahmaniye Camii bu dönemde inşa edilmiş mütevazi yapılardır. Yine bu dönemde Akmedrese, Sungur Ağa Camii ve bedesten onarılmıştır.

Bilindiği gibi Mondros Mütarekesi, Osmanlı Devleti için sonun başlangıcı olmuştur. Mütarekenin birinci yılı dolmadan ülkenin üçte ikisi işgal altında kalmıştır. Fransızlar'ın ve Ermeniler'in şehre girmesi halk tarafından engellenmiş, Türkiye geneline göre yüksek oranda olan gayri

müslimlerin çıkarabileceği anarşik olaylara karşı gerekli tedbirler alınmıştır (Anonim 1997:58).

Lojistik bakımdan Niğde'nin Milli Mücadele'deki yeri daha önemlidir. Cephede ihtiyaç duyulan mühimmat ve erzak Niğdeliler tarafından fazlasıyla karşılanmıştır. Niğde'den yapılan bu hayati destek Mustafa Kemal tarafından yollanan taktirnamelerle ödüllendirilmiştir (Anonim 1997:60).

Niğde, gerek Heyet-i Temsiliye gerek Büyük Millet Meclisi döneminde Anadolu özgürlük hareketini desteklemiş Sivas ve Ankara Kongreleri'ne delegelerini göndermiştir. Cumhuriyet'in ilan edildiği gün, cumhuriyetin varlığını top atışlarıyla kutlayan ilk şehirlerdendir (Anonim 1997:60).

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş dönemiyle başlayan ve çok uzun zamandır süregelen kargaşa ve belirsizlik, Milli Mücadele ile başlayan ve Cumhuriyet'in kurulmasıyla devam eden yeni dönemde son bulmuştur. Cumhuriyet yönetimiyle gelen istikrar tüm Türkiye'de olduğu gibi Niğde'ye de bayındırlık, eğitim, sağlık ve kültürel alanda büyük gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Büyük bir kasaba görüntüsünde olan Niğde merkezi, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren yapılan çalışmalarla çehresini değiştirmiştir. 1938 yılında Niğde Valiliği tarafından yayınlanan yıllıktaki bilgilere göre; Cumhuriyet'in ilk on beş yılında Niğde'de imar faaliyetleri bütün yurt çapında olduğu gibi, çağdaş yöntemlere uygun ve oldukça hızlı başlamıştır. İlk önemli iş kentin imar planının hazırlanmasıdır. Şehrin merkezine yakın olan ve oldukça geniş bir yer tutan mezarlığın yeri değiştirilerek, bu geniş alana okullar ve yurtlar yapılmış, şehrin cadde ve sokakları yeniden düzenlenmiştir.

3. NİĞDE'NİN TOPOGRAFYASI ve KENT DOKUSUNU BİÇİMLENDİREN ETMENLER

3.1. Topografya ve İklim

Niğde topraklarının büyük bir bölümü I. Ve II. Jeolojik zamanlarda oluşmuştur. Niğde şehrinin bulunduğu yer neojen volkanik tüfü ile karışık bir yapıya sahiptir. Bu yumuşak ve kolay işlenebilir bir taş çeşididir (Anonim 1973). Kolay kazınabilir kahverengi ve açık boz renklere sahip bu taş, bölgede mimarinin ana malzemesidir.

Kuzey-güney sektörlü rüzgarlara açık Niğde ilinde karasal iklim görülmektedir. Yıllara göre ortalama sıcaklık değeri 10.9°C dir. Bölgede ilkbahar ve yaz aylarında, su ve nem miktarı artmaktadır. Diğer aylarda ise yağış miktarı azalır (Anonim 1997: 90).

3.2. Kentin Genel Yapısı

Anadolu kentinde geleneksel dokuyu oluşturan mahalleler, 19.yy. sonunda hem konut-işyeri ilişkisi açışından hem de farklı sosyal kesimlerin kent mekanında kutuplaşması yönünden değişim göstermiştir. Göçmen mahallesi, azınlık mahallesi, geniş bahçeli yoğunluğu az konut dokusu gibi farklı biçimlerde, kentin ana ulaşım aksları üzerinde yoğun kentsel yerleşim alanının en dış halkasını oluşturmuştur. Taşra kentlerinde mekansal yapı temel değişim çizgisini Cumhuriyet dönemine kadar sürdürmüştür (Aktüre 1985:7-11).

Kentlerdeki nüfus artışına paralel olarak bir yandan kentsel alana yeni mahalleler eklenirken, bu değişim süreci içinde mevcut kent dokusu da parça parça yenilenmiştir. Özellikle genişletilen ve at arabası ile

ulaşıma olanak veren kent içi yollar üzerinde XX.yy.ın ilk çeyreğinde çok sayıda yeni konut yapılmıştır. Bu konutlar genellikle iki katlı ve yola cepheli yapılardır. Gündelik yaşamın sokaktan yüksek bahçe duvarları, iç avlu ya da arka bahçe içerisinde geçtiği, farklı kentlerdeki konutların incelemesinde görülmüştür (Aktüre 1985:7-11).

Değişim olgusu, her kentte eş zamanlı ve eş değerli olmamıştır. Örneğin dış etkenleri en önce girdiği Batı Anadolu'daki kentlerde bölgesel ilişkilerin yansıması olarak kentlerin mekansal değişimi 1860'larda başlamıştır. İç Anadolu'da yer alan kentlerde ise, mekansal yapıya dış etmenler sonucu giren öğeler, 1880'lerden sonra ortaya çıkmıştır. Bu durum yerleşim alanı içindeki konut alanlarını pek fazla etkilememiş, ancak kent dışında bağ evlerinden oluşan ve kenti çepe çevre kuşatan yoğunluğu az bir konut kesiminin gelişimini hızlandırmıştır (Aktüre 1985:7-11).

Niğde kentinde de Osmanlı şehirlerinde görülen bu değişime paralel bir durum görülmektedir. Nüfus artışı ile birlikte gelen geçim kaynaklarının yetersizliği, halkın şehir merkezine veya çevredeki gelişmiş illere göç edip yerleşmesi, düzensiz bir yapılaşmayı da beraberinde getirmiştir. Konut yapımındaki gerekli malzemenin de yeterince sağlanamamış olması, yaşam standartlarına uymayan gecekondu alanlarına neden olmuştur.

Niğde'nin karayolu bağlantıları üzerinde bir kavşak noktası olması, kentin gelişiminin belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Kayseri-Konya, Kayseri-Adana karayolları ile güneyi, batı ve kuzeye bağlayan demir yolunun ulaşım eksenleri yönünde gelişen ve çizgisel bir kent görünümü veren Niğde'nin, eski kent çekirdeği bir tepedir. Kalenin bulunduğu tepenin çevresi ve batısındaki alanlardan oluşan eski kentsel merkez, günümüzde de kentin en yoğun yerleşme alanıdır.

İmar planının uygulamaya geçmesiyle, belli bir düzene alınan yapılaşmalar, resmi dairelerin açılması ve ana caddelerin ortaya çıkışı ile kent merkezinde şehirleşme görüntüsü artmıştır. İlçe merkezlerinin il merkezine oldukça uzak olması nedeniyle ilçeler, dağınık durumdaki köyleri çevresinde toparlar duruma gelmiştir.

Son on yıl içinde yoğun yapılaşma ve Niğde Üniversitesi'nin açılmasıyla ilin genel çehresi hızla değişmiş, mevcut durum kentsel ihtiyaçları karşılayamaz duruma gelmiştir. Ortaya çıkan konut yetersizliğini gidermek amacıyla bağ ve bahçelik alanlar bozularak 4-5 katlı binalardan oluşan, estetik kriterlerden uzak siteler inşa edilmiştir. Özellikle Kayseri-Adana Karayolu boyunca uzanan yeni bir şehir ortaya çıkarken, Niğde-Bor arası üniversite birimleri ve Organize Sanayi Bölgesi olarak şekillenmiştir.

Niğde kentinin imar planları 1949 yılında belediye, 1963'te İller Bankası, 1977'de E.Turak ve 1981'de İller Bankası (revizyon) tarafından hazırlanmıştır. Halen yürürlükteki imar planı 1/5000 ölçekli altı, 1/1000 ölçekli kırk yedi paftalık oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu planın ilke kararlarının tarihi kent dokusuna duyarlılıkla yaklaştığı söylenemez. Arkeolojik sit alanı içinde 5-6 katlı, ruhsatlı yeni yapılar yapılmakta; kentsel sit alanı içinde açılan yeni yollar tarihi ve geleneksel konut dokusunu parçalamaktadır.

3.2.1. Ulaşım ve Altyapı

Niğde ili, Güney ve İç Anadolu ile Kuzey-Batı Anadolu'yu birbirine bağlayan karayolları üzerinde bulunmaktadır. Kayseri-Adana, Kayseri-Konya Karayolları ile diğer civar illeri birbirine bağlayan yollar Niğde'yi bit kavşak noktası haline getirmiştir.

Kayseri-Konya Karayolu kent merkezini ikiye bölmektedir. Kentin çevre yolu bulunmaması, kent içi ve karayolu trafiğinin büyük bir bölümünü bu yolun taşımasına neden olmuştur. Kent merkezinde yoğun bir trafik akışı görülür. Araç park yerlerinin de bulunmayışı park ihtiyacının, bulvar niteliğindeki bu yol üzerinde ve ara sokaklarda karşılanmasına neden olmuştur. Bu oluşum kent merkezinde düzensiz bir görüntü sergiler.

Kayseri-Konya Karayolu'nun, kent merkezindeki yükünü hafifletmek amacıyla açılmış yan yol ve caddeler, kent merkeziyle yakın konumda bulunan tarihi dokuyu olumsuz etkilemiştir. Kentsel sit alanında tarihsel dokunun tümü, dar insan ölçeğine uyumlu, yaya ve dış mekan ilişkisini göz önünde tutan bir tasarım anlayışı içinde oluşturulmuştur. Ancak bir dizi anıtsal yapı çevresini açma çabası ya da yeni yol güzergahlarını geliştirme çabası bu niteliği bozmuş, yıkımlar sonucunda birçok geleneksel konut yok edilmiştir. Şehir içi taşıt trafiğinin geleneksel konut alanlarına taşması orijinal sokak dokusunu ve zemin kaplamasını tahrip etmiştir.

Niğde için diğer bir önemli ulaşım sistemi de demir yoludur. Batıyı ve güneyi birbirine bağlayan Anadolu-Bağdat hattı ile kuzey ve doğuyu, batı bölgelerine bağlayan demir yolu hattı üzerinde bulunmaktadır. Bu hat aynı zamanda Anadolu'nun başlıca ithal ve ihraç limanları İskenderun ve Mersin Körfezleri'nin de diğer bölgelerle olan bağlantısını sağlamaktadır. Demiryolu ülke ulaşımı açısından önemli bir sistem olsa da Niğde kent içi trafiğine katkısı yoktur.

Kalkınmakta öncelikli iller arasında yer alan Niğde'nin sanayi, turizm, eğitim ve diğer sektörlerde gelişimi açısında önemli bir katkısı olacak ulaşım sistemi de hava yoludur. Bu amaçla Niğde-Ankara Karayolu

yakınında 1999 yılında tamamlanması planlanan hava alanı inşaatına başlanmıştır.

Niğde de belediye hizmetleri her geçen gün artmakta ancak hızlı ve çarpık şehirleşme karşısında yetersiz kalmaktadır. Şehrin artan ve gelişen ihtiyaçlarına oranla, belediye hizmetleri istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Bunun temel nedeni mali yetersizliklerin başta gelmesidir. Bu olanaksızlıklar içinde elde edilen imar durumu ile şehrin temizliği, vatandaşın sağlığı ve güncel ihtiyaçların karşılanması açısından başarılı sayılabilecek bir şekilde sürdürülmektedir.

Şehrin içme suyu şebekesi 1949-50 yıllarında kurulmuştur. Şehrin gelişmesine paralel olarak artan su ihtiyacı fazlası ile karşılanmaktadır. Hızlı yapılaşma ile birlikte kanalizasyon hizmetleri de yeni yerleşim birimlerine ulaştırılmaktadır. Kentin önemli cadde ve sokaklarının yanı sıra ara sokakların tamamına yakınında asfaltlama faaliyeti gerçekleştirilmiş, kentin modern bir görünüme girmesi sağlanmıştır. Bu çalışmalara rağmen geleneksel konutların yoğun olduğu bölgelerde alt yapı hizmetlerinin yeterli olduğu söylenemez.

3.2.2. Sosyal ve Ekonomik Özellikler

Tanzimat'tan sonra özellikle devletin yönetim sisteminin yenilenmesi yolundaki çabalar, yeni bir sivil ve askeri bürokrasinin oluşturulması, mali alandaki düzenlemeler nüfus sayımının önemini gündeme getirmiştir. XIX.yy. da Osmanlı Devleti'nin siyasi coğrafyası büyük değişikliklere uğramıştır. Aynı zamanda ülke büyük nüfus hareketlerine sahne olmuştur. Bu hareketler hem nüfus dağılımını ve yerleşme düzenini, hem de sosyal ve ekonomik yapıyı derinden etkilemiştir (Akbayar 1983).

Nufus hareketlerini meydana getiren başlıca etki göçtür. Göçler, hem dıştan içe, hem de kendi kent yapısı içinde gerçekleşir. Osmanlı nüfusu hakkında güvenilir istatistikler ancak, 1890'larda oluşturulabilmiştir. Dıştan göçün ilk büyük döneminin yaşandığı bu yıllarda göçmen nüfusu araştırmak güçtür (Akbayar 1983).

İdari yapıdaki değişiklikler, illerin yüz ölçümleri, sancak, ilçe, bucak ve köy sayılarında artmalar ve eksilmeler meydana getirmiştir. Esas değişiklik 1908'den sonra olmuş, Anadolu'da vilayetlerin parçalanması sonucu aralarında Niğde'nin de bulunduğu on iki bağımsız sancak kurulmuştur (Akbayar 1983).

Bölgede geleneksel konut mimarisinin şekillenmesini sağlayan etnik grupların kimler olduğu uzun süre tartışılmıştır. Ancak bazı kaynaklar buna ışık tutmaktadır. Örneğin Niğde Sancağı'nda bulunan gayri müslimlerin sayısı sancak genelini %20-22'si civarında olduğu ve bu oranın da ülke genel ortalamasının üzerinde bulunduğu belirtilmektedir. Elimizde bulunan kaynakların tamamına yakınında, Niğde Sancağı'nın gayri müslimlerini oluşturan ahaliye 'Rum' dendiği anlaşılmaktadır. Ancak bu ifadenin etnik bir ifade taşıdığı şüphelidir. Mehmet Hayri'ye göre, Niğde'deki Ortodoksların Rumlarla ve Yunanlılarla etnik bir yakınlığı yoktur. Niğde'de bulunan Ortodokslar iki kısımdır. Bir kısmı Trabzon'dan gelen, vaktiyle işletilmekte olan Bulgar Dağı ve Bereketli Maden Ocakları'nda amelelik yapan ve bölgeye yerleşen topluluklardır. Diğer kısmı ise Niğde'nin yerlisidir. Madenciler, Trabzon Metropolithanesi'ne bağlıdırlar ve Niğde merkezde Maden, Kavuklu, Ovacık ve Eminli köy ve kasabalarına yerleşmişlerdir. Hepsi Türkçe bilen bu insanlar aralarında kaba bir Rumca konuşmaktadırlar. Yerli Ortodokslar ise bölgeye çok önce gelmiş ve yerleşmiş olan, Türkçe konuşan insanlardır. Bundan anlaşılan, bölgede yaşayan Ortodoks halkın Rum ve Yunanlılarla ırki bir birliği

yoktur. Ortodokslar İslamiyet'in yayılışından önce Hıristiyan olmuş ve sonrada Hıristiyan kalmış Türklerdir (Gedik 1994: 37-38).

Anadolu'nun yavaş yavaş Müslümanlaşması'nı sağlayan Türklere karşı, Anadolu'nun çeşitli yerlerine Hıristiyanlığı yayan misyonerler yerleşmiştir. Bu insanlardan bir bölümü Niğde ve çevresinde iskan etmiştir. Türkçe konuşan ancak dinleri farklı bu gruplara "Türkçe konuşan Ortodokslar" veya "Hıristiyan Türkler" denilmekteydi (Ekincikli 1990).

Niğde'de bulunan azınlıkların büyük bir bölümü, Cumhuriyetin ilanından sonra, nüfus değişimi ile Yunanistan'a gönderilmiş, yerlerine Makedonya'dan gelen göçmenler yerleştirilmiştir (Anonim, 1997: 43).

1990 yılında yapılan nüfus sayımında, Niğde nüfusu genel toplamı 305861'e ulaşmıştır. 1992 yılında Niğde Üniversitesi'nin açılmasıyla birlikte Üniversite kenti haline dönüşen Niğde nüfusunun bünyesine çektiği göçlerle birlikte 350.000'i bulduğu var sayılmaktadır (Anonim, 1997: 102-105).

1960 yılına kadar şehir nüfusunda düşük artışlar görülürken, hızlı artışlar 1960 sonrasında gerçekleşmiştir. 1990 yılındaki sayıma göre nüfus düşüşünün sebebi ise Aksaray ve Ortaköy ilçelerinin 1989 yılında il olan Aksaray'a bağlanmasıdır.

1990 yılı nüfus sayımına göre 55.035 olan kent merkezi nüfusu, yüz ölçümü olarak 2.081 km.² alana yayılmıştır. Bu durum dikkate alındığında km.² 'ye 26,44 kişinin düştüğü görülür.

Bölgede başta mermer çıkarımı olmak üzere, demir, çinko, bakır, antimuan gibi mevcut maden yataklarının olmasına rağmen bu sektörde çalışan nüfusun azlığı, madenciliğin istenilen seviyede gelişmesini

önlemiştir. Diğer taraftan küçük atölyelerden başlayıp büyük fabrika seviyelerine kadar her türlü dokumacılık faaliyeti gerçekleştirilmektedir. Sanayi sektöründe çalışan nüfus %15'dir. Son yıllarda gerçekleştirilen organize sanayi faaliyetleri, çok çeşitli sanayi kuruluşlarının yörede hızla gelişmesini sağlamıştır (Anonim 1997: 131-140).

3.3. Eski Kentsel Kesimin Özellikleri

'Kale' bir şehrin kuruluşu hakkında önemli bilgiler saklamaktadır. Çünkü, savunma ihtiyacı içinde olan toplumlar önce kale inşa edip kendini koruma altına aldıktan sonra, şehri bu çekirdek içinde ve daha sonrada çevresinde geliştirir[11]. Bu tür kentlerde ana özellik, yerleşme alanının çok büyük bir bölümünün sur içinde oluşudur. Bu tür antik dönemden kalma olabileceği gibi Bizans çağında da yapılmış olabilir. Hangi çağın yapısı olursa olsun, surun çevrelediği alan daima küçüktür ve genellikle bir iç kalesi vardır (Tanyeli 1987). Ancak Niğde Kalesi beden duvarlarında tarihi belirten bir ize veya kitabeye rastlanmamaktadır. Kalenin Roma, İran veya Selçuklu zamanında kurulmuş olabileceği ileri sürülmektedir. Bütün bu imparatorlukların hakimiyetine giren Niğde, her dönem için savunma ihtiyacını gidermiş dolayısıyla kale onarılmış ya da yeniden inşa edilmiştir .

Çok parçalı kentin aksine, kale-kent modelinde ticaret alanının daha örgütlü bir nitelikte olduğu söylenebilir. Zaten kısıtlı bir alan içine sıkışmış bulunan bir yerleşmede böylesi bir düzen kaçınılmazdır. Çünkü, çok parçalı kentlere oranla kale-kentin yayılma alanı çok daha ufaktır. Kentin gelişme düzeyine göre ticaret alanı sur dışına da bir ölçüde taşınmış olabilir. Bizans'ta önemli olan panayır yeri, periyodik şenlik Pazar etkinliği de kendine ancak sur dışında yer bulabilmiştir. Kentin dışı da tarımsal alan ve onunla iç içe sayılabilecek, yoğunluğu az olan bir

yerleşimin bulunduğu kesimdir. Ayrıca, dini yapılarda yine bu kesimde serpiştirilmiş durumda yer alırlar (Tanyeli 1987). Kale-kent modeli dikkate alındığında, kentin sistematik gelişimi açısından geçerli olan bu genel kurallar, Niğde'nin eski kent gelişimini de şekillendirmiştir. Büyük bir ihtimalle bugün Pazaryeri olarak kullanılan kale girişindeki alan ve kent merkezinin çeşitli yerlerinde bulunan kilise yapıları, bu tür bir kentsel anlayışın sonucudur.

Selçuklular ve Osmanlılarda ortak özellikler taşıyan ve Orta Doğu kent kuruluşlarının benzeri bir yaklaşım görülmektedir. Kent, kabaca iç ve dış diye iki bölümden oluşmaktadır. Kalenin içinde asıl kent bulunur. Yöneticilerin oturdukları mekanlar ve yönetim işlerinin yürütüldüğü 'iç kale' bu kısımda yer alır. İç kalenin dışında, zanaat faaliyetleri yer almakta ve kentin ileri gelenleri bu alanda oturmaktadır. Kale dışında ise yerleşik olmayan ticari faaliyetler sürdürülmektedir. XVI.yy. da Osmanlı kentlerindeki nüfus artışı, bunun yanı sıra dünya ticaretinde gezici tüccarların ortaya çıkışı, kent yapısında bir dönüşüm meydana getirmiştir. Kale dışında yerleşik olmayan ticari faaliyetler kentin odağını oluşturan iç kalenin karşısına kurulan bedestenlere taşımış, bedestenin çevresinde belirli üretim dallarında, ticaret ve hizmet alanlarında uzmanlaşan sokaklar oluşmuştur. Böylece kentin yapılaşması kale dışına taşınmıştır. Bu gelişmeler yeni konut mahallelerinin oluşumu için başlangıç olmuştur (Tekeli 1985). Mahalleler, toplumdaki dinsel ve etnik gruplara göre farklılaşma göstermiştir. İç kale çevresinde daha çok müslüman mahalleleri yer almaktadır. Bir mahalle içinde ise sınıfsal farklılaşma söz konusu değildir. Farklı sınıflardan aileler değişik büyüklükteki konutlarda yan yana yaşamaktadır. Niğde'de böyle bir yaşantı uzun süre devam etmiştir.

Niğde Osmanlı yönetimine girdikten sonra bir sancak merkezi olmasına karşın Kayseri ve Konya'nın gölgesinde kalmıştır. Bunu nedeni

Celali İsyanları'nın tahribatıdır. XVIII.yy. başlarında bölgeye gelen Poul Lucas, önceki yüzyıllarda bağlık, bahçelik ve üç kat hisarlı büyük bir şehir olan Niğde'nin gittikçe gerilediğinden bahseder (Anonim 1982-1983: 6165).

Osmanlı Devleti'nin sadrazamı olan Nevşehirli Damat İbrahim Paşa doğum yeri ve çevresini bayındırlaştırırken Niğde'yi ihmal etmiştir. XIX.yy. ın ilk yarısında yöreyi ziyaret eden C. Texier, Niğde'nin harabe halindeki kalesinden ve çevre tepelerdeki mahallelerden söz etmektedir (Texier 1923: 87-89).

Günümüze kadar yer yer kalabilen tarihi ve geleneksel konut dokusu sur içinde 'Kale' ve 'Alaaddin', sur dışında 'Eskisaray' mahallesinin bir bölümünden oluşur. Niğde kent bütününde, kale ve yakın çevresi dışında ayrıca üç tarihsel çevre daha bulunmaktadır. Bunlardan kaleye yakın olan tarihsel doku, kent merkezine yakınlığı nedeniyle oldukça bozulmuştur. Bunu dışında kuzeyde Tepeviran-Efendibey yöresi ve batıda Aşağı-Yukarı Kayabaşı Mahallesi daha az bozulmuşluğuyla dikkat çeker (Anonim 1994) (Lev. 4-9).

3.4. Konutların Genel Özellikleri

Karasal iklimin hakim olduğu Niğde'de iklim koşulları evlerin biçimlenmesini de etkilemiştir. Genellikle sokağa cephesi olan evlerin bahçe ve avlu duvarları, toplumun yaşam biçimine ve geleneklerine bağlı olarak yüksek tutulmuştur. Bahçe ve avlu duvarları moloz ya da kesme taştan, 2-3m. yüksekliğindedir. Yalın görünüşlü evlerin çoğu iki katlıdır. Zemin katta, sokağa bakan cephede pencere açıklığı üst kata göre azdır. Üst kat ise bu kapalılığa tezat olarak çevrenin ve sokağın görüş açısını genişleten iki yada üç cepheli çıkmalar ile dışa açılır.

Geleneksel taş yapılarda döşeme sistemi ahşap kirişlemelerle çözümlenmiş, döşeme kaplaması olarak da ahşap kullanılmıştır. Zemine oturan mekanlarda ise taş malzemedendir. Yapılar, küçük korniş çıkıntıları dışında saçaksız toprak damlıdır. Parapet duvarı ve su akıntısı verilen yönde çörtenler yerleştirilmiştir.

Genellikle eğimli arazi üzerine inşa edilmiş olan geleneksel konutlar, eğimden kat kazanmıştır. Böylece bahçe duvarları ve yapılar üzerinden manzara sağlayacak şekilde kademeli bir yerleşim oluşturulmuştur.

Yapıların parsel içi konum ve yerleşme düzenlerinde, avlu ve bahçesi olan konut tipleri çoğunlukta olup bitişik nizamlı bahçesiz ve avlusuz olanları da vardır. Bahçeli konutlarda yan bahçe, ön ve arka bahçeli olanlara göre daha fazladır. Avlu ise konutlarda yanda, ortada ve köşede yer alabilmektedir. Bazı evlerde ahır, samanlık, tuvalet gibi birimler bahçe içindedir. Bunlar yapıya bitişik ya da bağımsız olarak bahçenin ve avlunun bir köşesinde eklenti şeklindedir.

Avlu, bahçe ve konutlara giriş kapıları geniş açıklıklı ve genellikle iki kanatlıdır. Kapıların boşluklarının çoğunun lento ve söveleri profilli birleşimlerle zenginleştirilmiştir. Kimi giriş kapıları ise ait olduğu duvar yüzeyindeki silmelerle vurgulanmıştır.

Konutların üst katları yaşama mekanlarına ayrılmıştır. Çoğunlukla zemin katta servis mekanları yer alır. Yapıların çoğunda binanın zemine oturduğu yerde kayaya oyulmuş depo ve ahır amaçlı kullanılan birimlere rastlanır.

Büyük boyutlu konutlarda genellikle sofalı plan gelişimi görülmektedir. Küçük boyutlu konutlarda ise sofanın yerini hol almıştır.

Yapılarda çıkmasız düz cephelerin yanı sıra üst katlarda cephe ortasında ya da yanda çıkma yapma geleneği, Niğde geleneksel konut mimarisinde sürdürülmüştür. Çıkma altlarında taşıyıcı olarak profilli taş konsollar kullanılmıştır. Düz cephelerin, sütunlar üzerine atılan kemerlerle hareketlendirildiği örneklerde görülmektedir.

Köşe parsellerindeki geleneksel yapılarda zemin kat hizasında köşe taşlarının pahlandığı ve sokak dokusunun estetik bir öğesi haline getirildiği görülmektedir. Dış cepheye açılan dikdörtgen pencereler giyotin ya da kanatlı dikine 1/2 oranında 6 ya da 8 parçaya bölünmüştür. Pencereler iç mekanda genellikle büyük boyutlu mazgal pencere görünümündedir.

İç mekanı zenginleştiren duvar nişlerinin yanı sıra geometrik sitilde süslemeli ahşap tavan örnekleri, dolap ve kapı kanatları dikkat çekicidir. Bu elemanların çokluğu veya azlığı mekanın önemi ile bağlantılıdır (Lev.10).

KATALOG LİSTESİ

NO PLAN TİPİ ve ADRESİ

1. SOFALI TİPLER

1.1. DIŞ SOFALI TİPLER

1.1.1. DIŞ SOFALI TEK ODALI TİPLER

1. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kuyulu Çıkmazı, No:6
2. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Merdivenli Sokak, No:6

1.1.2. DAR KÖŞE SOFALI TİPLER

3. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Malikhoca Sokak, No:2
4. Alaaddın Mahallesi, Alaaddın Sokak, No:6

1.1.3. YARI MERKEZİDIŞ SOFALI TİPLER

5. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:6
6. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Merdivenli Sokak, No:2
7. Alaaddin Mahallesi, Hatıroğlu Sokak, No:12
8. Hükümet Meydanı, İstasyon Caddesi, No:21
9. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Karabulut Caddesi, No:16
10. Yenice Mahallesi, Mezit Önü Sokak, No:1
11. Alaaddin Mahallesi, Park Sokak, No:34
12. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:1
13. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Özdemir Sokak, No:19
14. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Özdemir Sokak, No:11

1.2. İÇ SOFALI TİPLER

15. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:38
16. Yenice Mahallesi, Yeşil Burç Caddesi, No:12
17. Sungur Mahallesi, Karahafız Sokak, No:18
18. Sungur Mahallesi, Cullaz Sokak, No:12

19. Kale Mahallesi, Üçok Sokak, No:34
20. Sungur Mahallesi, Kığılı Camii Sokak, No:23
21. Yukarı Kayabaşı Mahallesi, Merkez Sokak No:1
22. Yenice Mahallesi, Mezit Önü Sokak, No:11
23. Yenice Mahallesi, Çıldır Sokak, No:8

1.3. ORTA SOFALI TİPLER

24. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Polat Sokak, No:4

2. SOFASIZ TİPLER

2.1. HOLLÜ TİPLER

25. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Malikhoca Sokak, No:6
26. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Polat Sokak, No:1
27. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Özdemir Sokak, No:17
28. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Özdemir Sokak, No:16
29. Sungur Mahallesi, Cullaz Sokak No:10
30. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Özdemir Sokak, No:13-15
31. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Güney Sokak, No:11
32. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Topçu Sokak, No:9
33. Alaaddin Mahallesi, Hatıroğlu Sokak, No:10
34. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kuyulu Çıkmazı, No:4
35. Kale Mahallesi, İlyas Ağa Sokak, No:33
36. Sungur Mahallesi, Alparslan Sokak, No:6
37. Sungur Mahallesi, Cullaz Sokak, No:18
38. Sungur Mahallesi, Cullaz Sokak, No:16
39. Sungur Mahallesi, Cullaz Sokak, No:11

2.2. DÜZENSİZ PLAN ŞEMASINA SAHİP OLANLAR

40. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Polat Sokak, No:25-a

41. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:8
42. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:10
43. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Topçu Sokak, No:7-a
44. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, İkizler Sokak, No:10
45. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Karabulut Caddesi, No:8
46. Sungur Mahallesi, Nusrettin Sokak, No:3
47. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Merdivenli Sokak, No:9

3. PLAN TİPİ BELİRLENEMEYENLER

48. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Polat Sokak, No:2
49. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Özdemir Sokak, No:24
50. Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:2

III. KATALOG

Konutların katoloğa alınma düzeni plan tiplerine göre belirlenmiştir. Bu ayırım mahallelere, evi yaptıranların dini farklılıklarına, arazide konumlanışına, kat sayısına, cephe düzenlemesi ve tiplerine, süslemesine, değişmişliğine göre yapılabilirdi. Ancak, değişik mahallelerde benzer ev tipleri bulunmaktadır. Niğde evleri banilerin dini kökeninden ziyade ortak bir kültürün ürünüdür. Cephe düzenlemesi, kat sayısı, evin çıkmalı ya da çıkmasız oluşu gibi ayrımlar, aynı evde değişik dış düzenlemelerin olması nedeniyle karmaşaya yol açmaktadır. Günün ihtiyaçlarına bağlı olarak hemen hemen her evde değişiklikler yapılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda Niğde evlerinde, çevresini dikkate alan ve plan anlayışının dışa yansıması şeklinde görülen bir düzenleme söz konusudur. Değişik bölgelerde değişik kültürler tarafından benzer plan şemaları geliştirilmiştir. Bu nedenle Katalog ayrımının plan tiplerine göre yapılması daha uygun olacaktır.

1. SOFALI TİPLER

1.1. Dış Sofalı Tipler

1.1.1. Dış Sofalı Tek Odalı Tipler

Katalog No:1
Adı: Bilinemiyor
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kuyulu Çıkmazı , No:6
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Küçük bir bahçenin yan tarafında inşa edilen yapı, tek bir kütleden oluşmaktadır. Aynı bahçeden girişi verilen diğer konut ise sonradan eklenmiştir. Ana bina taş malzemeden iki katlı olarak inşa edilmiştir. Katların bina içinden bir bağlantısı yoktur (Lev. 74).

Konutun alt katına bahçeden girilmektedir. Giriş mekanı, üç basamaklı merdivenle ulaşılan sofadır. Sofa, sokak yönünde bir, bahçe yönünde iki pencere ile dışa açılmaktadır. Sokak yönündeki pencerenin üstünde küçük bir pencere, iki tarafında birer niş dolap ve önünde sedir bulunmaktadır. Diğer duvarda ise iki niş dolap düzenlemesi daha görülür. Sofanın kuzeybatısında, iki pencereyle bahçeye açılan küçük bir oda yer alır. Bu mekan mutfak ve banyo olarak kullanılmaktadır. Tuvalet ise bahçe köşesindedir (Lev. 75).

Üst kata bahçedeki merdivenden çıkılmaktadır. Merdivenden, üç ahşap direk üzerinde taşınan sahanlığa ulaşır. Oldukça uzun olan sahanlık balkon niteliğindedir. Üst katın plan şeması, alt kat ile tamamen aynıdır (Lev. 75).

Konutun sokak cephesi yan bina duvarları ve bahçe duvarlarıyla bir bütündür (Lev. 76,77). Çıkmasız olan cephede, profillendirilmiş silmelerle vurgulanan çift kanatlı kapı dikkat çekmektedir (Lev. 78). Bina üst bitiminde ve kat arasında yer alan silmeler ile pencere düzenlemeleri cepheye hareketlilik katmıştır.

Evin, bahçe yönündeki cephesinin dışında, diğer cepheleri sağırdır. Bahçe cephesi ise sade bir düzenlemeye sahiptir.

Katalog No:2

Adı: Bilinemiyor

Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Merdivenli Sokak, No:6

Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).

İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Merdivenli Sokağın genişleyerek meydan oluşturduğu alanda bulunan yapı, dikdörtgen formlu bir kütleye sahiptir. Taş malzemeden iki kat şeklinde inşa edilmiş olup, bitişik nizamlıdır. Avlusu olmayan evin, arkada küçük bir bahçesi vardır (Lev. 79).

Eve, meydan yönünden çift kanatlı bir kapı ile girilerek, taşlığa ulaşılır. Taşlığın sokak yönündeki köşesinde, tuvalet yer alır. Taşlığın devamında ise iki duvar arasına büyük bir sivri kemer atılımıyla eyvan oluşturulmuştur. Eyvandan tek kanatlı bir kapı açılımıyla bahçeye geçilir (Lev. 80).

Taşlıkta yer alan tek kollu ahşap merdivenle, üst kattaki sofaya çıkılır. Bahçe yönüne bakan ve bir kapı ile eyvanın damına açılan sofa, sokak yönünde bir odayla da bağlantılıdır. Sedirli ve gusülhaneli oda, gönye çıkma yaparak, önde iki, yanda ise bir pencere ile meydana açılır (Lev. 81).

İki yandan komşu binalarla bitişik olan evin sokak cephesi, meydanın silüetine katkıda bulunmaktadır (Lev. 82). Cephenin zemin katında sade görünümlü giriş kapısı, üzerinde yarım daire biçiminde pencere ve yanında tuvaletin havalandırmasını sağlayan küçük bir boşluk vardır Lev. 82). Çıkma yapan ve silmelerle vurgulanan üst katta, iki pencere yer alır.

1.1.2. Dar Köşe Sofalı Tipler

Katalog No:3
Adı: Bilinemiyor
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Malikhoca Sokak, No:2
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Büyük bir bahçenin güney yönünde inşa edilen iki kütleden oluşmaktadır. Asıl ev kütlesi bahçenin güney batı köşesinde yer almaktadır. Konut, taş malzemeden inşa edilmiş olup düz damlıdır (Lev. 83).

Bahçeye Malikhoca Sokak yönünden girilmektedir. Girişin solunda bir aralık ve bir odadan oluşan tek katlı bir yapı kütlesi yer almaktadır. Evin misafirlerinin kullanımı için düzenlenmiştir bu bina ile ev arasında küçük bir avlu oluşmuştur. Evin zemin katına bu avludan girilmektedir. Giriş mekanı oda ile depoya açılımı sağlayan sofadır. Sofanın kuzeyinde kalan oda, iki pencere ile avluya ve bahçeye bakar (Lev. 84).

Alt kat ile aynı plan şemasına sahip olan üst kata avluda bulunan merdivenden ulaşılmaktadır. Sofayla bağlantılı iki odadan kuzeyde olanı iki yönden bahçeye bakmaktadır. Bu odanın kuzey yönünde sedir yer alır. Diğer oda ise bahçe yönüne iki pencere ile açılmaktadır. Evin her iki katı da, dar köşe sofalı plan tipinde düzenlenmiştir (Lev. 84).

Konutun Malikhoca Sokağı'na cephesi bulunmamaktadır. Ancak konuta ait olan diğer yapı kütlesi bahçe duvarlarıyla bütünleşerek sokağa cephe yapmaktadır. Asıl konut kütlesi ise yüksek bahçe duvarlarının gerisinde kalmaktadır (Lev. 85). Sokak yönünde yapıya ait unsurlar

bahçe giriş kapısı (Lev. 86) ve ek binanın bir penceresidir. Evin bahçe yönünde kalan cepheleri de sade bir düzenlemeye sahiptir. Güney Sokağa cephe yapan yüzey ise sağırdır.

Katalog No:4
Adı: Mehmet Kayaardı Evi
Adres: Alaaddin Mahallesi, Alaaddin Sokak, No:6
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Haziran 1998.

Alaaddin Sokakla, Hatıroğlu Sokağın birleşimiyle oluşan meydanın başlangıcında yer alan ev, taş malzemeden inşa edilmiştir. İki katlı ev, çıkmalı cephe düzenlemesiyle ve dar köşe sofalı plan tipindeki belirlilikle, Niğde Kalesi içinde önemli bir yere sahiptir (Lev. 87).

Eve, meydan yönünden, üstünde yarım daire şeklinde pencere bulunan, çift kanatlı kapı ile girilir. Giriş, zemindeki mekanlarla bağlantılı taşlığa açılır. Taşlığın kuzeyinde, evin odunluğuna açılan bir depo yer alır. Doğusunda ise mağaraya inişi olan depodan avluya geçilir. Avlu, odunlukla bağlantılı tandır evine giriş vermiştir (Lev. 88).

Evin üst katına taşlıktan 'L' şeklindeki merdivenle çıkılır. Ulaşılan mekan, mutfak ve odalara açılımı olan sofadır. Meydan yönüne iki pencere ile bakan sofanın kuzeyinde, evin baş odası yer alır. Dolap ve nişlerle zenginleştirilen baş oda, meydan yönünde çıkma yaparak iki ön, ikide yan pencere ile dışa açılır. Sofanın doğusunda bulunan ocaklı mutfaktan evin diğer odasına girilir. Manzara yönünde yer alan bu odanın önündeki teras, tandır evinin damıdır (Lev. 89).

Evin meydan yönündeki giriş cephesinde, alt kat ve üst kat arasında malzeme ayrımı yapılmamıştır. Ancak kat farklılığı, baş odanın çıkma yapmasının dışında, bir sıra bordürle belirginleştirilir. Zemin katta, kapı üstünde yer alan dairesel formlu pencerenin kemeri, birer taş atlanıp içe çökertilerek vurgulanmıştır. Bu katta, çıkmayı taşıyan konsollar arasında iki küçük pencere daha yer almaktadır. Üst katta iki kademeli olan cephenin dört penceresi vardır. Yan pencerelerde yer alan cumbalı demir kafeslerle zenginleştirilen cephe, üstteki bir sıra bordürle bitirilir (Lev. 90,91).

1.1.3. Yarı Merkezi Dış Sofalı Tipler

Katalog No:5
Adı: Müzafir Soylu Evi
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:6
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Mart 1998.

Konut, iki sokağın birleşimindeki genişleyen alanda (Lev. 92) çıkmaları, çok sayıda cephe elemanı ve arazi eğiminden doğan yüksek görünüşüyle çok zengin perspektifler vermektedir (Lev. 96). Plan şeması olarak yarı merkezi, dış sofalı tipte değerlendirilen konut, taş malzemeden düz damlı olarak inşa edilmiştir. Özellikle cephesindeki özgün nitelikleri koruması ve tüm değişikliklere rağmen plan tipindeki belirlilikle, Niğde evlerinin nitelikli örneklerinden biridir (Lev. 97).

Eğimli bir arazide inşa edilen yapı, sokak yönünden üç, bahçeden ise iki katlıdır. Evin sokak yönünde, eğimden kat kazanılarak, bir bodrum oluşturulmuştur. Bu bodrum, daha sonra cephe açıklıkları verilerek küçük

bir konuta çevrilmiştir. Asıl konuta ise yapının kuzeyinde yer alan küçük bir bahçeden girilir (Lev. 92).

Evin zemin katında tamamen depo mekanları yer alır. Batıda kalan depolar mağara biçimindedir (Lev. 93). Üst kat ise yaşama mekanlarına ayrılmıştır. Bu kata, bahçede yer alan merdivenden çıkılır. Merdiven bitimindeki sahanlıktan,çift kanatlı bir kapı ile (Lev. 100) sofaya geçilir. Bölüntülerle küçültülen sofa, aslında konutun tüm odalarının açıldığı merkezi bir mekandır. Sofanı girişe göre sağında ve solunda birer büyük oda yer almaktadır. Sağda kare şekle yakın olan dolaplı ve gusulhaneli oda, tandır evine bağlantı vermektedir. Soldaki oda ise iki yönden sokağa açılarak, doğu yönünde gönye çıkma yapar. Girişin karsısında ise üç oda daha bulunur. Bu odalardan güneyde yer alanı sokak yönünde çıkma yapmaktadır (Lev. 94). Diğer odalarda ise üst kotta büyük mazgal pencereler bulunmaktadır (Lev. 95).

Konut, sokak ve bahçe yönünde cephe yapar. Diğer yönlerden ise komşu binalarla bitişiktir. Binanın en dikkat çeken cephesi Kadıoğlu Sokağa bakan, çıkmalarla ve pencere aralarında bulunan paye görünümlü plasterlerle süslenmiş olan anıtsal cephesidir (Lev. 95). Üst katta cephe, çıkmalarla iki ayrı yüzey oluşturmuştur. Önde bulunan yüzeyde iki, arkada kalan yüzeyde ise dört pencere bulunmaktadır. Pencere alt hizasında, testere dişi şeklindeki çıkıntılarla ve silmelerle oluşturulan süsleme kuşağı tüm cephe boyunca devam etmektedir. Böylece cephe, paye görünümlü silmelerle dikeyde, süsleme kuşağıyla da yatayda hareketlendirilmiştir (Lev. 98, 99). Tüm bu oluşumlar binanın sokaktan perspektif veren yan yüzeylerinde de devam eder.

Katalog No:6

Adı: Niyazi Özmen Evi

Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Merdivenli Sokak, No:2

Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).

İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Merdivenli Sokakla, Karabulut Caddesi'nin birleşiminde yer alan bahçenin kuzeybatı yönünde inşa edilmiştir (Lev. 102). Merdivenli Sokağın genişlemesiyle oluşan meydanı bahçe duvarlarıyla sınırlandıran ev, giriş kapısındaki ilginç düzenlemeyle ve üst katta oluşturulan revaklarla, meydanın görsel değerini artırmaktadır (Lev. 105). Taş malzemeden iki katlı olarak inşa edilen evin, kırma çatısı sonradan yapılmıştır.

Bina kütlesinin bahçe duvarlarına paralel inşa edilmesi, içte yamuk formlu mekanların oluşmasına neden olmuştur. Yarı merkezi dış sofalı plan tipinde olan her iki kat, yaşama ve servis mekanlarıyla düzenlenmiştir. Girişi bahçeden verilen tandır evi ise bina kütlesinin güney duvarına bitişik inşa edilmiştir (Lev. 103).

Konutun her iki katıyla bağlantı, meydan yönünden girişi olan bahçeden sağlanmıştır. Evin zemin katına sivri kemerli bir açıklık içinde yer alan camekanlı kapıdan girilir (Lev. 107). Girişte yer alan sofa, üç odayla ve servis mekanlarıyla bağlantılıdır. Sofanın doğusunda, üç yönden pencerelerle dışa açılan baş oda yer alır (Lev. 103). Baş odanın duvarları, ahşap tablalı lambirilerle süslenmiştir. Pencere üst duvarında da devam eden lambiriler, baklava dilimi şeklinde geometrik kompozisyonlar oluşturur (Lev. 109). Sofanın kuzeyinde, Karabulut Caddesi yönüne bakan bir oda ve mağarayla bağlantısı olan ocaklı bir

mutfak yer alır. Sofanın batısında ise bir oda ve küçük bir holden girilen tuvalet ve banyo mekanları bulunmaktadır.

Konutun üst katıyla bağlantı, bahçeden çıkılan taş merdivenle sağlanmıştır (Lev. 103). Üst kat sofası, ikisi bağımsız, ikisi de duvarla bütünleşmiş dört sütun üzerine atılan kemerli açıklıktan, bahçe yönüne bakmaktadır (Lev. 107). Sütunlardan, ortada olanlarının başlıkları iyon volütü şeklinde, yanlarda olanların ise mukarnas sıralarıyla bezenmiştir (Lev. 108). Bu revaklı açıklık dışında, üst kat ile alt kat, aynı plan şemasına sahiptir.

Dört yönüyle de cephe yapan evin, Karabulut Caddesi ve meydan yönünde yer alan cephelerine, bahçe duvarlarıyla birlikte önem verilmiştir. Meydan yönündeki cephede en ilgi çeken unsur, iç bükey bir sıra silme ile birlikte yükselen duvar harpuştasının üçgen bir alınlık görüntüsü verdiği bahçe giriş kapısıdır (Lev. 105). Kapının üst köşelerinde yer alan stilize edilmiş insan başı şeklindeki taş konsollar, kapı boşluğunu daha da zenginleştirir (Lev. 106). Bu yönde bina cephesi de, dolu ve boş yüzeyleriyle hareketli bir yapıya sahiptir. Cephede, üst kat ve alt kat arasındaki ayrım, malzeme değişiminin yanı sıra, profillendirilmiş bordürlerle de sağlanmıştır (Lev. 107). Bina üst bitimi ise dışbükey, bir sıra düz, dışa pahlanmış ve bir sıra testere dişi şeklinde devam eden kalın bir bordürle sonlandırılır (Lev. 108). Cephede pencere açıklıklarının yanı sıra, revağın kemer izlerinin ve sütun başlıklarının bezemesi ve üstteki bordürlerle bütünleşen stilize edilmiş koyun başı şeklindeki çörtenler, dikkat çekmektedir (Lev. 108).

Evin, Karabulut Caddesi yönündeki cephesine, meydan yönündeki cepheye oranla daha az önem verilmiştir. İki kademeli cephede, katları sınırlandıran ve bina üst bitiminde yer alan bordürler devam eder. Evin

diğer cephelerinde ise fazla penceresi olmayan, sade bir düzenleme görülür (Lev. 104).

Katalog No:7
Adı: Mahmut Demirtaş Evi
Adres: Alaaddin Mahallesi, Hatıroğlu Sokak, No:12
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Haziran 1998.

Hatıoğlu Sokağın, Alaaddin Sokakla birleşiminde yer alan ev, bir köşe yapısıdır (Lev. 111). Taş malzemeden iki katlı inşa edilen ve arkada küçük bir bahçesi olan evin üst katı, meydan yönünde çıkma yapar.

Eve, meydan yönünden profilli silmelerle vurgulanmış çift kanatlı kapı ile girilir. Giriş, uzunca bir taşlığa açılmaktadır. Taşlığın girişe göre sağında iki depo, solunda ise biri bahçeye, diğeri ise sokağa bakan iki oda yer alır. Taşlığın bitiminde, bahçeye çıkılır (Lev. 112).

Yarı merkezi dış sofalı plan tipinde düzenlenen üst kata taşlıktaki merdivenden çıkılmaktadır. Bahçe yönüne bakan sofa, odalara ve servis mekanlarına bağlantılıdır. Sofanın doğusunda, biri meydan ve yan sokağa, diğeri yan sokağa ve bahçeye bakan iki oda yer almaktadır. Kuzeyinde ise meydan yönüne açılan bir oda vardır. Sofanın batısında tuvalete, ocağı ve tepe ışıklığı olan bir mutfağa ve bir kaç basamakla çıkılan evin baş odasına giriş verilmiştir. Meydan yönüne bakan baş oda, gönye çıkma yapar (Lev. 113).

Ev, meydana (Lev. 114), yan sokağa (Lev. 115) ve bahçe yönüne cephe yapmaktadır. Batı yönünde ise komşu binayla bitişiktir. Evin meydana bakan cephesi sade görünümlü olmasına karşın, üst kattaki

gönye çıkmasıyla, çörtenleriyle ve yükseltilmiş şapkalı bacalarıyla dikkat çekmektedir. Üst kat ile alt kat ayırımı, üst kat bitimi bir sıra bordürle belirginleştirilmiştir. Cephenin alt katında evin giriş kapısıyla sonradan açılan bir pencere, üst katında ise altı pencere yer almaktadır.

Katalog No:8
Adı: Anadolu Oteli
Adres: İstasyon Caddesi, No:21
Yapım Yılı: XX. yy. başları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Temmuz 1998.

Kent merkezinde bulunan yapı (Lev. 116) bir süre için otel, postane olarak kullanılmıştır. Bugün ise kuyumcular lokali olarak işlev görmektedir. Taş malzemeden iki kat olarak inşa edilen yapının, haçvari planlı bir çatı katı daha vardır. Yapının zemin katındaki küçük birimler, iş yeri olarak kullanılmaktadır.

Binanın üst katına, kuzey yönde yer alan, çok sayıda basamağı bulunan merdivenle çıkılır. Ulaşılan mekan, yarı merkezi plan şeması oluşturan sofadır. Batı yönünde biri işlev gören, ikisi de sonradan kapatılmış üç penceresi bulunan sofanın doğusunda üç oda yer alır. Bu odalardan kuzeyde kalanının bitiminde ahşap konsollarla taşınan bir balkon bulunmaktadır. Güneyde kalan oda ise sokak yönünde çıkma yapar. Bu odadan diğer mekanlara göre daha büyük boyutlu bir odaya daha geçilir. Sofanın güneyinde yer alan diğer bir odayla, bu odanın bağlantısı sağlanmıştır. Sokak oluşumuna göre daralma gösteren ve sofanın kuzeyinde yer alan mekanlar tuvalet ve mutfak olarak düzenlenmiştir (Lev. 117).

Binanın çatı katına, sofada bulunan merdivenden çıkılmaktadır. Merdivenle çatı katının holüne ulaşılır (Lev. 117). Dik dörtgen planlı hol, haçvari bir plan oluşturacak şekilde dört odaya dağılımı sağlar. Bu odalardan doğuda yer alanı üst kat odasıyla birlikte sokak yönünde çıkma yapar. Güneyde kalan odanın bitiminde ise, ahşap malzeme ile oluşturulan revaklı ve kavis çıkmalı bir balkon yer almaktadır. Balkon oluşumu Avanos yöresi evlerini anımsatan bir üsluba sahiptir (Lev. 118).

Bina üç yönden dışa cephe yapmaktadır. Kuzey cephesi, sokak oluşumuna göre eğik gitmektedir. Doğu ve güney cepheleri ise pencere düzenlemeleri, kapalı ve açık çıkmalarıyla, özellikle şehrin yaya alanlarından dikkat çekmektedir. Diğer bir özelliği ise kent merkezinde geleneksel dokuyu yansıtıcı niteliğe sahip az sayıda binadan biri olmasıdır.

Katalog No:9
Adı: Kadriye Atuk Evi
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Karabulut Caddesi, No:16
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Eğimli bir arazide bulunan yapı, bodrum üzerinde yükselen iki kattan oluşur. Büyük bir avlusu olan evin, bodrum katı sonradan konuta çevrilmiştir. Asıl konut katı, yarı merkezi, dış sofalı plan tipine sahip olan zemin kattır. Üst kat ise bina kütlesinin bir bölümünde yer alan seyirlik mekanlardan oluşur.

Büyük boyutlardaki avlu, bina kütlesi, tandır evi, komşu bina ve yüksek duvarlarla sınırlanmıştır (Lev. 119). İki yönden giriş verilen avlunun, güney batı köşesinde tuvalet ve küçük bir depo yer alır (Lev.

120). Konuta ve tandır evine girişi sağlayan avludan, 'L' şeklindeki ahşap merdivenle üst kata çıkılır.

Konuta, avludan, bir kaç basamak çıkılarak ulaşılmaktadır. Evin giriş, mekanı sofadır. Üç yönden mekanlarla çevrili olan sofa, avluya iki pencereyle bakar. Sofada yer alan üç nişten biri, lavabo olarak kullanılır. Diğerleri ise gömme dolap şeklindedir (Lev. 120).

Sofanın güneybatı köşesinde, kareye yakın bir oda yer alır. Bu oda iki yönden, ikişer pencere ile avluya, bir pencere ile de sofaya açılmaktadır. Odanın doğu duvarında, dolap bulunur. Evin güneydoğu köşesinde yer alan oda, iki pencere ile manzara yönüne, iki pencereyle de yan sokağa bakar. Manzara yönündeki pencerelerin arasında, yarım daire şeklinde iki niş bulunmaktadır. Odanın kuzeydoğu köşesinde küçük bir dolap görülür. Girişin tam karşısındaki mekan ise evin baş odasıdır. Manzara yönünde yer alan bu oda, sofaya yakın boyutlardadır. Kuzey duvarında üç niş düzenlemesi görülün oda, iki pencere ile dışa açılır (Lev. 120).

Sofanın kuzeyinde 'L' şeklinde bir hole geçilir. Hol, tandır evine, banyoya, tuvalete ve bir odaya girişi sağlar. Bu oda iki pencere ile manzara yönüne açılır. Bina kütlesi ile avlu arasında yer alan tandır evi ise evin mekanlarından daha büyük boyutlara sahiptir. Avlu ve konuttan girişi verilen tandır evinin batı duvarında, kemerli ocak yer alır. Mekan avlu ve arka cephede açılan üst kottaki büyük mazgal pencerelerden ışık almaktadır. Tandır evinin güneydoğu köşesinde bulunan ahşap merdivenden mağaraya inilir (Lev. 120).

Yapının üst katı iki bölümden oluşur. Bunlardan biri girişi sağlayan ravaklı eyvan, diğeri ise üç yönden ikişer pencereyle manzaraya açılan köşk odadır. Eyvan, ortada yer alan bir sütun üzerine atılan iki kemerli

boşlukla avluya, bir pencere ile manzaraya, birer pencere ile de yanlara bakmaktadır. Eyvanın güney duvarında ocak ve niş düzenlemesi görülür (Lev. 121).

Evin, manzara yönündeki cephesinin üst katına (Lev. 122) ve avlu cephesinin her iki katına (Lev. 123) önem verilmiştir.

Manzara yönündeki cephede yapı kütlesi bir bölümüyle dışa çıkıntı yapar (Lev. 122). Yüzeyde meydana getirilen bu hareketin dışında, cephe simetrik bir düzenlemeye sahiptir. Zeminle bütünleşmiş ortadan çıkmalı tiple benzerlik gösteren cephenin, orta aksında ve yanlarda ikişer pencere yer alır. Bu cephede zemin ve bodrum duvarları moloz taşla düzenlenmiştir. Üst kat ise kesme taştan ve bezemelidir.

Üst kat cephe yüzeyinde oluşturulan üç paye görünümlü ve başlıklı silme, yüzeyi ikiye böler. Paye görünümlü silmelerin altında ve üstünde devam eden profilli bordürler, üst katta cepheyi sınırlandırır. Bu bölümde yer alan iki pencere, alt katlardaki pencerelere göre daha büyük boyutludur. Pencere üst seviyesinde bulunan sivri kemerli bordürlerin ortasında, dairesel boşluklar yer alır. Tüm bu düzenlemeler ile üst kat, önde yer alan yapılara rağmen, Karabulut Caddesinden ve çevreden algılanmaktadır (Lev. 122).

Konutun avlu cephesinde kesme taş kullanılmıştır. İki katlı cephenin zemin kat seviyesinde giriş kapısı ve dört pencere yer alır. Üst katta ise eyvanın kemerli açıklığı dikkat çekmektedir. Kemerler, ortada yer alan çokgen bir sütuna, kenarlarda ise duvarlara oturmaktadır. Duvarların kemer bitimindeki yüzeyleri, sütun görüntüsü verecek şekilde taşkınlaşır. Bu taşkınlıklar, ortadaki sütunla aynı biçimine ve testere dişi sıralarından oluşturulan başlıklara sahiptir. Böylece kemerlerin üç sütun üzerine atıldığı gibi bir görüntü verilmiştir (Lev. 124).

Katalog No:10

Adı: Cumali Avcı Evi

Adres: Yenice Mahallesi, Mezit Önü Sokak, No:1

Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).

İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Temmuz 1998.

Yeşil Burç Caddesi ile Mezit Önü Sokağın birleşiminde yer alan ev (Lev. 125), taş malzemeden iki kat olarak inşa edilmiştir. Evin batı kısmı, yol açımı nedeniyle kesintiye uğramıştır. Ayrı bir konut olarak kullanılan zemin katı ise tamamen değişmiştir.

Evin üst katına, Mezit Önü Sokak yönünden girilir. Girişte kuzey-güney yönünde uzanan taşlığın doğusunda tuvalet ve tandır evi yer almaktadır. Batıda ise odalar arasına girinti yaparak yarı merkezi bir oluşum gösteren sofaya geçilir. Sofa, dört odaya bağlantıyı sağlamaktadır. Sofada yer alan ve sonradan kapatılan merdiven, sofanın zemin katla bağlantılı olduğunu göstermektedir. Sofanın batısında iki odaya giriş verilmiştir. Bu odalardan kuzeyde olanı süslemeli ahşap tavanla zenginleştirilen evin baş odasıdır (Lev. 127). Yol açımı nedeniyle boyutu küçülen ve orijinalinde çıkma yapan baş oda, iki pencere ile sokağa bakmaktadır. Diğer oda ise boyutun değişmesine rağmen sedirinin ve dolabının bir kısmını koruya bilmiştir. Bu oda, iki yönden dışa açılır. Sofanın güneyinde yer alan oda, sokak yönünde taşkınlaşmıştır. Bu oda birer yan, iki ön pencere ile dışa, iki pencere ile de sofaya açılır. Sofanın güneyinde, bir köşesi panlanarak giriş verilen bir oda daha yer almaktadır. Bu oda sokak yönündeki iki, doğu yöndeki üç pencere ile dışa açılmaktadır (Lev. 126).

Ev, iki yönden dışa açılmaktadır. Yeşil Burç Caddesine bakan cephesi, orijinalliğini kaybetmiştir. Mezgit Önü Sokak yönündeki cephesi

ise, zeminle bütünleşmiş ortadan çıkmalı tipte bir düzenlemeye sahiptir. Ancak cephenin sol yanı kesintiye uğrayarak simetrisini kaybetmiştir. Kat ayrımı bir sıra bordürle vurgulanan cephenin üst bitimi, dışa doğru pahlı bordürlerle tamamlanır. Saçaklı kırma çatısı ve bacalar, sonradan yapılmıştır (Lev. 127).

Katalog No:11
Adı: Mehmet Demir Evi
Adres: Alaaddin Mahallesi, Park Sokak, No:34
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Temmuz 1998.

Bir yönden komşu binayla bitişik, diğer yönlerden serbest olan (Lev. 129) taş bina, iki katlıdır. Cephesinin bir bölümünün sıvanmış ve üst kat pencerelerinin büyütülerek orijinalliğini kaybetmiş olmasına rağmen, gönyeli çıkmasıyla (Lev. 132) ve sokak bitimindeki manzaraya açılan konumuyla (Lev. 132) dikkat çekmektedir.

Eve sokak yönünde yer alan küçük bir avludan girilir. Zeminde avlu bitiminde büyük bir depoya geçilmektedir. Depo evin odunluğu ve kömürlüğünün dışında, iki depoyla daha bağlantılıdır (Lev. 130). Evin üst katı ise yaşama ve servis mekanlarıyla düzenlenmiştir. Avludan çıkılan üst katın giriş mekanı bir holdür. Holden bir mutfağa ve sofaya giriş verilmiştir. Üç odaya ve bir banyoya açılımı sağlayan sofa, manzara yönüne bakmaktadır. Sokak yönünde düzenlenen odalardan büyük olanı, evin baş odasıdır ve doğru gönye çıkma yapar (Lev. 131).

Üç yönde dışa açılan evin giriş cephesi, Park Sokak yönündedir. Bu cephede, üst kısmında dikdörtgen şekilli açıklık bulunan avlu kapısı ve baş odanın konsollu çıkması dikkat çeker. Üst kısmı profilli bordürle

bitirilen cephede, iki küçük depo penceresi ve sonradan genişletilen üç büyük pencere yer almaktadır (Lev. 132).

Katalog No:12
Adı: Bilinemiyor
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:1
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Temmuz 1998.

Kadıoğlu Sokak ile Karabulut Caddesi bileşiminde (Lev. 133) eğimli bir arazide yer alan yapı, dar bir alana oturur. Bu nedenle avlusu ve bahçesi yoktur. Konutun zemin kat duvarları moloz taştan, üst kat duvarları ise kesme taştan inşa edilmiştir. Düz damlı yapı, mağara şeklinde bir bodrum üzerinde yükselen iki kattan oluşur.

Konutun girişi, Kadıoğlu Sokak yönünden olup, 'L' şeklindeki taşlığa açılmaktadır. Taşlığın girişe göre sağında mutfak, solunda da bir oda ve depo yer alır. Mekana doğru çıkıntı yapan tuvalet ise sonradan yapılmıştır. Zemin katta bulunan mekanlara giriş taşlıktan verilmiştir (Lev. 134).

Mutfak, Niğde evlerinde sıkça görülen 'tandır evi' nin konut içinde çözümlenmiş şeklidir. Dikdörtgen planlı mekan, ocak ve oturma kısmını ayıracak şekilde ikiye bölünmüştür. Bu bölüntü, oturma kısmının yükseltilerek 'seki' haline getirilmesiyle elde edilmiştir. İkişer pencere ile sokak ve taşlığa bakan sekide, 'L' şeklinde sedir düzenlemesi görülür. Seki köşesinde yer alan merdivenden, mağaraya inilir (Lev. 134).

Mutfağın karşısında bulunan odanın güney duvarında, niş şeklinde gusulhane ve dolap düzenlemesi yer alır. Dolap kapakları süslemesiz ve

yalın görünüşlüdür. Mekan, Karabulut Caddesi'ne iki pencere ile açılmaktadır (Lev. 134).

Konutun üst katına taşlıktaki ahşap merdivenden çıkılır. Ulaşılan mekan, bir bölümü balkona çevrilerek küçültülmüş sofadır. Sofa, iki odaya girişi sağlar. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan sofanın batısında kalan odaya, dört basamak yükselerek girilir. Oda Kadıoğlu Sokak yönünde çıkma yapmaktadır. Çıkma önündeki sedir üç yönden sokağa bakar. Sedirin tam karşısında sade görünüşlü gömme dolap yer alır (Lev. 134).

Sofanın doğusunda bulunan oda ise diğerine göre küçük boyutludur. Karabulut Caddesine bakan bu odadan, küçük bir ekleme mekana geçilir. Oda ile sofa arasında yer alan terasa geçişler kapatılmıştır. Bir yönden çıkma yapan teras bu gün kullanılmamaktadır (Lev. 134).

Konut, aynı derecede öneme sahip iki cephe ile sokağa bakmaktadır. Komşu bahçesi yönündeki cepheleri ise sağırdır. Süsleme yönünden çok zengin olmayan cepheler, dolu ve boş kısımlarıyla denge içindedir. Simetrik olmayan cephe düzenlemesi, çıkmalarla ve yüzeydeki silmelerle hareketlendirilmiştir.

Kadıoğlu Sokağa bakan cephede konutun giriş kapısı yer alır. Kapının üstünde bulunan küçük bir pencere, taşlığa ışık sağlar. Kapının sağında, iki pencere daha vardır. Cephedeki en dikkat çekici unsur cumbadır. İki pencere düzenlemesi görülen cumbanın, dam hizasında ve pencere altında kademeli silmeler bulunmaktadır (Lev. 135, 136).

Konutun Karabulut Caddesi'ne bakan cephenin alt katında, farklı boyutlarda pencereler görülür. Bu cephede bodruma girişi sağlayan küçük ve gösterişsiz bir giriş yer alır. Üst katta ise teras çıkması ve iki

pencere, dikkat çeker. Teras duvarında ve dam hizasında yer alan silmeler, cephe boyunca devam eder (Lev. 135).

Katalog No:13
Adı: Fikret Özdinç Evi
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Özdemir Sokak, No:19
Yapım Y:lı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Büyük bir bahçenin, Özdemir Sokağa bakan yönünde inşa edilmiştir (Lev. 137). İki katlı ve düz damlı olan yapı da malzeme olarak kesme taş, bahçe duvarlarında ise moloz taş kullanılmıştır.

Konuta sokak yönündeki avludan girilir (Lev. 140). Avlu bina mekanları tarafından sınırlandırılmıştır. Orijinalinde dikdörtgen forma yakın olan avlu, sonradan yapılan ve konutun giriş kısmı olarak kullanılan mekanla bölünmüştür. Bu bölüntü giriş holü niteliğindedir. Girişe göre avlunun sağında depo olarak kullanılan tonozlu bir mekan, solunda ise avluya ve sokağa ikişer pencere ile açılan bir oda bulunmaktadır (Lev. 138).

Giriş holünden iki basamak yükseltilerek sedirli sofaya geçilmektedir. Sofa, üst kata çıkışı sağlayan merdivenlerle bölünmüştür. Sofadaki bölünmüşlük, mekanın güney kısmında bir yaşama alanını oluşturmuştur. Bu birim, avlu yönünde bulunan bir pencere ile dışa açılmaktadır (Lev. 138).

Sofanın kuzeyinde bir kaç basamakla yükseltilerek oluşturulan dağılım alanından, küçük bir koridora geçilir. Koridorun doğusunda bir

banyo ve bitiminde bir oda bulunmaktadır. Bahçe yönünde bulunan odadan ve koridordan, sofaya, pencere açıklığı verilmiştir (Lev. 138).

Üst katta, merdiven bitiminde küçük bir sahanlık oluşturulmuştur. Sahanlığın güneyinde kalan mekan, aslında revaklı bir oturma alanıdır. Ancak revak boşlukları kapatılarak, mekan bir oda haline getirilmiştir. Sahanlığın batısında kalan oda ise sonradan açılan pencerelerle avlu ve bahçe yönüne bakmaktadır. Sokak yönüne açılan ve balkona ulaşımı sağlayan kapı boşluğu, duvarla kapatılmıştır (Lev. 138).

Konut, tüm sokak boyunca devam edan bahçe duvarlarıyla bütünleşir (Lev. 139, 140). Yalın görünüşüyle cephenin en ilgi çekici unsuru, konsollar üzerinde taşınan küçük balkon çıkması (Lev. 140) ve geri planda kalan revak kemerlerinin görüntüsüdür (Lev. 139). Cephe bitiminde yer alan profilli silmeler yapıyı üstte sınırlar. Silmeler, konutun sokaktan algılandığı diğer cephelerde de devam eder.

Katalog No:14
Adı: Cumali Yaşa Evi
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Özdemir Sokak, No:11
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Büyükçe bir bahçenin güneybatı köşesinde yer alan (Lev. 141) tek katlı yapı, taş malzemeden inşa edilmiş olup, düz damlıdır. Konutun, sokak oluşumu ve işlevsel ihtiyaçlara göre mekan boyutları belirlenen, düzensiz bir plan şemasına vardır.

Organik bir plan gelişimi gösteren konut avluludur. Avludan önce hanaya oradan da konuta geçilir. Hanay bir kapı ile sofaya açılır. Sofanın

kuzeyinde büyük kemerli bir ocak yer alır. Ocağın önünde taş bir sedir, arka duvarında ise üst seviyede büyükçe bir pencere bulunmaktadır. Sedir bitiminde yer alan kapıdan bahçeye çıkılır. Sofa, Niğde'deki diğer evlerden farklı olarak tonozla örtülmüştür (Lev. 142).

Sofanın batısında, meyva stoklanan büyük boyutlu bir depo, güneyinde, sedirli ve avluya bakan bir oda yer almaktadır. Sofanın doğusunda ise hol şeklindeki bir mekandan üç basamak çıkılarak tonozlu bir odaya ulaşılır. Holün güneyinde ise bir oda daha bulunmaktadır (Lev. 142).

Konut cepheleri, yüksek avlu ve bahçe duvarları arkasında gizlenmiştir. Sokak yönündeki tek cephesi olan depo duvarları avlu ve bahçe duvarlarıyla bütünleşir. Cephe üst seviyedeki mazgal pencerenin dışında sağırdır. Evin diğer cepheleri bahçe yönünde düzenlenmiştir. Bu nedenle sokaktan bakıldığında evin varlığını belirleyici tek unsur giriş kapısıdır.

1.2. İç Sofalı Tipler

Katalog No:15
Adı: İplikçi Kadir Evi
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:38
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Mart 1998.

Çıkmaz sokak bitiminde yer alan ev (Lev. 143), zengin cephe düzenlemesi ve çevredeki geleneksel evlerle olan bütünlüğüyle dikkat çekmektedir. Avlusu olmayan iki katlı evin, arkada küçük bir bahçesi vardır.

Evin zemin katı tamamen servis mekanlarına ayrılmıştır. İç sofalı gelişim gösteren zemin kata sokaktan girilir. Sokağa doğru çıkıntı yapan sofanın iki yanında büyük birer depo yer almaktadır. Kuzeydoğu duvarında bulunan kapıdan bahçeye geçilir (Lev. 144).

Zemin ve üst katın bağlantısı, sofada yer alan merdivenle sağlanmıştır (Lev. 145). Üst kat sofasının sokağa doğru taşkınlaştığı bölümde iki yan, ikide ön pencere yer alır. Bahçe yönünde ise üst kotta iki büyük mazgal pencere düzenlenmiştir. İç sofa, her iki yanında birer odaya geçişi sağlar. Sokağa göre sağda yer alan oda, diğerine göre daha büyük boyutlu olup ikişer pencere ile sokağa ve komşu bahçesine bakar. Odanın arkasında ise mutfak yer almaktadır. Ocaklı mutfak, bir pencere ile bahçeye açılmıştır. Sofanın solunda kalan oda ise evin baş odasıdır. Baş oda ikişer pencere ile sokağa ve komşu bahçesine bakmaktadır. Odanın tüm duvarları, pencere ve nişlerin alt ve üst hizalarından ahşap kuşak geçilerek, kuşakların arasın ahşap tablalarla bezenmiştir. Odanın arka duvarında ise lambalıklı dolap yer alır. Sofanın kuzey köşesinde zeminden yükseltilmiş tuvalet ve çeşme yer alır. Çeşme duvarının ön yüzü, ejder figürüyle bezenmiştir.

Evin, sokak cephesi, zeminle bütünleşmiş ortadan çıkmalı cephe tipinde düzenlenmiştir (Lev. 146). Simetrik bir düzenlemenin görüldüğü cephede, beşik kemerli giriş kapısının etrafı, geometrik kompozisyon meydana getirecek şekilde girinti yapmıştır. Kapının iki yanında küçük dikdörtgen şekilli delikler vardır (Lev. 147). Zeminde, çıkmanın köşe duvarları pahlanmıştır. Üst kat ile alt kat ayırımı, profillendirilmiş iç ve dışbükey silmelerle, malzeme farklılığıyla vurgulanmıştır. Üst kat çıkma yüzeyinde, iki pencere yer almaktadır. Pencereler, bir yüzüyle duvara bitişik olan sütuncelerin üzerine atılan süsleme amaçlı dilimli kemerler arasına yerleştirilmiştir (Lev. 148). Çıkmanın yanında ise iki pencere

daha yer alır. Üstte çıkma ve yapı yüzeyi, profilli silmelerle vurgulanmıştır. Zeminde çıkma köşeleri pahlanmıştır (Lev. 149, 150).

Katalog No:16
Adı: Hüseyin Orhan Ünal Evi
Adres: Yenice Mahallesi, Yeşil Burç Caddesi, No:12
Yapım Yılı:1911
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Temmuz 1998.

Yeşil Burç Caddesi ile Mezit Önü Sokağın birleşiminde yer alan bahçenin, cadde yönünde inşa edilmiştir (Lev. 151). Yapının ön cephesinde kullanılan taş malzemenin, iki farklı tonda kullanıldığı almaşık teknik dikkat çekmektedir (Lev. 153). Evin iç ve dış tüm duvarlarında kesme taş kullanıldığı için, duvar kalınlığı diğer Niğde evlerine göre oldukça azdır.

İki katlı olan evin, cadde yönünde girişi olan zemin katına girilememiştir. Bahçeden girişi verilen üst kat ise simetrik bir plan düzenlemesine sahiptir (Lev. 152). Üst katın giriş mekanı bahçe yönüne iki pencere ile açılan bir holdür. Holden, çift kanatlı bir kapı ile sofaya geçilir. Doğu-batı yönünde uzanan sedirli sofa, cadde yönünde dışa doğru taşkınlaşmıştır. Sofa birer yan, ikide ön pencere ile dışa açılır. Sofa iki yanındaki ikişer odaya giriş vermektedir. Sofanın kuzeyinde kalan odalardan cadde yönünde olanı dolaplıdır (Lev. 153) ve bir pencere ile bahçeye, iki pencere ile de caddeye bakar. Diğer oda ise gusül hanelidir ve iki yandaki pencerelerle bahçeye açılmaktadır. Sofanın güneyinde yer alan odalardan cadde yönünde olanı sedirli ve dolaplıdır. Bir yönden komşu binaya bitişik olan bu oda, iki pencere ile dışa açılır. Diğer oda ise simetrisindeki oda gibi gusülhanelidir (Lev. 154) ve iki pencere ile bahçeye bakar.

Evden bağımsız ancak bir yönü ile ana kütlesine bitişik olan tandır evi, sokakla ve bahçeyle bağlantılıdır. Tek katlı olan bu yapı, ikişer pencere ile caddeye ve bahçeye bakar.

İki yönden bahçeye cephesi olan evin, düzenleme açısından en önemli cephesi cadde yönündedir. Bu cephe simetrik bir gelişim göstermekle bitlikte, zeminle bütünleşmiş ortadan çıkmalı cephe tipinde değerlendirile bilir. Ancak üst katta, cephe yüzeyi çok az dışa taşkınlaştırılarak, konsollu çıkma yapmıştır. Cephenin zemin katında eksende, üstte penceresi bulunan değişmiş bir kapı ve yanlarda birer pencere yer alır. Üst katta eksende iki, yanlarda ise ikişer pencere daha vardır. Kat ayrımı bir sıra bordürün yanı sıra, üst katta bir sıra açık bir sıra koyu renkte taş kullanımı ile de sağlanmıştır. Cephe üst bitimi ise bir sıra yan yana dizilmiş silindir biçimli sarkıtlarla tamamlanmıştır. Yapının yükseltilmiş parapet duvarı ve kırma çatısı sonradan yapılmıştır (Lev. 153).

Katalog No:17
Adı: İbrahim Dokuyucu Evi
Adres: Sungur Mahallesi, Karahafız Sokak, No:18
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Haziran 1998.

Karahafız Sokakla, bir ara sokağın birleşiminde yer alan yapı, bahçesiz ve avlusuzdur (Lev. 155). Taş malzemeden iki kat şeklinde inşa edilmiş olup, simetrik plan ve cephe düzenlemesi ve çift çıkmasıyla dikkat çekmektedir (Lev. 159).

Eve, Karahafız Sokak yönünden, üstünde dikdörtgen penceresi bulunan çift kanatlı kapı ile girilir (Lev. 160). Giriş, merkezi bir konuma

sahip taşlığa açılmaktadır. Taşlık, zemin katta düzenlenmiş servis mekanlarına açılımı sağlar. Kapı üstündeki pencerenin dışında, sokak yönünde iki üst penceresi de olan taşlığın, girişe göre sağında bir depo ve tuvalet yer alır. Depo sokak yönüne iki büyük mazgal pencereyle ve taşlığa bir pencere ile bakmaktadır. Bu deponun arkasında daha küçük boyutlu bir depoya daha geçilir. Taşlığın solunda ise sağdaki depoyla aynı düzenlemeye sahip ahır ve arkasında bir depo daha yer alır (Lev. 156).

Evin üst katına taşlıktan, 'L' şeklindeki ahşap merdivenle çıkılarak, sofaya ulaşılır (Lev. 157). Sofa, sokak yönünde yükseltilerek sekilik oluşturmuştur. Sedirli sekilik, iki pencere ile sokağa bakmaktadır. Sofanın iki yanında, sokağa doğru çıkma yapan iki oda yere alır. Bu odalardan, batıda olanı evin baş odasıdır. Cumbadaki iki ön, ikide yan pencere ile sokağa bakan baş oda, dolap ve niş düzenlemeleriyle zenginleştirilmiştir. Baş odanın arkasında kalan ocaklı tandır evi, bir pencere ile sofaya, küçük bir üst pencere ile de dışa açılır. Sedirli tandır evinden, ahşap bir merdivenle dama çıkılmaktadır. Sofanın doğusunda ise bir oda daha yer alır. Bu oda iki ön, bir yan pencere ile Karahafız Sokağa, iki pencere ile de yandaki sokağa bakar. Odanın arkasında kalan mutfağın, sofayla ve odayla bağlantısı vardır. Mutfak bir pencere ile sokağa bakar.

Ev, Karahafız Sokağa ve yandaki sokağa cephe yapmaktadır. Bu iki sokağın bileşiminde, evin zemindeki köşe duvarı pahlanmıştır. Karahafız Sokak yönündeki giriş cephesinde simetrik bir düzenleme görülür (Lev. 158). İki yanda çıkma yapan cephenin, zemin katının ekseninde giriş kapısı ve üstündeki pencere yer alır. Kapının her iki yanında ve konsol aralarında birer üst pencere daha bulunmaktadır (Lev. 158).

Cephede üst kat ile alt kat arasında, malzeme ayırımı görülür. Bu faklılık yarım daire kesitli bordürle daha da vurgulanmıştır. Cephenin

ortasında ve çıkmalarda ikişer pencere bulunmaktadır. Bina üst bitiminde cephe, kademeli bordürlerle sonlandırılmıştır (Lev. 158).

Katalog No:18
Adı: Bilinemiyor
Adres: Sungur Mahallesi, Cullaz Sokak, No:12
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Temmuz 1998.

Taş malzemeden iki katlı inşa edilen ev, komşu binalarla ve avlu duvarıyla bütünleşmiş görüntüsüyle (Lev. 163), simetrik ve dengeli cephe düzenlemesiyle, Cullaz Sokağa değer katmaktadır. Ancak, üst kata sonradan eklenen tuvaletin ve kırma çatının cephede algılanması, binanın görüntüsünü olumsuz etkilemiştir.

Eve, sokak yönünde yer alan ve zemin kat hacimleriyle sınırlandırılan avludan girilir (Lev. 164). Avlunun her iki yanında sedirli ve nişlerle zenginleştirilmiş iki oda yer almaktadır. Bir pencere ile avluya ve üst kottaki iki büyük mazgal pencere ile sokağa açılan bu odalardan, kuzeyde olanına avludan girilirken, diğerine bir hol vasıtasıyla ulaşılır. Arkadaki bir depoyla bağlantısı olan holün ve diğer avluya açılan kapıların yüzeyleri, ahşap çıtalarla bezenmiştir (Lev. 168).

Avludan, üst kata çıkışı sağlayan merdivene, tek kanatlı bir kapıdan geçilerek ulaşılır. Merdivenden yarım kat çıkıldığında bir sahanlığa gelinir. Sahanlık, büyük bir kemerli ocağı olan tandır evine girişi sağlamaktadır (Lev. 169). Merdivenden devam edildiğinde, üst kattaki sofaya ulaşılır (Lev. 165). Sokak yönünde geniş bir camekanlı yüzeyi olan sofa (Lev. 167), her iki yanında yer alan mekanlara, girişi sağlamaktadır. Sofanın kuzeyinde, iki odaya giriş verilmiştir. Bu

odalardan sokak yönünde olanı, evin baş odasıdır. Gönye çıkma yapan baş oda, iki ön ve bir yan pencere ile sokağa, iki pencere ile de avluya bakar. Sofanın güney yönünde ise, iki pencere ile sokağa, iki pencere ile de komşu evin avlusuna bakan bir odaya ve yandaki hole giriş verilmiştir. Bu hol evin banyosuna ve mutfağına açılımı sağlar. Sofanın batısında yer alan bir kapıdan ise tandır evinin damına çıkılır.

Evin, sokak yönündeki cephesi, simetrik olmasıyla birlikte, avlu duvarlarıyla birleştirilmiş, iki ayrı kütlenin düzenlemesi şeklinde de değerlendirilebilir (Lev. 166). Avlu giriş kapısı, evin tuvaletin konumu dikkate alınarak, eksenden kaydırılmıştır. Cephenin her iki yanında, iki alt kat, ikide üst kat penceresi yer alır. Avlu duvarının üst kısmı ve kat hizaları, profilli bir sıra bordürle vurgulanmıştır. Sağ taraftaki kütlenin, gönye çıkma yapmasının dışında, arka planda sofanın ahşap camekanın görülmesi, cepheyi zenginleştirir.

Katalog No:19
Adı: Mualla Canatan Evi
Adres: Kale Mahallesi, Üçok Sokak, No:34
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Niğde Kalesi'nin doğu yamacında, iki sokağın birleşiminde yer alan ev (Lev. 170), eğimli bir arazide, taş malzemeden inşa edilmiştir. Bir bodrum üzerinde yükselen iki kattan oluşmaktadır. Ev, şehrin doğu kesiminden, simetrik, dengeli ve balkon çıkmalı cephesiyle dikkat çekmektedir.

Evin güneyinde, komşu bina ile ev arasında uzanan bir avlusu bulunmaktadır. Üçok sokakla bağlantısı bulunan avlu, evin bodrum katına

ve zemin katına giriş vermektedir. Borum katta sokak yönüne bakan ve birbiri ile bağlantılı üç oda yer alır. Avlunun girinti yaptığı alanda ise evin kilerleri düzenlenmiştir (Lev. 171).

İç sofalı plan gelişimi gösteren zemin kata, avludan iki (Lev. 174), sokaktan ise bir giriş verilmiştir (Lev. 171). Sokaktan girişi sağlayan çift kanatlı kapı, uzunca bir hole açılır. Holden zemin katın mutfağına ve bir odaya giriş verilmiştir. Holün bitimindeki bir merdivenle, avluya inilmektedir. Sofa ise holün doğusunda yer alır. Sokağa bakan sofanın iki yanında birer oda yer almaktadır. Bu odalardan kuzeyde olanı sokak yönüne bakar ve köşesinde bir gusülhanesi vardır. Diğer oda ise bu katın baş odasıdır. Sokağa ve avlu yönüne bakan baş oda, gömme dolap ve niş düzenlemesiyle. Baş odanın güneyinde yer alan bir kapıdan dışa çıkılır. Çıkışta oluşturulan sahanlığın batısında küçük bir oda daha yer almaktadır. Sahanlıktan, ahşap bir merdivenle avluya inilir.

Evin üst katına batıda yer alan kapıdan girildikten sonra merdivenle çıkılır (Lev. 171). Merdivenin bitiminde küçük bir sahanlık oluşturulmuştur. Sahanlıktan bir odaya ve evin ocaklı mutfağına giriş verilmiştir. Sahanlığın bitiminde ise sofaya geçilir. Doğu batı yönünde uzanan sofa, sokak yönünde çıkma yapan iki odaya giriş vermektedir. Her iki odada dolap ve niş düzenlemeleri ile zenginleştirilmiştir. Sofanın bitiminde ise ortadaki bir sütun ve yanlarda duvarlara atılan sivri kemerli iki boşluktan balkona geçilir. Ahşap kaplamalı tavanı olan balkon (Lev. 173), sokak yönünde kavisli çıkma yaparak manzaraya açılır (Lev. 172, 173) .

Üç yönden sokağa, bir yönden de avluya açılan evin, Üçok Sokak yönündeki cephesine, manzaraya açılması ve çevreden bu yönün algılanması nedeniyle daha fazla önem verilmiştir (Lev. 172, 173). Doğuya bakan bu cephede bodrum kat seviyesinde üç küçük, zemin kat

seviyesinde ise altı geleneksel pencere yer alır. Cephe, üst katta iki yanda çıkma yapmaktadır. İkişer penceresi olan çıkmaların arasında ahşap kirişlerle taşınan, demir korkuluklu balkon yer alır. Cepheden kavisli şekilde taşan balkon, üstte saçakla örtülmüştür. Balkonun gerisinde yer alan sivri kemerli revaklar, geri planda cepheyi zenginleştirmektedir.

Evin kuzey cephesi, üst katta iki yüzeyde dar gönye çıkmalar yaparak hareketlendirilmiştir. Batı cephesi ise yalın görünüşlü olmakla birlikte, üstüne yarım daire şeklinde penceresi olan giriş kapısıyla zenginleştirilmiştir. Cephelerde kat ayırımı, profilli bordürlerle vurgulanmıştır. Binada geleneksel Niğde evlerinden farklı olarak kırma çatı uygulaması görülmektedir. Çatı doğu cephesinde saçak yaparken, diğer cephelerde dışa doğru pahlı bir sıra bordürle sonlanmıştır. Evin çayı üst seviyesini aşan yükseltilmiş taş bacaları dikkat çekicidir.

Katalog No:20
Adı: Bilinemiyor
Adres: Sungur Mahallesi, Kığılı Camii Sokak, No:23
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Taş malzemeden tek kat olarak inşa edilen ev, iki yönden komşu binalarla bitişiktir (Lev. 175). Ancak, doğu ve kuzey yönünde yer alan mekanlarında pencere izlerine rastlanması, evin, orijinalinde serbest bir yerleşime sahip olduğunu göstermektedir.

Sokak yönünde küçük bir avlusu olan eve, hanaydan girilmektedir. Hanay, iki sütun üzerine ve yanlarda duvarlara atılan sivri kemerli üç açıklığa sahip bir mekandır (Lev. 178, 180). Hanaydan, bir pencere ile

avluya bakan odaya ve evin sofasına giriş verilmiştir (Lev. 179). Sofaya, üzerinde yarım daire şeklinde pencere olan çift kanatlı kapıdan geçilir. Uzunlamasına dikdörtgen şeklindeki sofa, evin mekanlarına açılımı sağlamaktadır. Girişe göre sofanın solunda iki oda yer alır. Odalardan güneyde olanı ikişer pencere ile sokağa ve avluya bakar. Bu odadan ve sofadan, iki pencere ile sokağa bakan diğer odaya geçilir. Sofanın sağında ise avlu yönüne bakan bir odayla daha bağlantı vardır. Doğu yönündeki penceresi kapatılan bu odadan, tandır evine geçilir. Tandır evi üst kottaki pencerelerden ışık almaktadır. Sofanın ise kuzey yöndeki pencereleri kapatılmıştır (Lev. 180).

Dışa, sokak ve avlu yönündeki cepheleriyle açılan evin, diğer cepheleri betonarme yapılar tarafından kapatılmıştır. Sokak yönünde yer alan sade görünümlü cephede dört pencere yer alır (Lev. 177). Cephenin tamamlayıcısı olan avlu duvarları, orijinalliğini yitirmiştir. Avlu yönündeki cephe ise hanayın revaklarıyla ve dairesel formlu penceresi olan giriş kapısıyla dikkat çekmektedir. Bu bölümde yer alan iki sütunun, kaidesi dilimlidir. Sütun başlıkları ise dilimli oluşumun, üstte iyon volütleri ile bütünleşmesiyle bezenmiştir. Hanaya çıkışı sağlayan merdivendeki ve hanay terasındaki demir korkuluklar, 'S' şeklindeki kıvrımlarla bezenerek cephenin değerini artırır.

Katalog No:21
Adı: Habibe Sönmezocak Evi
Adres: Yukarı Kayabaşı Mahallesi, Merkez Sokak, No:1
Yapım Yılı: 1924
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Temmuz 1998.

İki sokağın birleşiminde yer alan ev, batı ve güney yönlerinden bahçe ile çevrilmiştir (Lev. 181). Taş malzemeden inşa edilmiş olup iki

katlıdır. Özellikle Avanos evlerini anımsatan balkon düzenlemesi ile, Kayabaşı tepesinin çıkışında dikkat çekmektedir.

Evin zemin katına bahçeden girilmektedir (Lev. 182). Bahçeden taş bir zemin üzerinde ilerlenerek üç sütun ve duvarlara atılan sivri kemerli, revaklı hanaya ulaşılır. Hanayın doğu yönünde bahçe içinde kare planlı bir havuz yer almaktadır. Hanayın batı yönünde ise çift kanatlı kapı açılımıyla zemin katın sofasına girilir. Sofa, giriş kapısının iki yanında yer alan birer pencere ile bahçeye bakar. Sofanın kuzeyinde, birbiri ile bağlantılı iki oda yer alır. Odalar, üst kottaki mazgal pencerelerle sokak yönünden ışık almaktadır. Bu odalardan doğuda olanı iki pencere ile bahçeye açılır. Batıdaki odan ise zemin katın mutfağına ulaşılır. Sofanın güneyinde iki pencere ve bir mazgal pencere ile bahçeye açılan bir odaya ve bir hole giriş verilmiştir. Bu hol zemin katın tuvaletine, odunluğuna, bir depoya ve bitimindeki bir kapı ile bahçeye açılır. Odunluğun bahçe duvarında ise gusülhane yer almaktadır.

Evin üst katına Merkez Sokaktan iki kollu merdivenle çıkılır (Lev. 182). Merdiven bitimindeki sahanlıktan çift kanatlı kapı ile giriş holüne ulaşılır. Giriş holü, kuzeyinde ikişer pencere ile iki ayrı sokağa bakan bir oda yer alır. Odanın giriş kapısının yanında mumluk bulunmaktadır (Lev. 184). Holün güneyinde ise bir koridora geçilir. Koridor, üst katın mutfağıyla ve diğer servis mekanlarıyla ve bitimindeki bir kapı ile bahçeyle bağlantılıdır. Giriş holü doğusunda ise çift kanatlı ve yanında iki pencere bulunan bir kapı ile sofaya açılır (Lev. 184). Sofa, iki yanındaki ikişer odaya giriş vermektedir. Sofanın bitiminde ise tek kanatlı ve iki yanında birer pencere yer alan kapıdan balkona çıkılır. Balkon alt katın hanayı üzerinde oluşturulmuştur ve ahşap direklere atılan kemer açıklıklılarıyla üstü kapatılmıştır. Revaklı avlu üç yandan avluya açılmaktadır. Balkona çıkışı sağlayan kapının dış yüzünde, "Bismillahir Rahmanirrahim" yazısının altında 1340 tarihi görülür (Lev. 185).

Evin en dikkat çekici cephesi, bahçe yönünde düzenlenmiştir. Simetrik bir düzenlemenin görüldüğü bu cephenin ekseninde kemerli ve sütunlu hanay ve alttaki oluşumun ahşap malzeme ile inceltilerek üstte uygulandığı balkon yer alır. Zemindeki hanayın ve üstteki balkonun her iki yanında geleneksel boyutlarda ikişer pencere bulunmaktadır. Sokağa yüzey yapan iki cephe ise oldukça yalın görünüşlüdür. Bu cephelerden kuzey cephesinde altta üç küçük, üstte ise altı geleneksel pencere vardır. Merkez Sokak cephesinde ise üst kata girişi sağlayan merdivenlerle üstünde yarım daire şeklinde penceresi bulunan giriş kapısı dikkat çeker. Cephenin her iki yanında ikişer geleneksel pencere yer alır. Tüm cephelerde kat hizası ve cephe üst bitimi bordürlerle vurgulanmıştır.

Katalog No:22
Adı: Bilal Erdoğan Evi
Adres: Yenice Mahallesi, Mezit Önü Sokak, No:11
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Temmuz 1998.

Büyük bir bahçe ve onunla bağlantılı avlu ile komşu binalar arasında taş malzemeden inşa edilen ev iki kattan oluşmaktadır (Lev. 186).

Mezit Önü Sokağın içe doğru uzantı yaparak çıkmaz sokağa dönüştüğü alanın bitiminden, evin avlusuna girilir. Komşu binalar, onların bahçe duvarları ve ev kütlesi ile sınırlanan avludan bir kapı ile arkadaki bahçeye bağlantı sağlanmıştır (Lev. 187). Bahçe ile avluyu sınırlandıran evin zemin katında avludan bir kaç basamak yükselerek eyvan şeklinde oluşturulan, kemer açıklıklı hanaya ulaşılır (Lev. 188). Hanaydan, çift kanatlı bir kapı ile zemin katın sofasına geçilir (Lev. 187). Sofa, giriş kapısının iki yanındaki pencereler ile avluya bakmaktadır. Düzensiz bir iç

sofa görüntüsü veren bu mekanın girişe göre solunda tonozlu bir oda yer alır. Bu oda, bir depo ve yanındaki daha küçük boyutlu, tonozlu bir mekana giriş vermektedir. Sofanın sağında, iki pencere ile avluya, bir pencere ile de bahçeye bakan bir oda daha yer alır. Dolaplı bu odanın bahçe duvarında gusülhane bulunmaktadır. Sofanın bitiminde ise odunluk ve mutfağa giriş verilmiştir (Lev. 187).

Evin üst katına bina içinde yer alan bir merdivenle, avludan çıkılır (Lev. 187). Merdivenin bitiminde küçük bir sahanlık oluşturulmuştur. Sahanlık iki yana kapı açılımıyla üst katın yaşama mekanlarına açılır. Sahanlığın güneyinde yer alan gusülhaneli odadan bahçeye çıkış verilmiştir. Soldaki oda ise diğer mekanlarla bağlantılıdır. Bu odanın kuzeyinde iki odaya, doğusunda ise üst katın mutfağına giriş verilmiştir. Mutfağın kuzeydoğu köşesinde ocak yer alır.

Sade görünümlü evin avluya bakan ve dolayısıyla sokağa doğru yönlenen cephesi, yüksek avlu ve bahçe duvarları nedeniyle neredeyse algılanmaz (Lev. 188). Bu yöndeki cephede en ilgi çekici unsur, tek kemer açıklığı ile geçilen zemin kata girişi sağlayan hanaydır. Bunun yanında cephe, kuzey yöndeki zemin ve üst kat odalarının dışa taşırılması ile hareketlendirilmiştir.

Katalog No:23
Adı: Arif Songur Evi
Adres: Yenice Mahallesi, Çıldır Sokak, No:8
Yapım Yılı: XIX.yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Taş malzemeden iki kat şeklinde inşa edilen yapının sokak yönünde ve yanında dar bir bahçesi vardır (Lev. 189). Yalın görünüşlü yapının, üst katı kira amaçlı bölüntülerle orijinal planını kaybetmiştir.

Evin bahçesine, Çıldır Sokaktan çift kanatlı bir kapı ile girilir. Girişe göre sağda tek katlı ekleme bir birim vardır. Solda ise bina kütlesi yer alır. Evin zemin katına iki yanında birer pencere bulunan çift kanatlı kapı ile geçilir (Lev. 190). Ulaşılan mekan iki yanındaki birimlere dağılımı sağlayan sofadır. Sofanın girişe göre sağında, bir yan, iki ön pencere ile bahçeye bakan bir oda, Üsteki küçük bir pencereden ışık alan sandık odası ve bir tuvalet yer alır. Sofanın solunda ise, bahçeye bakan iki oda ocaklı bir tandır evi bulunmaktadır (Lev. 192).

Oldukça yalın görünüşlü cephe düzenlemesine sahip evin sokak yönündeki cephesinde geleneksel boyutlardaki pencereler dikkat çekmektedir (Lev. 191). Daha hareketli olan yan cephesi ise sonradan yapılan binalarla kısmen kapatılmıştır.

1.3. Orta Sofalı Tipler

Katalog No:24
Adı: Başaran Karabulut Evi
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Polat Sokak, No:4
Yapım Yılı: 1888
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Geniş bir alana oturan yapı (Lev. 193), orta sofalı plan tipine sahip Niğde evlerinden bugüne kalabilmiş tek örnektir. Simetrik gelişim gosteren planındaki belirlilikle, mekan elemanlarındaki zenginlikle ve iki

yönde çıkma yapan cephe düzenlemesiyle ayrıcalıklı bir yere sahiptir (Lev. 196, 197).

Tek katlı olan ev, zeminde yatay bir gelişim göstermiştir. Polat Sokaktan (Lev. 198), kuzey ve güneyde bina kütlesine doğru girinti yapan avluya geçilir. Avlunun, doğuda bina kütlesine girinti yaptığı alan, eyvana dönüşmüştür (Lev. 201). Sağında ve solunda, süslemeli birer niş olan eyvandan (Lev. 199, 200), profilli silmelerle vurgulanmış ve üstünde yarım daire şeklinde bir penceresi bulunan, çift kanatlı kapıyla sofaya geçilir (Lev. 201).

Süslemeli ahşap tavanlı sofa (Lev. 202), dört yönde girinti yapmıştır. Bunlardan girişin karşısında olanı iki basamak yükseltilerek eyvana dönüştürülmüştür (Lev. 202). Cephede çıkma yapan eyvan, üç yöndeki pencere açılımlarıyla, sofanın seyirlik mekanı olmuştur.

Evin, dört köşe odasına ve iki yan odaya sofadan girilir (Lev. 194). Sofaya ikişer pencere ile bakan yan odalardan kuzeyde olanı sedirlidir ve iki pencere ile dışa açılır. Güneydeki oda ise yan cephede çıkma yapar. Köşe odalarından biriyle bağlantılı olan bu oda dört pencere ile manzaraya bakar.

Evin, köşe odalarından doğuda olanları, yanda bulunan iki, manzara yönündeki üç pencere ile dışa açılır. Her iki odanın eyvan duvarında birer ahşap dolap yer alır. Sofanın batı köşesinde yer alan odalardan girişe göre sağda olanı, sokakla cephe yapan bir başka odayla bağlantılıdır. Diğerinin ise depoyla bağlantısı vardır.

Batıdaki köşe odaları ile yan odaların arasında birer koridor yer alır. Koridorlardan güneyde olanı dışa çıkışı, kuzeyde olanı ise tandır evine

bağlantıyı sağlar. Dışa açılımı sağlanan tandır evinin, depoyla da bağlantısı vardır.

Evin dört cephesinde de kesme taş kullanılmıştır. Ancak en önemli cephe, manzara yönüne açılan ve Karabulut Caddesi'nden görünen doğu cephesidir (Lev. 195, 196).

Yapının, Polat Sokak yönündeki giriş cephesinde en önemli unsur, profillendirilmiş silmelerle süslü, çift kanatlı kapısıdır (Lev. 198). Kapı etrafını çevreleyen, mukarnas şeridi, yan odalardan birinin cephesine kadar uzamaktadır. Diğer yönde ise anlamsız bir şekilde kesilmiştir. İki geleneksel ve bir küçük pencerenin yer aldığı cephenin, genel olarak içe kapanıklığı dikkat çekmektedir (Lev. 195, 198).

Evin doğu cephesi, ortadan çıkmalı cephe tipinde düzenlenmiştir (Lev. 195, 196). Çıkmanın iki yanında üçer pencere bulunur. Çıkmada ise iki pencere yer alır. Cephe, altta bir sıra testere dişi ile bir sıra düz silme arasında, içbükey bordürden oluşan süsleme şeridiyle, üstte ise yüzeyden kalın bir şerit halinde çıkıntı yapan profilli silmelerle sınırlandırılmıştır. Çıkma, pencere üst seviyesinde ve taşıyıcı konsolların bitiminde, testere dişi biçimindeki silme şeridiyle vurgulanmıştır. Bunlar, çıkma bitiminde, kaideli ve başlıklı sütun görünümlü plasterlerle sonlandırılmıştır. Simetrik bir düzenleme içinde olan cephede, tandır evinin, bir penceresi ve dışa açılan kapısı, diğer yönde ise yan cephedeki çıkma görülmektedir.

Evin güney cephesi, eksenden kaymış çıkmalı cephe tipinde düzenlenmiştir (Lev. 195, 197). Cephe, diğer cepheden devam eden silmelerle alt ve üst seviyede sınırlandırılmıştır. Eksenden kayan çıkmanın ikisi köşe penceresi olan dört penceresi vardır. Çıkmanın

sağında iki, solunda ise dört pencere ile bir kapı yer alır. Cephede, eyvan çıkmasının yan yüzü de görülmektedir.

Evin kuzey cephesi ise tandır eviyle sınırlanmıştır. Bezeme açısından diğer cephelerle aynı olan cephede, dört pencere yer alır.

2. SOFASIZ TİPLER

2.1. Hollü Tipler

Katalog No:25
Adı: Bilinemiyor
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Malikhoca Sokak, No:6
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

İki katlı olan yapı bahçe içinde bulunmaktadır (Lev. 204). Zemin ve üst kat iki ayrı konut şeklinde düzenlenmiştir ve bahçeleri ayrı ayrıdır. Bina, doğu cephesi ile sokağa, kuzey ve güney cepheleri ile bahçeye bakar. Batı yönünde ise başka bir binayla bitişiktir. Taş malzemeden inşa edilen konutun kırma çatısı sonradan yapılmadır.

Evin zemin katına kuzey yönündeki bahçeden girilir (Lev. 205). Giriş küçük boyutlu bir hole açılır. Holün iki tarafında birer oda yer alır. Odalardan girişe göre solda olanı büyük boyutludur. Bu oda bir pencere ile sokağa, iki pencere ile kendi bahçesine, bir pencere ile de yan bahçeye bakmaktadır.

Üst kata, güney yönünde bulunan bahçedeki merdivenden çıkılır (Lev. 206). Merdiven genişçe bir sahanlığa açılır. Sahanlığın altı,

duvarlarla kapatılarak depoya çevrilmiştir. Sahanlığın sonunda ise bir tuvalet yer alır. Üst katın plan şeması alt kat ile hemen hemen aynıdır. Tek farklılık, küçük odanın yanında bulunan revaklı mekandır. Bu revaklar bugün kapatılarak mutfağa dönüştürülmüştür.

Cephe düzenlemesi olarak bahçe girişi dışında (Lev. 208) mütevazi bir görüntüye sahip olan konut, hiç bir yönden çıkma yapmaz (Lev. 206). Tüm cephelerde pencere boyutları orijinal ölçülerini korumasına karşın, pencere kasa ve kanatları değiştirilmiştir. Ancak demir pencere kafesleri orijinaldir (Lev. 207).

Evin ana cephesi olan ve Malikhoca Sokağa bakan doğu cephesi, zemin kat hizasında sokağı sınırlayan bahçe ve bina duvarlarıyla bütünleşmiştir. Bu cephede en dikkat çekici unsur, kuzey yöndeki bahçenin giriş kapısıdır (Lev. 208). Kapı, kademeli inen profilli silmelerle vurgulanmıştır. Üçgen bir alınlığı anımsatan bir yükseltiyle anıtsallaşan bu giriş, sokak üzerindeki diğer konut ve bahçe girişleriyle, geleneksel sokak görüntüsünü tamamlar.

Sokak cephesinde zemin ve üst kat ayrımı bir silme ile vurgulanmıştır (Lev. 207). Arkada kalan revaklı mekanın sütun ve kemerlerinin sokaktan hissedilmesi, binanın sokak silüetine kattığı değeri artırır (Lev. 206).

Katalog No:26
Adı: Kemalettin Öztürk Evi
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Polat Sokak, No:1
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Taş malzemeden inşa edilen, mütevazi görünümlü, tek katlı evin, büyük bir avlusu vardır (Lev. 209, 210). Avlu bina kütlesinde girinti yaparak eyvan oluşturur (Lev. 213). Aynı zamanda, yazlık oturma mekanı olarak da kullanılan eyvan, üç yönde konutun mekanlarına giriş sağlar. Eyvanın girişe göre solundaki oda iki basamakla zeminden yükselmekte ve iki pencere ile sokağa açılmaktadır. Eyvanı sağında ise depo olarak kullanılan bir mekan yer alır. Eyvanın bitiminde ise çift kanatlı kapı ile hole geçilir. Hol, bir yönden odayla, diğer yönden ise mutfakla bağlantılıdır. Günlük oturma mekanı olarak kullanılan oda sokağa bakmaktadır. Mutfak ise orijinalinde tandır evi olarak kullanılan bir mekanın bölünmesiyle oluşturulmuştur. Mutfakla bağlantılı olan banyoda sonradan yapılmıştır. Mutfaktan ahşap bir merdivenle mağaraya inilir.

Konut, Polat Sokağa avlu duvarı ve iki odasıyla cephe yapmaktadır. Yüksek avlu duvarları bina kütlesi ile bütünleşmiştir (Lev. 211). Her hangi bir hareketin olmadığı cephede, yaşama mekanlarının varlığını pencereler hissettirir. Konut, diğer yönlerden ise sağırdır.

Katalog No:27
Adı: Özmen Özdinç Evi
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Özdemir Sokak, No:17
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Büyük bir bahçenin kuzeybatı köşesinde inşa edilmiştir (Lev. 214). Bahçede, konut kütlesinden bağımsız olarak depo ve küçük bir tandırevi yer almaktadır. Uzun ve dikdörtgen biçime sahip olan depo, tonoz örtülüdür. Güneybatı yönde yer alan kare şekilli oluşum ise tandırevidir (Lev. 215).

Eve giriş bahçeden verilmiştir. Giriş mekanı, birbirini takip eden iki holden oluşmaktadır. Öndeki Hol, bir odaya ve sonradan oluşturulmuş banyoya giriş vermektedir. Banyonun yanında bulunan tuvalet ve merdiven sonradan eklenmiştir. Aslında bu birimlerin bulunduğu hacim, bir odadır. Diğer hol, iki odaya geçişi sağlamaktadır. Bu odalardan batıda kalanı sokağa, doğuda olanı ise bahçeye bakar.

İki katlı olan yapının, üst katı sonradan inşa edilmiştir. Çimento esaslı malzemeden oluşturulan bu kat, tüm sokak boyunca devam eden ve bahçe duvarlarıyla bütünleşen cephenin, orijinalliğini bozar.

Katalog No:28
Adı: Kadriye Yıldızel Evi
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Özdemir Sokak, No:16
Yapım Yılı: XX. yy. başları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Konut, Özdemir Sokak bitiminde (Lev. 216), taş malzemeden iki katlı olarak inşa edilmiştir. Bina kütlesine göre doğuda yer alan üçgene yakın biçimdeki avlu, sokak oluşumuna göre daralma gösterir. Avlunun güneydoğu köşesinde tuvalet yer almaktadır (Lev. 217).

Üst kat (Lev. 217) ve alt kat plan şeması aynı olan konutun zemin katına avludan girilir (Lev. 217). Üst kata çıkışı sağlayan merdivende avluda yer alır. Simetrik plan gelişimi gösteren her iki katın dağılım mekanı ortada bulunan holdür. Holün iki yanında, kareye yakın biçimde birer oda bulunmaktadır. Odalar birer pencere açılımı ile sokağa ve avluya bakar. Zeminde, holün bitinde yer alan küçük bir mekan ise bina kütlesinden dışa doğru çıkıntı yapar.

Dikdörtgen bir kütleye sahip olan ev, hiçbir yönden çıkma yapmaz. Oldukça yalın görünüşlü cephede pencereler, geleneksel boyutlarını yitirmiştir. Sokağa bakan cephenin üst bitiminde bir sıra bordür yer alır. XX. yy. başlarında inşa edilen yapı, malzeme kullanımı ve inşa sistemiyle, geleneksel dokuyla bütünlük sağlamıştır (Lev. 218).

Katalog No:29
Adı: Ziya Erentaş Evi
Adres: Sungur Mahallesi, Cullaz Sokak, No:10
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

İki yandan komşu binalarla bitişik olan ev, dar bir arsada (Lev. 219), taş malzemeden, iki kat olarak inşa edilmiştir. Bahçesi ve avlusu yoktur. Orijinal sokak dokusunu büyük ölçüde koruyan Cullaz Sokak üzerinde, gönye çıkması ve mütevazi görüntüsüyle, önemli bir sülüet değerine sahiptir.

Eve Cullaz Sokak yönünden çift kanatlı bir kapı ile girilerek (Lev. 223), zemin katta taşlığa ulaşılır. Evin giriş mekanı olan taşlık (Lev. 220), içinde yer alan merdivenlerle, bodrum katla, tandır eviyle ve üst katla bağlantıyı sağlamaktadır. Kuzeydoğu köşesinde tuvaletin yer aldığı taşlığın yan duvarında yer alan merdivenden yarım kat inilerek depoya ulaşılır. Evin arka bölümünde yer alan ve kiler olarak kullanılan depo, üst seviyedeki mazgal pencerelerle dıştan hava alır (Lev. 220). Taşlığın bitiminde yer alan 'L' şeklindeki merdivenle evin üst katına çıkılmaktadır (Lev. 220). Bu merdivenden altı basamak çıkıldığında bir sahanlığa ulaşılmaktadır. Sahanlıktan tandır evine giriş sağlanmıştır. Ocaklı tandır evi, merdiven altının ahşap malzeme ile kapatılarak oluşturulan depo ile bağlantılıdır ve iki pencere ile dışa açılmaktadır. Merdivenden

çıkıldığında üst katta ulaşılan mekan holdür. Üst kottaki büyük bir mazgal pencereden ışık alan ve arka boşluğunda yüklük bulunan hol, iki odaya dağılımı sağlamaktadır. Holün sokak yönünde bulunan oda gönye çıkma yaparak, iki ön birde yan pencere ile dışa açılır. Diğer oda ise gusülhanelidir ve iki pencere ile dışa bakar.

Sade görünümlü sokak cephesi oldukça dar bir yüzeye sahiptir. Cephedeki en dikkat çekici unsur, konsollar üzerinde taşınan çıkmadır. Cephenin üst katında demir kafesli iki geleneksel pencere yer alır. Alt katta ise üzerinde dikdörtgen pencere yer alan kapı boşluğu dikkat çeker (Lev. 221, 222).

Katalog No:30
Adı: Kahraman Arslan Evi
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Özdemir Sokak, No:13-15
Yapım Yılı: XIX.yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Konut, Özdemir Sokak üzerinde köşede yer alır (Lev. 224). Bina kütlesi iki bahçe arasında, kuzey-güney doğrultusunda organik bir gelişim gösterir. Ana kütleye göre batıda kalan bahçe, müştemilatların ve yüksek duvarların sınırlandırmasıyla avlu niteliği kazanmıştır: İki katlı, düz damlı yapı, taş malzemeden inşa edilmiştir.

Zemin kata giriş batıda yer alan avludan sağlanır (Lev. 225). Avlunun, sokaktan iki ayrı girişi vardır. Bunlardan biri depo ve müştemilatlara yakın olan erzak ve hayvanların girişinin sağlandığı kapıdır. İki avlu kapısı arasında, avlu duvarlarıyla bütünleşmiş tandır evi yer alır. Tandır evi, ocaklık ve yaşama mekanı olarak ikiye ayrılmıştır.

Yaşama mekanı 'L' biçiminde taş s diriyle, aile bireylerinin ve komşuların bir araya gelebilecekleri niteliktedir.

Avlunun güneyinde odunluk yer alır. Odunluğun yanında bulunan kemerli geçişten bir hole, oradan da tonozlu depoya ulaşılır. Depo, işleviyle bağlantılı olarak bir kapıyla bahçeye açılır.

Konutun zemin kattaki giriş mekanı bir holdür (Lev. 225). Hol üç yönden odalarla bağlantıyı sağlar. Holün kuzeyinde bir oda bulunur. Odanın cephe duvarında yer alan sütun ve kemer izleri, aslında bu mekanın hanay olduğunu göstermektedir. Holün doğusunda dolaplı bir mekana geçilir. Bu mekanın bitiminde yükseltilerek oluşturulmuş, dışa kapalı bir mekan daha bulunmaktadır. Yanında ise bahçeye ve orijinalinde hanay olan mekana ikişer pencere ile açılan bir oda daha bulunmaktadır. Giriş holünün güneyinde mutfak yer alır. Mutfak, dar ve uzun planlı, tonoz örtülü bir mekanla bağlantılıdır. Mutfağın önünde yer alan tuvalet ise sonradan yapılmıştır.

Üst kata çıkış, evin arkasında yer alan bahçedeki merdivenden sağlanmıştır (Lev. 225). Merdiven bitiminde yer alan sahanlığın, bir kısmının kapatılmasıyla küçük bir mekan oluşturulmuştur. Üst kat girişi, üç yönden odalara girişi sağlayan bir hole açılır. Holün güneyinde birbiriyle bağlantılı iki oda yer alır. Kuzeyinde ise küçük bir hole daha geçilir. Bu hol iki küçük mekan ve bir oda ile bağlantılıdır. Giriş holünün batısında ise mutfak bulunmaktadır.

Konutun cepheleri oldukça sade bir görünüşe sahiptir. Sokak cephelerinde üst kat ile alt kat arasında ayrıma gidilmemiştir. Özdemir Sokak yönündeki cephede önde tandır evi duvarıyla avlu duvarları görülür. Arkada ise konut kütlesi yer alır. Yan sokaktan görülen cephede

yatayda müştemilat duvarları ve dikeyde üst kat oda duvarı bütünleşmiştir (Lev. 226).

Katalog No:31
Adı: Bilinemiyor
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Güney Sokak, No:11
Yapım Yılı: XX.yy. başları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Küçük boyutlu (Lev. 227) ve bodrum üzerinde tek bir kattan oluşan konut, tarihi dokudaki bütünleyiciliği açısından önemlidir. Taş malzemeden inşa edilen binanın kırma çatısı sonradan yapılmıştır.

Konutun girişi küçük boyutlu bir bahçeden verilmiştir. Bahçeden bir kaç basamak yükselerek sahanlığa ulaşılır. Sahanlıktan girilen mekan büyükçe bir holdür. Holün kuzeyinde ve güneyinde birer oda yer almaktadır. Mekan doğu yönünden manzaraya açılır. Holle yaklaşık aynı büyüklükte olan odalar, birer pencere ile bahçeye, ikişer pencereyle de manzara yönüne bakar. Holün kuzeyinde bulunan odadan mutfağa geçilir (Lev. 228).

Küçük boyutlu konut, cephe düzenlemesi açısından da oldukça mütevazidir (Lev. 229). Bahçe duvarları nedeniyle Güney Sokaktan bina cephesi neredeyse algılanmaz. Arka cephede yer alan pencereler ise yalın bir yüzey içinde geleneksel niteliktedir.

Katalog No:32

Adı: Bilinemiyor

Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Topçu Sokak, No:9

Yapım Yılı: XIX.yy. sonları(?).

İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Sokak oluşumuna ve komşu binaların sınırlamasına bağlı olarak (Lev. 230) organik bir plan gelişimi gösteren ev, taş malzemeden iki kat olarak inşa edilmiştir. Evin, üst kat ve alt katı birbirinden bağımsız birer konut şeklinde düzenlenmesine rağmen, plan şemaları hemen hemen aynıdır.

Binanın zemin katına sokak yönünde yer alan, dikdörtgen planlı avludan girilir (Lev. 231). Avlunun girişe göre solunda, sokağa ve avluya bakan, büyükçe bir depo vardır. Avlunun bitiminde ise, ortada bir sütun (Lev. 235) ile yanlarda duvarlara atılan kemerlerle oluşturulmuş, eyvanımsı hanay yer alır. Arkada bulunan çıkmaz sokakla bağlantısı sağlanan hanaydan eve girilmektedir. Evin giriş mekanı, odalara açılımı sağlayan, uzunca bir holdür. Girişte holün iki yanında, biri avlu ve sokak yönüne bakan, diğeri arkadaki çıkmaz sokağa ve komşu bahçesine bakan, iki oda yer almaktadır. Holün bitiminde ise bir odayla ve diğer bir holle bağlantı sağlanmıştır. Bu holden, evin mutfağına girilmektedir.

Binanın üst katına, sokak yönündeki merdivenden çıkılarak, deponun üzerinde oluşturulan terasa ulaşılır (Lev. 231). Bu bölümde evin holü, hanayın üzerine taşkınlaşarak, avluya ve çıkmaz sokağa cephe yapmıştır. Terastan, hole geçilerek üst kattaki eve girilir. Üst katın plan şeması, odalardan birinin cephesinde yer alan balkon çıkmanın dışında aynıdır.

Evin sokak yönündeki cephesi, üstteki balkon çıkma ve giriş kapısının etrafında oluşturulan profilli silmelerle haraketlendirilmiştir (Lev. 232). Bu hareketliliği, üst kattaki holün, hanay üzerine taşması ve bu bölümde yer alan Osmanlıca kitabe, daha da artırmıştır (Lev. 234). Ancak, sonradan yapılan çatı ve balkon üzerine uzanan saçak, bina üst bitiminde yer alan testere dişi şeklindeki bordüre zarar vermiştir (Lev. 234).

Katalog No:33
Adı: Mürvet Ülkü Evi
Adres: Alaaddin Mahallesi, Hatıroğlu Sokak, No:10
Yapım Yılı: XIX. yy. sonları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Hatıroğlu Sokağın girinti yaptığı köşede yer alan yapı (Lev. 236), ahşap eliböğründeli çıkması ve giriş kapısıyla sokak bitimindeki meydandan dikkat çekmektedir. Taş malzemeden inşa edilmiş olup iki katlıdır.

Eve meydan yönünde yer alan avludan girilmektedir (Lev. 237). Komşu binayla ve zemin kat mekanlarıyla sınırlanan avlunun, girişe göre sağında tuvalet ve küçük bir mekan yer almaktadır. Avlunun bitiminde ise sokakla bağlantısı olan bir koridora girilir. Koridorun güneyinde yer alan üç mekandan batıdaki bir başka mekanla bağlantılıdır. Bu mekandan, arkadaki bahçeye çıkılır.

Evin üst katına avluda yer alan merdivenle çıkılır (Lev. 237). Ulaşılan mekan odalara açılımı sağlayan camekanlı holdür. Holün güneyinde kalan oda, ocaklı mutfağa ve bir başka odaya bağlantılıdır. Holün bitiminde ise sokağa doğru çıkma yapan baş odaya geçilir. Mutfağa girişi

olan baş oda bir pencere ile meydana, iki pencere ile avluya ve bir pencere ile de sokağa bakmaktadır.

Ev bir yönden meydana (Lev. 238), diğer yönden sokağa cephe yapmaktadır (Lev. 239). Sade görünümlü her iki cepheden, yükseltilmiş şapkalı bacalar ve eliböğründeli baş oda çıkması dikkat çekmektedir. Meydan yönündeki cephede ise avlu giriş kapısı geometrik kompozisyon meydana getiren profilli silmelerle vurgulanmıştır (Lev. 238, 239). Bu yönde katlar arasında ve bina üst bitiminde profilli bordürler ile şekillendirilmiş bir çörten cepheyi zenginleştirir (Lev. 240).

Katalog No:34
Adı: Bilinemiyor
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kuyulu Çıkmazı, No:4
Yapım Yılı: XIX.yy. sonları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Bitişik nizamda olan yapı (Lev. 241), komşu binaların konumuna göre şekillenmiştir. Bu nedenle düzensiz bir plan şeması vardır. Taş malzemeden inşa edilmiş olup tek katlıdır.

Evin, sokak yönünde bir avlu, avlunun bir köşesinde de depo olarak kullanılan bir mekan bulunmaktadır. Konut girişi küçük bir hole açılır. Hol konutun bütün mekanlarına geçişi sağlar. Girişe göre holün sağında, iki pencere ile avluya açılan nişli bir oda yer alır. Soldaki oda ise dört pencere ile avluya açılmaktadır. Odanın arka duvarında gömme dolap ve niş düzenlemesi görülmektedir. Evin girişinin tam karşısında tandır evi yer alır. Tandır evi konutun en büyük mekanıdır (Lev. 242).

Üç yönünden komşu binalarla sınırlandırılan yapı, avlu duvarıyla sokağa cephe yapmaktadır. Bu cephede dikkat çeken tek unsur, sade görünüşlü, çift kanatlı giriş kapısıdır.

Katalog No:35
Adı: Fevzi Yurt Evi
Adres: Kale Mahallesi, İlyas Ağa Sokak, No:33
Yapım Yılı: XIX. yy. sonları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Temmuz 1998.

İki sokağın birleşiminde yer alan ev (Lev. 243), taş malzemeden inşa edilmiştir. Eğimli bir arazide, bodrum üzerinde yükselen iki kattan oluşmaktadır. Plan şemasında ilginç bir oluşum göstermemesine rağmen, doğudaki yamaçtan kaleye çıkışta, iki yüzeyli gönye çıkmalarıyla ve geleneksel dokudaki bütünleştiriciliği ile önemlidir (Lev. 245).

Evin bodrum katı, depo ve kiler mekanları ile düzenlenmiştir (Lev. 244). Zemin katta ise küçük bir avluya girildikten sonra, iki odayla bağlantılı bir hole ulaşılır. İkişer pencere ile sokağa bakan odalardan güneyde olanı, bir odaya daha giriş vermektedir. Bu oda iki pencere ile sokağa, iki pencere ile de komşu bahçesine bakmaktadır.

Evin üst katına (Lev. 244), İlyas Ağa Sokak yönünden girilmektedir (Lev. 246). Girişteki hol, evin mekanlarına dağılımı sağlar. Holün güneyinde sonradan oluşturulan tuvalet ve banyo, kuzeyinde mutfak, doğusunda ise iki oda yer almaktadır. Bu odalar diğer sokak yönünde gönye çıkma yapar. Odalarda güneyde olanı iki pencere ile komşu bahçesine, iki ön ve bir yan pencere ile sokağa bakar. Diğer oda ise iki ön ve bir yan pencere ile sokağa açılmaktadır. Mutfaktan bağlantısı olan diğer bir oda yıkılarak terasa çevrilmiştir.

Evin en önemli cephesi, manzara yönüne açılan doğudaki cephesidir (Lev. 245). Orijinalinde üç oda yüzeyinde çıkma yapan bu cephe, bu gün iki kademeli gönye çıkma yapmaktadır. Bu cephede bodrum kat seviyesinde iki küçük pencere ile bir giriş kapısı, zemin kat seviyesinde altı pencere ve üst kat seviyesinde dört pencere yer alır. Kat hizası ve cephe bitimi, bir sıra bordürle vurgulanmıştır.

Katalog No:36
Adı: Bilinemiyor
Adres: Sungur Mahallesi, Alparslan Sokak, No:6
Yapım Yılı: XX.yy. başları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Alparslan Sokağın ve Culaz Sokağın kesişiminde yer alan ev, iki yandan komşu binalarla bitişiktir (Lev. 247). Avlusu ve bahçesi yoktur. Oldukça yalın görüntüsüne karşın, geleneksel sokak silüetini koruyan Cullaz Sokakla yaptığı pahlı köşede, malzeme kullanımı ile çevreyle uyum içindedir.

Evin Cullaz Sokaktan ve Alparslan Sokaktan ayrı birer girişi vardır. Alparslan Sokak yönündeki girişi evin asıl girişidir. Buradan küçük bir taşlığa geçilir (Lev. 248). Taşlığın girişe göre solunda bir odayla bağlantı sağlanmıştır. Güneybatı köşesinde tuvaletin yer aldığı taşlıktan 'L' şeklindeki bir merdivenle üst kata çıkılır. Diğeri giriş ise servis mekanlarına açılımı sağlar. Bu yönde giriş mekanı dikdörtgen formlu bir holdür. Hol kuzey yönündeki iki depoya açılımı sağlamaktadır. Holün, taşlıktan girilen odayla da bağlantısı vardır.

Taşlıktan çıkılan merdiven, üst katta sokak yönüne bakan bir hole ulaşmaktadır (Lev. 249). Doğu-batı yönünde uzanan holün her iki

yanındaki mekanlara giriş verilmiştir. Holünü, güney yönünde iki oda yer alır. Bu odalardan Cullaz ve Alparslan Sokağın köşesinde yer alanı gusülhanelidir. Holün kuzey yönünde ise Cullaz Sokağa bakan bir oda ile mutfak bulunmaktadır. Yanındaki oda ile arasında pencere bulunan mutfaktan, ahşap bir merdiven aracılığıyla dama çıkılır.

Yalın görünüşlü ev iki sokağa cephe yapmaktadır. Oldukça yalın ve masif görünüşlü cepheler çıkma yapmazlar.

Katalog No:37
Adı: Mevlüt Onaran Evi
Adres: Sungur Mahallesi, Cullaz Sokak, No:18
Yapım Yılı: XIX.yy. sonları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Taş malzemeden iki kat şeklinde inşa edilen evin zemin katına girilememiştir. Evin üst katına ise bahçede bulunan merdivenle çıkılmaktadır. Merdivenden çıkıldıktan sonra, çift kanatlı bir kapı ile eve girilir. Girişteki sahanlıktan sonra altı basamak daha çıkılarak bir hole ulaşılır. Bu hol sonradan oluşturulan banyo ve tuvaletle bağlantılıdır. Holden bir kapı açılımıyla kuzey yönde bir hole daha geçilir. Holün her iki yanında birer oda yer almaktadır. Odlardan batıda olanı, iki pencere ile bahçeye açılır ve sağır duvarında gusülhaneli dolap vardır. Sokak yönündeki oda ise gönye çıkma yapar. Bu oda bir yan, ikide ön pencere ile sokağa bakmaktadır (Lev. 248).

Mütevazi görünüşlü ve gönyeli çıkmalı evin sokak cephesi, Cullaz Sokağın silüet değerine olumlu katkıda bulunmaktadır (Lev. 249).

Katalog No:38

Adı: Ziya Uyanık Evi

Adres: Sungur Mahallesi, Cullaz Sokak, No:16

Yapım Yılı: XIX.yy. ortaları(?).

İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Taş malzemeden inşa edilen ev tek katlıdır. Zeminden yükseltilen evin altında depo ve kilerler oluşturulmuştur. Bir odasıyla sokağa cephe yapan ev kütlesi, yüksek avlu duvarları ve giriş kapısındaki düzenleme ile ait olduğu sokağa olumlu katkıda bulunmaktadır.

Evin Cullaz Sokak yönündeki avlusuna çift kanatlı bir kapı ile girilir (Lev. 257). Kareye yakın plandaki avlu, evin iki mekanı ve komşu bina ile sınırlanmıştır (Lev. 255). Avludan yedi basamak yükselerek iki yanında birer pencere bulunan çift kanatlı kapıdan evin giriş holüne ulaşılır. Giriş holü dört mekana dağılımı sağlamaktadır. Girişin tam karşısında iki pencere ile dışa açılan mutfağa geçilir. Holün güney batı köşesinde açılan kapı boşluğundan bir odaya ulaşılır. Üç yöndeki pencerelerle dışa bakan bu odanın güney duvarında sedir yer alır. Kuzey duvarındaki dolabın yanındaki kapıdan ise odayla mutfağın bağlantısı sağlanmıştır. Mutfağın kuzeyinde holden girilen bir oda daha vardır. Bu oda iki pencere ile dışa açılmaktadır. Holün kuzeyinde ise sedirli, iki pencere ile avluya, iki pencere ile de sokağa bakan evin baş odası yer almaktadır. Baş oda sokak yönünde üçgen çıkma yapar.

Evin sokak yönündeki cephesinde çıkmalı bir oda yüzeyi ve bu bölümde yer alan iki geleneksel pencere ile, altta bir depo giriş kapısı ve penceresi, oda ve komşu binayla bütünleşen avlu duvarları ve silmelerle vurgulanan giriş kapısı dikkat çekmektedir (Lev. 256). Avlu duvarının yükseltilerek üçgen bir alınlık verdiği giriş kapısı, geometrik komposizyon

oluşturan silmelerle çerçevelenmiştir (Lev. 257). Silmelerin her iki yanında dışa çıkıntı yapan sütunceler yukarıya doğru genişleyen pramidal bir başlığa sahiptir. Bunlar bir sıra konik çöküntü ve yanlarda iyon volütleri ile bezenmiştir (Lev. 258). Sütunce başlıkları, taşkınlaşan bir bordürle üçgen alınlığı dolanarak birbirine bağlanmaktadır. Kapının üzerinde yer alan tarih kitabesi sökülmüştür.

Katalog No:39
Adı: Mehmet Duru Evi
Adres: Sungur Mahallesi, Cullaz Sokak, No:11
Yapım Yılı: XIX.yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Taş malzemeden inşa edilen ev tek katlı ve iki katlı kütlelerden oluşur. Bu kütlelerin arasında ev kütleleri arasında bağlantıyı sağlayan avlu yer almaktadır (Lev. 259). Bahçesi bulunmayan evin iki katlı kütlesi miras sonrası bölüntülerle orijinal planını yitirmiştir.

Culaz Sokaktan avluya çift kanatlı bir kapı ile girilir (Lev. 267). Avlunun doğusunda tek katlı bina kütlesi yer alır. Yanında bir pencere olan tek kanatlı kapı ile bu bölümde bir hole geçilir. Holün kuzeyinde küçük bir kiler ve ocaklı tandır evi yer almaktadır (Lev. 271). Tandır evi ile kiler arasında bir ışıklık alanı bırakılmıştır. Holün güneyinde ise dolaplı (Lev. 269) ve iki pencere ile avluya açılan bir oda bulunmaktadır (Lev. 260).

Evin üst katına avludan 'L' şeklindeki merdivenle çıkılır. Merdiven bitimindeki sahanlıktan geniş bir hole girilir. Sonradan bölünen bu mekan, kuzey güney yönünde uzanan bir sofa izlenimi vermektedir. Holün her iki yanında birer odaya geçiş verilmiştir. Odalardan sokak yönünde olanı

dışa çıkma yapmaktadır. Evin bölüntü birimlerine ise girilememiştir (Lev. 261).

Ev iki yönden sokağa cephe yapmaktadır. Bu cephelerden batıda olanı sokak yönünde çıkma yapar (Lev. 262-264). Çıkma yüzeyinde geleneksel boyutlarda ve demir kafesli iki pencere yer alır (Lev. 265). Yanlarda ise cumba pencerelerinin kavisli demir kafesleri dikkat çekmektedir. Çıkmanın konsol aralarında ise birer depo penceresi görülür. Güney cephesinde ise yüksek avlu duvarı ve giriş kapısı ile arkada iki katlı kütlenin yüzeyleri görülmektedir (Lev. 266).

2.2. Düzensiz Plan Şemasına Sahip Olanlar

Katalog No:40
Adı: Hasan Selçuk Evi
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Polat Sokak, No:25-A
Yapım Yılı: XIX.yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Polat Sokak ile Merdivenli Sokağın birleşiminde küçük bir alana oturmaktadır (Lev. 272). Bu nedenle bahçesi yoktur. Eğimli bir arazide taş malzemeden inşa edilmiştir. Bodrum üzerinde iki kattan oluşan yapı, düz damlıdır. Bitişik nizamda inşa edilmiş olup kuzey ve doğu yönlerinde sokağa cephe yapmaktadır. Üst kat ve alt kat iki ayrı konut şeklinde düzenlenmiştir.

Zemin kata sokak yönünde bulunan avludan girilir. Avlu açık mekan olma niteliğinin dışında odalara dağılımı da sağlar (Lev. 273). Avlunun girişe göre sağında, mutfak yer alır. Mutfağın yanından açılan bir kapıyla küçük bir hole geçilir. Holün sağında tandır evi, solunda ise kemerli bir

niş içindeki pencereyle avluya açılan oda yer almaktadır. Avlulun solunda kalan mekan ise evin oturma mekanıdır. Bu oda, bir pencere ile avluya, iki pencere ile sokağa bakmaktadır.

Konutun üst katına giriş sokaktan verilmiştir. Üst kat planı, bölüntülerle ve sonradan oluşturulan merdivenlerle orijinalliğini kaybetmiştir. Bu kat kuzey yönünde gönye çıkma yapmaktadır (Lev. 273).

Cephede üst kat ile alt kat arasındaki ayrım, malzemede renk ve boyut değişimi ile sağlanmıştır. Doğu cephesinde kat hizasındaki bir sıra bordür, bu ayrımı daha da güçlendirir (Lev. 277). Sokağa bakan her iki cephede de üst katta düzgün kesme taş kullanılırken, altta düzgün olmayan ve daha küçük boyutlarda taşlar kullanılmıştır. Konutun kuzeydoğu köşesi, zemin ve bodrum kat seviyesinde pahlıdır. Köşe pahında (Lev. 277) ve çıkmayı taşıyan konsollarda koyu gri renkte taş kullanıldığı görülür.

Kuzeye bakan cepheyi zenginleştiren elman ise avlu giriş kapısıdır. Kapı, profilli ince silmelerin geometrik komposizyonu ile çerçevelendirilmiştir. Silmelerin üstünde yer alan ve üçgen bir alınlık hissi verilen silmeler, girişi daha da vurgular (Lev. 274-276).

Süsleme yönünden çok zengin olmayan yapı malzeme kullanımıyla, çıkmasıyla, avlu duvarıyla, giriş kapısıyla geleneksel dokunun bir bütünüdür. Eski bir kilise olan Aşağı Kayabaşı Camii'nin arka köşesinde, kentsel silüet değerini artırmaktadır.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Katalog No:41

Adı: Fikret Özdinç Evi

Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:8

Yapım Yılı: XIX.yy. ortaları(?).

İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Bitişik nizamlı yapı, bahçesiz ve avlusuzdur (Lev. 278). Arazi eğiminden faydalanılarak evin bir bölümünde yarım kat oluşturulmuştur. Aslında iki katlı olan yapı taş malzemeden inşa edilmiştir. Üç yönden komşu binalarla sınırlandırılan konut, sokak yönünde çıkma yapmaktadır.

Konuta sokaktan iki giriş verilmiştir (Lev. 279). Bunlardan biri, depoya ve mağaraya girişi sağlayan kapıdır. Dikdötgen şeklindeki depo küçük bir mazgal pencere ile sokak yönünden ışık almaktadır. Deponun batı yönünde bulunan mağaraya ahşap merdivenle inilir. Mağara iki dar geçişle bir kaç mağarayla daha bağlantılıdır (Lev. 285). Konutun diğer girişi ise taşlığa açılmaktadır. Taşlık dikdörtgen biçimli uzunca bir mekandır. Girişe göre taşlığın sağında bulunan kapıdan depoya geçilir. Taşlık arazi eğimini karşılayacak şekilde iki kotta düzenlenmiştir. Batı yönünde bulunan üst kota dört basamaklı merdivenle çıkılır (Lev. 280). Buradan kuzey yönünde zemin katın yaşama mekanlarına geçilir. Zemin kattaki plan düzenlemesi bir oda ve bir sofadan oluşan plan tipini anımsatmaktadır. Girişte sekilikli bir oda yer alır. Sekiliğin kuzey duvarında sedir düzenlemesi görülür. Mekan, taşlık yönünde bulunan pencerelerden ışık alır. Sekiliğin doğu yönünde bulunan kapıdan diğer odaya geçilir. Bu odanın sokak yönünde sedir ve pencereler yer alır. İki oda arasındaki bağlantı kapı dışında büyükçe bir pencere ile de sağlanmıştır.

Taşlığın bitiminde geçilen mutfak ve bununla bağlantılı banyo sonradan oluşturulmuştur.

Evin üst katına taşlıkta bulunan merdivenden çıkılır. Üst katın plan şeması yapılan değişikliklerle orijinalliğini yitirmiştir. Aslında bu kat küçük bir holle bağlantılı iki odadan oluşmaktadır (Lev. 281). Holün kuzeyinde bulunan oda sokak yönünde çıkma yapmaktadır. Diğer odanın sokak yönünde bulunan çıkması ise balkona dönüştürülmüştür. Holden girilen tuvalet sonradan taşlığın üstü kapatılarak yapılmıştır.

Evin tek cephesi sokak yönünde bulunmaktadır (Lev. 282, 283). Cephede giriş kapısı bir sıra silme ile vurgulanmıştır (Lev. 284). Kapı üstünde yer alan kitabenin yeri ise boştur. Aslında iki kademeli çıkma yapan cephenin sol tarafındaki çıkma balkona çevrilerek özgünlüğünü yitirmiştir. Cephenin üst bitiminde yer alan silmelerin bir kısmı orijinalliğini korumuştur.

Katalog No:42
Adı: Bilinemiyor
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:10
Yapım Yılı: XIX.yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Küçük bir alana oturan yapı, bahçesiz ve avlusuzdur (Lev. 286). Bitişik nizamda iki kat şeklinde inşa edilmiştir. Sokak oluşumuna bağlı olarak eğri giden zemin kat cephesi, üst katta gönye çıkma yaparak düzeltilmiştir.

Evin giriş mekanı, Kadıoğlu Sokağa açılan taşlıktır (Lev. 287). Üstü yarı açık olan taşlık mekanlara dağılımı ve mağarayla bağlantıyı

sağlamaktadır. Zemin katta, taşlığın bitiminde bir oda yer almaktadır. Üst kata, 'L' şeklindeki ahşap merdivenle çıkılır. Merdiven bitiminde oluşturulan sahanlık, iki odaya giriş verir (Lev. 287). Odalardan batıda olanı mutfak olarak kullanılmaktadır ve taşlığa bakar. Diğer oda ise çıkma yaparak, iki pencere, birde yan pencere ile sokağa bakar.

Üç yönden komşu binalarla sınırlandırılan evin tek cephesi, sokak yönündedir (Lev. 288, 289). Bu cephede, giriş kapısının üzerinde yer alan pencerenin dışında (Lev. 290), üst katta geleneksel boyutlarda iki pencere daha yer alır. Bu pencerelerin üst kısmında, dairesel formlu delikler dikkat çeker. Katlar arasındaki ayırım, malzeme değişikliğinin yanı sıra, gönye çıkmayla da vurgulanmıştır. Cephe, üstte düz ve pahlı bordür kuşağıyla bitirilir. Bordür kuşağıyla, şekillendirilmiş çörten, bütünleşmiştir.

Katalog No:43
Adı: Bilinemiyor
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Topçu Sokak, No:7-A
Yapım Yılı: XIX.yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Taş malzemeden inşa edilen tek katlı konut, 'L' şeklinde bir kütleye sahiptir. Yaşama ve servis mekanlarının, bir avlu etrafında sıralandığı evin girişi Topçu Sokak yönündendir (Lev. 293).

Sokaktan, evin mekanlarıyla ve komşu binayla sınırlanan avluya girilir (Lev. 292). Girişin sağında, avluya ve bahçeye bakan, içinde ahşap bir paravanla çevrili gusülhanenin bulunduğu oda yer alır. Odanın yanında, 'L' şeklinde sediri olan sekilikli bir oda daha vardır. Girişin tam karşısında ise, ortada bir sütun ve yanlarda duvara atılan kemerlerle

oluşturulmuş, revaklı hanay yer alır. Hanaydan, tandır evine ve bir hole giriş verilmiştir. Hol, iki odayla ve mağarayla bağlantıyı sağlamaktadır. Girişe göre, holün sağında yer alan ocaklı oda, zeminden birkaç basamakla yükseltilmiştir.

Sokağa, tek odasıyla ve avlu duvarıyla cephe yapan ev, diğer konutlarla bütünleşmiş, sade bir görüntüye sahiptir. Ancak, avlu giriş kapısı, prolillendirilmiş silmelerle üçgen alınlık görüntüsü verecek şekilde vurgulanmıştır (Lev. 293). Evin avlu cephesinde ise mekanların kapı ve pencerelerinin dışında en dikkat çeken unsur, revaklı hanayın, sütun ve kemerleridir.

Katalog No:44
Adı: Bilinemiyor
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, İkizler Sokak, No:10
Yapım Yılı: XIX.yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Merkezi bir avlusu bulunan konut, taş malzemeden inşa edilmiştir. Küçük bir alana sahip olan yapıda, açık ve kapalı tüm mekanlar, tek katta çözümlenmeye çalışılmıştır.

Evin avlusuna İkizler Sokaktan girilmektedir. Dikdörtgen planlı avlunun kuzey kısmı bir kemer atılımıyla kapatılarak, eyvan şeklinde hanay oluşturulmuştur. Girişe göre hanayın sağında, merdivenle çıkılan evin büyük odası, arkasında da mutfak yer alır. Hanayın solunda ise küçük bir hole geçilir. Bu hol, iki odayla ve mağarayla bağlantılıdır. Odalardan sokak yönünde olanına bir kaç basamak çıkılarak girilir. Bu odanın banyo ile bağlantısı sağlanmıştır (Lev. 295).

Üç yönden komşu binalarla bitişik olan evin tek cephesi, İkizler Sokak yönündedir. Sade düzenleme içindeki bu cephede, iki pencere ve avlu giriş kapısı yer alır. Cephenin arka planında ise hanayın kemerli boşluğu görülür.

Katalog No:45
Adı: Bilinemiyor
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Karabulut Caddesi, No:8
Yapım Yılı: XIX.yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Karabulut Caddesiyle, bir ara sokağın birleşiminde yer alan ev (Lev. 296), 'L' şeklinde bir kütleye sahiptir. Yaşama ve servis mekanlarının tek katta toplandığı evin üst katında bir oda yer alır. Taş malzemeden inşa edilmiş olup, üst katta görülen çatısı sonradan yapılmıştır.

Eve Karabulut Caddesi yönünde yer alan avludan girilir (Lev. 297). Avlunun güneyinde bulunan küçük bir holden iki odaya giriş verilmiştir. Kuzeyinde ise orta bir sütun ve yanlarda duvara atılan sivri kemerli iki açıklıktan hanaya ve devamında taşlığa geçilir. Taşlık, zeminde bir oda ve tandır eviyle, üstte ise bir holle bağlantılıdır (Lev. 298). Bu holden, üç yönde dışa açılan baş odaya ve zemin katın damına geçilir.

Ev, avlu duvarı ve bir odasıyla Karabulut Caddesine cephe yapmaktadır (Lev. 299). Sade görünümlü cephede, profillendirilmiş kademeli inen silmelerle giriş kapısı vurgulanmıştır. Bu bölümde avlu duvarı ve profilli harpuştası yükseltilerek, üçgen alınlık görüntüsü verilmiştir (Lev. 300). Cephenin arka planında, üst katta yer alan baş oda ve pencereleriyle, hanayın revakları görülmektedir (Lev. 300).

Katalog No:46

Adı: Bilinemiyor

Adres: Sungur Mahallesi, Nusrettin Sokak, No:3

Yapım Yılı: XIX.yy. ortaları(?).

İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Haziran 1998.

Üç yönden komşu binalarla bitişik olan ev (Lev. 301), bir avlu etrafında düzenlenen birimlerden ve sokak yönündeki üst kattan oluşur. Taş malzemeden inşa edilen ev, bahçesizdir.

Evin ana birimi, mekanlara dağılımı sağlayan yarı açık avlusudur (Lev. 302). Avluya Nusrettin Sokak yönünden çift kanatlı bir kapı ile girilir. Kuzey güney yönünde uzana avlunun ortasında büyük bir kemer atılımıyla üstü güneyde kapatılmıştır. Avlunun girişe göre solunda tuvalet ve üstteki bir mazgal pencere ile sokak yönünden ışık alan depo yer alır. Avlunun solunda ise bir holden geçilerek gusül haneli bir odaya ulaşılır. Sedirli bu oda iki pencere ile sokağa açılmaktadır. Avlunun bu yönünde tandır evine de giriş verilmiştir. Ocaklı tandır evi, sokağa bakan odaya geçişi sağlayan holle, arkada bugün yıkılmış olan bir odayla ve avlu girişinin tam karşısında bulunan büyük bir odayla daha bağlantılıdır. Avlunun kuzey yönündeki bitiminde büyük bir odaya girilir. Odaya girişi sağlayan çift kanatlı kapının her iki yanında avluya bakan birer pencere yer alır. Odanın ön kısmında genişçe bir pabuçluk alanı bırakılmıştır. Buradan bir basamak yükselerek sekiliğe ulaşılır. Sekiliğin her iki yanında geniş ve uzun sedirler bulunmaktadır. Odanın bitimindeki duvarda gömme dolap yer almaktadır.

Evin üst katına avludan 'U' şeklindeki taş merdivenle çıkılmaktadır (Lev. 303). Merdiven bitimindeki sahanlıktan, iki yanında birer pencere yer alan çift kanatlı kapı ile üst katta girilir. Üst kat ortadaki bir odaya

açılan yanlardaki iki odadan oluşmaktadır. Ortadaki iç sofa benzeri gelişim gösteren oda, sedirlidir ve sokak yönünde çıkma yapar. Bu oda yanlarda birer önde de iki pencere ile sokağa bakmaktadır. Orta odanın batısında kalan oda, sokak yönünde gönye çıkma yapar ve bir yan, ikide ön pencere ile dışa açılır. Diğer oda ise iki pencere ile sokağa, bir pencere ile yana, bir pencere ile de sofaya açılır.

Evin tek cephesi sokak yönündedir (Lev. 304). Cephe üst katta iki odanın çıkma yapmasıyla hareketlendirilmiştir (Lev. 305). Üç ayrı yüzeyden oluşan üst katta altı geleneksel pencere yer alır. Zemin katta ise en ilgi çekici unsur, profilli silmelerle çerçevelenen giriş kapısıdır. Cephede kat ayrımı profilli bordürle vurgulanmıştır. Cephe üst bitimi ise dışa doğru taşkınlaşarak saçak görüntüsü veren çok sayıda profille zenginleştirilen kalın bir bordürle sonlanmıştır.

Katalog No:47
Adı: Mevlüt Onaran Evi
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Merdivenli Sokak, No:9
Yapım Yılı: 19.yy. sonları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Eğimli bir arazide bulunan yapı taş malzemeden iki kat şeklinde inşa edilmiştir. Zemin katta yer alan servis mekanlarıyla evin üst katı arasında, oldukça az bir yüksekliğe sahip ara bir katı daha vardır. Konut iki avlu arasında bir yönü ile sokağa cephe yapacak biçimde arazide konumlanmıştır (Lev. 306).

Eve, merdivenli sokak yönünde yer alan avludan girilir. Sokak oluşumuna göre düzensiz bir forma sahip olan avlu, zemin kat

mekanlarına, üst kat birimlerine ve arkada yer alan ikinci bir avluya bağlantıyı sağlamaktadır (Lev. 307).

Evin ikinci avlusuna küçük bir holden geçilerek ulaşılır (Lev. 307). Bu avlu, tandır eviyle, bir kilerle ve depoyla bağlantılıdır. Arka avluya geçişi sağlayan holden basamaklarla yükselerek iki odaya ulaşılır (Lev. 308). Evin diğer odalarına göre daha korunaklı olan bu odalar kışlık oda olarak kullanılmaktadır.

Zemin kata ise sokak yönünde yer alan avludan girilmektedir (Lev. 308). Zemin katın giriş mekanı küçük bir holdür. Hol evin mutfağıyla ve sokak yönüne iki pencere ile bakan bir odayla bağlantılıdır. Evin üst katına ise sokak yönündeki avludan, 'L' şeklindeki bir merdivenle çıkılmaktadır (Lev. 309). Ulaşılan yer zemin katın damıdır. Teras gibi kullanılan damdan, bir kaç basamak yükselerek bir hole girilir. Hol sokak yönüne iki, avlu yönüne ise bir pencere ile bakan gusülhaneli odaya giriş vermektedir.

Ev bir yönden sokağa, diğer yönlerden ise avlulara cephe yapmaktadır. Sokak cephesinde, sokak oluşumuna göre şekillenen avlu duvarları ve üst katın gönye çıkması dikkat çekmektedir (Lev. 310, 311). Bu yönde zemin katta üst seviyede iki ve üst katta da iki pencere daha yer almaktadır. Cephede kat ayrımı bir sıra bordür ile vurgulanmıştır.

Merdivenli Sokağın genişlemesiyle oluşan meydandan sonra, sokağın kıvrımlanarak devam ettiği alanda bulunan ev, çıkmalı, mütevazi, ancak çevresiyle bütünleşen görüntüsüyle ve Niğde evlerinde genellikle görülmeyen kışlık kat düzenlemesiyle ilgi çekicidir.

3. PLAN TİPİ BELİRLENEMEYENLER

Katalog No:48
Adı: Sıtkı Karabulut Evi
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Polat Sokak, No:2
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Polat Sokakla, Karabulut Caddesi'nin birleşiminde yer alan yapı (Lev. 312), harabe durumdadır. Yapın büyük bir kısmı yıkılmış ve örtü sistemi neredeyse yok olmuştur. Ancak, anıtsal girişi, revaklı avlu düzeni ve Polat Sokak yönündeki geleneksel dokuyu canlandıran görüntüsü, bu konutun değerini sergilemektedir.

Eve, Polat Sokak yönünde bulunan avludan girilmektedir (Lev. 313). Kareye yakın biçimde olan avlu, 'L' şeklinde düzenlenmiş revakla çevrilmiştir (Lev. 317). Revak, üç şütun üzerine atılan sivri kemerlerle oluşturulmuştur. Sütun başlıkları geometrik kompozisyon meydana getirecek şekilde bezenmiştir (Lev. 318). Revağın doğuda kalan kısmı ise zeminden iki basamak yüksektedir. Buradan, konut mekanlarıyla bağlantı sağlanır.

Avlunun güneyinde üç oda yer almaktadır (Lev. 313). Girişteki oda, diğer odalarla bağlantı sağlayan bir mekandır. Bu oda bir yönüyle revağa bir yönüyle de manzaraya bakar. Odanın güneyinde yer alan mekan üç cephesinde birer pencere ile dışa açılır. Batıda kalan oda ise avluya bakar. Avlunun kuzeyinde bulunan oda iki yönden dışa açılır. Revağın

doğusunda kalan ve evin en önemli birimi olduğu tahmin edilen mekan ise yıkılmıştır.

Evin, Polat Sokak yönündeki cephesi (Lev. 313, 315, 316), avlu duvarları ve konut mekanlarına ait duvarların bütünleştiği, uzunca bir yüzeye sahiptir. Bu yüzey mekanlardan birinin sokağa doğru taşkınlaşmasıyla ve sokak bitimine doğru cephenin kırılmasıyla hareketlendirilmiştir. Cephedeki en ilgi çekici unsur, profilli silmelerle vurgulanan, avlu giriş kapısıdır (Lev. 317). Yatay ve dikeyde hareketlenen silmeler, üstte dairesel bir oluşum meydana getirir. Kapının solunda kalan yüzey ise dışa çıkıntı yapar. Çıkıntının ön yüzeyinde iki, yan yüzeyinde ise bir pencere bulunur. Kapı yönündeki köşesi pahlı olan bu yüzeyin üst bitiminde ve avlu duvarının bitiminde profillendirilmiş bordürler vardır. Arka planda ise revaklı bölümün kemerleri, cepheyi zenginleştirir.

Konutun manzara yönünde kalan ve Karabulut Caddesi'ne bakan cephesi, büyük ölçüde yıkılmıştır (Lev. 313, 314). Ancak kalan pencerelerden ve üstteki bordürlerden, zengin bir görünüşe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Katalog No:49
Adı: Bülent Özdemir Evi
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Özdemir Sokak, No:24
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Miras yoluyla bölünün konuttan geriye bir oda ve sofanın bir kısmı kalmıştır. Taş malzemeden inşa edilen tek katlı evin altında bahçeden inilen mağaralar yer almaktadır.

Büyük bir bahçenin, güneydoğu köşesinde kalan konuta, hanaydan girilmektedir (Lev. 320). Bahçeden iki basamak yükseltilen hanay, iki sütun üzerine kemer atılımıyla oluşturulmuştur. Revaklı hanaydan, çift kanatlı kapıyla sofanın kalan bölümüne geçilir. İki pencere ile hanaya bakan sofanın doğusunda kalan oda, iki pencere ile sokağa, iki pencere ile de bahçeye açılmaktadır. Hanayda ve odada niş düzenlemeleri görülür.

Ev, bahçe duvarlarıyla ve odanın doğu duvarıyla sokağa cephe yapmaktadır (Lev. 320, 321). Cephede, bina kütlesine ait iki geleneksel pencere bulunur. Bu pencerelerin altında kalan küçük bir pencere, depolara ışık sağlar. Arkada yer alan hanayın revakları, sokaktan hissedilmektedir. Cephe, üstte bir sıra bordürle bitirilmiştir. Bahçe duvarında ise sade görünümlü giriş kapısı yer alır (Lev. 321).

Katalog No:50
Adı: Bilinemiyor
Adres: Aşağı Kayabaşı Mahallesi, Kadıoğlu Sokak, No:2
Yapım Yılı: XIX. yy. ortaları(?).
İnceleme Tarihi: Ekim 1996-Şubat 1998.

Bugün, büyük bölümü yıkılan yapı, Kadıoğlu Sokakla, Malikhoca Sokağın birleşiminde yer almaktadır (Lev. 322). 1993 tarihli tescil fişinde yer alan fotoğrafa göre iki katlı olduğunu anladığımız evin, üst katı büyük ölçüde yok olmuştur.

Kadıoğlu Sokak yönünden, çift kanatlı bir kapı ile büyük boyutlu bir hanaya girilir (Lev. 323). Hanay, doğu yönünde, iki sütun ve yanlarda duvarlar üzerine atılan sivri kemerli revaktan, kuzeyde ise büyük bir sivri

kemer atılımıyla oluşturulan boşluktan bahçeye açılmaktadır. Zemini taş kaplı olan, içinde kuyu ve dibektaşı gibi elemanların bulunduğu hanaydan evin deposuna ve bahçeye geçilir. Deponun ve hanayın sokak cephesinde, üst seviyede küçük mazgal pencereler yer almaktadır.

Hanaydan geçilen bahçe bir oda ve evin üst katına merdivenle bağlantılıdır. Üst kata çıkışı sağlayan merdivenin ortasında oluşturulan sahanlıktan, tandır evine geçilir. Üst kata bir başka bağlantıda, arka bahçede yer alan ahşap bir merdivenle sağlanmıştır. Tamamen yıkılmış durumdaki üst katın nasıl bir plan şemasına sahip olduğu anlaşılamamaktadır.

Evin, tescil fişindeki fotoğrafından (Lev. 324) ve kalan bölümünden önemli bir yapı olduğu anlaşılmaktadır. Büyük boyutlu ve revaklı hanay, Niğde evleri içinde değişik bir düzenlemeye sahiptir (Lev. 323, 325). Üst kat cephesindeki kalan izlerden, katlar arasındaki ayrımın kalın bir kuşak halinde profilli silmelerle sağlandığı, üst katın Kadıoğlu Sokak yönünde gönye çıkma yaptığı görülmektedir.

IV. GELENEKSEL NİĞDE EVLERİ

1. EVLERİ YAPTIRANLAR ve USTALAR

Evlerin kimler tarafından hangi ustalara yaptırıldığı hakkında her hangi bir kayıt yoktur. Bu konuda, aydınlatıcı bir kitabeye rastlanmamaktadır. Ancak sözlü kaynaklardan bazı bilgiler edinmekteyiz.

Oldukça yaşlı kişilerle yaptığımız görüşmelerde, Niğde'nin sosyal ve kültürel yaşantısı hakkında yazılı kaynakları destekleyen bilgilerin yanı sıra, konutları kimlerin, hangi ustalara yaptırdığı konusunda da fikir edinmekteyiz. Bu görüşmelerden birinde doksan yaşında olmasına rağmen belleği çok dinç olan Hacı Bilal Erdoğan'a yer verdik. Konuşmasına Ermeni ve Rum azınlıkları anlatarak başladı:

> "Kayabaşında, müslümanlar yaşamakla birlikte Rumlar çoğunlukta oturuyordu. Kıble Mahallesi'nde Ermeniler otururdu. Tepeviran Mahallesi ve Yeşil Burç yakınında müslümanlar çoğunluktaydı. Ağalar burada otururdu. Kalede müslümanlar yaşardı. Müslümanlar ile gavurların arası iyiydi. Reçberliği gavurlar yapardı ve müslümanlardan daha zenginlerdi. Evleri Fertekli ustalar yapardı. Bunların çoğu Rum'du. Andaval civarından, Aktaş denen yerden öküz ve at arabalarıyla taş getirilirdi. Bu günde hala getirilir. Ustalar işini çok iyi bilirdi. Ev yapılırken sahibinin istediği olurdu..."

Bu sözlerden anlaşılacağı gibi, müslümanlarla gayri müslümler bir arada yaşamaktaydı. Ancak bazı mahallelerde farklı etnik grupların

yoğunlaşması söz konusuydu. Bu gruplar tarafından yaptırılan evlerde, Fertekli Rum ve Türk ustalar çalışılmaktaydı.

2. ÇEVRESEL İLİŞKİLER

Eski konut alanlarının üç tepe (Kayabaşı, Alaaddin, Tepeviran) üzerinde ve eteğinde kurulu olması, yolların ve yapı adalarının bu düzlemde gelişmesine neden olmuştur. Konut ve bahçe duvarlarının bütünleşmesi ile oluşan yapı adaları, eğime paralel yollar arasında yer alır. Yapı adalarını birbirinden ayıran eğime dik yollar, arazi eğimine paralel yolların birbiri ile bağlantısını sağlar. Bu oluşumlarda belli bir simetri ve geometrik düzen yoktur. Tamamen organik bir gelişim içinde olup yaya ulaşımını çözümleyici niteliktedir. Ancak zaman içinde taşıt trafiğine açılan yollar, konutların bazı birimlerinin yıkılıp yola katılması suretiyle genişletilmiştir. Bu durumun özgün sokak dokusunu olumsuz yönde etkilediği görülür.

Geleneksel dokuda bulunan yollar ve binalar insan ölçeğindedir. Oldukça dar olan sokaklar 2-6 m. genişliğindedir, taş bahçe duvarları ve bir iki katlı binalarla sınırlandırılır. Bina ve avlu girişleri üst kısmı profillendirilmiş taş strüktür içinde yer alır. Kapı kanatları ahşap ve metal malzemedendir. Bazı örneklerde bahçe ve avlu girişleri geometrik formlu silmelerle vurgulanır. Genellikle sokak bitimine denk gelen binaların köşeleri pahlıdır.

Konut adalarını birbirine bağlayan eğime dik sokakların çoğunluğu merdivenlidir. Böylece bilhassa kış aylarında yaya ulaşımı açısından kolaylık sağlanır. Mahalle içlerinde, sokağın genişlemesiyle meydanlar oluşmuştur (Lev.11,12). İçte kalan bazı yapılara ulaşmak içinde küçük meydanımsı çıkmaz sokaklar oluşturulmuştur (Lev. 13).

Geleneksel konut alanları, şehir dokusu içinden, özellikle kentin yüksek kesimlerinden bakıldığında, eski evleri ve bahçeleriyle güzel bir görüntü oluşturmaktadır. Ancak Niğde-Bor Karayolu ile tarihi doku arasında yer alan yüksek katlı binalar, şehir merkezinden bu dokunun algılanmasını engeller (Lev. 14).

Organik oluşumlu sokak dokuları, sokağın ve çevrenin algılanması açısından değişip perspektifler (Lev.15-20) ve silüet değerleri (Lev. 21-28) vermektedir. Özellikle geleneksel dokunun yüksek kesimlerinden panoramalar oluşur. Sokak dokusunda bulunan merdivenler, çeşmeler (Lev. 29-31), konut çıkmaları, anıtsal nitelikteki bahçe girişleri, alt düzlemde kalan kent silueti, tepede kalan Niğde Kalesi ve Alaaddin Camii (Lev. 32), kale dışındaki tarihi yapılar (Sungurbey Camii (Lev. 33), Bedesten (Lev. 34), Akmedrese (Lev. 35), türbeler (Lev. 36, 37), kiliseler (Lev. 38, 39) görsel değerleri artırır.

Zaman içinde, tarihi konutların yok edilmesiyle oluşan boşluklara modern binalar inşa edilmiştir. Kent merkezinde bulunan tarihi doku tamamen yok olmuştur. 1930 yılından sonra göçmen akımları ve düzensiz şehirleşme nedeniyle tarihi dokuya uyumsuz, görsel olarak gecekondu niteliği taşıyan, yığma yapıların inşası görülür. Konutlara elektrik ve telefon dağıtımını gerçekleştirildiği direkler çevre açısında olumsuz görüntü sergiler. Yıkılmış ya da harabe durumda bulunan eski bina çevreleri çöplük alanları haline gelmiştir.

3. KONUTLARIN YERLEŞİM DÜZENİ

Geleneksel konutlar; bahçesiz, küçük bahçeli ya da büyük bahçeli konutlar şeklinde sınıflandırılabilir. Ancak bahçelerle yapılan bir sınıflandırma yetersizdir. Bu nedenle bahçe-konut ilişkisini sokakla bütünleştirecek bir ayrıma gitmek daha doğrudur.

Sokak girişleri, yapıların konumlarına göre farklılık gösterir. Bu bağlamda yapılan bir sınıflandırmada üç farklı sokak-konut-bahçe ilişkisi karşımıza çıkmaktadır (Lev. 40):

a- Avlulu Tipler:

Sokak ile bina arasındaki bağlantıyı avlu sağlamaktadır. Sokaktan önce avluya, oradan da binaya geçilir. Avluyu, bina birimleri ve yan bina duvarları sınırlandırmaktadır. Bu sınırlandırmaya bağlı olarak avlu yapının yapının önünde, sağında ya da solunda olabilir. Bu tip yapılarda bahçe arkada yer alır. Bahçeye bir ya da daha çok yönden girilebilir.

b- Bahçeli Tipler:

Bahçeyi bina ve çevresindeki konut bahçeleri sınırlandırır. Bina ise bahçenin her hangi bir köşesinde yer alabilir. Sokağa cephe yapan binalarda bahçe, konutun sağında yada solundadır. Bazı örneklerde aynı bahçe bir kaç konuta giriş sağlar.

c- Avlusuz, Bahçesiz Tipler:

Bu tip konut yerleşiminde önde ya da arkada bahçe yoktur. Ana cephe, giriş cephesidir. Eğer konutlar sokak köşesinde yer alıyorsa, her iki cephede önemlidir. Bahçe fonksiyonu konut içinde yer alan taşlık ile karşılanmıştır.

4. MALZEME ve TEKNİK

Geleneksel Niğde evleri, taş yığma sistemle inşa edilmiştir. 1,5-2 m. yükseklikte aralıklarla yerleştirilen ahşap hatıllar taş konstrüksiyonun tamamlayıcı elemanıdır. Ahşap malzeme tavan ve döşeme sisteminin

oluşturulmasında ve kaplanmasında kullanılmıştır. Bunun dışında yapısal sistemde başka bir malzemenin kullanıldığı görülmez (Lev. 41).

Binayı oluşturan taş duvarların tamamı taşıyıcı sistem içinde yer alır. Zemine oturan taş duvarların kalınlığı 70-80 cm. civarındadır. Taşıyıcı duvarlar üst katta da devam ederek 60-70 cm. lik bir kalınlığa düşmektedir. Üst kat dış cephesinde düzenli kesme taşın kullanıldığı duvarlarda ise kalınlık 20-25 cm.ye kadar iner. Taş duvar örgüsü içinde, özellikle pencere alt ve üst hizalarından bina duvarlarının tamamını dolaşan 10-15 cm. kalınlığında ahşap hatıllar yer almaktadır. Bu hatıllar duvar sistemindeki bağlantıyı kuvvetlendirmektedir. Mekanlar arasında oluşturulmuş taş bölme duvarlar 30-40 cm. kalınlığındadır.

Binaların zemine oturan döşemeleri taş kaplamalıdır. Bir katlı binalarda tavan strüktürü, birden fazla katlı binalarda döşeme ve tavan malzemesi ahşaptır. 15x15 cm. ve 15x20 cm. ya da dairesel kesitli kirişler mekanın dar olan açıklığı yönünde atılmıştır. Bu kirişler genellikle mekan içinden görülür. Bazı örneklerde çürüme ve dökülmeye karşı, ahşap elemanlar ziftle kaplanmıştır. İç mekanı zengin konutlarda kirişlerin altı geometrik formlu göbekli ahşap kaplamalarla gizlenmiştir. Geniş hacimlerde tavan ağırlığını duvarlara aktaran ahşap guseler yer alır. Bazı orneklerde bu guseler süsleme yüzeyi olarak da kullanılmıştır.

Bina kapı ve pencereleri taş duvar sistemi içinde oluşturulmuş boşluklarda yer alır. Kapı lentoları, pencere lento ve söveleri ahşaptır. Pencereler iç mekanda kalın duvar örgüsü içinde daha fazla ışık alması için duvarın pahlanmasıyla oluşturulan, mazgalımsı boşluklara yerleştirilmiştir. Zengin cepheli binalarda pencere boşlukları arasında, taş plaster ve sütunceler yer alır. Bu sütunceler birbirine dekoratif kemerlerle bağlıdır.

Cephe açıklığı gerektiren mekanlarda taşıyıcı duvarların yanı sıra , açıklığı geçmek amacıyla sütun-kemer sistemi kullanılmıştır. Yerel dilde 'hanay' adı verilen zemin seviyesindeki balkonumsu, sütun-kemer birleşimi ile oluşan mekanlar üstte binayla bütünleştirilmiştir. Bunun yanı sıra üst katta seyirlik mekan oluşturulmasında kullanılan sütun-kemer açıklığı görülmektedir.

Bina çıkmaları 20-25 cm. kalınlığında, 30-40 cm. yüksekliğinde profilli taş konsollarla taşınmaktadır. Genellikle konsol taşlarında daha dayanıklı olan koyu gri taşlar kullanılmıştır. Çok az örnekte konsollar ahşap malzemedendir. Çıkmanın genişliğine göre bu konsollar birden fazla taş bloğun üst üste gelmesiyle oluşur. Konsolların üzerinde, çıkma duvarlarını taşıyan 15-20 cm. kalınlığında ahşap taban yer alır.

Bazı yapılarda depo ya da ahır olarak kullanılan mekanlar sivri kemerli tonozlarla örtülüdür. Tonoz kavisi içinde aydınlık ve havalandırma amaçlı küçük pencereler yer alır. Dikdörtgen biçimli uzun mekanları örten tonoz kavisleri, yaklaşık 1m. aralıklarla 10-15cm. kalınlaştırılarak taşkın hale getirilmiş ve böylece tonozun yapısını güçlendiren kemerimsi çıkıntılar oluşturulmuştur. Genellikle tonoz üstleri toprak düz damlıdır. Bazı örneklerde, bu mekanın üzerine kat çıkıldığı da görülür.

Konutlar genellikle düz damlıdır. Ahşap kirişlerin üzerinde saz ve sıkıştırılmış topraktan oluşturulan 'hezen' yer alır. Genellikle damın etrafı, dış duvar hizasında parapetle çevrilmiştir. Bunun yanısıra süsleme yönünden zengin cephelerde dışa taşkınlaşan profilli bordürler saçak şeklinde damı sınırlandırmaktadır. Yağmur suyunun akışını sağlamak için parapetlerin ve bordürlerin alt hizasında, taş çörtenlere doğru zemin eğimli hale getirilmiştir. Toprak damı sıkıştırmak için silindir şeklindeki 'loğ taşları' kullanılır (Lev. 42).

5. PLAN ÖZELLİKLERİ

Konutlar genellikle toplum yaşantısı ve aile mahremiyeti dikkate alınarak, içe dönük bir plan anlayışında gelişmiştir. Zemin kat, sokakla ilişkiyi azaltmak için yükseltilmiştir. Sokak yönünde az sayıda pencere açılmış ya da zeminde cephe açıklıklar avlu-bahçe yönünde yoğunlaşmıştır. Bu anlayışa bağlı olarak bahçe ve avlu duvarları yüksek tutulmuştur.

Büyük boyutlu konutlarda, ailenin birkaç kuşağının bir arada yaşamasından dolayı çok sayıda oda ve çeşitli fonksiyonları karşılayan mekanlar düzenlenmiştir. Sofa, bu mekanların birbiri ile ilişkisini sağlayan, günlük hayatın sürdürüldüğü büyük boyutlu bir hol görünümündedir. Bununla birlikte az sayıda oda ve mekanın yer aldığı sofalı, küçük alile yaşantısına uygun konutlarda görülmektedir. Küçük boyutlu binalarda ise sofa düzenlemesi görülmez.

Konut plan gelişimini belirleyen diğer önemli faktörde binanın arazideki konumudur. Binanın büyük boyutlu bir bahçe içinde ya da dar bir alanda inşa edilme çabası, plan oluşumunu etkilemiştir. Bahçeli konutlarda tuvalet, kömürlük, depo, tandır evi gibi servis mekanları genellikle bina dışındadır. Kimi örneklerde bu mekanlar belirli bir düzen içinde yerleştirilerek avlu oluşturulmuştur. Küçük konutlarda alan darlığı nedeniyle bahçede karşılanan fonksiyonları bina içinde çözümleme çabası vardır. Bu amaca yönelik, bina girişinde 'taşlık' adı verilen mekansal oluşum görülür. Alt kat ile üst katın bağlantısını sağlayan merdiven taşlıkta yer alır. Taşlık hacmini yanlarda mutfak, oda, depo gibi mekanlar sınırlandırır. Bazı örneklerde taşlık, üst kat hacimlerinden biri ile kısmen kapatılmıştır. Diğer bir oluşumda ise üst kat tamamen hacmi örtmektedir.

Eğimden kat kazanan binalarda, zemin katta 2-2.5 m. yüksekliğindeki hacimlerde depo, ahır gibi servis mekanları düzenlenmiştir. Binanın oluşturduğu zeminin işlenebilir yapıya sahip olması, servis mekanlarıyla ilişkili mağara düzenlemelerine imkan sağlamıştır. Bu mağaralar gıda maddelerinin saklandığı soğuk depo olarak kullanılmaktadır.

Gelensel Niğde evleri genellikle bir ya da iki katlıdır. Bazı iki katlı binalarda alt kat ile üst kat birbirinden bağımsızdır. Bu durum kimi örneklerde her iki katın ayrı birer konut şeklinde düzenlenmesine yol açmıştır. Üst kat ile bağlantı bahçeden, merdivenle sağlanır.

Tek katlı binalarda yaşama mekanları, servis mekanları, depo, ahır gibi hacimler tüm kata yayılarak, tabanda geniş yüzey kaplıyan bir çözümlemeye gidilmiştir. İki katlı konutlarda sokak ilişkisi dikkate alınarak mutfak, depo, tandır evi gibi mekanlarla yaşama mekanlarının çok azına zemin katta yer verilmiştir. Üst kat ise tamamen yaşama mekanlarına ayrılmıştır. Yaşama mekanları genellikle dikdörtgen formludur. Tavan yüksekliği 3-3,5 m. tutulmuş ve mekana ferah bir görüntü verilmiştir.

Pişirme işleminin gerçekleştirildiği ocak mutfakta yer alır. Bu fonksiyonu karşılayan diğer mekan tandır evidir. Tandır evi genellikle bahçe içinde ayrı bir yapı şeklindedir. Tuvaletler ise daha çok bahçe içinde yer alır. Ayrıca dolap görünümlü gusulhaneler, yıkanma işlevini sağlayan bir hacim niteliğindedir. Bu elemanlar ahşap kapakları, aynı zamanda mekanı zenginleştirici süsleme yüzeyi olarak da değerlendirilmiştir.

Yaşama mekanlarında günlük ihtiyaçlara cevap verecek dolap, yüklük, niş gibi mekan elemanları yer alır. Bu elemanlar aynı zamanda mekanı zenginleştirici birer süsleme unsurudur. Bu nitelikte gerçekleştirilen bir başka uygulamada, ahşap tavanlardır.

5.1. Plan Tipleri

Eski Niğde evlerinde genellikle üst katlar yaşama mekanlarına ayrılmıştır. Zemin katta bulunan mekanlar ise farklı fonksiyonlara sahiptir. Bu nedenle zemin kat planı, üst kata göre farklıdır. Evlerin plan şeması binanın arazi içindeki konumuna, avlu ya da bahçesine, oda sayılarına, servis mekanlarına ve sofanın konumuna göre şekillenmiştir. Plan şemasındaki benzerlikler dikkate alınarak tipolojiye gittiğimizde, Niğde evlerinde şu plan tiplerini görmekteyiz (Lev. 43):

1. Sofalı Tip:

Oda ve servis mekanlarının, sofa ile ilişkisinden doğan düzenleme sofalı tiplerde farklılık oluşturur. Bu durum dikkate alındığında şu gruplama ortaya çıkmaktadır:

1.1. Dış Sofalı Tip:

Niğde evlerinde dış sofalı plan düzenlemesi üç şekilde görülür:

1.1.1. Dış Sofalı Tek Odalı Tip:

Plan şeması sofa ve bununla bağlantılı bir odadan oluşur. Bu tipte sofa, konutun giriş mekanıdır. Üst kat ile alt katın plan şemasının aynı olduğu evlerde, üst kat ile alt katın bağlantısı dıştan merdivenle sağlanmıştır. Her iki kat bağımsız birer konut görünümündedir. Zemin katın yükseltilmesiyle oluşan kot farkı sofada bulunan merdivenle karşılanır. Sofa bir basamakla yükseltilerek sekilik oluşturulmuştur. Sedir sofanın sokağa bakan yönünde ya da sekilikte yer alır. Sofanın ışık ve hava ihtiyacı konumuna göre sokak, bahçe ya da avlu yönünde açılan

pencereylerle karşılanmıştır. Bazı örneklerde sofa ve oda arasında pencereler yer alır. Sofa, dolap ve nişlere zenginleştirilir. Küçük aileler için düzenlenen bu tip konutlarda servis mekanları bahçe ya da avluda yer alır.

1.1.2. Dar Köşe Sofalı Tip:

Bu tipte sofa iki oda arasında, köşede yer almaktadır. Konutun giriş mekanı olan sofa, odalarla bağlantıyı sağlayan bir hol görünümündedir. Bu tip plan düzeni küçük boyutlu konutlarda görülmektedir. Üst kat ile alt kat ayrı birer konuttur. Aynı aileden iki neslin, ayrı iki katta oturmaktadır. Katlar arasındaki bağlantıyı sağlayan merdiven dıştadır. Ortak servis mekanları ise bahçede yer alır.

1.1.3. Yarı Merkezi Dış Sofalı Tip:

Bu tipte sofa üç yönden odalarla çevrilmiştir. Sofa, giriş holünün genişlemesiyle elde edilmiş bir mekan görünümündedir. Üst katta yer alan sofaya bahçeden ya da avluda merdivenle ulaşılmaktadır. Üst kat ile alt kat bir birinden bağımsızdır. Sofa, odalar ve servis mekanlarıyla bağlantıyı sağlar. Odalardan daha büyük boyutlu olan sofa, bahçe ya da avlu yönüne bakmaktadır.

1.2. İç Sofalı Tip:

Odalar ve servis mekanları, sofanın iki yanında yer alır. Büyük boyutlu sofa konutun ana mekanıdır. Sofanın sokağa bakan cephesi çıkma yapmaktadır. Sofanın hava ve ışık ihtiyacını karşılamak amacıyla bahçe yönünde de cephe açıklıkları verilmiştir. Bu tip konutların avlusu yoktur. Konutun arka cephesinde yer alan bahçeye sofadan çıkılmaktadır. Sedir, sofanın sokak cephesi yönündedir. Sofa, süsleme açısından

konutun en zengin mekanıdır. Bu tip genellikle simetrik olarak düzenlenmiş konutlarda uygulanmıştır.

1.3. Orta Sofalı Tip:

Ortada yer alan sofa, odalar ve servis mekanlarıyla çevrilmiştir. Merkezi bir plan şeması görülür. Sofaya avludan girilmektedir. Girişin karşısında sofanın üç-dört basamak yükseltilmesiyle oluşan 'selamlık' yer alır. Selamlık, manzara yönünde çıkma yapmakta ve üç yönde cephe yapmaktadır. Sofanın hava ve ışık gereksimi selamlıkta yer alan pencereler sağlar. Bu tipte odalar yapının dört köşesinde yer alır.

2. Sofasız Tip:

Niğde'de konutların bir kısmında sofa oluşumu görülmemektedir. Ancak sofasız konutlarda da mekanların dağılımı açısından benzer özellikler bulunması bizi sofasız konutlarda da sınıflandırmaya götürmektedir. Sofasız konutlarda iki tip plan şeması görülmektedir:

2.1. Hollü Tip:

Bu tip konutlarda, mekana dağılımı sağlayan hol, kısmen sofa ile aynı göreve sahipse de yaşama mekanı olarak işlev görmemektedir. Hol konutun giriş mekanıdır ve odalara göre küçük boyutludur. Hol genellikle yapıyı dar kenarı boyunca ikiye böler. Bunun yanı sıra dar köşe sofaya benzer oluşumda gösterenleri de vardır.

2.2. Düzensiz Plan Şemasına Sahip Olanlar:

Bu tip konutlarda mekanlara dağılım avlu ve taşlıktan sağlanmaktadır. Merkezi mekan niteliğini avlu ve taşlık üstlenmiştir.

Serbest bir gelişim gösteren odalar ve servis mekanları avlu ve taşlığın etrafında şekillenmiştir.

5.2. Plan Elemanları

1. Yaşama Mekanları:

1.1. Sofa:

Sofa odalarla bağlantıyı ve dağılımı sağlayan mekandır. Odalar ve servis mekanlarının bir kısmı bu hacme açılır. Odalara göre daha geniş bir alanı kaplar. Konutların plan şeması, odaların bu mekan etrafında ya da bir kenarında yer almasıyla belirlenmiştir. Sofanın odalar arasında girinti yapmasıyla 'eyvan' oluşur. Bu mekana sofadan bir basamakla çıkıldığında 'sekilik', birden çok basamakla çıkıldığında 'selamlık' adı verilir. Odalar arasında yer alan eyvan, sofanın manzaraya en hakim yeridir. Bütün bu bölümlerde cephe duvarları boyunca uzanan sedirler görülmektedir. Mekan elemanları bakımından ve süsleme açısından zengindir.

1.2. Odalar:

Odalar genellikle dikdörtgen formludur. Bu mekanlara giriş sofa,hol ya da taşlıktandır. Binadaki konumuna göre bir ya da iki yönde pencere açılımları vardır. Oda pencereleri manzara, bahçe, avlu, sokak gibi faktörler ve mekanın büyüklüğü dikkate alınarak düzenlenmiştir.

Odalar yeme, oturma, uyuma gibi temel fonksiyonları karşılayan mekanlardır. Bu nedenle içlerinde dolap, niş, ocak, gusülhane gibi elemanlar bulundurmaktadır. Bu elemanlar aynı zamanda mekanı

zenginleştirici görevde yüklenmiştir. Genellikle odaların girişinde bir basamak aşağıda pabuçluk adı verilen bir bölüm oluşturulmuştur.

Odalar, bünyesinde bulunan elemanların zenginliği, bina içindeki konumları ve önemlerine göre isimler almaktadır:

1.2.1. Baş oda:

Sofadan sonra bina içindeki en önemli mekandır. Bu nedenle yapının mekan elemanları açısından en zengin odasıdır. Bazı örneklerde bu mekan dışa doğru taşkınlaşarak çıkma yapmaktadır. Böylece oda, cephede de vurgulanmıştır.

1.2.2. Köşk oda:

Yapının üst kısmında revaklı bir giriş kısmından sonra bu odaya girilir. Dış ve iç süslemelerin zenginliğiyle ve üst katta tek bir mekan olarak düzenlenmesiyle yapının geneline göre özel bir konumdadır. Manzara yönünde hacimlenen bu oda seyirlik amaçlıdır. Mekana bina dışında yer alan merdivenle ulaşılır.

2.Servis mekanları:

2.1. Avlu:

Avlular sokak-bina bağlantısını sağlayan, üstü açık mekanlardır. Günlük yaşantının da bir kısmının sürdürüldüğü avlu, içe dönük plan anlayışı içinde önemli bir yere sahiptir. Konutun biçimlenişine göre, yapının orta ekseninde, sağında ya da solunda yer alır. Bina duvarları, komşu bina ve bunların arasında bulunan yüksek duvar, avluyu sınırlandırır. Zemin kaplaması doğal taştır. Kimi örneklerde avlu

zemininde kuyu yer alır. Konutun avluya bakan dış duvarlarında niş düzenlemesi görülür.

2.2. Taşlık:

Dar alana oturan bitişik nizamlı yapılarda, bahçe ve avlu ihtiyacını karşılamak amacıyla konut içinde oluşturulan hacimlerdir. Genellikle dik dörtgen biçimli bu mekanlar bina ekseninin sağında ya da solunda yer alabilir. Konutun giriş mekanı olan taşlık, büyük bir hol niteliğindedir. Üst kar ile alt kat bağlantısını sağlayan merdiven taşlıkta yer alır. Genellikle üst hacimlerinden biri mekanı kısmen örter. Taşlık üstünün yarı açık olması ve oda pencerelerinin bu mekana bakması, bir iç avlu görüntüsü verir. Bazı örneklerde ise taşlığın üzeri tamamen kapalıdır.

2.3. Hanay:

Giriş sahanlığı olarak kullanılan mekana yerel dilde 'hanay' adı verilir. Bahçe ya da avludan binaya girişte yer alır. Zeminden bir kaç basamakla yükseltilmiştir. Üstü kapalı bu mekanın örtü sistemi, kemerlerle birbirine bağlanan sütunlarla taşınmaktadır. Hanayın büyüklüğüne göre, revaktaki sütun ve kemer sayısı artmaktadır. Zemin kaplaması doğal taştır. Hanay revaklarının sütun başlıkları bitkisel ya da geometrik motiflerle bezenmiştir (Lev. 70, 71, 107, 124, 180). Üstü hezen örtülü revaklı hanay, kimi evlerde bina kütlesi içinde oluşturulan boşluklarda uygulanmış ve girişte bir eyvan görüntüsü almıştır.

2.4. Mutfak:

Pişirme fonksiyonunun gerçekleştirildiği bu mekanda ocak, niş, raf, tezgah ve dolap gibi mekan elemanları görülür. Genellikle konutun daha az önemli cephesi yönünde yer alır. Bazı örneklerde mekanın bir kısmı

yükseltilerek geniş bir seki oluşturulmuştur. Sekiliğin sokağa bakan yüzeyinde sedir yer alır. Böylece mekan sadece pişirme eyleminin gerçekleştirildiği yer olmanın yanı sıra oda işlevi de kazanmıştır. Döşeme kaplaması doğal taştır.

2.5. Tandır evi:

Tandır evleri, büyük boyutlu bir ocağın yer aldığı mekanlardır. Genellikle bahçe içinde düzenlenmiştir. Kimi örneklerde tandır evi bölünerek, pişirme hacminin yanında sedirli bir oda oluşturulmuştur. Bina içinde yer alan tandır evleri ise sofa ya da taşlık gibi büyük hacimli bir mekanla bütünleşmiştir.

2.6. Depo:

Konutların odun-kömür gibi yakacakların ve erzakların saklandığı mekanlardır. Bazıları ahır olarak da kullanılır. Bahçe içinde yer alan depolar büyük boyutlu eklenti yapı görünümündedir. Geleneksel yapılarda bu tip hacimler tonoz ile örtülmüştür. Bahçesiz konutlarda ise binanın zemin ya da bodrum katında yer alır. Genellikle aynı amaçla kullanılan mağaralarla bağlantılıdır. Sokak cephesinde yer alanlarına, küçük bir kapı ile giriş verilmiştir. Mekanın ışık ve havalandırması mazgal pencerelerle sağlanır. Zemin sıkıştırılmış toprak ya da taş kaplamalıdır.

2.7. Gusülhane:

Geleneksel Niğde evlerinde yıkanma fonksiyonu duvar içinde yer alan dolap görünümlü gusülhanelerde giderilmektedir. Ancak günümüzde bu hacimler dolap ya da yüklük olarak kullanılmaktadır.

2.8. Tuvalet:

Tuvaletler, genellikle bahçe içinde 100-120x130 cm. gibi ölçüler sahip küçük ekleme yapı niteliğindedir. Çoğu örnekte bu mekan yapı duvarlarından bağımsız ve bahçe duvarına bitişiktir. Bahçesiz konutlarda ise taşlıkta yer alır.

2.9. Merdivenler:

Üst kat- alt kat arasındaki düşey dolaşımı sağlayan elemanlardır. Genellikle yığma yapı sistemi içerisinde, bir duvara oturacak şekilde taş konsollardan oluşturulmuştur. Bunu yanı sıra ahşap konstürüksiyonlu merdiven örneklerine de rastlanmaktadır. Merdivenler genellikle bahçe yada avlu içinden üst kata ya da dama ulaşır.

5.3. İç Mekan Elemanları

1. Dolaplar:

Mekan içerisinde, yüklük ihtiyacını ve çeşitli eşyaların yerleşimini sağlamak amacıyla düzenlenmiş elemanlardır. Genellikle yer aldığı mekanın, konut içindeki önemine göre iç mekanı zenginleştirici unsur olarak değerlendirilmiştir. İki tip dolap oluşumu görülür:

Birincisi; ahşap konstrüksiyonla oluşturulmuş, iki ya da üç duvara sabitlenen dolaplardır (Lev.128, 158- 160, 269). Bunlar mekanın büyüklüğüne ve ihtiyaca göre biçimlenmiştir. Sağır duvarlarda mekan genişliği kadar yer tutar. Kapı boşluğunun yer aldığı duvarlarda ise kapı açılımına müsaade edecek şekilde köşesi pahlıdır. Dolap içinde çeşitli kullanımlar için raflar, küçük gözler düzenlenmiştir. Bazı düzenlemelerde ise dolabın ortasında girinti şeklinde 'lambalık' adı verilen ve altta ahşap

rafı olan oluşumlar görülür. 60-80 cm. genişliğindeki dolap hacimlerini örten kapaklar ahşap malzemedendir. Kapak yüzeyleri 'ayna' adı verilen tablalarla düzenlenmiştir.

İkincisi; duvar içinde oluşturulmuş boşlukta yer alan niş şeklinde dolaplardır (Lev. 44). Derinliği 25-30 cm. ,eni 60-90 cm. , yüksekliği 80-150 cm. olan bu boşluk, ahşap kapakla örtülür. Kapak yüzeyi masif ya da aynalı düzen içindedir. Kimi örneklerde niş içinde ahşap raflar yer alır.

Her iki dolap düzenlemesinde, ahşap malzemenin kullanımında mekan kapıları ile benzerlik ve uyum vardır.

2. Nişler:

Mekanlarda, çeşitli süs ve aydınlatma elemanlarını yerleştirilmesi amacıyla duvar içinde oluşturulan boşluklardır. Aynı zamanda iç mekanı zenginleştirici özelliğe sahiptir. Genellikle 25-30 cm. derinlikte, 40-60 cm. eninde, 40-100 cm. yüksekliğindeki boşluklar dikdörtgen biçimlidir. Bunun dışında planda dairesel ve çokgen biçimli örnekleri de görmek mümkündür. Bu boşlukların üst kısmı düz olabileceği gibi, profilli taşlarla düzenlenenleri çoğunluktadır. Kimi örneklerde altta ve üstte, duvardan çıkıntı yaparak, kabartmalı yüzeyleriyle görüntü açısından zenginleştirilmiştir (Lev. 45,46).

3. Kapılar:

İç mekanda kapılar 90x200 cm. boyutlarındadır. Kapı kasaları, pervazları ve kanatları ahşap malzemedendir. Genellikle kapı kanatları sade görünüşlü masif ya da aynalı düzen içindedir. Kimi örneklerde geometrik süslemeli kapı kanatları ahşap alınlıkla taçlandırılmıştır. Kapı boşluklarının altında 5-10 cm. yükseklikte eşik yer alır (Lev. 47-50).

4. Ocaklar:

Pişirme amaçlı olan bu elemanlar, mutfakta ya da tandır evinde yer alır. Genellikle duvarın bir köşesinde düzenlenmiştir. Çok az örnekte tüm duvar yüzeyini kaplayacak şekildedir. Taş malzemeden olan ocakların boyutları, konut ihtiyacına göre belirlenmiştir. Herhangi bir süslemeye sahip olmayan ocaklar kemerlidir. Küçük boyutlu olanları zeminden 60-70 cm. yükseltilmiştir. Ocak boşluğunun üstünde baca yer alır (Lev. 169, 192, 271).

5. Sedirler:

Odalarda, sofada, eyvanda ve sekilikte oturma amacıyla düzenlenmiş elemanlardır. Zeminde 30-40 cm. yükseltilen sedirler, 50-80 cm. genişliğinde yüzey oluşturur. Cepheye bakan duvar boyunca 'I' şeklinde olabileceği gibi, iki duvar yüzeyinde 'L' ya da üç duvar yüzeyinde 'U' şeklinde düzenlenmiştir. Zemine oturan döşemelerde taş malzemeden olan sedirler, üst katlarda ahşap malzemedendir.

6. Ahşap tavanlar:

Tavan taşıyıcı sistemi olan ahşap kirişleri gizlemek amacıyla oluşturulmuş mekan elemanlarıdır. Konut açısından önemli olan sofa, eyvan, baş oda gibi mekanları süslemeleriyle vurgulayıp zenginleştirmiştir (Lev. 51, 52, 127, 202).

6. CEPHE ÖZELLİKLERİ

Niğde evlerinde cepheler sıvasız, yalın görünüşlü ve taştandır. Evlerin sokağa bakan cephelerinde, mimari elemanların sayısı ve düzenlenişi bakımından diğer cephelere göre daha fazla önem taşıdığı görülmektedir. Bu önem sokak cephesinde üst katta oldukça belirgindir. Sokak köşesine denk gelen binalarda ise her iki cepheye de aynı önem verilmiştir. Bu tip konutlarda alt kat köşe duvarı pahlıdır.

Genellikle iki katlı olan evlerin sokağa bakan cephesinin üst katında kesme taş kullanılırken alt katta moloz taş kullanılmıştır. Katlar arasındaki ayrım malzemenin renk tonuna da yansır. Üst katta kullanılan taşlar alt katta kullanılanlara göre daha açık tondadır. Yan ve arka cephelerde ise üst kat ile alt kat arasındaki ayrım ortadan kalkar.

Sokağa bakan cephelerin zemin katında, mahremiyet anlayışına bağlı olarak az sayıda cephe açıklığı verilmiştir. Bu anlayışa bağlı olarak avlu ve bahçe duvarları yüksek tutulmuştur. Silmelerle çerçevelendirilmiş, üst kısmı profilli, çift kanatlı giriş kapıları zemin katın ve bahçe girişlerinin ana elemanıdır. Bu açıklıkların bazılarının üstünde evin yapım tarihini belirten kitabe yer alır. Cephe düzenlemesinde diğer önemli bir unsurda pencerelerdir. Geleneksel pencereler dikdörtgen formludur ve tüm cephelerde aynı tiptedir. Ancak pencerelerin sokak yönünde olanları metal ve ahşap kafeslerle zenginleştirilmiştir.

Kütlesel hareketin çok fazla olmadığı Niğde evlerinde, cephedeki en önemli unsur çıkmalardır. Çıkmalar konut cephesini zenginleştirdiği gibi ait olduğu sokağın görsel değerini de artırmaktadır. Çıkmaları taşıyan taş konsolların profillendirilmesi görsel etkiyi daha da artırır. Çıkmaların dışında cepheyi hareketlendiren diğer bir unsurda yüzey süslemeleridir. Kat hizalarında ve pencere aralarında görülen cephe yüzeyindeki

taşkınlık, cephenin yatay ve düşey hareketini zenginleştirir. Konutların geniş cephe açıklığı gerektiren mekanları revaklıdır. Bunun yanı sıra tek kemer açıklığıyla geçilen cephe açıklıkları da görülür.

Niğde evleri toprak düz damlıdır ve saçaksızdır. Cepheler düz damın etrafını çevreleyen parapet duvarla son bulmaktadır. Ahşap çatkı malzemesinden oluşturulmuş eğimli kırma çatı değişikliğe uğramış konutlarda görülür. Damdan su akışını sağlayan taş çörtenlerin sokak yönünde olanları çeşitli formlarda şekillendirilmiştir.

Niğde evlerinde, cephe elemanlarının düzenlemesi ile bina kütlesi arasında belli bir bütünlük vardır. Farklı cephe düzenlemeleri içinde, faklı cephe elemanları söz konusudur. Cephe elemanlarının kullanımı açısından bir sınıflandırmaya gittiğimizde şu gruplar ortaya çıkmaktadır:

1. Çok sayıda cephe elemanı olan çıkmalı evler:

Bu tipte giriş kapılarının etrafı bordürlerle süslenmiş ve üst kısmı profillidir. Pencereler geleneksel boyutlarda olup, pencere aralarında plasterler ya da sütunceler bulunur. Üst kat ile alt kat arasında testere dişi ya da mukarnaslı kuşak yer alır. Konutun genellikle iki çıkması vardır. Çıkmalar çok sayıda profilli konsollarla taşınmaktadır. Taş çörtenler şekillendirilmiştir. Büyük boyutlu, çıkmalı ve gösterişli bu yapılar, genellikle diğer yapılardan bağımsızdır (Lev. 328-330).

2. Az sayıda cephe elemanı olan çıkmalı evler:

Bu tür yapılarda sade bir cephe düzenlemesi görülmektedir. Çıkma sayısı ve cephe elemanı az sayıdadır. Çıkmaları taşıyan konsollar ve kat hizaları arasında yer alan bordürler süslemesizdir. Bitişik nizamlı bu yapılar, dar cephelidir (Lev. 331-335).

3.Az sayıda cephe elemanı olan çıkmasız evler:

Bu tip yapılarda çıkma ve cephe süslemesi görülmez. Malzeme yönünden alt kat ile üst kat arasında ayrım yoktur. Pencereler geleneksel tarzda olup, küçük boyutlu yapılardır (Lev. 336).

6.1. Cephe Tipleri

Cephe tipleri, konutların kat sayısına, pencere düzenlemelerine ve çıkmalara göre belirlenebilir. Cepheyi belirleyen ana unsur olarak kütlesel hareketler dikkate alındığında, Niğde evlerinde cephe tiplerini şu başlıklar altında inceleyebiliriz (Lev. 53):

1. Çıkmasız cepheler:

Eğimden kot alamayan binalar çıkma yapmazlar ve tek katlıdır. İki katlı binalarda ise alt kat ve üst kat aynı düzlemdedir. Bunun dışında çıkmalı yapıların sokağa bakmayan ve manzara alamayan cepheleri çıkmasızdır. Cephede pencere düzenlemelerinin dışında az sayıda silme ve bordür görülür. Bunun dışında cephede dikkat çekici farklı bir unsur görülmez.

2. Çıkmalı cepheler:

Eski Niğde evlerinin çoğu çıkmalı ya da başka bir deyişle 'cumba' lıdır. Cumbalar sokağın verdiği perspektif ve şehir manzarası dikkate alınarak, iç mekan zorlamaları ile elde edilmiştir. Bu kütlesel hareket cepheyi zenginleştiren en önemli unsurdur. Cumbanın bulunduğu cephe, genellikle yapının ana cephesidir. Konut çıkmaları, bahçe duvarları ile bina duvarlarının birleşiminden oluşar sokak silüetinde monotonluğu azaltan en önemli öğedir. Bu nedenle çıkmaları taşıyan konsollarda,

taşıyıcı olma özelliğinin yanında estetik bir faktör olarak değerlendirilmiştir.

Çıkmalar, konutlarda işlevsel özelliği olan, dış hacme doğru yönlenmiş mekanlardır. Bu mekanlar daha çok iç hacmi genişletmek amacıyla kullanılmıştır.

Bir başka oluşum ise iç hacimle, dış hacmin bütünleşmesini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen çıkmalardır. Bunlar, iç mekandan ayrı olarak balkonumsu özellik taşırlar. Bu iki durum dikkate alındığında çıkmalı cepheleri iki grupta inceleyebiliriz:

2.1. Açık çıkmalı cepheler:

Dış mekanla ilişkiyi sağlayan açık çıkmalar, Niğde evlerinde iki çeşit oluşum gösterir:

Birincisi oluşumda konsol üzerinde taşınan 80-90 cm. genişliğindeki çıkmaların etrafı 90 cm. yüksekliğinde parapet duvarla ya da demir kafesle çevrilidir.

İkincisi oluşumda alt kat hacminin damı teras olarak kullanılmıştır. Bu mekan yan oda duvarları tarafından sınırlandırılır. Bir yönden konsollar üzerinde sokağa çıkma yapar. Mekanı taş parapet duvarlar sınırlandırır.

2.2. Kapalı çıkmalı cepheler:

İç mekanı genişletmek, sokağa açılan cephe yüzeyini artırmak, yapının ana cephesini zenginleştirmek ya da alt katta sokağın oluşumuna göre eğik olan duvar yüzeyini üst katta düzeltmek amacıyla

gerçekleştirilen çıkmalar, cephe düzenini de şekillendirmiştir. Bu oluşuma göre Niğde evlerinde, kapalı çıkma tiplerini şu şekilde gruplara ayıra biliriz:

2.2.1. Kat boyu çıkmalı cepheler:

Bu tipte üst katın sokağa ya da manzara yönüne bakan cephesi tamamen çıkma yapmıştır. Bu çıkmalar üst katın mekan hacmini genişletir niteliktedir. Çıkma üzerindeki pencere düzeni, iç hacmin planlamasına göre belirlenmiştir. Bu tip cepheler az sayıda cephe elemanına sahiptir.

2.2.2. Ortadan çıkmalı cepheler:

Bu tip çıkmalı cephelerde iki tip oluşum görülür:

2.2.2.1. Ortadan çıkmalı, zeminden yükseltilmiş cepheler:

Bu tip cephe düzenlemesinde üst katta bulunan cumba odanın, sofanın ya da eyvanın çıkma yapması sonucunda oluşmuştur. Bulunduğu mekanla bütünleşen bu birim, cephenin ekseninde yer alır. Bu tip çıkmalar iç mekanı genişleterek, sokağa ya da manzara yönüne açılan cephe yüzeyini artırır. Sokak köşesinde yer alan büyük boyutlu yapılarda, her iki cephe yüzeyinde bu tip oluşumlar vardır. Çok sayıda cephe elemanı ile yüzeyler zenginleştirilmiştir. Pencere düzeni ile cephe-çıkma ilişkisi arasında denge ve uyum vardır. Çıkma pencereleri ile diğer pencereler aynı karakterdedir. Mekanın büyüklüğüne göre iki ya da üç pencere boşluğu çıkmanın ön cephesinde yer alır. Yan yüzeylerde ise birer pencere vardır.

2.2.2.2. Ortadan çıkmalı, zeminle bütünleşmiş cepheler:

Bu tip cephelerde çıkma, zemin seviyesinden başlayarak üst katta da devam eder. Zemin ve üst katın aynı düzlemdeki hacimleri dışa doğru çıkma yapmıştır. Bu tipin diğer özellikleri ortadan çıkmalı, zeminden yükseltilmiş cephelerle aynıdır.

2.2.3. Eksenden kaymış çıkmalı cepheler:

Bu tip cephe düzenlemesinde çıkma, cephe ekseninin sağında ya da solunda olabilir. Oda yada sofanın ileri doğru taşkınlaşması sonucunda oluşmuştur. Genellikle sokak yönünde bulunan çıkma, kimi örneklerde yan cephede yer alır.

2.2.4. Yandan çıkmalı cepheler:

Üst kat köşe odalarının dışa taşkınlaşması sonucunda oluşan çıkmalar, bu tip cephe düzenini belirler. Yapı cephesinin sağ ya da sol kenarında yer alan odalar sokak yönüne doğru genişlemiş ve hacim kazanmıştır. Böylece odanın üç cephe ile sokağa açılımı sağlanmıştır. Tüm cephe yüzeyinde köşede bir hacmin çıkıntı yapması, cephe simetrisini de ortadan kaldırır.

2.2.5. İki yanda çıkmalı cepheler:

Bu tip çıkmalı cephelerde, evin üst katında yer alan sofanın her iki yanında ve sokağa bakan odalar çıkma yaparlar. Genellikle simetrik plan ve cephe düzenlemelerinde görülmektedir. Bazı örneklerde sofanın sonunda yer alan balkon, iki çıkma arasına yerleştirilmiştir.

2.2.6. Üçgen çıkmalı cepheler:

Bu tip çıkmalı cepheler, alt katta sokağın oluşumuna göre açılı giden duvar yüzeyini üst katta düzeltilmesi sonucunda elde edilmiştir. Dar cepheli binalarda tekli üçgen çıkma şekli hakimdir. Sokak içinde girinti yapan binalarda, köşe binalarında ya da büyük cephe yüzeyine sahip binalarda çıkma sayısı ikiye ulaşır. Tekli üçgen çıkmalar, cephenin üst katında yüzeyin tamamında gerçekleştirilmiştir. İkili üçgen çıkmalar ise üst katta bulunan iki ayrı mekanın dış hacminin düzeltilmesiyle oluşmuştur. Planda, alt katın üzerinde testere dişini anımsatan, iki kademeli çıkıntı şeklindedir. En geniş yüzeyi iki-üç konsolla taşınırken, yüzey daraldıkça bu sayı bire inmektedir. Çıkmanın ön cephesinde 2-4 pencere yer alır. Yan cephelerde ise bir pencere vardır. Bu tip çıkmalı yapıların köşede yer alanları ve büyük boyutlu olanları cephe elemanı açısından zengindir.

Çıkmalı cephelerin tümünde üst kat, alt kata göre cephe elemanları bakımından zengindir. Alt kat ise sokak ya da bahçe oluşumu içinde sade bir görüntü sergiler.

6.2. Cephe Elemanları

1.Giriş kapıları:

Genellikle çift ya da tek kanatlıdır. Bazı örneklerde kapı üzerinde pencere bulunur. Bu açıklıklar giriş mekanına ışık sağlamak amacıyla yapılmıştır. Aynı zamanda dış cepheyi zenginleştirici özelliği de vardır (Lev. 54-61).

Çift kanatlı kapılar ana girişte yer alır ve sokaktan doğrudan bahçe ya da avluya girişi sağlar. Büyük boyutlu ve süsleme yönünden zengin

konutlarda giriş kapısını vurgulayan silmelerle oluşturulmuş geometrik düzenlemeler görülür. Kapı boşluğunun lento- yan duvar bileşiminde profilli taş bloklar kullanılmıştır. Kapı boşluğu ahşap lento ile geçilmiştir. Süslemesiz ve genellikle ahşap malzemeden olan kapı kanatları 2x65-80 cm. genişlikte ve 180-200 cm. yüksekliktedir.

Bazı ikinci derecede giriş kapıları 65-80 cm. genişlikte olup, ana cephede yer alır. Bunlar genellikle bodrum kat-sokak ilişkisini sağlar. Ahşap malzemeden olan bu kapılar tek kanatlı ve küçük boyutludur.

2. Pencereler:

İçe dönük plan anlayışında gelişen geleneksel Niğde evlerinde, sokağa bakan cephenin zemin katında pek fazla pencereye rastlanmaz. Bu nedenle zemin kat hacimlerinin ışık ve hava ihtiyacını karşılayan pencereler daha çok bahçe ve avlu yönündedir.

Arazi eğiminden yaralanarak zemini yükseltilmiş binalarda, bodrum katların sokağa bakan pencereleri küçük boyutludur. Ahşap malzemeden olan bu pencereler bölmesiz olabileceği gibi, ahşap çıtalarla iki ya da dört cam yüzeyine bölünmüştür.

Karakteristik konut pencereleri dikdörtgen biçimli ve 1/2 oranındadır (Lev. 62-65). Pencere üst boşlukları ahşap lentolarla geçilmiştir. Pencere kasaları ise dış duvar yüzü ile sıfırlanacak şekilde monte edilmiştir. Dış yüzey duvarı ile dik bileşimli olan pencere boşlukları, genellikle iç hacim duvar yüzeyi ile pahlı birleşir. İç hacimde pencere boşluğu büyük boyutlu mazgal görünümlüdür. Bu durum iç mekanlar arasında yer alan servis pencereleri içinde geçerlidir (Lev. 62-65, 337).

Pencere kasaları ve kanatları ahşap malzemedendir. Kasa-kanat ilişkisi metal menteşelerle sağlanmıştır. Pencere kanatları düşeyde hareketli giyotin olabileceği gibi yatayda hareket eden çift kanattan da oluşabilir. Pencere kanadında yer alan cam yüzeyler, ahşap çıtalarla bölünmüştür.

Pencere boşluklarının dış yüzeyinde güvenlik amaçlı metal kafesler yer alır. Özellikle zemin kat pencerelerinin tamamı, üst kat pencerelerinin sokağa bakanları kafeslidir. Kafesler genellikle kare bileşimli yüzeyler oluşturur. Bazı örneklerde kafesin alt kısmı cumbalıdır (Lev. 66, 337, 338).

3. Konsollar:

Alt katla bileşimine göre iki yada üç yönlü olan çıkmalar, taş konsollar tarafından taşınmaktadır. İki ya da üç kademeli konsolların üzerinde ahşap taban yer alır. Konsollar cepheyi zenginleştirecek biçimde köşeleri yuvarlanmış ya da geometrik motiflerle bezenmiştir (Lev. 67-69).

4. Ahşap hatıllar:

Taş duvar örgü sistemini kuvvetlendirmek amacıyla kullanılmıştır. 1,5-2 metrede bir tekrarlanan hatıllar binanın tüm cephelerini dolanır. 10-15 cm. kalınlığındaki ahşap hatıllar, üst katta pencere alt ve üst hizalarından atılmıştır. Hatıllar sıvasız dış duvar yüzeyinde kolaylıkla algılanmaktadır.

5. Çörtenler:

Damdan su akışını sağlayan çörtenler taş malzemedendir. İşlevselliklerinin yanı sıra cepheyi de zenginleştirmektedir. Sokağa bakan yöndeki çörtenler şekillendirilmiştir. Kimi örneklerde ejder ve koyun başı formunun verildiği çörtenlerde görülmektedir (Lev. 108, 240, 340).

6. Bacalar:

Geleneksel Niğde evlerinde duman çıkışını sağlamak için genellikle küp bacalar kullanılmıştır (Lev. 341). Ancak, XX. yüzyıl başlarında evlerin düz damının kırma çatıya çevrilmesinin sonucu olarak, taş baca uygulaması da görülmektedir (Lev. 342).

7. SÜSLEME

Geleneksel Niğde evlerinde süsleme, sokağa ve avluya açılan cepheler üzerinde yoğunlaşmıştır. Daha çok dış ağırlıklı olan süsleme, içte konutların özellik taşıyan sofa, sekilik, baş oda gibi mekanlarında ağırlık kazanmıştır.

Çevredeki taş malzemenin bol ve işlenmeye elverişli olması, süslemedeki işçiliğin bu yönde gelişmesini sağlamıştır. Ancak volkanik tüf kökenli taşların çabuk aşınan yumuşak bir dokuya sahip olması detayların azalmasına yol açmıştır.

Ahşap malzemenin kullanımındaki en önemli sorun malzeme yetersizliğidir. Bu durum ahşap malzeme kullanımında ekonomik davranmayı gerektirmiştir. Ahşap malzeme dışta tamamen fonksiyonel amaçlı kullanılmıştır. İçte ise fonksiyonel görevinin yanında mekanı zenginleştiren bir unsurdur.

Niğde evlerinde ahşap ve taş malzemenin dışında demirde kullanılmıştır. Ancak kullanım alanındaki azlık nedeniyle fazla hissedilmemektedir.

1. Taş süsleme

Nişler:

Taş süsleme iç mekanlarda yok denecek kadar azdır. Ancak bir takım eşyaların yerleştirildiği küçük boyutlu nişler, mekanı zenginleştirici özelliklere sahiptir. Nişler, genellikle dikdörtgen formludur ve sade görünüşlüdür. Kimi örnekler, üst kısmı içe ve dışa kavisli profillerle sonlandırılır. Bunlar kendi başlarına belli bir süslemeye sahip olmamakla birlikte duvar yüzeyinde hareketlilik sağlamaktadır (Lev. 45, 110).

Konutların avluya bakan cephelerinde, iç mekandakilere benzer nişler yer almaktadır. Ancak Polat Sokak 4 no'lu evin giriş eyvanındaki niş düzenlemeleri süsleme açısından iyi birer örnektir. Dik dörtgen formlu niş, tabanda dışa doğru yarım daire çıkıntı yapmaktadır. Duvar yüzeyinde dışa taşkın bir taş blokta oyularak elde edilmiştir. İki yanında ve yarı dairesel çıkıntı yapan taban yüzeyinde ok ucuna benzer üçgen prizmalar oyulmuştur. Niş üst seviyede bir sıra üçgen prizma, bir sıra testere dişi ve içbükey silme ile taçlandırılmıştır (Lev. 200). Avlu duvarındaki diğer niş ise aynı formda fakat süslemesizdir (Lev. 199).

Bazı konutların iç mekanlarında, duvar yüzeyinde, niş görünümünde, çeşme düzenlemesine benzeyen süslemeler vardır. Altta bir yarım yuvarlak taşkınlık ve üstte duvar yüzeyine kazınarak işlenmiş süsleme yer alır. Süslemenin ortasında genellikle 1 ya da 2 cm. çapında bir delik bulunur (Lev. 184, 191, 268, 305).

Bordür ve plasterler:

Dışta taş süsleme;kapı boşluklarının duvar-lento bileşiminde ve kapı çevresinde; alt ile üst kat arasında ve üst kat bitiminde yer alan bordürlerde; üst kat pencere arası plasterlerde; sütun başlıkları ve sütuncelerde;çıkma konsollarında;çörtenlerde; köşe pahlarında; avluya bakan cephelerdeki nişlerde görülür.

Geleneksel Niğde evlerinde, üst kat ile alt kat arasındaki ayrım, taş malzemedeki ton farklılığının yanı sıra kat hizasında yer alan bordürlerle de sağlanmıştır. Testere dişi, mukarnas ya da iç ve dışbükey formlu,yalın görünüşlü silmeler, yatayda tüm cephe boyunca uzanır. Bunlar tek şerit olarak kullanılmakla birlikte, zengin ve anıtsal görünüşlü yapılarda kalın bir kuşak şeklindedir (Lev. 70,71, 99, 107, 146, 197, 328, 330).

Üst kat pencere aralarında, paye görünümlü, kaideli ve başlıklı plasterler, kat arasında ve bina üst bitimindeki kuşakları birbirine bağlar (Lev. 99) . Cephedeki dikey hareketliliği güçlendiren payeler, yüzeyde bölüntüler meydana getirir. Her bölüntünün içinde bir pencere vurgulanmıştır. Bazı örneklerde payeler cephe yüzeyinde meydana getirilen sivri kemer görünümlü plasterlerle birbirine bağlanır (Lev. 148).

Niğde evlerinde cephe hareketliliği yatay ve düşey bölünmelerin dışında yüzey faklılıklarıyla da sağlanmıştır. Bu tip cephelerde yüzey içe doğru girinti yapmış ve ikinci bir yüzey oluşturmuştur. Pencere açıklığını vurgulayan bu oluşum, taşıyıcı özelliği olmayan dilimli kemerlerle ve bunların bileşimindeki sütuncelerle birbirine bağlanır. Sütunceler alt kısımdaki silmelerle bütünleşir. Böylece cephe yüzeyinde son derece hareketli, çerçevelendirilmiş bölümler oluşur (Lev. 122).

Sütunce ve paye görünümlü taşkın plasterlerin başlıkları iyon volütleri, mukarnas sıraları ve geometrik şekillerle bezenmiştir. Başlıklar aynı cephede farklı düzenlemeler içinde olabilir (Lev. 339).

Girişi vurgulayıcı silmeler:

Konutlara sokaktan girişi sağlayan bahçe ve avlu kapılarının etrafı, profillendirilmiş silmelerle ve duvar yüzeyinde oluşturulan girintilerle vurgulanmıştır. Silmeler duvar yüzeyinde geometrik bütünlük oluşturacak şekilde, kapı boşluğuyla mesafe bırakarak çerçeve oluşturur. Genellikle dik dönüşler yaparak devam eden silmeler, dairesel oluşumlarda meydana getirir. Bazı örneklerde, silmelerin sağında ve solunda yer alan sütunceler girişe yapısal bir ifade katar. Sutünce başlıklarındaki volütlerden ve bitkisel oluşumlardan meydana gelen bezeme, konutun karşılama mekanını daha da zenginleştirir. Duvarın üst kısmında devam eden kuşakların üçgen form meydana getirmesi, girişte bir alınlık olduğu hissini uyandırır (Lev. 54-61, 105, 146, 174, 208, 257, 276, 299).

Kapı boşluklarının duvar-lento birleşiminde yer alan ve taşıyıcı özelliği de olan konsolvari profillendirilmiş taş elemanlar, girişi daha da zenginleştirir. Taş bir bloğun köşesinin dikey, içbükey ya da dışbükey profillendirilmesiyle oluşan bu elemanlar, kapı boşluğunun her iki yanında da aynı formdadır. Genellikle profilleri belirtecek şekilde yüzeyde derinliği çok az olan bir çerçeve oluşturulmuştur (Lev. 54-61). Kapı köşelerindeki bu elemanlar arasında iki farklı örneğe rastlanır; biricisi Merdivenli Sokak 2 no'lu konutta stilize edilmiş bir insan yüzü (Lev. 106) ve diğeri Kadıoğlu Sokak 18 no'lu konutta kenger yaprağı şeklindeki figürlü bezemedir (Lev. 343).

Köşe pahları:

Sokak köşelerine denk gelen konut ve bahçe duvarların köşesi pahlıdır. Pahlar sokak dönüşünü rahatlattığı gibi köşe duvarlarının aşınmasını engellemekte ve üst bitimindeki bezemesiyle yapı ve sokağı renklendirir. Genellikle süslemesiz olan köşe pahlarının üst kısımları, mukarnas sıraları, dilimlenmiş silindir ya da bir araya gelmiş birkaç silindirli geçişle sonlanmaktadır (Lev. 149, 150, 344-350).

Konsollar:

Çıkmaları taşıyan konsollar, fonksiyonel görevinin yanında cephenin süsleme değerini artıran bir görevde üstlenmiştir. Çıkmanın genişliğine göre sayısı artan konsolların köşeleri yuvarlatılmıştır. Süsleme yönünden zengin olan cephelerde ise dikey, içbükey ya da dışbükey kavislerle birlikte içe doğru pahlanmıştır. Cephe yüzeyinden sokağa doğru çıkıntı yapan bu elemanlar zarif bir görüntü almıştır (Lev. 67-69, 98, 264).

Sütun başlıkları:

Geniş cephe açıklığı gerektiren yerlerde, avlu revaklarında ve hanayda yer alan sütunların başlıkları; mukarnas sıraları ve geometrik düzenlemelerin yanı sıra, stilize edilmiş kenger yaprakları ve iyon volütleriyle bezenmiştir. Aynı mekanda bulunan sütunların başlıklarında farklı düzenlemeler görülür (Lev. 70, 71, 107, 124, 180).

Çörtenler:

Niğde evlerinde kullanılan çörtenler, iki grupta değerlendirilebilir. Birincisi stilize edilmiş ejder ve koyun başlarından oluşan gruptur. İkincisi ise geometrik formlu olanlardır. Çörtenler cephenin üst seviyesinde silmelerle bütünleşerek süslemeyi zenginleştirir (Lev. 108, 240, 340).

Nefeslikler:

Cephe süslemesinde dikkat çekici diğer bir unsurda üst seviyede görülen dairesel kesitli açıklıklardır. Nefeslik adı verilen bu oyuntular, merkezi etrafında dönen beşgen formlu ışınsal motiflerle süslenmiştir (Lev. 283).

2. Ahşap süsleme:

Niğde evlerinde ahşap süsleme iç mekanda, tavanlarda, dolap ve kapı kanatlarında, tavanı destekleyen gusselerde, gusulhane kapaklarında, duvar lambirilerinde görülür. Dışta ise her hangi bir ahşap malzemeli süslemeye rastlanmaz .

Tavanlar:

Ahşap tavan süslemesine iki konutta rastlamaktayız. Bunlardan biri Polat Sokak 4 no'lu evdedir. Orta sofanın üzerini örten ahşap tavanın tam ortasında, iç içe geçmiş iki kare ve bu karenin köşelerinden çıkan ışınsal motifler görülmektedir. Bu karenin ortasında ise, merkezden yayılan ışınları çevreleyen bir güneş motifi bulunmaktadır. Tavanı destekleyen gusselerde ahşap çıtalarla süslenmiştir. Kadıoğlu Sokak 42 no'lu evde, dikdörtgen formlu tavan, dört bölüme ayrılmıştır. Her bölüm diyagonal çıtalarla bezenmiştir (Lev. 51, 52, 127, 202).

İç mekan eleman kapakları:

Dolap, niş, gusulhane kapakları, duvar lambirileri ve kapılar genelde tablalı düzen içindedir. Tablalar düşey ve yatay konumlara getirilerek yüzey haraketlendirilir. Bazen tablalar geometrik form oluşturacak şekilde biçimlendirilmiş, ahşap alınlıkla taçlandırılmıştır (Lev. 44, 47-50, 128, 158, 160, 269).

3. Demir süsleme:

Niğde evlerinde demir malzemeli süslemeye, sokak cephesinde güvenlik amaçlı yapılan kafeslerin, merdiven korkuluklarının ve kapı tokmaklarının dışında rastlanmamaktadır.

Pencere kafesleri genellikle 15x15 cm. boyutlarında kareler oluşturacak şekildedir. Bunun yanı sıra pencere boşluğu dikeyde 15 cm. aralıklarla bölünerek arasına 'S' kıvrımlar konulmuştur. Dairesel formlu az sayıdaki pencerede ise ışınsal bölüntülere 'S' kıvrımlı demirler kaynaklanmıştır. Kimi pencere korkuluklarının ise alt kısmı cumba yapar (Lev. 66, 337, 338). Merdiven korkuluklarında da, pencerelere benzer demir işçiliği görülmektedir. 15 cm. aralıklarla oluşturulan korkulukların arasında 'S' demirler yer alır. Günümüze kalabilmiş orijinal kapı tokmakları halka ya da el şeklindedir (Lev. 351-354). Bir konut kapısında ise ejder başlı kapı tutamağına rastlanmıştır (Lev. 355).

8. EVLERDE GÖRÜLEN DEĞİŞİKLİKLER ve BUGÜNKÜ DURUMU

Geleneksel konutlardaki değişiklikler, bu yapılarda oturan kişilerin ihtiyaçları doğrultusunda oluşmuştur. Dönemin gereksinimleri, aile tipi, komşuluk ilişkileri, ekonomik yapı konutların mekan düzenlemesine ve kullanım biçimine yansımıştır. Ancak günümüzde orta ve az gelirli aileler bu konutları satın almakta veya kiralamaktadır. Bu aileler, kültürleri ve ihtiyaçları doğrultusunda yapıları iç ve dışta değiştirmektedir. Diğer önemli bir etkende konutların miras yoluyla bölünmesidir.

Değişim genellikle yapıların yatayda ve düşeyde bölünmesi ile sonuçlanmaktadır. Buna bağlı olarak yapıya servis mekanları

eklenmekte, kat çıkılmakta, içte yeni hacimler oluşturulmakta, cephede ise pencere boyutları değiştirilmektedir.

Konut sahipleri bahçe içine yeni birimler eklenmektedir. Değişik fonksiyonları karşılamak için binaya bitişik ya da ayrı eklemeler yapılmaktadır. Bu İçte yeni oluşturulan mekanların hava ve ışık ihtiyacını karşılamak amacıyla yeni pencereler açılmaktadır.

Geleneksel konutlarda tipik olan düz dam uygulaması, eğimli kırma çatıya dönüştürülmektedir. Düz damını koruyan konutlarda ise kırılan taş çörtenlerin yerine metal oluklar konmaktadır.

Cephe elemanlarında ölçü değişimi, çoğunlukla kapı ve pencerelerde görülmektedir. Bu değişim kapıların yükseltilmesi, pencerelerinde genişletilmesiyle olmaktadır. Kapı ve pencerelerin yıpranan ahşap kapı ve pencereleri metal ya da plastik esaslı malzemeden elemanlarla değiştirilmektedir.

Geleneksel konutlarda bugün, gelir ve eğitim seviyesi düşük aileler yaşamaktadır. Kırsal kesimden gelen aileler konutları, birkaç yıllık geçici ikamet yeri olarak görmektedirler. Bu aileler sosyal ve fiziksel yapıyla, daha da önemlisi konutlarla bütünleşememiştir. Varlıklı konut sahipleri ise konutlarını restore etme amacı gütmemektedir. Bunun yerine konutu boş bırakmayı ya da kiraya vermeyi tercih etmektedirler. Bir kısmı da güncel ihtiyacını karşılamak amacıyla konutlarda değişiklik yapmaktadır. Gelirini artırmak isteyen ev sahipleri ise bahçe içinde yada yapıya bitişik yeni binalar yapıp kiraya vermektedir.

20.yy.ın ikinci yarısından sonra meydana gelen bu olumsuz gelişmeler, Geleneksel Niğde evlerini bakımsızlığa itmiştir. İlgisizliğin sonucu olarak, taşıyıcı sistemin ana unsuru olan taş duvarlarda yıkılma ve çürüme söz konusudur. Düz damı çevreleyen parapet duvarlar kısmen ya da tamamen yıkılmıştır. Ahşap malzemede ise çürüme ve eğilme

görülmektedir. Dış cepheden ve damdan alınan nem ahşap ve taş malzemenin bozulmasına neden olmuştur. Konutların çoğuna bakım ve onarım gerekmektedir.

V.DEĞERLENDİRME

Geleneksel Osmanlı evinin meydana gelmesinde çeşitli ülke kültürleri, değişik iklim ve topografya koşulları etkili olmuşsa da, bu farklı etkenleri bir araya getirip senteze ulaşan ve Osmanlı-Türk evini oluşturan, Türk sanatı ve Türk yaşam kültürüdür. Ancak Osmanlı evinde gayri müslim etkinin gelişime katkısı olduğu, giderek zanaat ve esnaf kollarının gelişmesiyle, XVIII ve XIX. yüzyıldan başlayarak bölgesel özelliklerin ağır bastığı bir gerçektir (Eldem 1984).

Bölgeler arasında ilişkilerin varlığı kesin olmakla birlikte, Anadolu'nun her yerinde benzerliklere rağmen farklı yapı üsluplarının olduğu söylenebilir. Anadolu'da tarih ve kültür dokusu ve bölgesel yapı gelenekleri göz önüne alınırsa, böyle bir sonuç doğaldır. Güneydoğu Anadolu'nun, Kuzey Suriye ile ortak kültürünün ifadesi taş konut mimarisi; Kuzeydoğu Anadolu'nun Kafkasya ve Dağıstan ile ilişkili, ahşap hatıllı taş mimarisi; Doğu Karadeniz Bölgesi'nde karakteristik ahşap iskeletli ev mimarisi; Ege ve Akdeniz Bölgesi'nin düz damlı, kübik taş mimarisi; Orta Anadolu'nun özellikle Niğde ve Kayseri (Eski Kapadokya) bölgesinin, kaynağında yine Suriye ile buluşan taş mimarisi; Orta Anadolu'nun daha çok köy ve küçük kent ortamında, kökeni Yeni Taş Çağı'na kadar uzanan kerpiç mimarisi; esas yayılma alanı Anadolu'nun kıyıları ile yayla arasında hımış yapı tekniği görülmektedir. Bu konutlar bölgesel gelenekler içinde değişiklikler göstermekle birlikte, genel bir kullanım şemasına uyarak, çevresiyle benzer ilişki kurmaktadır (Kuban 1995: 226-228).

Niğde evleri, öncelikle Ürgüp (Lev. 362, 365), Göreme, Mustafa Paşa (Sinasos), İncesu, Nevşehir (Lev. 366), Avanos (Lev. 360-363) Belisırama, Güzelyurt (Gelveri) (Lev. 359) Kayseri (Lev. 250-358) gibi

bölgedeki diğer yakın yerleşimlerde görülen taş konut mimarisindeki benzerlikleriyle, Kapadokya bölgesi içinde değerlendirilmektedir. Sedat Hakkı Eldem'in (Eldem 1984), bölgesel üsluplar ve ekollere göre yaptığı sınıflandırmada, Niğde evlerinde, Kayseri ve çevresindeki şehirlerde görülen konut mimarisi tanımlamasına uyan bir anlayış vardır. Niğde evleri, Kayseri'den Erzurum'a kadar şerit şeklinde uzanan, kerpiç damlı, ahşap hatıllı ve taş duvarlı evleri olan bir bölgenin içindedir (Eldem 1984). Taş malzemenin ustaca kullanımı açısından Urfa (Lev. 367), Diyarbakır (Lev. 368), Mardin (Lev. 369) evleriyle benzerlik içinde olan Kapadokya evleri, Selçuklu mimarisinden çizgiler taşımakta, Suriye, Mısır ve Afganistan'dan etkilerini yansıtmaktadır[12] (Uzunçarşılı 1969, Çakıroğlu 1952).

Niğde'nin eski kentsel kesimi, yerleşim düzeni ve sokak dokusuyla tipik bir Anadolu kentini canlandırmaktadır[13]. Niğde evlerinin ve sokakların biçimlenmesinde doğal yapıyı, komşu haklarını ve mahremiyeti dikkate alan, organik bir gelişim söz konusudur (Lev. 5-9, 11-13, 15-28) . Genellikle eğimli bir topografyada kurulu olan evler, birbirinin manzarasını kapatmayacak bir düzen içindedir.

Niğde'nin eski kentsel kesiminde, Osmanlı kentlerinde olduğu gibi, evi, bahçeyi ya da avluyu ana yola bağlayan çıkmaz sokaklar vardır. Bunlar, mahallenin ana yolundan evlere uzanan özel yollardır[14] (Lev. 13).

Evlerin yapıldığı arazinin büyüklüğü, sokakla olan ilişkiyi ve kütlesel gelişimi etkilemiştir. Bu açıdan üç tip yerleşim düzeniyle karşılaşılır (Lev. 40). Bunlar avlulu tipler, bahçeli tipler ve avlusuz-bahçesiz tiplerdir. Niğde evleri, avlulu yerleşim düzeni açısından Kapadokya Bölgesi evleriyle ve Malatya, Urfa gibi Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki evlerle benzerlik taşımaktadır. Ancak Urfa evlerinde, avlunun eyvanlı düzenlenişi

açısından faklılık görülür (Kürkçüoğlu 1988:12-18). Niğde evlerinde genellikle girişte yer alan avlu, dışa kapalılığı sayesinde evin açık mekan ihtiyacını karşılamaktadır. Bunun yanı sıra bazı evlerde konut mekanlarına dağılımda avludan gerçekleştirilir. Avlular, düzenli, geometrik bir oluşum içinde olmayıp, fonksiyonel niteliktedir. Bu açıdan, Avanos evlerindeki avlu düzenlemesiyle (Esmer 1992: 20) benzerlik taşımaktadır. Kayseri evlerinde görülen harem-selamlık ayrımıyla (İmamoğlu 1992: 29) ve Erzurum evlerindeki üstü kapatılmışlıkla ise (Karpuz 1990:5) farklıdır.

Niğde evleri, bahçe içindeki konumlanışı ve bahçenin yüksek taş duvarla sınırlandırılarak, dış yaşama kapatılması açısından da farklılık sergilemektedir. Özellikle Karadeniz Bölgesinde yer alan evler, büyük bir bahçenin içinde inşa edilmişlerdir. Doğaya açılmış bu evlerde, bahçe yaşamında dışa kapalılık yoktur. Mersin evlerinde görülen, doğu ve kuzeye yönlenmiş yan bahçe düzenlemesi (Renda- Yenişehirlioğlu, Akpolat, Müderrisoğlu, Alp 1995:45), Niğde evlerinden farklı olarak iklimsel nedenlere dayanmaktadır. Yoğun kent dokusu içinde doğal ve gösterişsiz bir yaşam tarzının benimsenmesi, avlu ve bahçe etrafında organik büyüyüp gelişen içe dönük anlayış, Kapadokya Bölgesi ve Güney Doğu Anadoluda da görülmektedir.

Anadolu'nun her köşesinde görülen, avlu ya da bahçe ile ilişkili değişik ev tipleri, Anadolu insanının yaşantısı ile bu düzenleme arasında doğal bir ilişki kurduğunu gösterir (Kuban 1995: 191).

Anadolu'da görülen doğal değişiklikler, evlerin mekan organizasyonunda ve malzeme kullanımında farklılıklara neden olmuştur. Bu yüzden iklimleri birbirine yakın oldukları halde, örneğin Kayseri ve Niğde yöresinde, Konya'dan farklı olarak kerpiç yerine taş malzeme uygulanmıştır (Eldem 1984). Malzeme olarak, Kuzey Anadolu'da ahşap,

Orta Anadolu'da taş ve kerpiç, Batı Anadolu'da daha çok taş, Güney Anadolu'da ise taş ve ahşap kullanılmış ve farklı malzemeler, farklı üslupları geliştirmiştir (Küçükerman- Güner 1995: 30).

Niğde evlerinde taşıyıcı sistem, kalın taş duvarlar arasına atılan ahşap hatıllarla ve döşemeyi oluşturan ahşap kirişlemelerle sağlanmıştır. Üst katlarda kalınlığı azaltılan duvarlar, özenli kesme taş işçiliğinin görüldüğü sokak yönünde çok daha inceltilmiştir. Bu uygulama Kayseri evleri (İmamoğlu 1992:38) ile benzerdir. Niğde evlerinde örtü sistemi, hezen adı verilen düz toprak damlıdır (Lev. 41). Hezen, değişik bölgelerde farklı isimlerle adlandırılsa da ;İç Anadolu Bölgesinde Göreme (Renda 1985: 105), Konya (Önge 1990: 137-143), Kayseri (İmamoğlu 1992:39); Doğu Anadolu Bölgesinde Erzurum (Karpuz 1993: 41-43), Güneydoğu Anadolu'da Urfa'da (Kürkçüoğlu 1988: 12-18), yaygın olarak uygulanmıştır.

Niğde evleri genellikle bir ya da iki katlıdır. Bazı örneklerde üst kat ve alt katın ayrı iki konut gibi düzenlendiği de görülür. Bu evlerde üst kata çıkış bahçe ya da avluda bulunan merdivenle sağlanmıştır. Eğimden kot kazanan evlerde ise zemin kat yine servis mekanlarıyla düzenlenmiş olmasına rağmen, konut içinde bir bağlantı sağlanmamıştır. Birbirinden bağımsız üst kat ve alt kat düzenlemesi açısından Mersin evleriyle benzerlik göstermektedir (Renda- Yenişehirlioğlu, Akpolat, Müderrisoğlu, Alp 1995:45).

Niğde evlerinde, genel anlamda sofalı ve sofasız olmak üzere iki tip plan düzenlemesi görülmektedir (Lev. 43). Sofalı plan tipinde olan konutların mekan organizasyonu, ev sahibinin ekonomik durumuna, aile yapısına, zaman faktörüne ve arsa sınırlamasına bağlı bir gelişim göstermiştir. Sofalı tipin en erken şekli olan dış sofalı plan şeması (Eldem 1984) Niğde evlerinde üç ayrı düzen içindedir. Ekonomik

bakımdan zayıf olan ya da küçük aileler, bir oda ve onun önünde yer alan sofadan oluşan plan tipinde , daha büyük aileler ise sofanın yanına bir oda daha ekleyerek, köşe sofalı tipte konutlar üretmiştir. Yarı merkezi dış sofalı plan tipinde olan evler ise daha çok mekan gerektiren ve sokağa cephesi dar olan konutlarda tercih edilmiştir. Dış sofalı plan tipinin, dışa açık uygulaması Niğde'nin iklimsel koşulları nedeniyle görülmemektedir. Plan gelişimi ve sofanın odalarla olan ilişkisi bakımından dış sofalı tipteki Niğde evleri, İstanbul, Konya, Gebze (Eldem 1963: 84-85), Erzurum (Karpuz 1993: 59), Ankara (Akok 1951b), Bartın (Anonim 1994), Trabzon (Karpuz 1990: 116-135), Eskişehir (İpekoğlu 1988: 163-211), Uşak (Sayan 1987: 100), Avanos (Esmer 1992: 58), Tokat (Çal 1988: 32) gibi değişik bölgelerde yer alan evlerle benzerlik taşımaktadır.

İç sofalı plan tipi daha ekonomik ve kullanışlı olması bakımından Türk evi plan düzenlemesinde en çok kullanılan tiptir (Eldem 1984). Karnıyarık olarak da adlandırılan bu plan tipinde düzenlenmiş Niğde evlerinde, üst kat ve alt katın bağlantısı sofada ya da avluda yer alan merdivenle sağlanmıştır. Niğde'nin dışında iç sofalı plan tipi, Balkanlarda Yugoslavya ve Sırbistan, İstanbul, Bolu, Gebze, Uşak, Kula, Vezirköprü, Kayseri-Talas, Tire, Konya-Ereğli (Eldem 1963:85-86), Konya (Berk 1951: 95-124), Ankara (Akok 1951b), Geyve (Kafesçioğlu 1955:31), Kastamonu, Sinop, Isparta, Safranbolu, Harput, Tokat (Çal 1988: 28), Bartın (Anonim 1994), Uşak (Sayan 1987: 100), Mersin (Anonim 1995: 47), Avanos (Esmer 1992:58), Trabzon (1990: 116-135) gibi Anadolu içinde ve dışındaki konutlarda yaygın olarak kullanılmıştır.

Niğde evlerinde orta sofalı plan şemasına tek bir örnekte rastlanmıştır. Ekonomik durumu iyi olan bir ailenin sahip olduğu ev, zeminde geniş bir yayılma alanı göstermiş, merkezi sofanın etrafında çok sayıda mekan düzenlenmiştir . Bu tip merkezi plan şeması, Asya da ev ve köşklerde (Akın 1990: 177-179), Osmanlı köşk, saray ve kasırlarında,

İstanbul evlerinde (Eldem 1984), Bulgaristan Filibe'de (Akın 1987: 176-182), Anadolu' da daha mütevazi olmakla birlikte Trabzon'da (Karpuz 1990: 116-135), Bartın'da (Anonim 1994), Kapodokya Bölgesinde Kayseri'de (İmamoğlu 1992: 159) Türk evi plan şemasının son oluşumu ve en gelişmiş hali olarak görülmektedir.

Niğde evlerinde sofalı plan tipinin yanı sıra, sofasız ve düzensiz plan şemasına sahip konutlar da yaygındır. Özellikle Kapadokya Bölgesinde Göreme (Renda 1985: 116), Avanos (Esmer 1992: 58) ve Kayseri (Eldem 1984) evleriyle büyük benzerlik taşıyan bu konutlar, yöresel, kendine özgü bir ev tipinin, günümüze ulaşmış belgeleridir. Sokaktan girişin sağlandığı organik oluşumlu avlu ya da yarı açık taşlık, evin mekanlarına dağılımı sağlamaktadır. Mekanların yerleşimi, sokak oluşumu, arazi eğimi gibi nedenlerle her evde ayrı şekilde düzenleme göstermektedir. Bu oluşumun dışa yansıması simetriden uzak, hareketli ve değişik perspektifler veren ev kütlelerinin oluşmasını sağlar. Sofanın küçültülerek, hole dönüştürüldüğü evler ise son dönem yapılarıdır.

Değişik iklim bölgelerinin özellikleri, Türk evinin biçimlenmesinde en etkili faktörlerden biri olmuştur. Anadolu'nun pek çok yerinde aynı mevsim içinde bile önemli ısı değişiklikleriyle karşılaşılır. Bu yüzden aynı yapının içinde, hem 'kışlık' hem de 'yazlık' odalar ve mekanlar düzenlenmiştir (Küçükerman- Güner 1995: 33). Niğde evlerinde böyle bir ayrım yerine kentin nispeten serin olan bölgelerinde yazlık bir konut yapılması tercih edilmiştir. Ancak ev ya da avlu içinden çıkışı verilen düz damın, erzak kurutma yeri olarak kullanılmasının, dışında oturma amaçlı kullanılması da mümkündür. Bunun yanı sıra bazı evlerin tek katlı mekanlarının üzeri teras şeklinde düzenlenerek ya da balkon çıkmalarla ve revaklı gölgelikli birimlerle yazlık mekan ihtiyacı karşılanmıştır. Geleneksel doku içinde evlerin bir kaç yönden bitişik olması, taş malzemenin iklimsel avantajları (yazın serin, kışın sıcak) ve zeminden

yükseltilen yaşama birimleri, Niğde evlerinde yazlık kışlık ayrımını gerektirmemiştir. Bu nedenle bir çok yörede görülen ara kat uygulaması yoktur.

Anadolu'da evlerin bir kısmında görülen harem-selamlık ayrımına Niğde evlerinde rastlanmamaktadır. Mahremiyet anlayışına bağlı olan bu ayrım, büyük boyutlu konutlarda iki veya daha fazla evin birleştirilmesi yoluyla oluşturulmuştur (Eldem 1984). Ancak, Niğde evlerinin genellikle küçük sayılabilecek bir yapıya sahip olması, harem-selamlık ayrımı yerine, kadınların ve erkeklerin, evin ayrı birimlerinde oturmasını gerektirmiştir. Bu nedenle evin erkeklerinin ve misafir erkeklerin oturabileceği, mekan elemanlarıyla zenginleştirilmiş 'baş oda' uygulaması sıkça görülmektedir. Tandır evi ve mutfakla yakın irtibatta olan mekanlar ise hanımların kullanımına ayrılmıştır. Niğde evlerinde görülen bu anlayış, Uşak (Sayan 1987:99), Tokat (Çal 1988:28), Avanos (Esmer 1992:19) evlerinde de benzer şekilde çözümlenmiştir.

Tandır evleri Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan Erzurum'da görüldüğü gibi (Karpuz 1993: 49) evin ana mekanı olmasa da, Niğde evlerinde önemli bir yere sahiptir. Genellikle bir duvarı boyunca yer alan sivri kemerli ocak kısmında pişirme işleminin yapıldığı tandır evlerinin konumu ve büyüklüğü, evin bahçeli ya da avlulu olup olmamasıyla ve evin büyüklüğüyle orantılıdır. Bu tip uygulama Kapadokya yöresinde yer alan Göreme (Renda 1985:105), Avanos (Esmer 1992: 21), Kayseri (İmamoğlu 1992:50) evleriyle; sofa ya da taşlığın sonundaki ocak düzenlemesiyle Tokat evleriyle (Çal 1988: 28) benzerlik taşımaktadır.

Niğde evlerinin çoğunda, bahçe ya da avluya girildikten sonraki karşılama mekanı hanaydır. Sivri kemerlerle dışa açılan hanay, mekan oluşumu ve görünüş açısından, Kapadokya yöresindeki cephe boşluklarıyla (Lev. 359, 362, 365) ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki

Zelve (Bektaş 1996: 35) gibi Kapadokya yöresinde çokça görülen kolay işlenebilen zemin malzemesi, ekonomik mekan oluşumunun yanı sıra, Niğde evlerinin bodrum katını oluşturan kayaya oyuluş mekan düzenlemelerine imkan sağlamıştır. Bu mekanlar, nemli ve serin tutucu özellikleriyle erzakların depolandığı, kiler olarak kullanılmıştır.

Niğde evlerinin yaşama mekanları, geleneksel yaşam biçimine bağlı olarak dolaplarla, gusülhanelerle, nişlerle ve sedirlerle düzenlenmiş ve zenginleştirilmiştir. Çok az örnekte ise içte süsleme unsuru olarak kullanılan ahşap tavan görülmektedir (Lev. 51, 52, 127, 202). Geometrik şekildeki motiflerden ve ışınsal göbeklerden meydana gelen bu süsleme, Anadolu'nun bir çok yerinde görüldüğü gibi (Lev. 370), Göreme (Renda 1985: 120), Kayseri (İmamoğlu 1992: 45) gibi yakın çevredeki uygulamalarla benzerlik taşımaktadır. Ahşap tavan dışında, Kapodokya yöresi evlerde görülen niş ve dolap düzenlemeleri Niğde'deki örneklerden süsleme bakımından daha zengindir. Yine bu yörede görülen kalemişi ve duvar resimlerine, Niğde evlerinde rastlanmamaktadır.

Niğde evleri, Kapodokya yöresinde, Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da görülen evlerle malzeme kullanımı ve cephe özellikleri açısından benzerlikler taşısa da, kendine özgü bir üslup geliştirmiştir. Bu üslubun oluşmasında, birbiriyle uyumlu gelişme gösteren bina kütleleri, kullanılan malzemenin ana cephedeki kararlılığı, yüksek bahçe ve avlu duvarlarının

kütleler arasındaki bütünleştiriciliği, çok sayıda taş konsollarla taşınan cephe çıkmaları ve eğimli topografyanın sağladığı görsel değişkenlik esas unsurlar olmuştur. Ev kütleleri arasındaki uyum ve yerleşim düzenindeki saygı, tek düze devam eden bir sokak görüntüsü yerine, son derece hareketli, doluluk ve boşlukları dengeli ve süprizlerle dolu sokak görüntülerini hazırlamıştır (Lev. 15-28). Bu nedenle Niğde evlerinde, sokak cephesine diğer cephelere nazaran daha fazla önem verilmiştir (Lev. 328-335). Cephedeki süsleme ve kütlesel hareketlerde sokak yönünde yoğunlaşır. Sokak cephesinde yatay hareketliliği pekiştiren en önemli unsur ise katlar arasında yer alan silme ve bordürlerdir (Lev. 70, 71, 99, 107, 146, 197, 328-330). Cephe üst bitiminde de uygulanan bordür ve silmeler, kat hizalarının belirginleştirilmesi dışında süsleme unsuru olarak da kullanılmıştır. Kapadokya yöresinde Göreme (Renda 1985: 119), Avanos (Esmer 1992: 117) evlerinde (Lev. 360) de görülen kat arası kuşak düzenlemesi, Niğde evlerinden farklı olarak yan yana kemer oyukları oluşturulmuş, bu oyukların içi yelpaze, fırıldak, baklava, rozet ya da istiridye kabuğu şeklinde bezenmiştir (Renda 1985: 106). Taş malzemenin kullanıldığı Mersin evlerinde (Renda- Yenişehirlioğlu, Akpolat, Müderrisoğlu, Alp 1995:83) ve Kayseri evlerinde (İmamoğlu 1992: 25) ise yalın görünüşlü silmeler (Lev. 357) kat kat devam etmektedir. Ahşap çatkı malzemesinden inşa edilen Anadolu evlerinde, kalın bir ahşap kuşak kat hizasını vurgular.

Anadolu'nun her bölgesinde olduğu gibi Niğde evlerinde de cephedeki en önemli kütlesel hareket çıkmalardır. Süsleme yönünden zengin olan evlerde çıkma sayısında görülen artışa paralel olarak konsol sayısı da artmakta ve konsollar profillendirilmektedir. Niğde evlerinde cumbanın oluşumu ve taşınması Kapadokya yöresinde Kayseri evleriyle (İmamoğlu 1992: 59) büyük benzerlik göstermektedir (Lev. 357). Ancak Kayseri evlerinde taş konsolların sayısı çok daha artmış, dilimlenmiş ve kavisli hareketlerindeki abartıyla baroklaşmıştır. Aynı bölge de yer alan

Nevşehir evlerinde (Lev. 366) ise bir birine yakın konumdaki çok sayıda konsolun arası küçük kemer oluşumlarıyla tamamlanmıştır (Bektaş 1996: 41).

Genellikle sade görünümlü Niğde evlerinin üst kat cephesinde geleneksel boyutlarda pencereler yer almaktadır. Mekan düzenlemesi de dikkate alınarak dengeli bir yerleşim gösteren pencereler, süsleme yönünden zengin konutlarda dikeyde uzanan kalın, paye görünümlü kabartmalarla, şütuncelerle ve dekoratif kemerlerle vurgulanmıştır (Lev. 122, 148, 339). Erken dönem Osmanlı evlerinde görülen üst pencerelerin yerlerini Niğde evlerinde dairesel kesitli kenarları ışınsal bir etki verecek şekilde dilimlenmiş nefeslikler almıştır. Üstte, damın etrafını çeviren parapet duvarla ya da dam hizasında yer alan profili ve saçak etkisi veren dışa taşkınlıkla bitirilen cephede, damın su akışını sağlayıcı, konsol şeklinde uzanan taş çörtenler dikkat çekicidir. Niğde evlerinin üst kat cephe düzenlemesi Kayseri evleriyle büyük benzerlik taşısa da, Kayseri evlerinin son dönemlerinde görülen barok etkiler Niğde evlerinde fazla hissedilmemektedir.

Niğde evlerinde mahremiyet anlayışına bağlı olarak, zemin kat cephesinde fazla cephe açıklığı verilmemiştir. Cephe açıklığının zorunlu olduğu durumlarda ise üst seviyede yer alan küçük boyutlu pencereler, konsol aralarında gizlenmiş gibidir. Bu kattaki en önemli cephe unsuru hiç şüphesiz giriş kapısıdır. Sokaktan girişin evin taşlığına açıldığı durumlarda, çift kanatlı kapı üzerine genellikle dik dörtgen ya da yarım dairesel formlu pencereler yerleştirilmiş, kapının etrafı profilli silmelerle çerçevelendirilmiştir. Evlerin avlu ve bahçe giriş kapıları ise çok daha ilgi çekicidir. Üst kısmında profillendirilmiş taş konsolların yer aldığı kapı boşlukları, geometrik komposizyon oluşturacak şekilde silmelerle vurgulanmıştır (Lev. 54-61). Bu oluşum, üstte bahçe ya da avlu duvarının üçgen bir görünüme sokulmasıyla, alınlık hissi verilmiş ve giriş anıtsal bir

ifade kazandırılarak tamamlanmıştır. Kapadokya Bölgesinde, özellikle Kayseri ve Avanosta bu tarzda girişin vurgulanması çokça görülmektedir (Lev. 361).

Konut mimarisinin şekillenmesinde önemli bir faktör olan nüfus çeşitliliği, Niğde içinde geçerlidir. Niğde nüfusunun, XIX. ve XX. yüzyıl başlarında dörtte birini oluşturan gayri müslümler, konut mimarisinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Ancak, inanç farklılıklarına karşın sosyal yaşantıdaki birliktelik ve barışıklık konut mimarisine de yansımış, ortak bir dilin oluşmasını sağlamıştır. Buna iyi bir örnek ise, konut alanları içinde bulunan hıristiyan azınlığa ait dini yapılarda görülen, vurgulanmış giriş kapısı ve sütun başlıklarının, evlerin cephe düzenlemesinde benzer şekilde kullanılmasıdır. Batı Anadolu'nun sahil bandında ve iç kesimlerinde yoğunlaşan hıristiyan azınlığa ait evlerde görülen farklılıklara Niğde evlerinde rastlanmamaktadır[15].

Niğde'de bulunan konut mimarisi, Osmanlı ve öncesine uzanan bir geleneğin ürünüdür. Çoğunlukla avlulu, içe dönük, çıkmalı, iki katlı, fonksiyonel gelişimli ve toplumsal taleplerin etkisinde bir oluşuma sahiptir. Etnik gruplar arasındaki uyum ve inanç farklılığına gösterilen hoş görü, coğrafi ve iklimsel koşullar XIX. yüzyılın zamansal belirleyicileri ve geçmiş değerlerin uzantısı, Niğde kentindeki "ev" tipini şekillendirmiştir. Taş malzemenin ustaca kullanıldığı Niğde evleri, dostluk, farklı inançlara saygı, zenginlik, uyum ve mütevaziliğin eski tanıkları olarak bizlere seslenmektedir. Bu ses, değişik halkların, taş ustalarının, kalfaların, evleri yaptıranların ve kültürümüzün sesidir.

VI. SONUÇ

Üç tepe ve bunların arasındaki düzlük alana kurulmuş olan Niğde, tarih öncesi çağlara kadar inen bir geçmişe sahiptir. Farklı etnik grupların şekillendirdiği Niğde'nin eski kentsel kesimi, tipik bir Anadolu kenti görünümündedir.

Çalışmamıza konu olan Niğde şehri ve geleneksel Niğde evleri, çizimlerle, fotoğraflarla ve çeşitli karşılaştırmalarla Türk-Osmanlı konut mimarisi içinde belgelenmek istenmiştir. Bu amaçla Niğde'de bulunan geleneksel evlerin tescilli ve tescilsiz, değişik mahallelerde yetmiş iki ev incelenmiş, bunların elli tanesi katoloğa alınmıştır. Bu sayı Niğde'de tespit ettiğimiz geleneksel özelliklere sahip konutların yaklaşık %60'lık bölümünü oluşturmaktadır. Örnekleme seçiminde ise plan ve cephe özellikleriyle geleneksel doku içinde dikkat çekici özelliğe sahip konutlara öncelik verilmekle birlikte, mütevazi görünüşlü ancak tarihi dokuda bütünleyici özelliğe sahip konutlar da incelenmiştir. Bu konutların çoğu ev sahipleri ya da kiracılar tarafından kullanılmasına karşılık boş bırakılan ve harabe durumunda olanları da vardır.

Genellikle sokağa cephesi olan Niğde evlerinin bahçe ve avlu duvarları, toplumun yaşam biçimine ve geleneklerine bağlı olarak yüksek tutulmuştur. Yalın görünüşlü evlerin çoğu iki katlıdır. Zemin katta, sokağa bakan cephede pencere açıklığı üst kata göre azdır. Üst kat ise bu kapalılığa tezat olarak çevrenin ve sokağın görüş açısını genişleten iki ya da üç cepheli çıkmalarla sokağa açılmıştır. Genellikle eğimli arazide inşa edilen evler , manzara sağlayacak şekilde kademelenmiştir. Avlulu ve bahçeli evler çoğunlukta olup bitişik nizamda olanlarda vardır. Avlu ve bahçe girişleri genellikle vurgulanmıştır.

Taş malzemeden inşa edilen evlerin üst katları yaşama mekanlarına, alt katları ise servis mekanlarına ayrılmıştır. Düz damlı olan evler, toplumsal yaşantıya bağlı olarak içe dönük bir plan anlayışında gelişmiştir. İncelemeye ve kataloğa alınan örnekler de sofalı ve sofasız plan tiplerini görmek mümkündür. Ancak geleneksel konutlarda günün ihtiyaçlarına cevap verecek değişiklikler özgün plan şemasını bozmuştur. Aynı durum cepheler için de söz konusudur.

Konut mimarisinin şekillenmesinde önemli bir faktör olan nüfus çeşitliliği, Niğde içinde geçerlidir. Niğde nüfusunun 19. ve 20.yy. başlarında dörtte birini oluşturan gayri müslimler, konut mimarisinin şekillenmesinde etkili olmuştur.

Niğde'nin 19. yüzyıl ortaları ve 20. yüzyıl başlarına tarihlenen konut mimarisi kullanılan taş malzemesi, cephe ve plan özellikleriyle Kapadokya bölgesi içindeki diğer yapılarla ortak özelliklere sahiptir. Ancak yakın benzerlik gösteren Nevşehir, Avanos, Göreme ve Kayseri evlerinden daha yalın ve daha sade görünüşlüdür.

Günümüzde tarihi kentsel dokusunu nispeten koruyan şehirlere baktığımızda, geçmişte de bir çok uygarlık tarafından kullanıldığını görürüz. Bu yaşantılara dair izler, bugün bizim 'kültürel' ve 'doğal miras olarak adlandırdığımız, değerleri oluşturmaktadır. Bu mirasın özgün biçimiyle korunması ve gelecek nesillere aktarılması, günümüz toplumuna düşen en önemli görevlerden biridir.

Varoluşundan beri, hep daha iyiye ulaşmayı hedefleyen insan oğlu, toplumsal, siyasi, ekonomik ve teknolojik gelişmeler kaydederken, en büyük zenginliği olan doğayı ve tarihi çevreyi bilinçsizce tahrip etmiştir. Bu yok oluş zamanımızda da devam etmekle birlikte, acil önlemlerin alınma zorunluluğu doğmuştur. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kültürel mirasın korunması ve yeniden güncel hayata kazandırılması

yolunda, çalışmalar yapılmaktadır. Korumacı zihniyetin gelişmesi, kültürel miras olgusunun tek yapı ölçeğinden çıkarak daha geniş alanları kapsamasını sağlamıştır.

Tarihi kentsel doku ve bu dokunun büyük bir bölümünü oluşturan geleneksel konutlar, şehir strüktürünün yaşayan bir parçasıdır bu nedenle müze gibi korunamazlar. Korumadaki önemli bir amaç da sosyal ve ekonomik yapıyı sağlıklaştırmaktır. Bu amaç için mevcut binaların potansiyelleri değerlendirilmelidir.

Geleneksel Niğde evlerinde oturan ailelerin, sosyal yaşamdaki çeşitliliği görülür. Kırsal kesimden gelen insanlar eski evleri birkaç yıllık, geçici ikamet yeri olarak görmektedirler. Ancak kırsal alanlardan göç edip uyum sağlayan aileler, yeni bölgeler ve yeni konutlar oluşturmaktadır. Bu nedenle, geleneksel dokudaki sosyal karmaşıklığı durduracak, netleşmesini sağlayacak fikirler üretilmelidir. Bir sonraki aşama ise mevcut binaların potansiyellerini kullanılır hale getirmektir.

Tarihi doku için tüm doğru kararlara ve önlemlere rağmen, günümüz Türkiye'sinde pek çok olumsuzluklar vardır. Ancak, tüm bu olumsuzluklara karşın tarihi doku mirasımız henüz kaybolmuş değildir. Mevcut değerlerin korunması ve geleceğe aktarılması büyük bir kazanç olacaktır. Bu amaç doğrultusunda ilk önemli aşama, değerlerin doğru tespit edilmesi ve belgelenmesidir. Çalışma konumuz olan Niğde evleri, XIX. yüzyıl ortaları ve XX. yüzyıl başı, geleneksel kültürümüzü yansıtan canlı belgelerdir. Yaptığımız çalışmanın, Niğde evlerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması için önemli bir tespit belgesi olduğu inancındayız.

NOTLAR

1. Eskiçağ mimarlığında, dikdörtgen planlı yapı türü. Giriş evin dar kenarlarından birinin ortasındadır. İki uzun kenarın duvarları, cephede yanlardan ileriye doğru taşarak kapının önünde bir çeşit sahanlık oluşturur. Megaron evin içinde birde ocak bulunur (Anonim 1989: 490).
2. Anadolu'nun değişik iklim bölgelerine ayrılması, evlerin biçimlenmesini etkilemiştir. Yapı içindeki odalar, iklim değişiklikleri nedeniyle, belli süreler için kullanmayı gerektirmiştir. Anadolu'nun pek çok yöresinde, yaz ve kışın ayrı evlerde geçirildiği görülür (Küçükerman 1988: 39).
3. Anadolu'nun doğal verileri, evlerin biçimini ve yapım tekniğini doğrudan etkilemiştir. Kuzey Anadolu'nun doğal verileri, ahşap yapı, Orta Anadolu'nun verileri, kerpiç ve taş yapı, Batı Anadolu'nun verileri, taş yapı, Güney Anadolu'nun verileri ise ahşap-taş yapı tekniklerini geliştirmiştir (Küçükerman 1988:32)
4. Niğde'nin Gümüşler kasabası yakınlarındaki Eski Andaval Kilisesi kitabesinde, şehrin "Nahita" adlı bir kral tarafından kurulduğu yazmaktadır.
5. Niğde'nin en eski adının "Nahita" ya da "Nakida" olduğu öne sürülmektedir. Bu isime ilk kez İbn-Bibi'de rastlanmaktadır. "Nakida" adı kimi zaman "Nekide" olarak da kullanılmış, XIV. yüzyılda aynı sözcük Arap harfleri ile "Nikde" olarak okunacak şekilde yazılmıştır. Cumhuriyetten sonra ise "Niğde" denilmiştir (Anonim 1982-83: 6159).
6. Niğde yöresi, Hititler zamanında "Tabal Konfederasyonu" içinde bulunması nedeniyle "Tabal Toprakları" olarak anılmaktaydı. Tabal'ın Geç Hititler Dönemi'ndeki merkezi "Tuvanuva", bugünkü Kemerhisar'dı (Anonim 1982-83: 6159).
7. Daha geniş bilgi için, bakınız Galanti 1951.
8. Persler'in Kapadokya (Katpatukya= Güzel Atlar Ülkesi) bölgesi, Orta Anadolu ve Niğde'yi asker ve soylu ailelere bırakmaktadırlar (Anonim 1982-83: 6161).

9. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'i sürgüne gönderen (1196) Tokat Emiri, II. Süleyman Şah, ülkede birliği sağladı ve Niğde kalesinin surlarını tamir ettirdi. Daha sonra yönetim tekrar I. Gıyaseddin Keyhüsrev'e geçmiştir (Anonim 1982-83: 6163).

10. 1756'larda Niğde ve Aksaray, Kapanoğulları'nın egemenliğine girmiştir (Anonim 1982-83: 6164).

11. Niğde, Uğur Tanyeli'nin sınıflandırmasına göre, "Kale-kent" modeline girmektedir (Tanyeli 1987).

12. Bakınız, Kuban 1995: 226-227.

13. Bakınız, Kuban 1995: 165.

14. Çıkmaz sokaklar, bütün islam kentlerinde olduğu gibi gözle görünen bireyci tutumun bir sonucudur ve kent sokaklarına alt katların, avluyu, bahçeyi, kileri, ambarı, ahırı saklayan sağır duvarlarıyla, arsanın eğriliğini üstte düzeltmek için yüzeyden taşan çıkmaların plastiği özgün bir görüntü kazandırmıştır (Kuban 1995: 191).

15.Özellikle Buca konutlarında, sakız üslubu yapısal bir oluşum görülmektedir. Rumların, meskun kesimlerde kent dokusunu oluşturan sokak ve yapı adaları, belirgin bir geometrik düzen içindedir. Konutlar genellikle bahçelidir ve bu bahçe avlu görünümündedir. Yollar ise gridal gelişim gösterir. Bu bölgede İngilizler, yabancı uyruklular, levantenler ve Rum azınlık konut mimarisini etkilemiştir. Evlerde dışa kapalılık söz konusu değildir (Erpi 1987).

KAYNAKÇA

AKBAYAR, Nuri

1983 "Tanzimattan Sonra Osmanlı Devleti Nüfusu."
Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, 5:1238-46.
İstanbul: İletişim Yayınları.

AKOK, Mahmut

1951 Ankara'nın Eski Evleri.
Ankara: Ankara Etnoğrafya Müzesi.

1965 "Kütahya ve Uşak Şehirlerinin Eski Evleri."
Türk Etnografya Dergisi, 6:5-17.

AKSOY, Erdem

1963 "Orta Mekan Türk Sivil Mimarisinde Kuruluş Prensibi."
Mimarlık ve Sanat, 7-8:39-91.

AKTÜRE, Sevgi

1975 "17.yy. Başından 19.yy. Ortasına Kadarki Dönemde Anadolu Osmanlı Şehrinde Şehirsel Yapının Değişme Süreci."
Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi.

1978 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi.
Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.

1985 "Osmanlı Devleti'nde Taşra Kentlerindeki Değişmeler."
Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, 4:891-904,
İstanbul: İletişim Yayınları.

ANONİM

1834 "Niğde Şer'iyye Sicili."
Şer'iyye Sicil Kayıtları,
Ankara: Milli Kütüphane.

1868 "Konya Vilayet Salnamelerinde Niğde Sancağı."
Konya Vilayet Salnameleri,
İstanbul: Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Kitaplığı.

1970 Göynük, a Town in a Timber Region.
Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Bölümü.

1973 Niğde İl Yıllığı.
Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık.

1982 Yurt Ansiklopedisi, 8-9:6146-6242
İstanbul: Anadolu Yayımcılık A.Ş.

1986 Büyük Larousse, 17:8643-8644.
İstanbul: Librairie Larousse.

1989 Ana Britannica, 15:490.
İstanbul: Ana Yayıncılık

1994 Niğde Kalesi Çevre Düzenleme Projesi Raporu.
(Yayınlanmamış Tarihi Çevre Araştırma Raporu),

1997 Niğde İl Yıllığı.
Ankara: Önder Matbaacılık.

AREL, Ayda

1975 18. Yüzyılda İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci.
İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi.

1982 Osmanlı Konut Geleneğinde Tarihsel Sorunlar.
İzmir.

ARSEVEN, C. Esat

1983 Sanat Ansiklopedisi.
İstanbul.

BAŞKAN, S.

1993 "Orta Çağ Türkiye'si Kültür ve Sanatının Kaynakları"
Kültür, 100:11.

BEKTAŞ, Cengiz

1987 Babadağ Evleri.
İstanbul: Bektaş Mimarlık Mühendislik A.Ş. Yayını.

1996 Türk Evi.
İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

CEZAR, Mustafa

1977 Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık.
İstanbul.

ÇADIRCI, Musa

1991 Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin
Sosyal ve Ekonomik Yapıları.
Ankara.

İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi.

ÇAL, Halit

1988 Tokat Evleri.
Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

DANEL, Serim

1982 Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekanlarda Değişim ve Nedenleri.
Ankara.

EĞLİ, E. Bahtiyar

1950 "Türk Evleri"
Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, 100:15-17.
İstanbul.

EKİNCİKLİ, M.

1990 Türk Ortadoksları, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
Kayseri.

ELDEM, Sedad Hakkı

1942 "Türk Evi."
Ülkü Dergisi, 21-22:10-15.

1944 "17-18. Asırda Türk Odası.18
Güzel Sanatlar Dergisi, 5:18-28.

1955 Türk Evi Plan Tipleri.
İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi.

1984 Türk Evi: Osmanlı Dönemi.
İstanbul: TAÇ Vakfı.

1993 "Türk Evi."
Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği Kültür Yayınları,
1:17-22.

ERPİ, Feyyaz
1987 Buca'da Konut Mimarisi (1838-1934).
Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi.

ESER, Lami
1955 Kütahya Evleri.
İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi.

ESMER, M. Ali
1992 Avanos'un Eski Türk Evleri.
Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ETHEM, Halil
1936 Niğde Kılavuzu.
İstanbul: Kültür Bakanlığı Antikiteler ve Müzeler Direktörlüğü
Anıtlar Kurulu:3, Devlet Basım Evi.

EVLİYA ÇELEBİ,
1969 Seyahatname, cilt no:3
(Sadeleştiren, Zuhuri Danışman)
İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınları.

GABRİEL, Albert

1962 Niğde Türk Anıtları.
(Çev. Ahmet Akif Tütenk),
Ankara: Türk Kültür Derneği Niğde Şubesi Yayınları.

GALANTİ, Avram

1951 Niğde ve Bor Tarihi.
İstanbul.

GEDİK, İlhan

1996 "20. Yüzyılın Başında Niğde Sancağı'nın İdari
İdari Yapılanmasıyla İlgili Düzenlemeler"
Sosyal Bilimler Dergisi, 1:37-39.
Niğde: Niğde Üniversitesi.

GENÇOSMAN, M. N. - F. N. UZLUK

1941 Anadolu Selçuklu Tarihi.
Ankara.

GÜNAY, Reha

1989 Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu.
Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

HASOL, Doğan

1990 Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü.
İstanbul.

HAYRİ, Mehmed

1922 Niğde Sancağı, (Çev. İlhan GEDİK).
Niğde.

İMAMOĞLU, Vacit

1992 Geleneksel Kayseri Evleri.
Ankara: Türkiye Halk Bankası Yayınları.

İPEKOĞLU, Başak

1988 "Eskişehir Tarihi Sit Alanı."
Türk Etnoğrafya Dergisi, XVIII:163-211.
Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler
Genel Müdürlüğü.

KAFESÇİOĞLU, Ruhi

1955 Kuzeybatı Anadolu'da Ahşap Ev Yapıları.
İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi.

KARAMAĞARALI, Beyhan

1993 Kazı Sonuçları Toplantısı-II.
Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

KARPUZ, Haşim

1990 "Trabzon Evlerinin Mimari Özellikleri."
Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri, 115-136.
Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü
Araştırma Dairesi Yayınları.

1993 Erzurum Evleri.
Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

KAZMAOĞLU, Mine - U. TANYELİ

1979 "Anadolu Konut Mimarisinde Bölgesel Farklılıklar."
Yapı, 33:32.

KONYALI, İ. Hakkı

1974 Abideleri ve Kitabeleri İle Niğde Tarihi.
İstanbul.

KUBAN, Doğan

1965 Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları.
İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi.

1966 "Türkiye'de Malzeme Koşullarına Bağlı Geleneksel Konut Mimarisi Üzerine Bazı Gözlemler."
Mimarlık, 36:15-20.

1995a Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler.
İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.

1995b Türk "Hayat"lı Evi.
İstanbul: Mısırlı Matbaacılık A.Ş.

KÜÇÜKERMAN, Önder

1973 Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Mekan Organizasyonu Açısından Odalar.
İstanbul.

1988 Kendi Mekan Arayışı İçinde Türk Evi.
İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.

KÜÇÜKERMAN, Önder - Ş. GÜNER
1995 Anadolu Mirasında Türk Evleri.
İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

KÜRKÇÜOĞLU, A. Cihat
1988 "ŞanlıUrfa Evleri ve Biçimlenmelerinde Etkili Olan Nedenler."
6. Tarihi Türk Evleri Haftası, 12-18.
İstanbul: Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği Yayınları.

MERSİN EVLERİ (RENDA,Günsel-F. YENİŞEHİRLİOĞLU-M. AKPOLAT
1995 F. MÜDERRİSOĞLU-S. ALP)
Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

MUTLU, Asım
1975 "Türk Evleri."
Sanat Dünyamız, I:3.

ONUR, S. - S. ÖZKAN
1974 "Kalın Duvar Örtüsü ve Kapadokya'da Mimarlık."
Mimarlık, 5:10-16.

ORAL, M. Zeki
1960 "Anadolu'da İlhanlı Devri Vesikaları ve Hüdavent Hatun Türbesi."
Anıt Dergisi, 9:2-4.

OSTROGORSKY, Georg
1991 Bizans Devleti Tarihi, (Çev. Fikret IŞILTAN).
Ankara: Türk Tarih Kurumu.

ÖCAL, S.

1983 "Türklerde Yerleşim ve İlk Türk Şehirleri.
Türk Dünyası Araştırmaları, 23:101-138.

ÖGEL, Bahattin

1985 Türk Kültür Tarihine Giriş.
Ankara.

ÖGEL, Semra

1981 "Hayat(Sofa) Köşkü ve Türk Evi."
Sanat Tarihi Yıllığı, IX-X:227,

ÖNGE, Yılmaz

1990 "Konya Evinin Tezyinatı."
Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri, 137-144.
Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü
Araştırma Dairesi Yayınları.

ÖZBEK, Osman

1988 "Malatya Evleri."
Türk Etnoğrafya Dergisi, XVIII:131-138.

PARMAKSIZOĞLU, İ.

1981 İbn-i Batuta Seyahatnamesi.
Ankara.

RENDA, Günsel

1976 "Büyük Bürüngüz'de Eski Bir Ev"
Türkiyemiz, 20.

1985 "Göreme'de Korunması Gereken Bir Ev."
III.Kültür Bakanlığı Araştırma Sonuçları Toplantısı.
Ankara: T.C. Kültür ve turizm Bakanlığı
Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları.

SAKAOĞLU, N.
1978 Divriği'de Ev Mimarisi.
İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

SAYAN, Yüksel
1987 Uşak Evleri.
Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

SÖZEN, Metin
1971 Diyarbakır'da Türk Mimarisi.
İstanbul.

SÖZEN, Metin - C. ERUZUN
1992 Anadolu'da Ev ve İnsan.
İstanbul: Creative Yayıncılık.

SÖZEN, Metin - U. TANYELİ
1984 Türk Konut Mimarisi Bibliyografyası.
İstanbul.

SÜMER, F.
1994 Eski Türklerde Şehircilik.
Ankara.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

SÜMERKAN, M. Reşat

1990 "Doğu Karadeniz'de Kırsal Kesim Geleneksel Ev Plan Tiplerinin Yöresel Dağılımı."
Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri, 1173-184.
Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.

ŞENER, Hasan

1984 Alanya'da Geleneksel Konutlar.
İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi.

TANYELİ, Uğur

1987 Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11-15.yy).
İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi.

TEKELİ, İlhan

1985 "Tanzimat'tan Cumhuriyete Kentsel Dönüşüm."
Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, 4:878-890,
İstanbul: İletişim Yayınları.

TEXİER, Charles

1849 Küçük Asya, 1:5-60.
Paris.

TOMSU, Leman

1950 Bursa Evleri.
İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi.

TURAN, O.

1965 Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti.
Ankara.

UZUNÇARŞILI, İ. H.

1969 Anadolu Beylikleri.
Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

ÜNVER, A. Süheyl

1983 Dr. Rıfat Osman'a Göre Edirne Evleri ve Konakları.
İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları.

YURDAYDIN, H. G.

1976 Nasuhus Silahi (Matrakçı) Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn.
Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

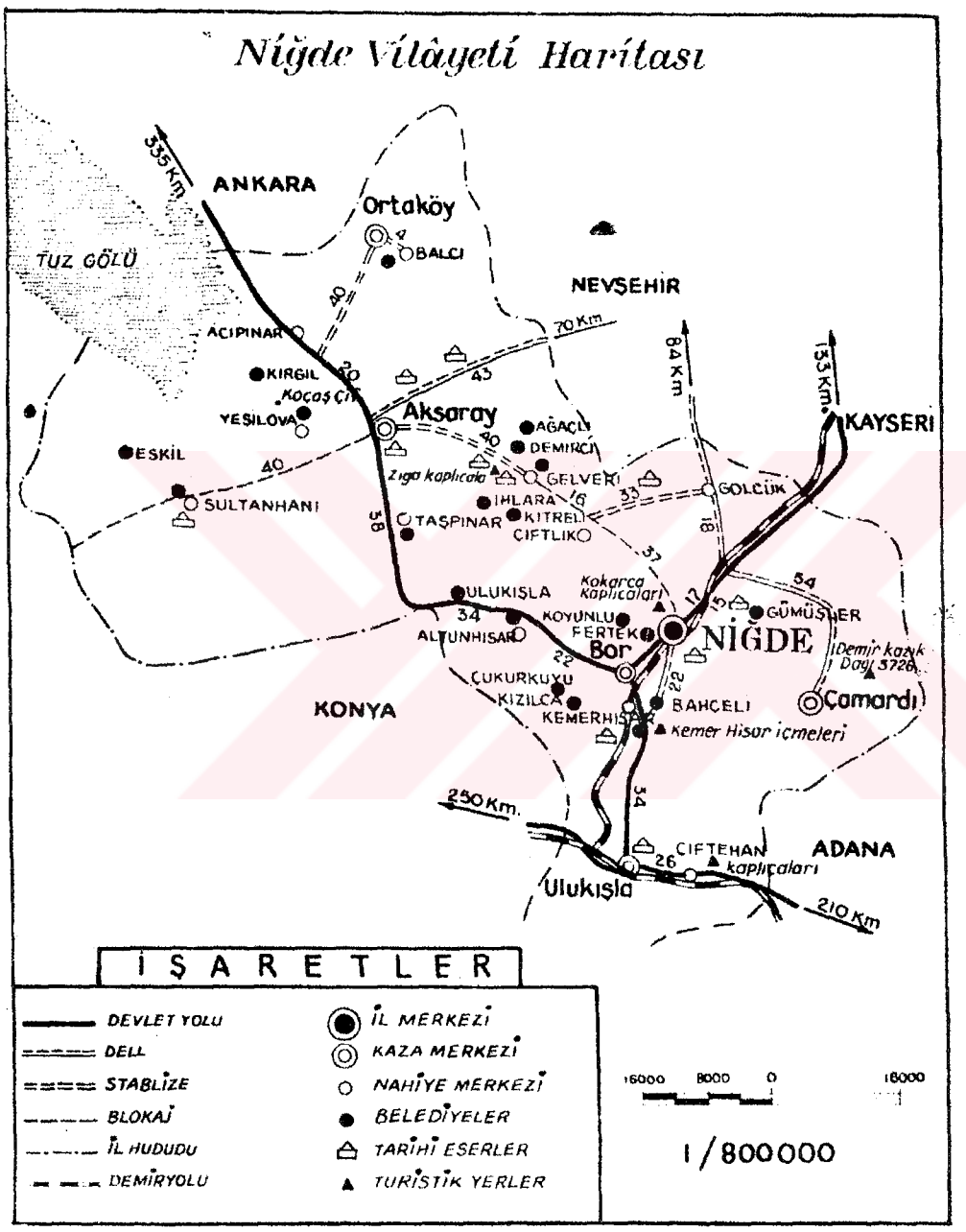

Niğde haritası (Gabriel 1962)

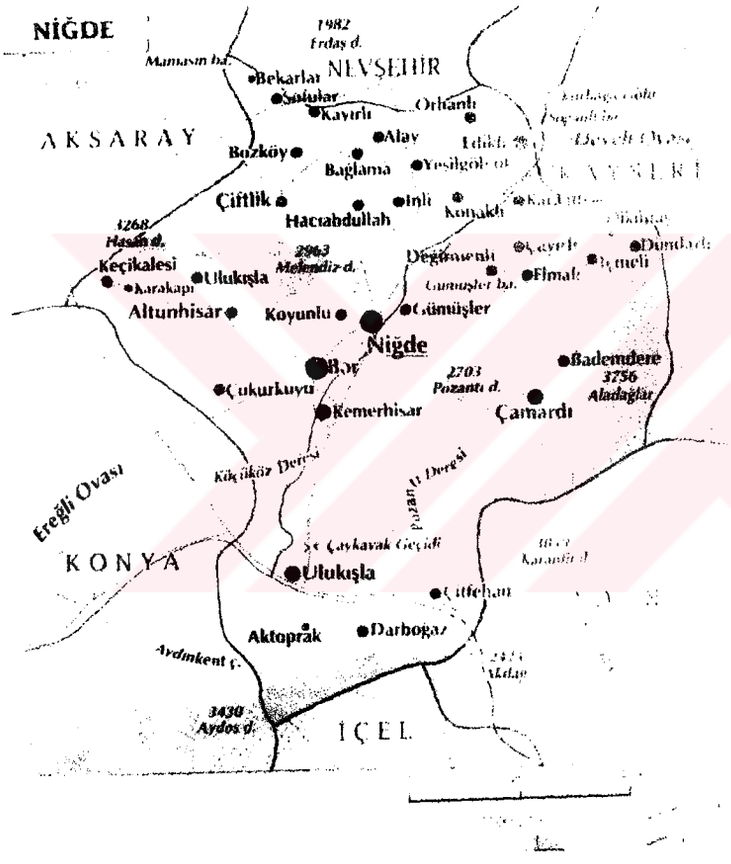

Niğde haritası (Anonim 1986: 8643)

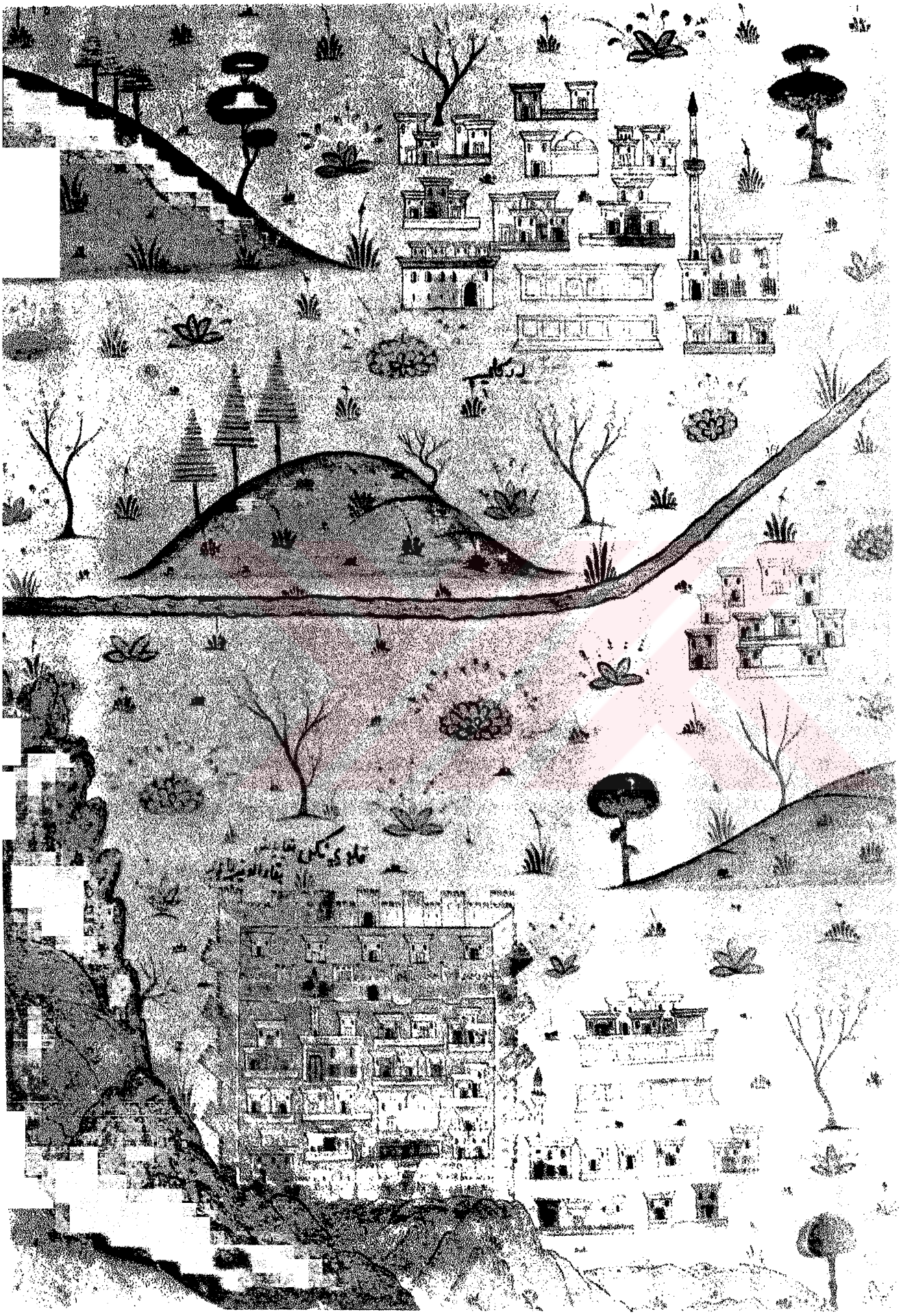

Matrakçı Nasuh'un Niğde Minyatürü (Yurdaydın 1976: 18b)

MAHALLELERIN YERLESIM DUZENI

- KAYABASI MAHALLESI (ASAGI-YUKARI KAYABASI)
- TEPEVIRAN-EFENDIBEY YORESI (YENICE MAHALLESI)
- ALAADDIN-KALE MAHALLESI
- ESKISARAY MAHALLESI (SUNGUR MAHALLESI)
- KENT MERKEZI

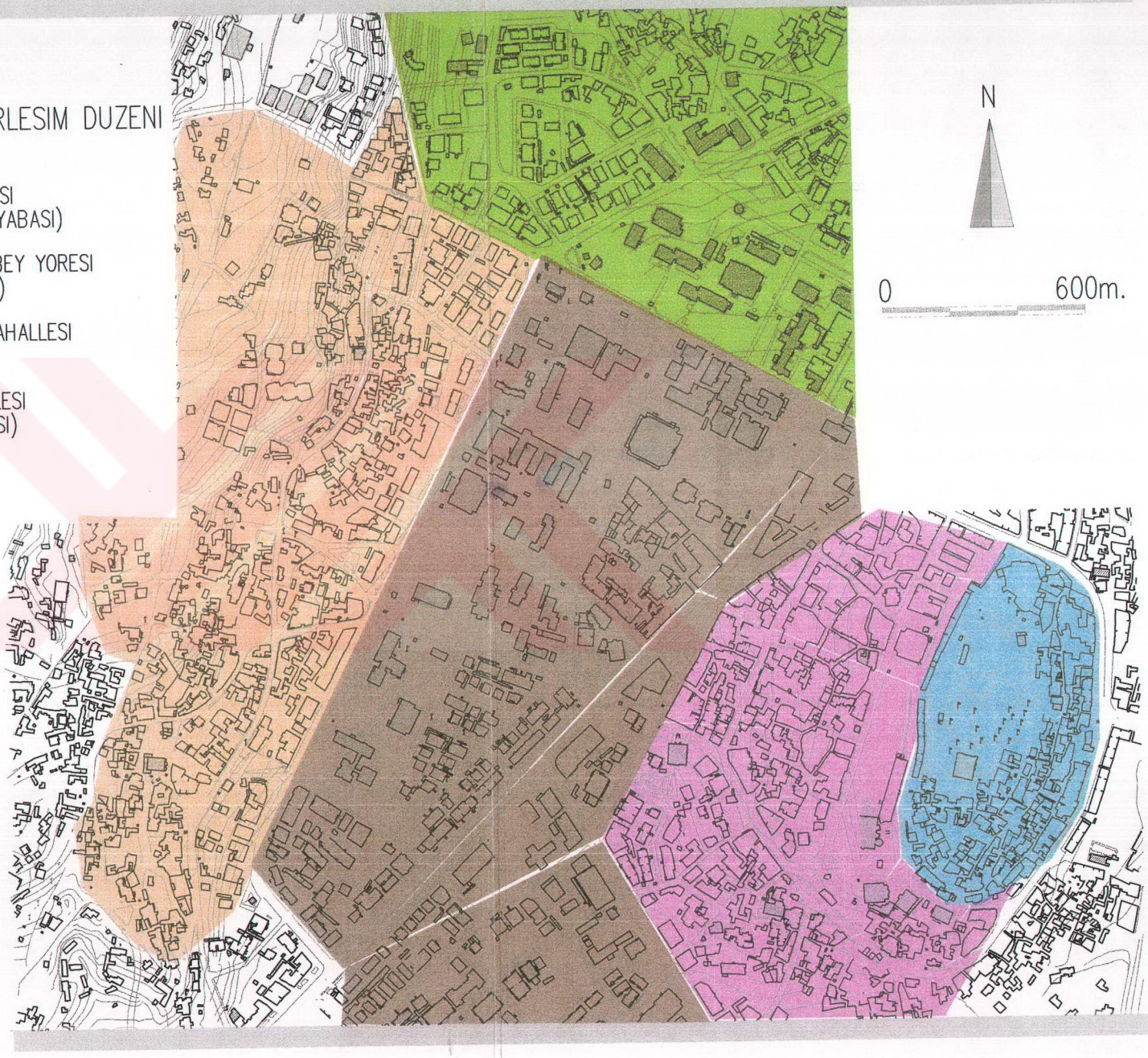

1930'larda Kale ve Alaaddin Mahallesinden görünüm (Gabriel 1962)

LEV.5

1930'larda Kale ve Alaaddin Mahallesinden görünüm (Gabriel 1962)

LEV.6

1930'larda Niğde'nin genel görünümü (Gabriel 1962)

1930'larda Niğde'nin genel görünümü (Gabriel 1962)

1930'larda Niğde'nin genel görünümü (Gabriel 1962)

LEV.9

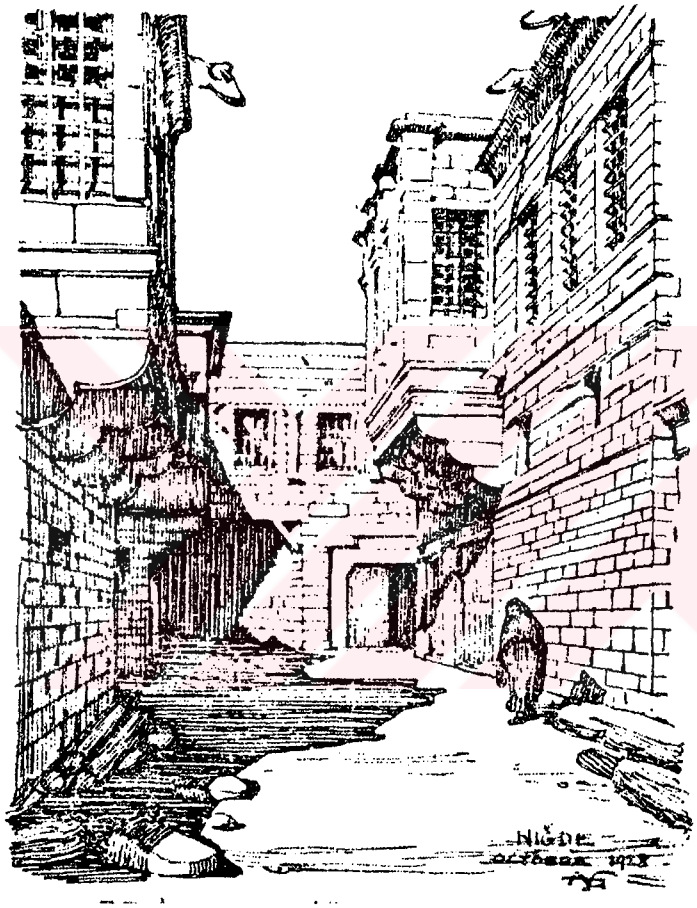

Niğde'den bir sokak tasviri (Gabriel 1962)

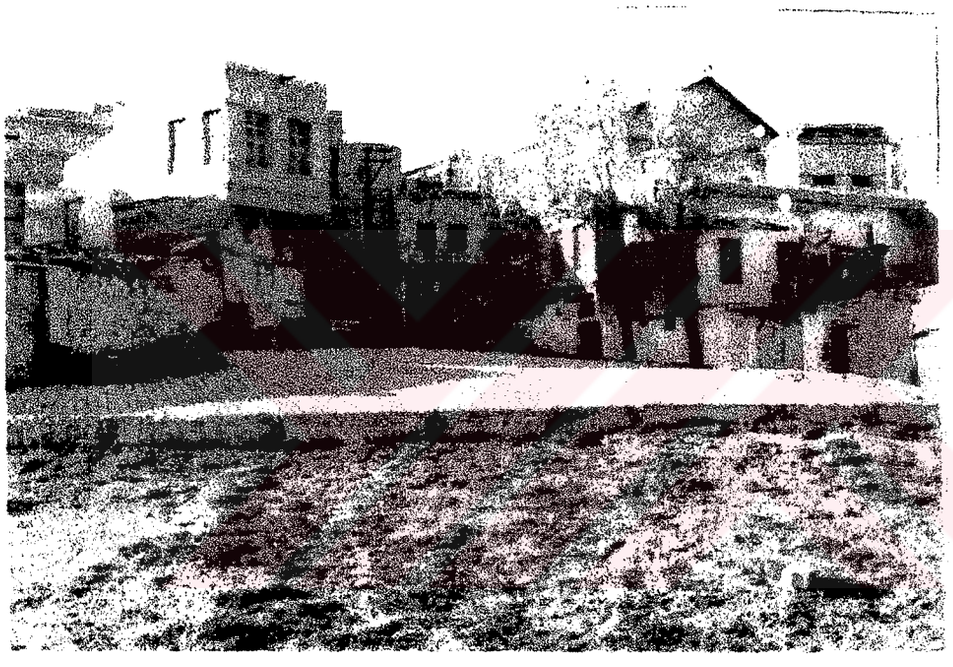

Aşağı Kayabaşı Mahallesinde
Merdivenli Sokağın genişlemesiyle oluşan meydan

Alaaddin Mahallesinde
Hatıroğlu Sokağın genişlemesiyle oluşan meydan

Aşağı Kayabaşı Mahallesinden
bir çıkmaz sokak

a- Bozulan tarihsel doku
(Aşağı Kayabaşı Mahallesi)

b- Yeni yapılarla iç içe bir geleneksel ev
(Aşağı Kayabaşı Mahallesi)

Aşağı Kayabaşı Mahallesinden
bir sokak görünümü

Alaaddin Mahallesinden
bir sokak görünümü

Aşağı Kayabaşı Mahallesinden
bir sokak görünümü

Aşağı Kayabaşı Mahallesinden
bir sokak görünümü

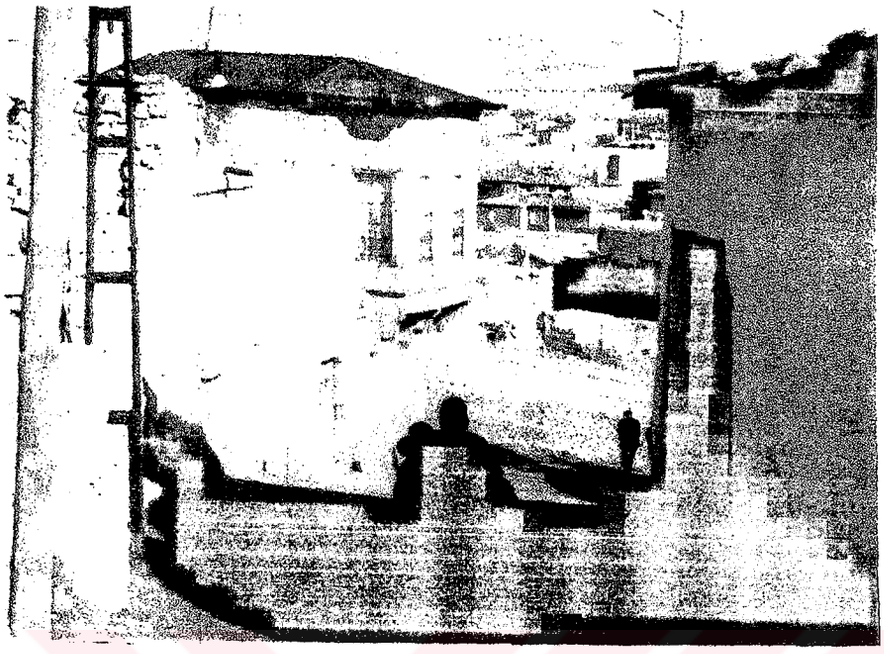

Aşağı Kayabaşı Mahallesinden
bir sokak görünümü

Aşağı Kayabaşı Mahallesinden
bir sokak görünümü

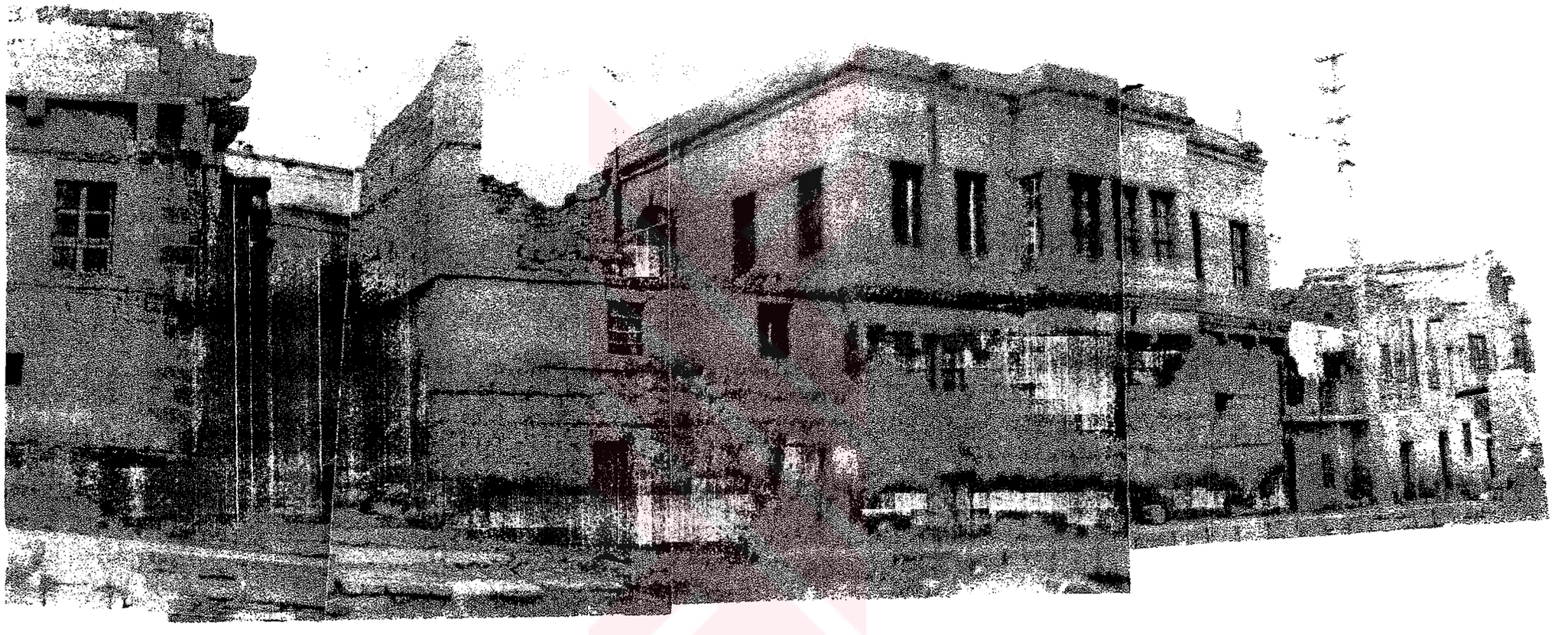

Aşağı Kayabaşı Mahallesinden
bir sokak görünümü

LEV.19

Sungur Mahallesinden
bir sokak görünümü

Aşağı Kayabaşı Mahallesinde
bir sokak çeşmesi

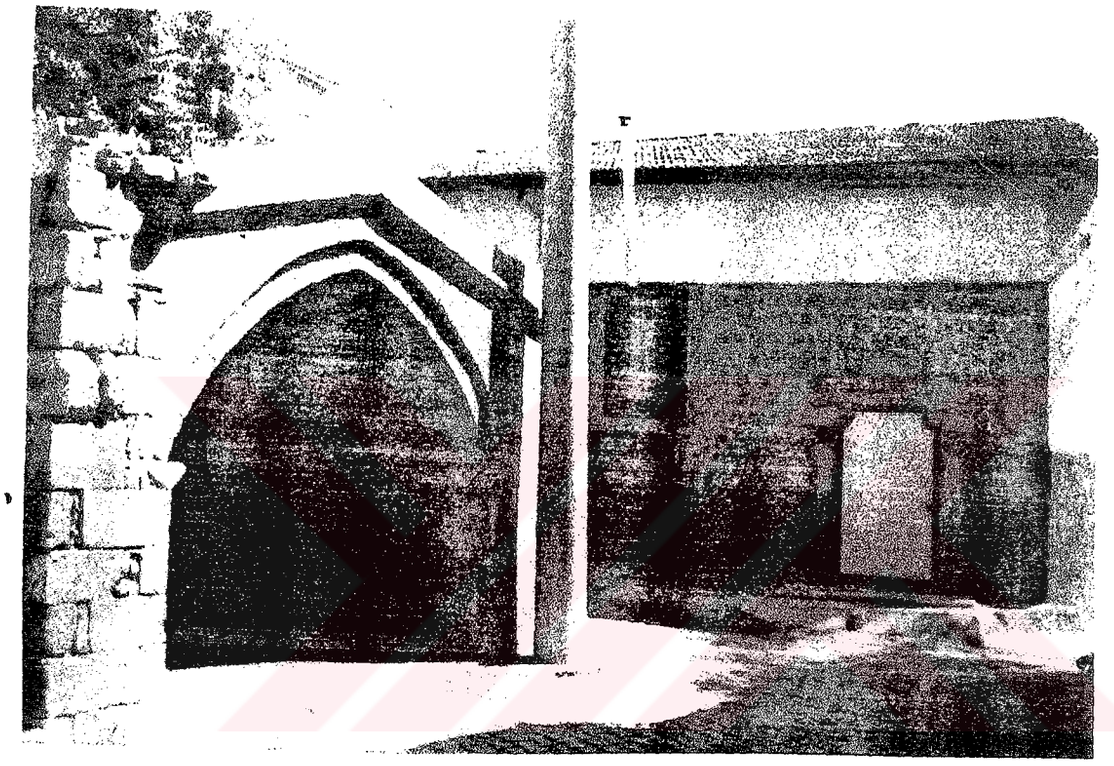

Sungur Mahallesinde
bir sokak çeşmesi

Yenice Mahallesinde
bir sokak çeşmesi

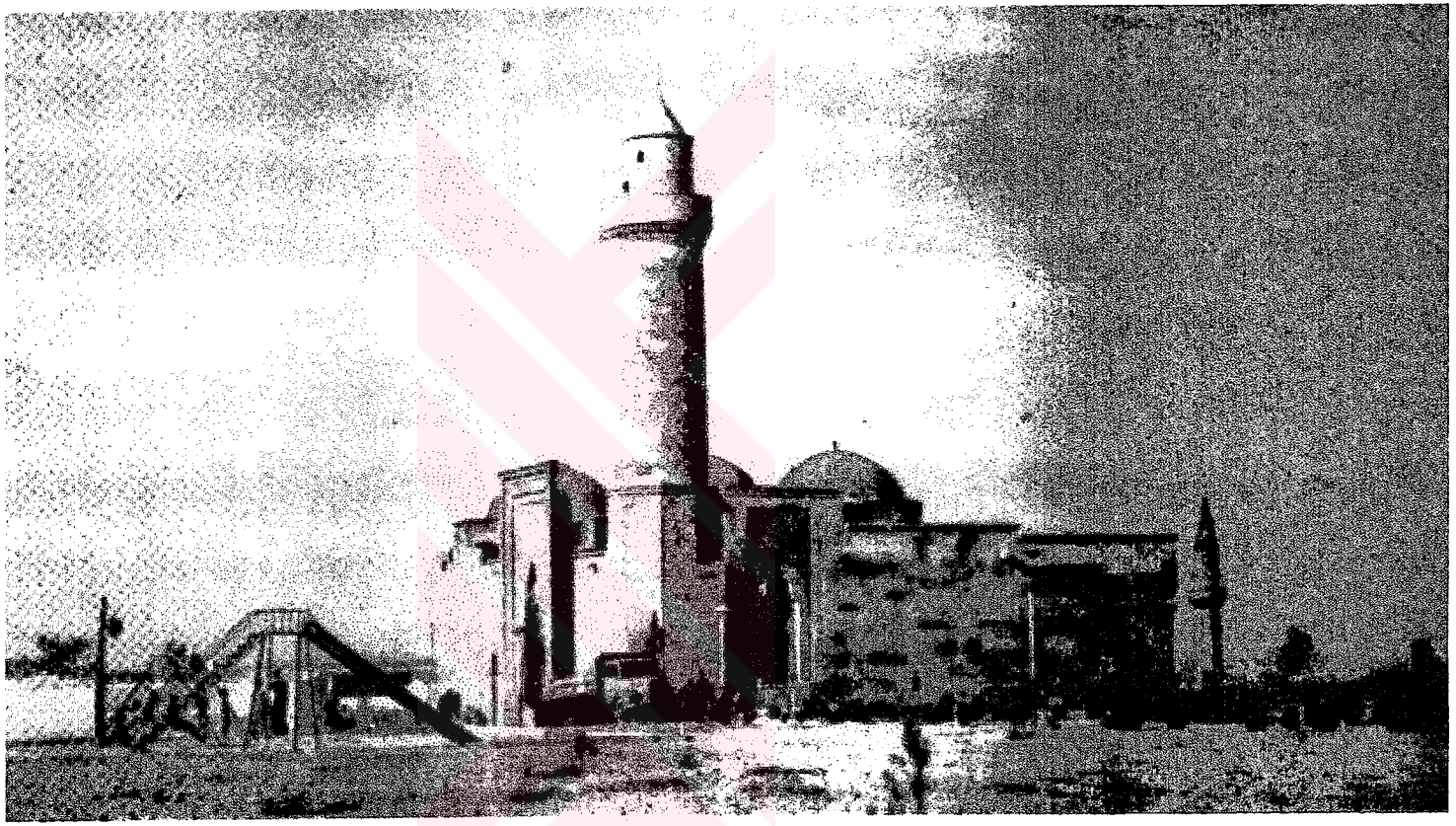

Alaaddin Camii (Gabriel 1962)

LEV.33

Sungur Bey Camii (Gabriel 1962)

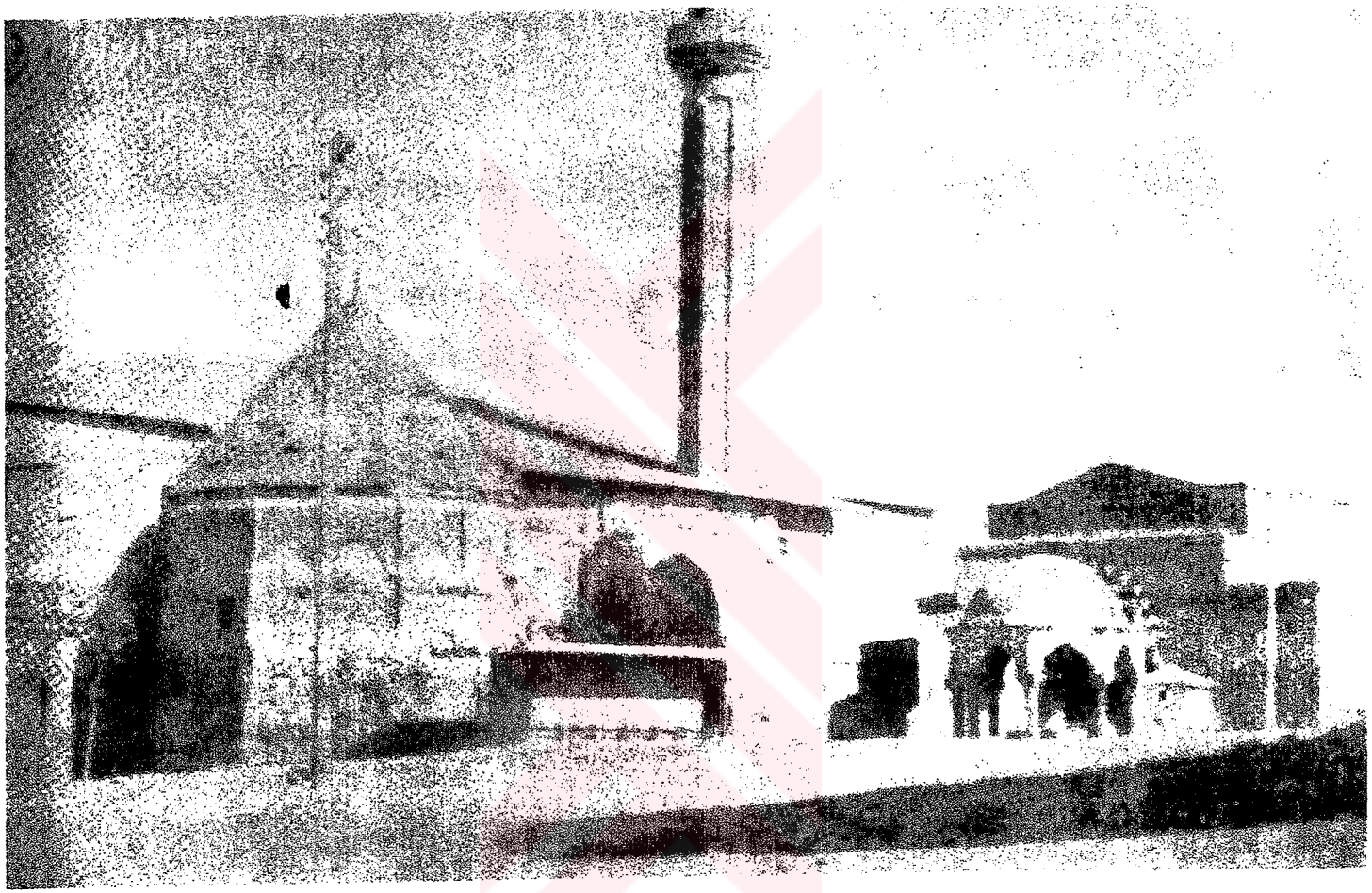

Sungur Bey Camii ve bedesten (Gabriel 1962)

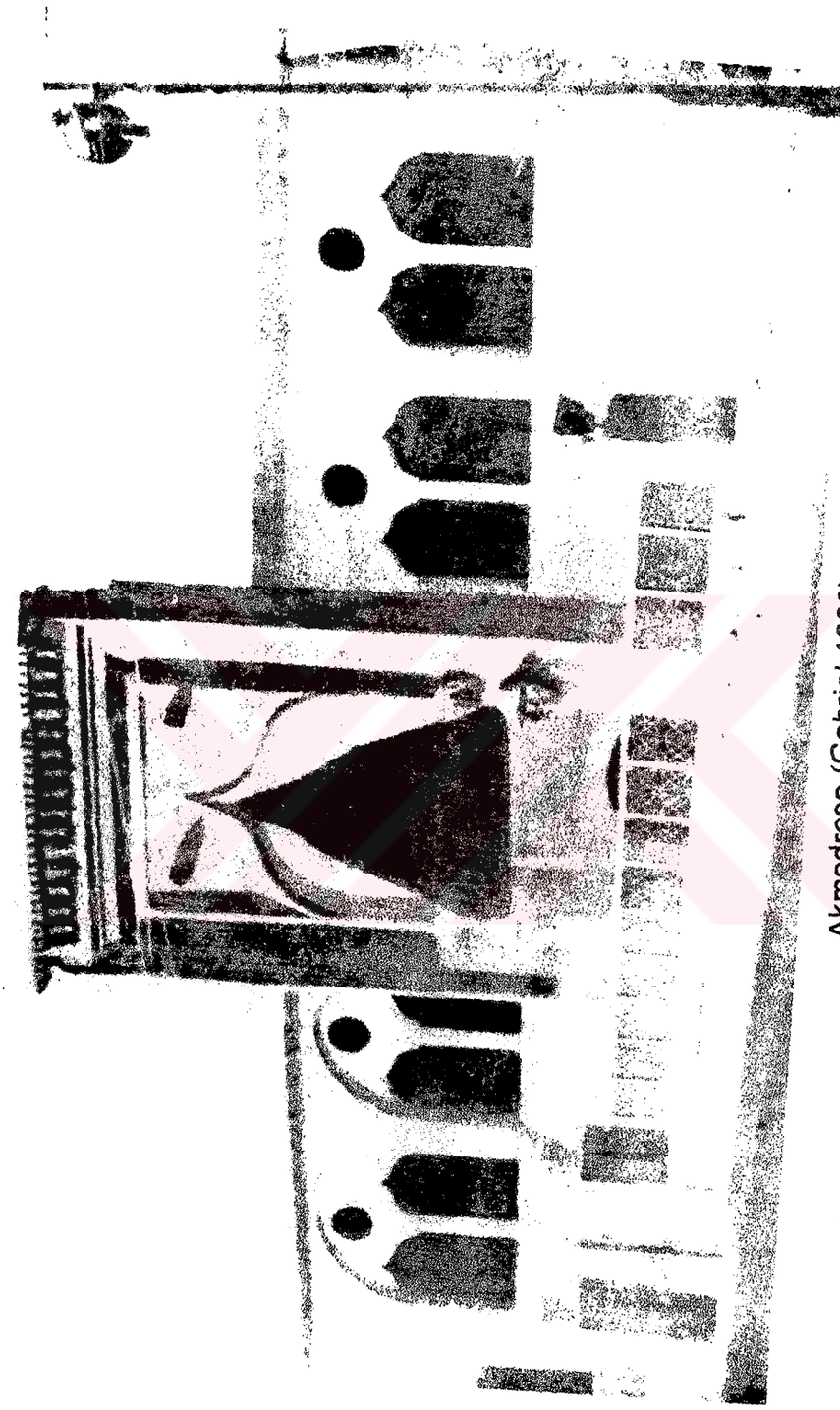

Akmedrese (Gabriel 1962)

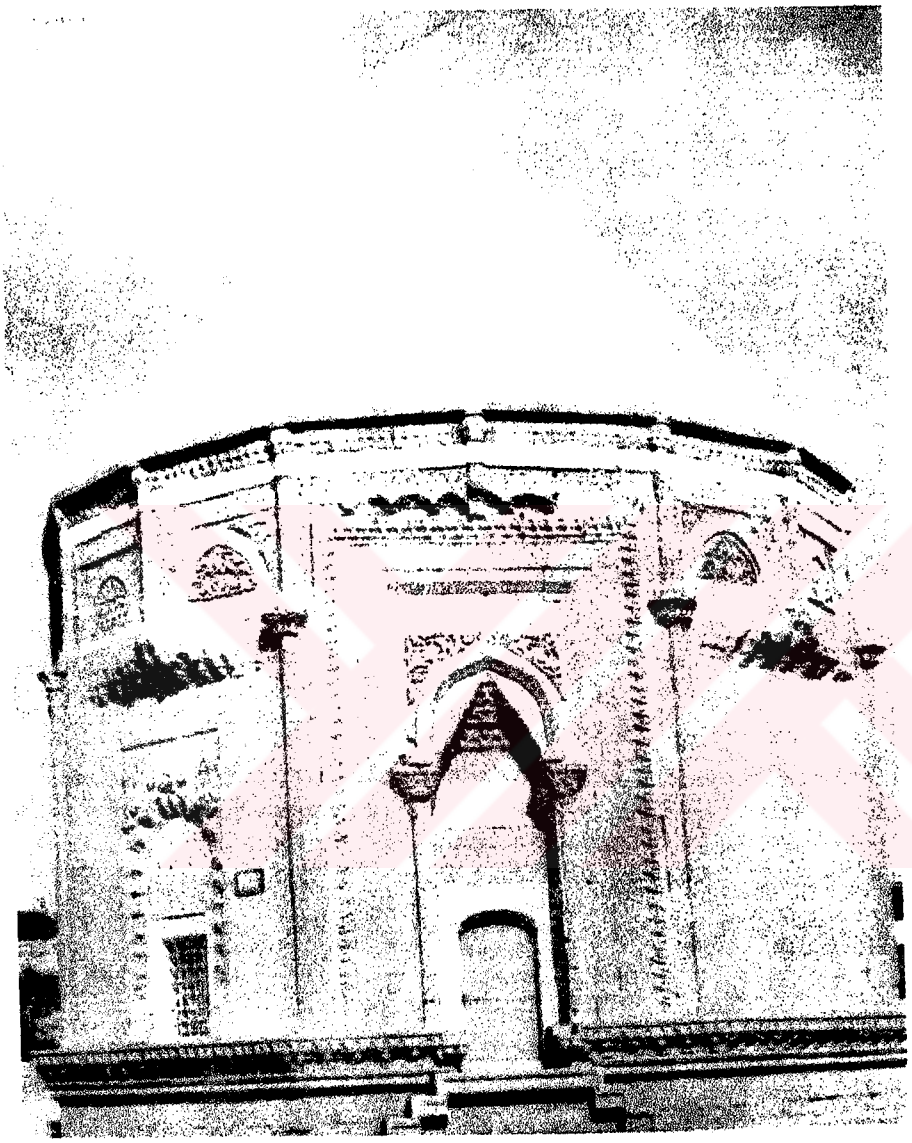

Hüdavent Hatun Türbesi (Gabriel 1962)

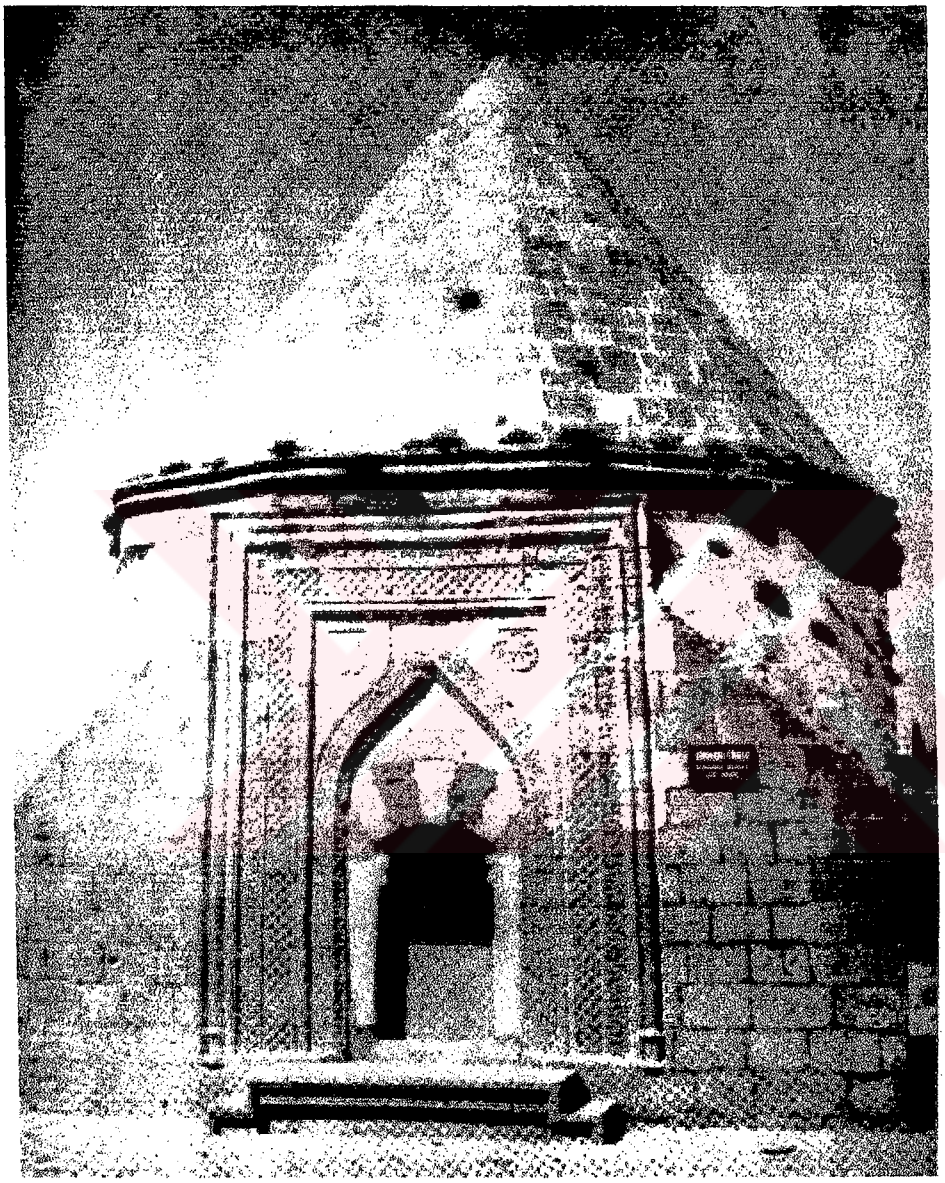

Gündoğdu Türbesi (Gabriel 1962)

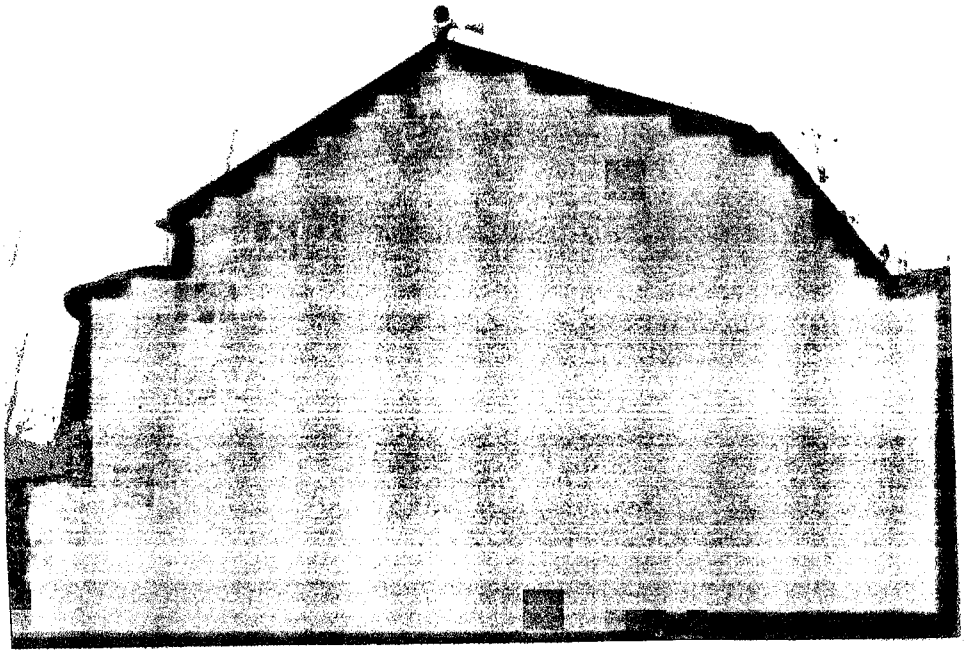

a-Aşağı Kayabaşı Camii
Sonradan camiye çevrilen bir kilisedir

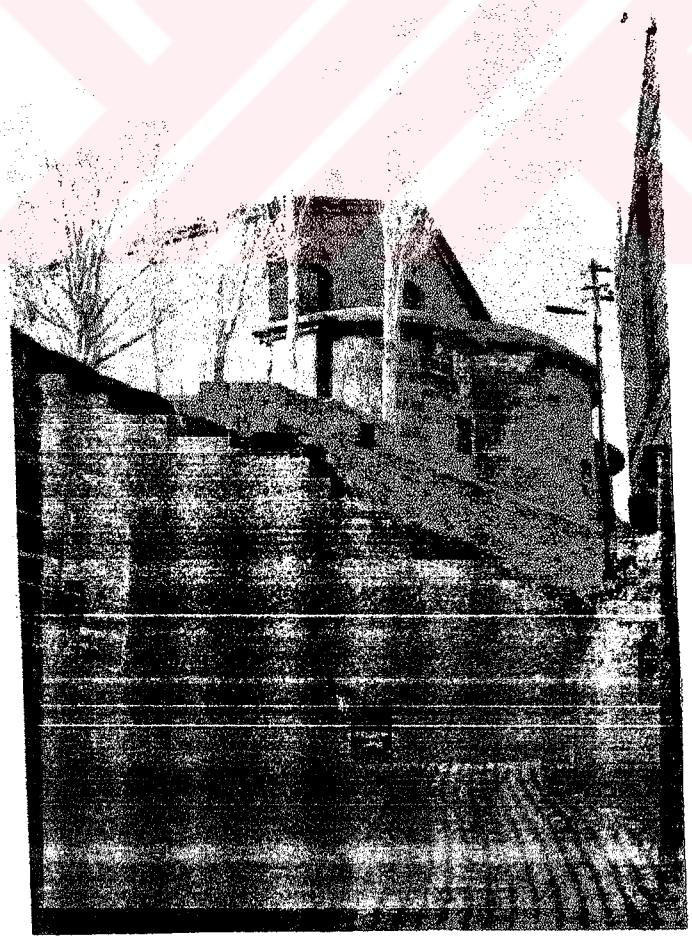

b-Aşağı Kayabaşı Camii
Merdivenli Sokaktan görünümü

Sungur Mahallesinde
bir Ermeni kilisesi

NİĞDE EVLERİ

a) Avlulu Tipler

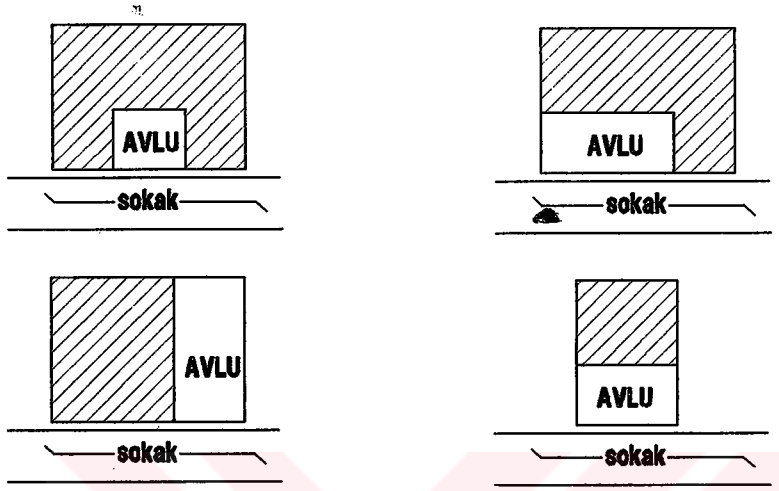

b) Bahceli Tipler

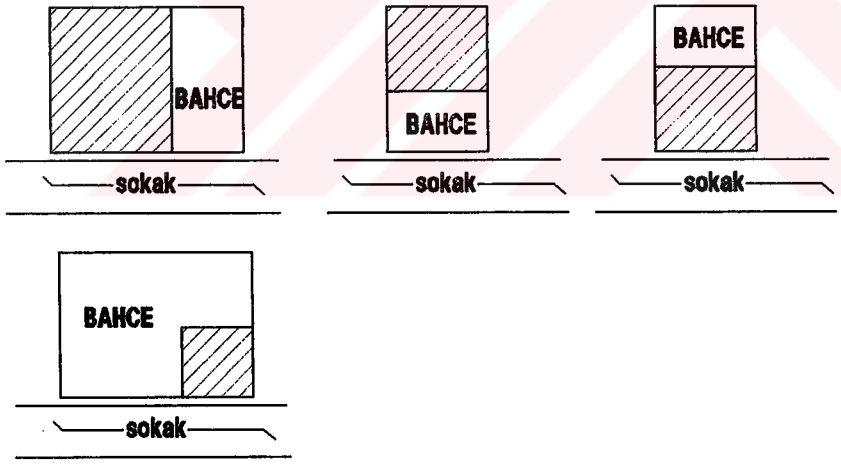

c) Avlusuz,Bahcesiz Tipler

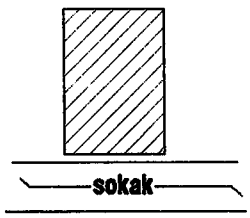

Konutun Parsel Icl Yerlesimi

YERLESIM TIPLERI SEMASI

NİĞDE EVLERİ

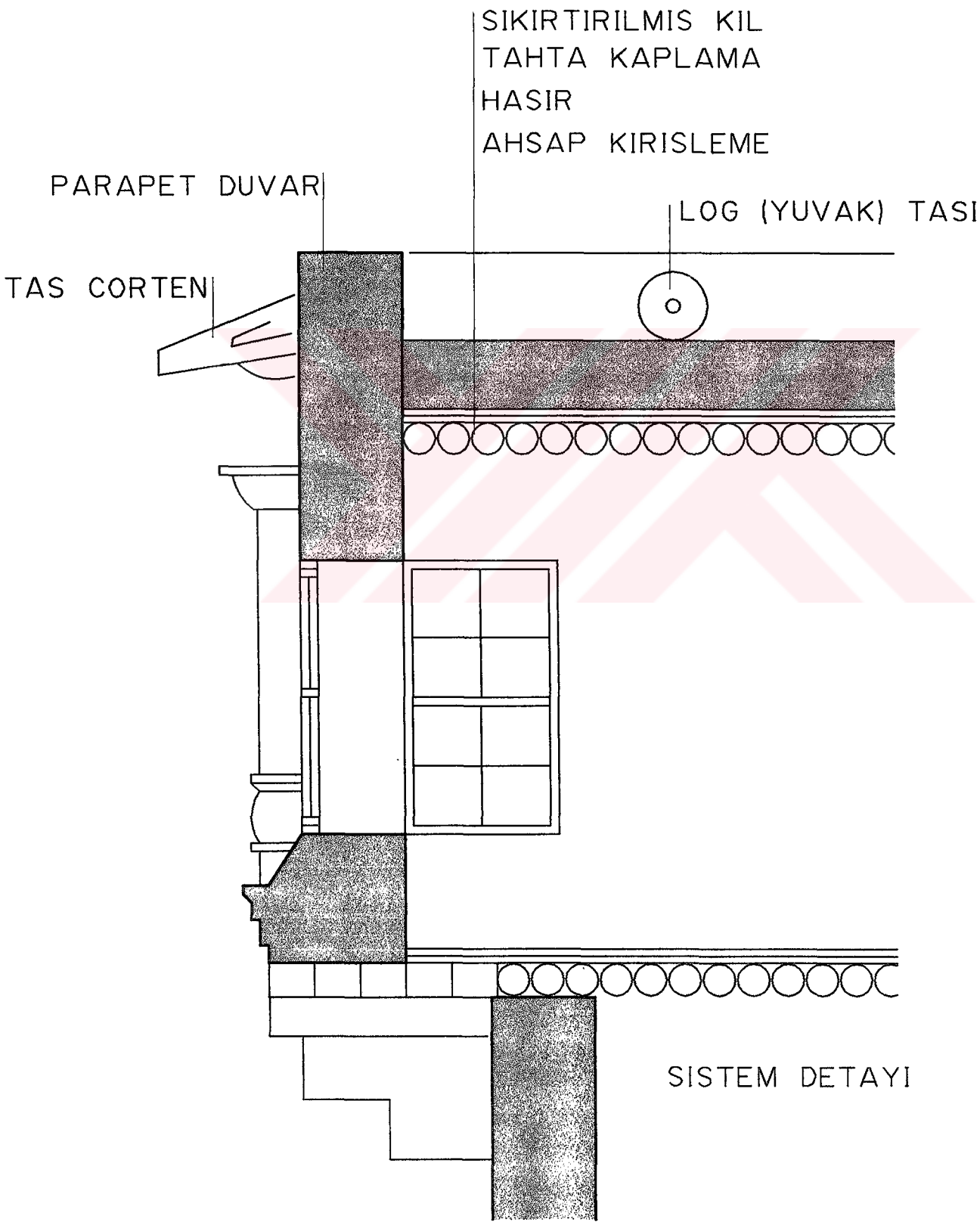

Loğ (yuvak) taşı

NİĞDE EVLERİ

PLAN DUZENI	SOFANIN BICIMLENISINE GORE NIGDE EVLERINDE GORULEN PLAN TIPLERI			
	DIS SOFALI	IC SOFALI	ORTA SOFALI	SOFASIZ
BIR EYVANLI			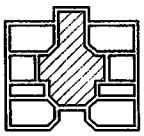	
SOFA ORTADA		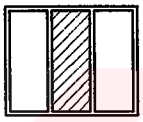		
ORTA SOFALI SOFA SONUNDA CIKMALI		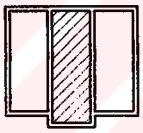		
SOFA KOSEDE	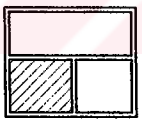			
SOFA SONUNDA TEK ODALI	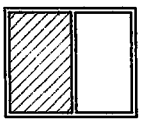			
HOLLU TIP				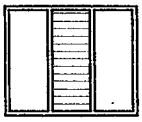
AVLUDAN ve TASLIKTAN GIRILEN TIP				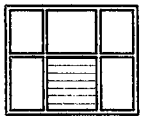

NİĞDE EVLERİ

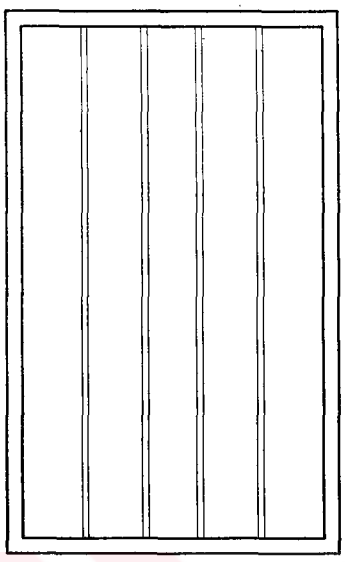

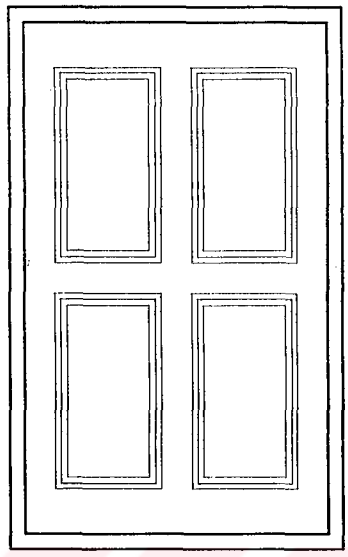

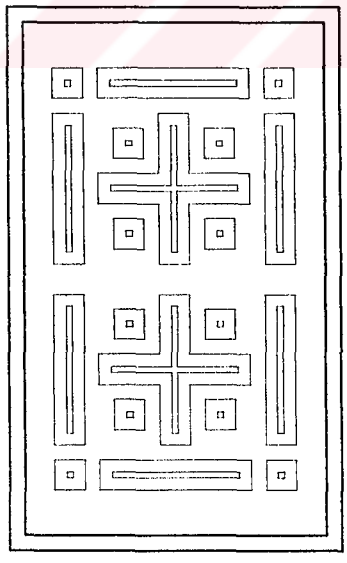

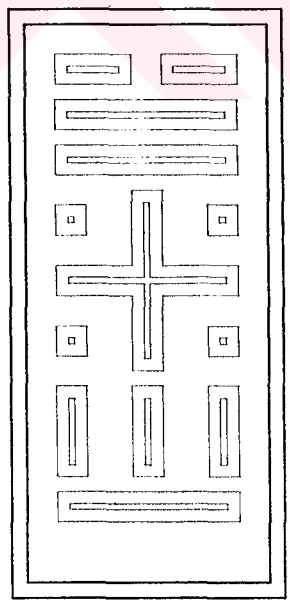

NIS DOLAPLAR ORNEKLERI(sematik cizim)

NİĞDE EVLERİ

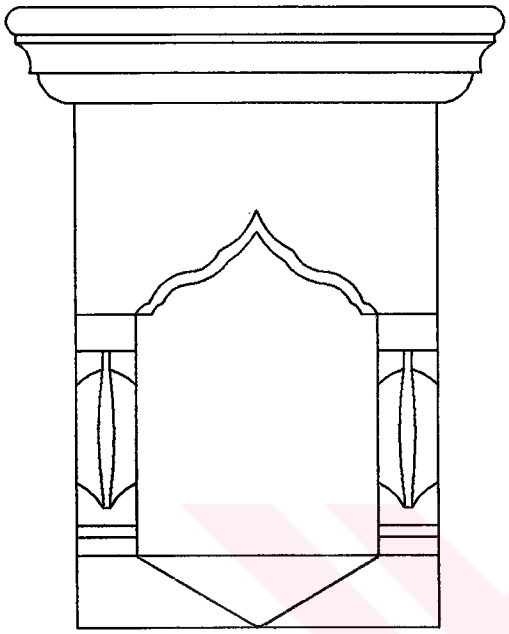

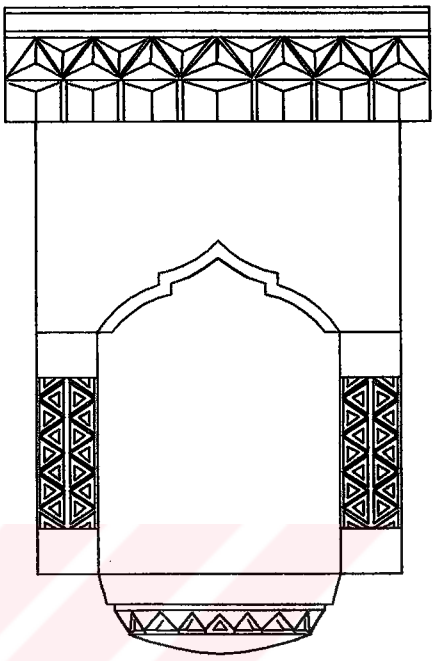

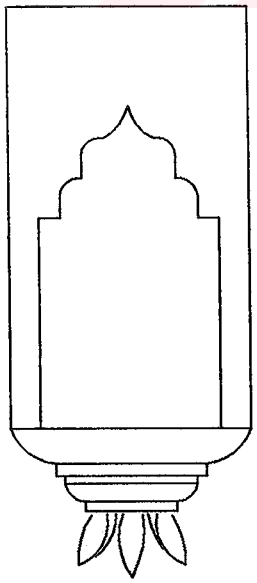

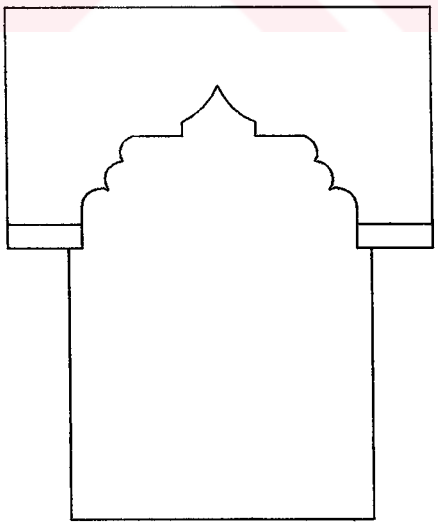

NIS ORNEKLERI (sematik cizim)

NİĞDE EVLERİ

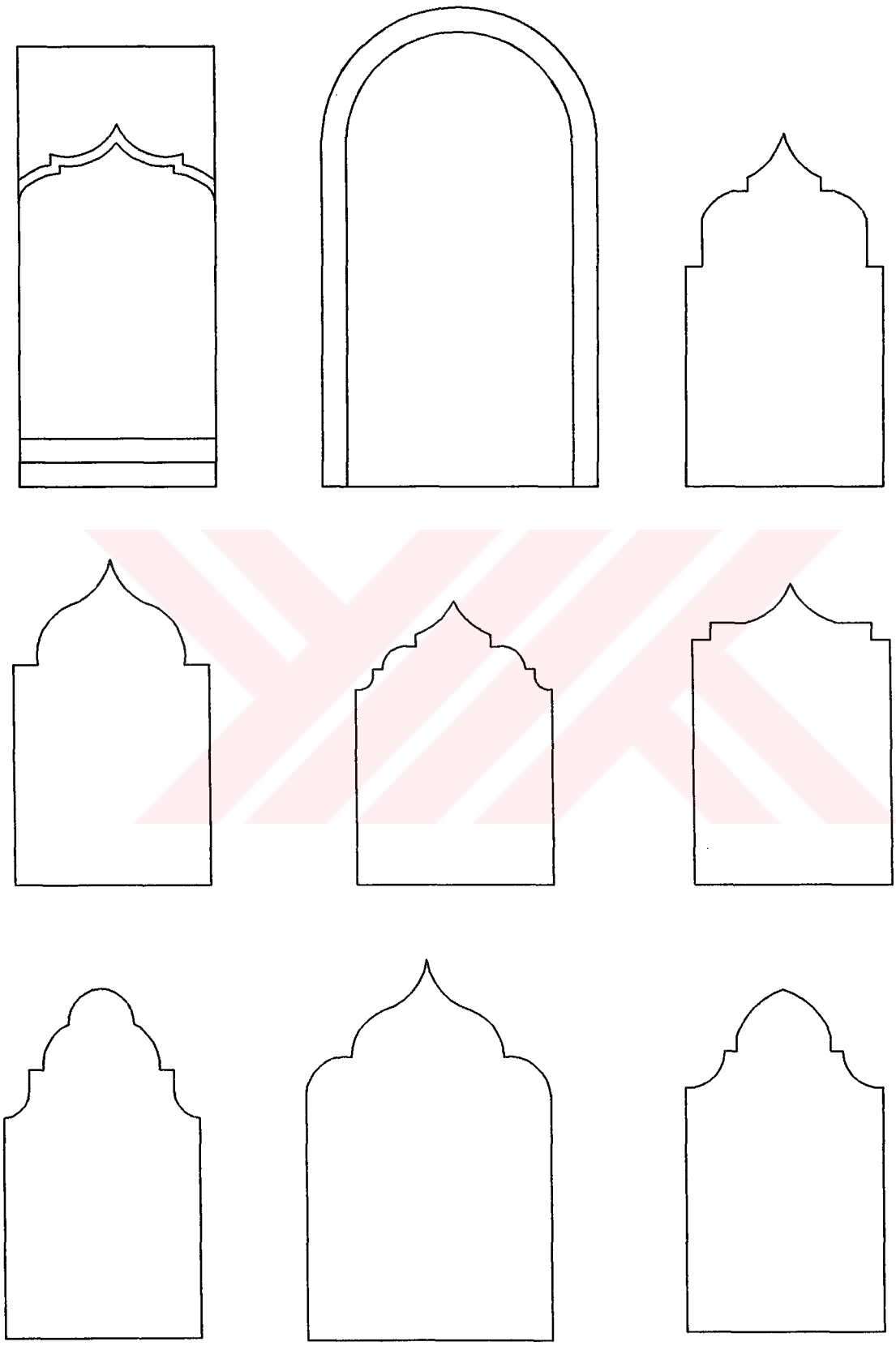

NIS ORNEKLERI (sematik cizim)

NİĞDE EVLERİ

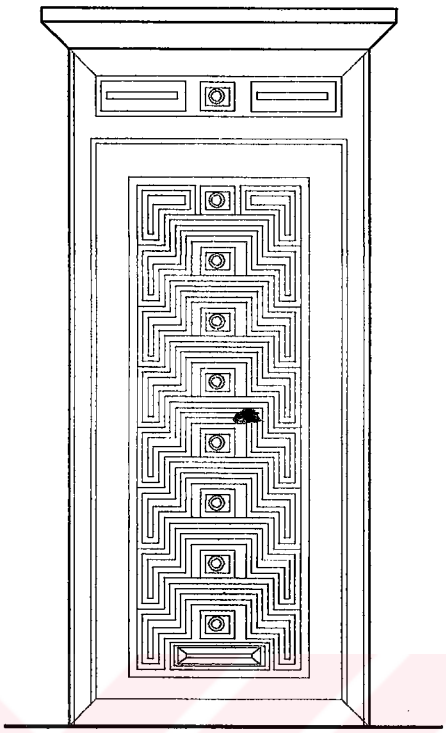

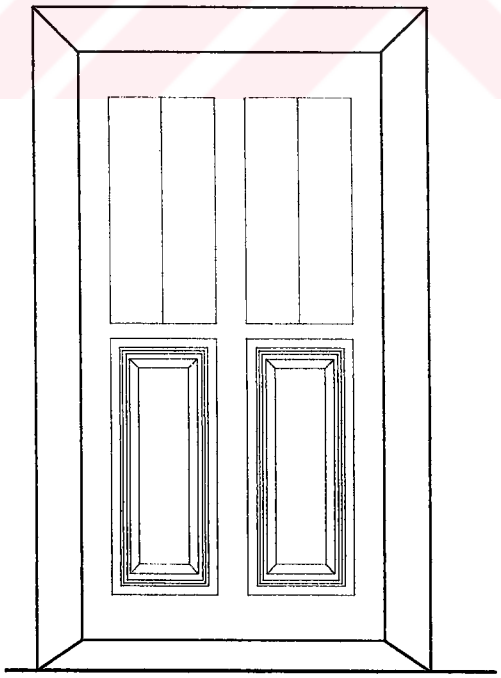

İÇ KAPI ÖRNEKLERİ

0 1.25m

NİĞDE EVLERİ

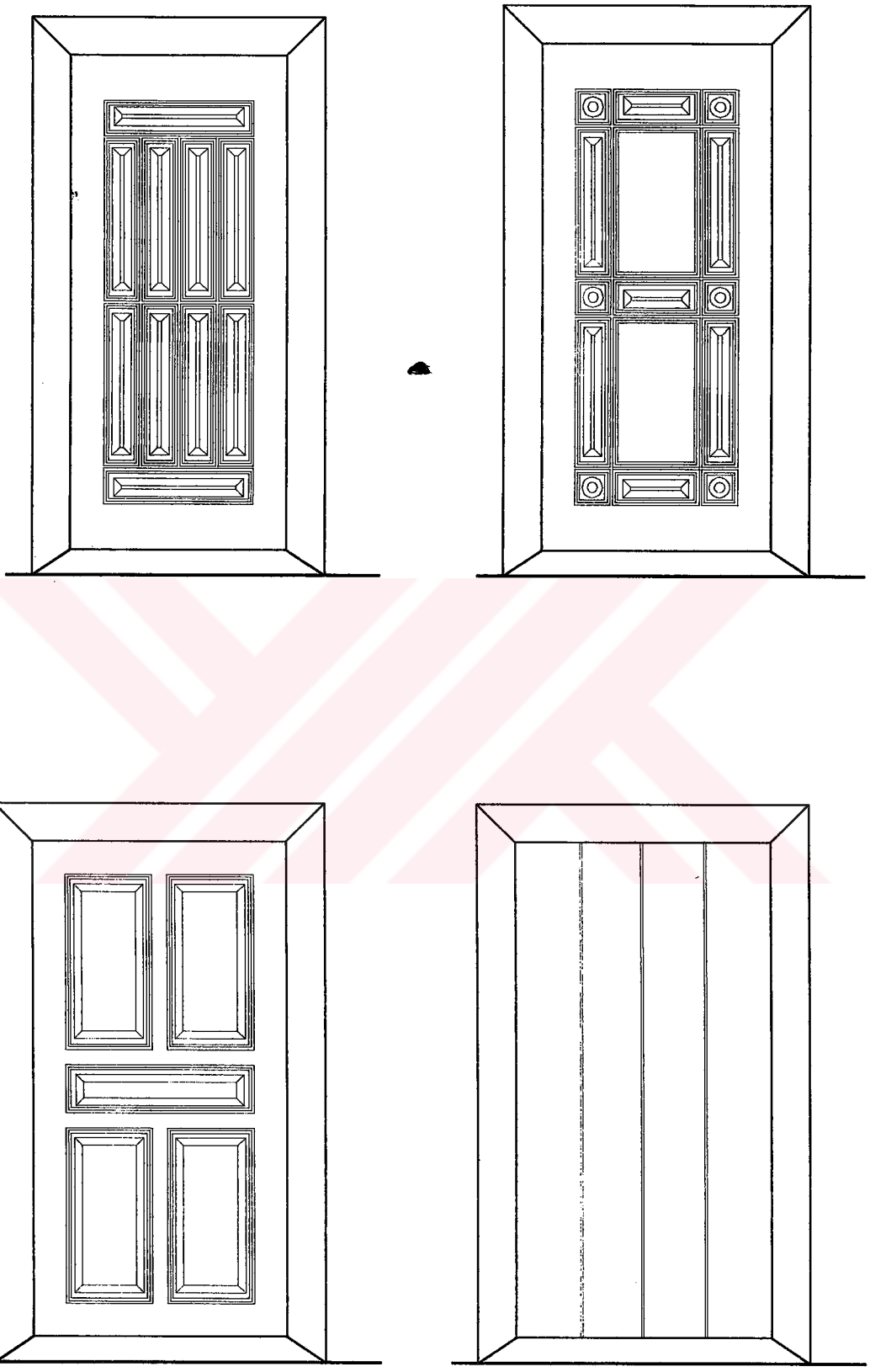

IC KAPI ORNEKLERI

0 1.25m

NİĞDE EVLERİ

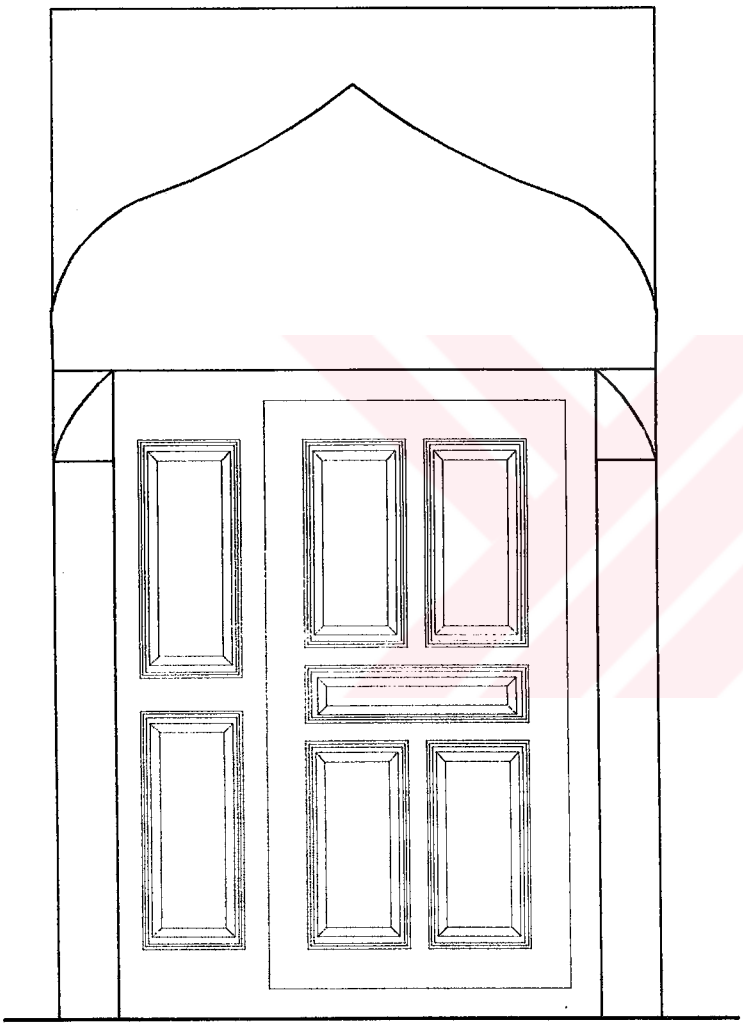

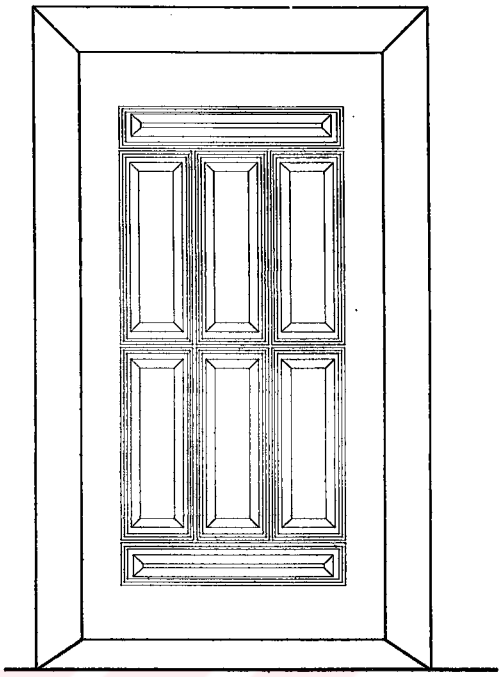

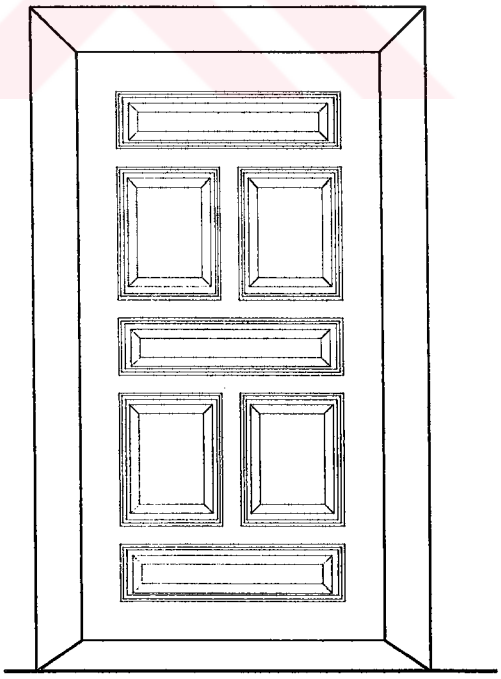

IC KAPI ORNEKLERI

0 1.25m

NİĞDE EVLERİ

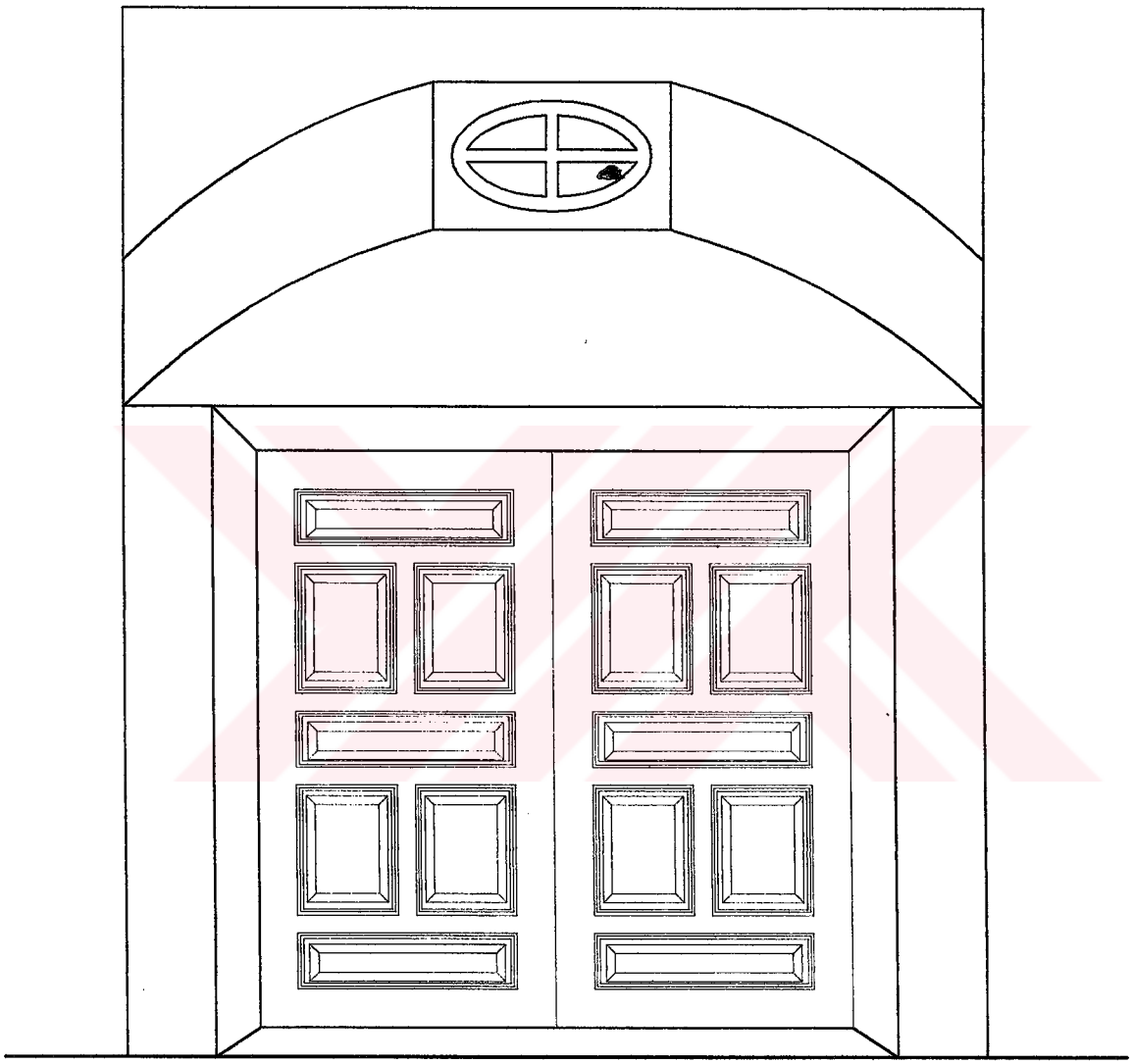

IC KAPI ORNEKLERI

0 1.25m

NİĞDE EVLERİ

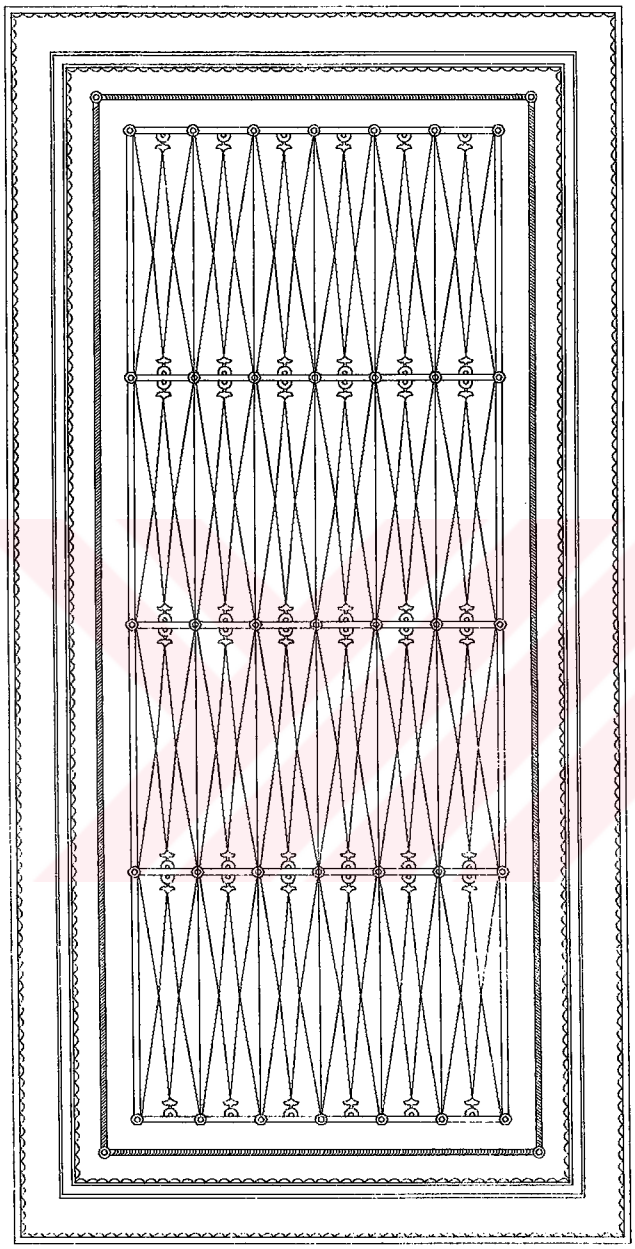

AHSAP TAVAN ORNEKLERI(sematik cizim)

NİĞDE EVLERİ

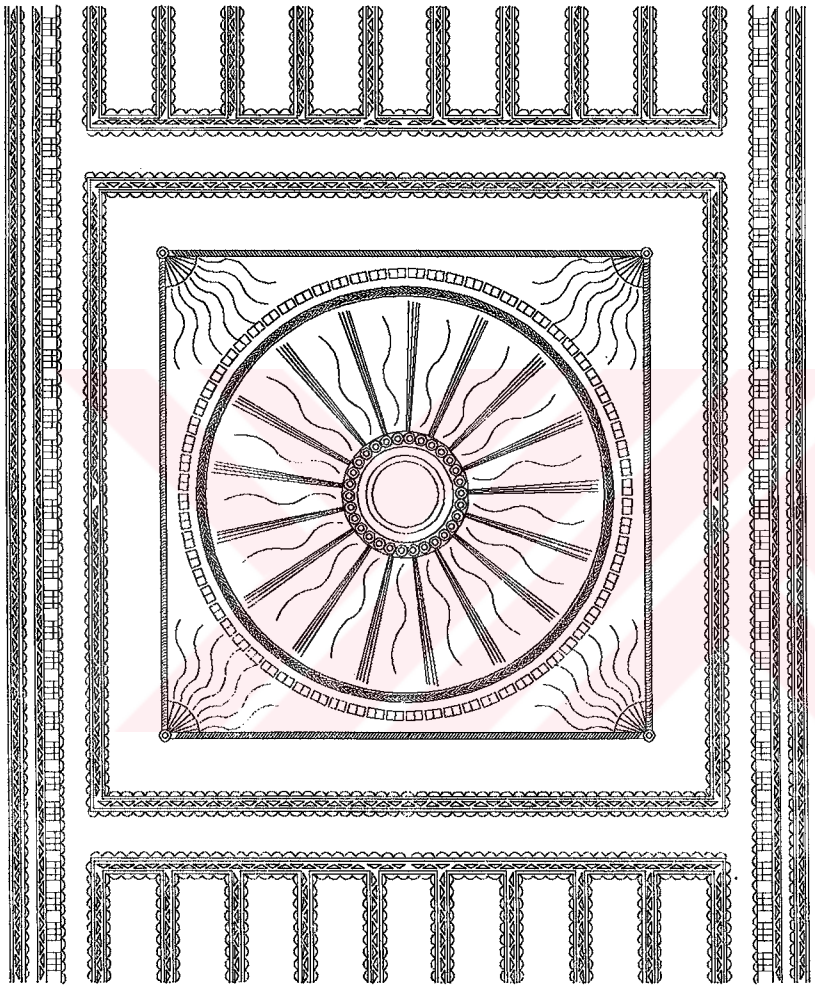

AHSAP TAVAN ORNEKLERI(sematik cizim)

NIGDE EVLERINDE GORULEN CEPHE TIPLERI

		CIKMASIZ CEPHELER	CIKMALI CEPHELER								
			ACIK CIKMALI CEPHELER		KAPALI CIKMALI CEPHELER						
			BALKON CIKMALAR	TERAS CIKMALAR	KAT BOYU CIKMALAR	ORTADAN CIKMALAR		EKSENI SAPMIS	YANDAN CIKMA	Üçgen
						ZEMINE OTURAN	ZEMINDEN YUKSELTILMIS			
BIR KATLI										
IKI KATLI	TEKLI	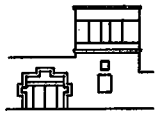	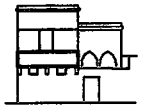				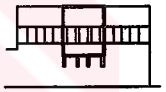	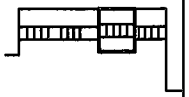	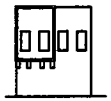	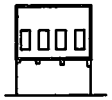
	CIFTLI		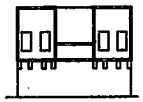						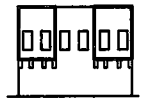	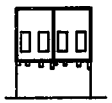
PLAN			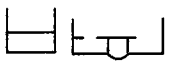					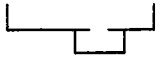	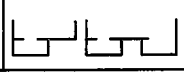	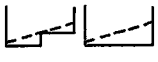

NİĞDE EVLERİ

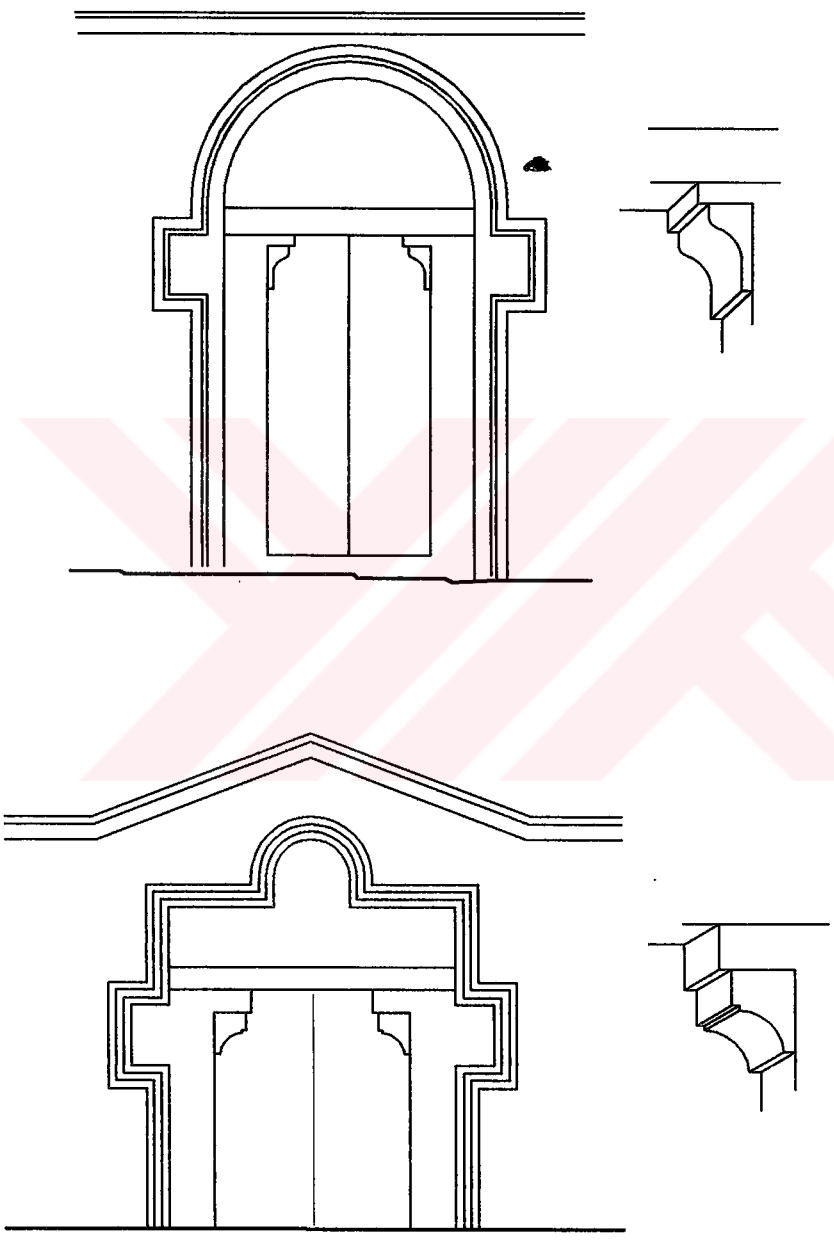

DIS KAPI ORNEKLERI

0 1 2.5m

NİĞDE EVLERİ

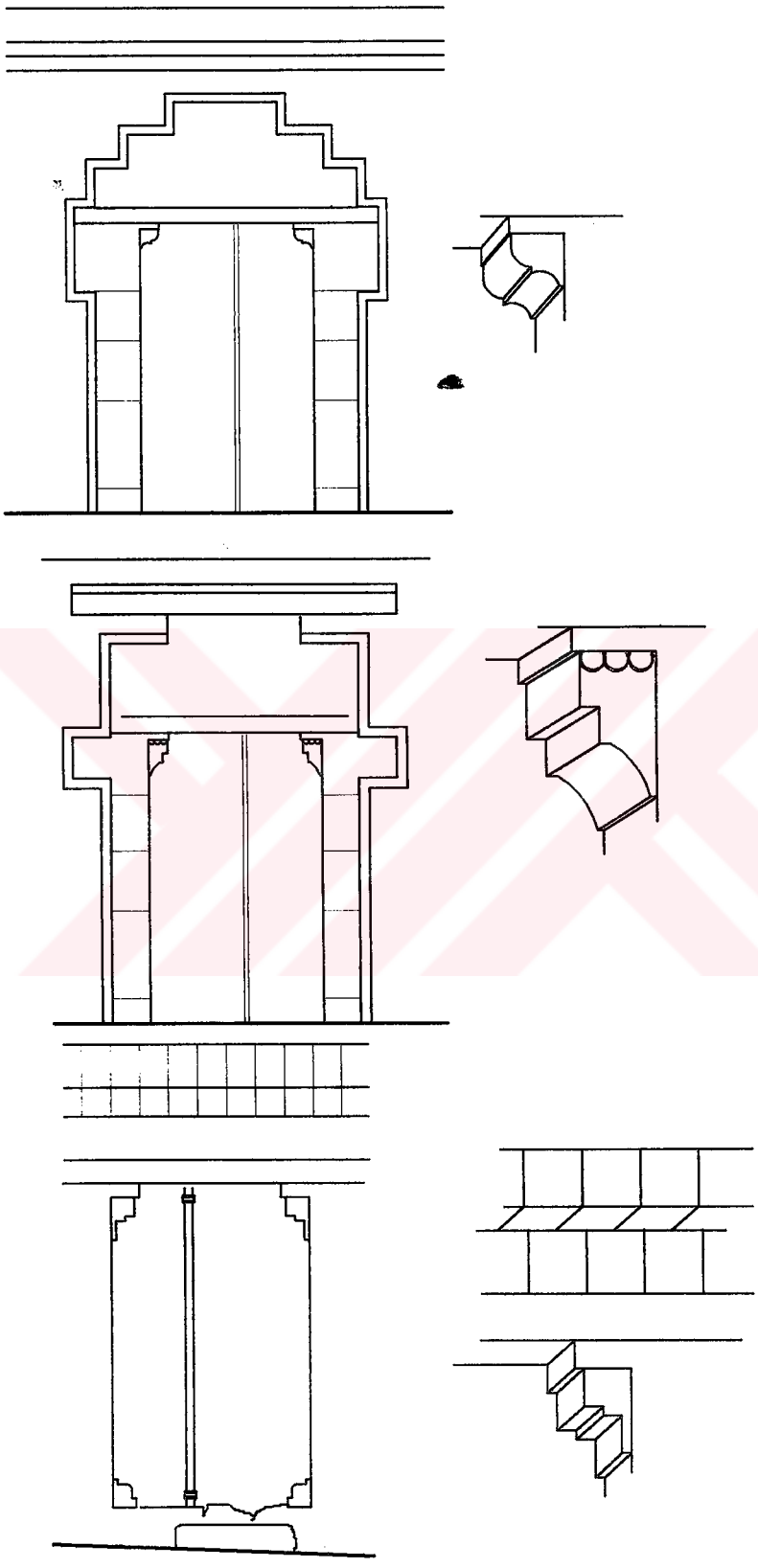

DIS KAPI ORNEKLERI

0 1 2.5m

NİĞDE EVLERİ

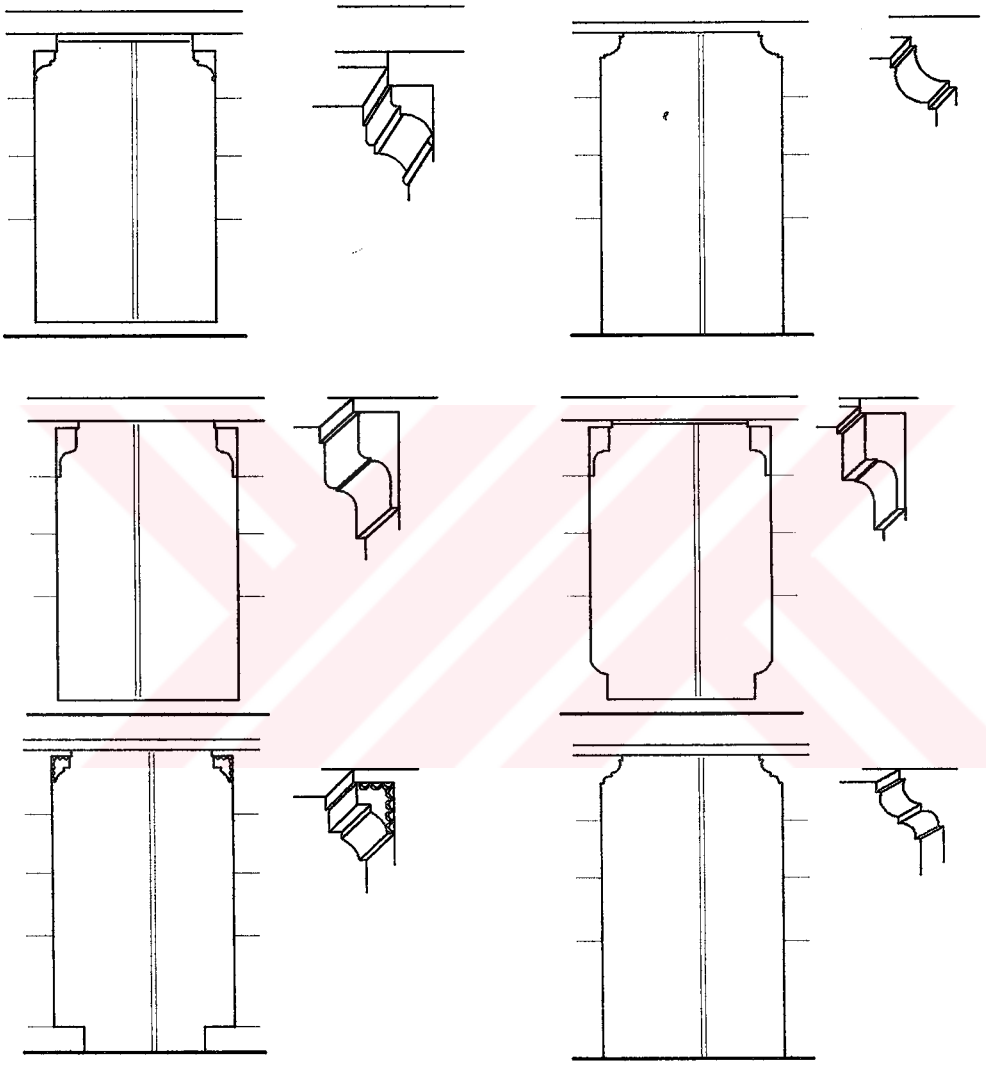

DIS KAPI ORNEKLERI

0 1 2.5m

NİĞDE EVLERİ

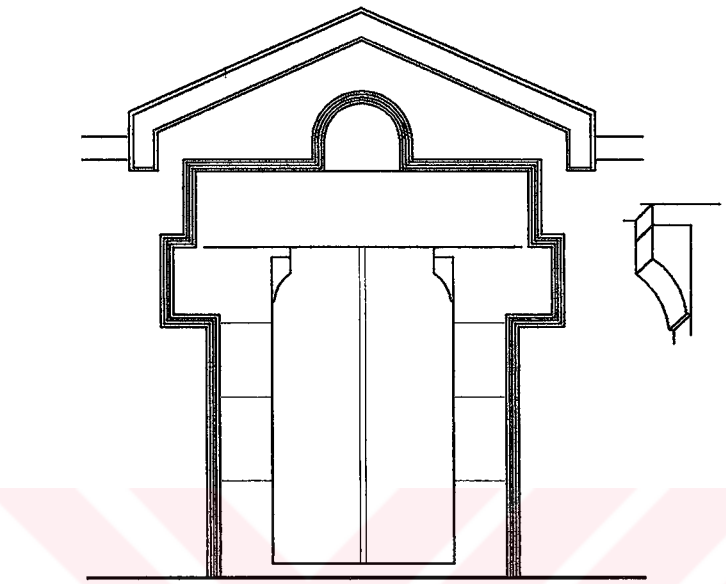

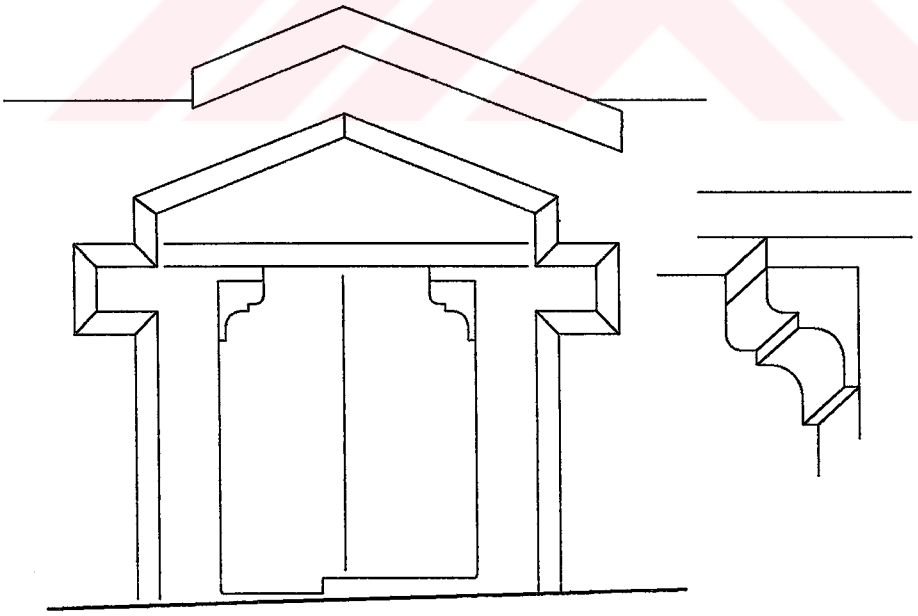

DIS KAPI ORNEKLERI

0 1 2.5m

NİĞDE EVLERİ

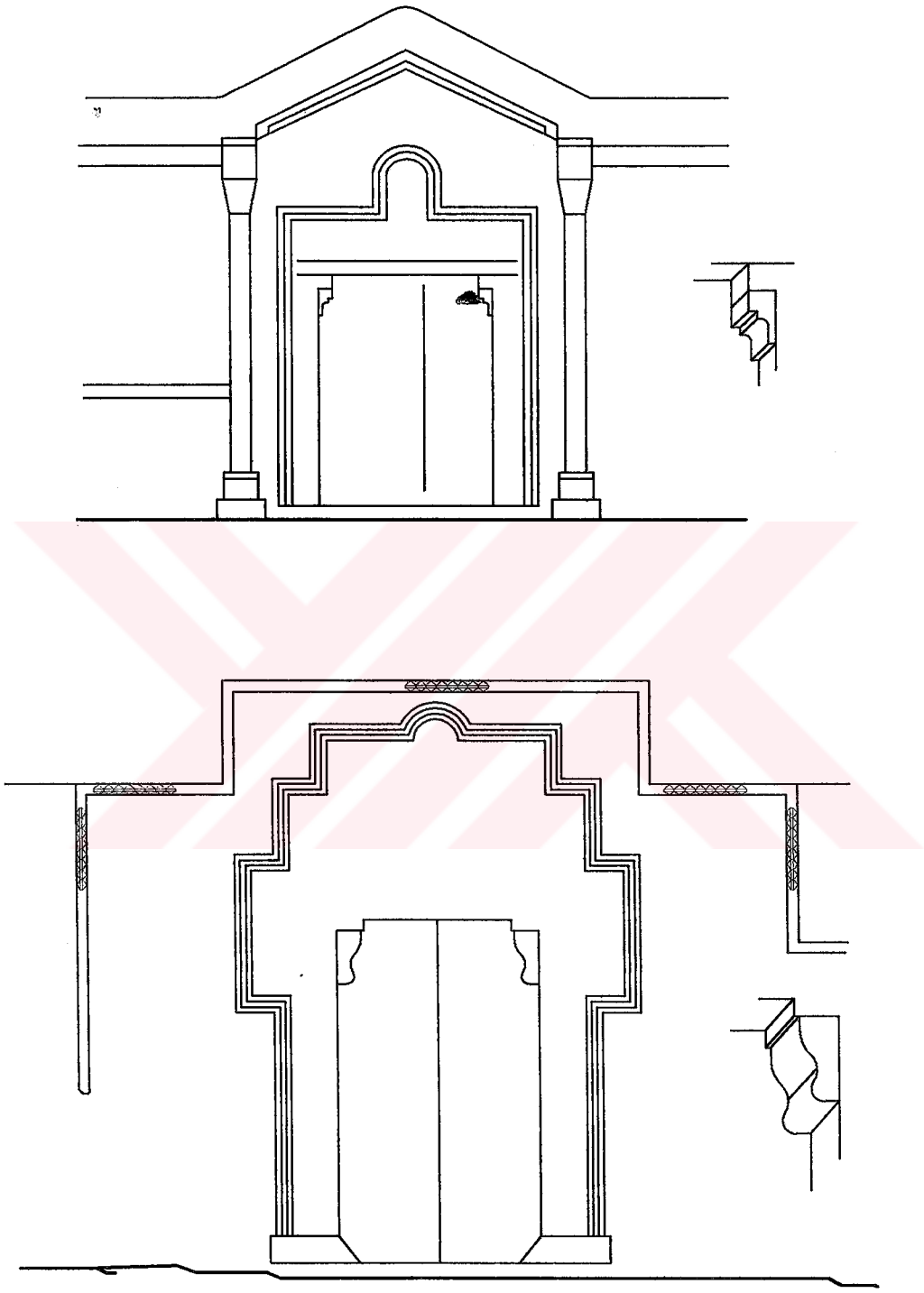

DIS KAPI ORNEKLERI

0 1 2.5m

NİĞDE EVLERİ

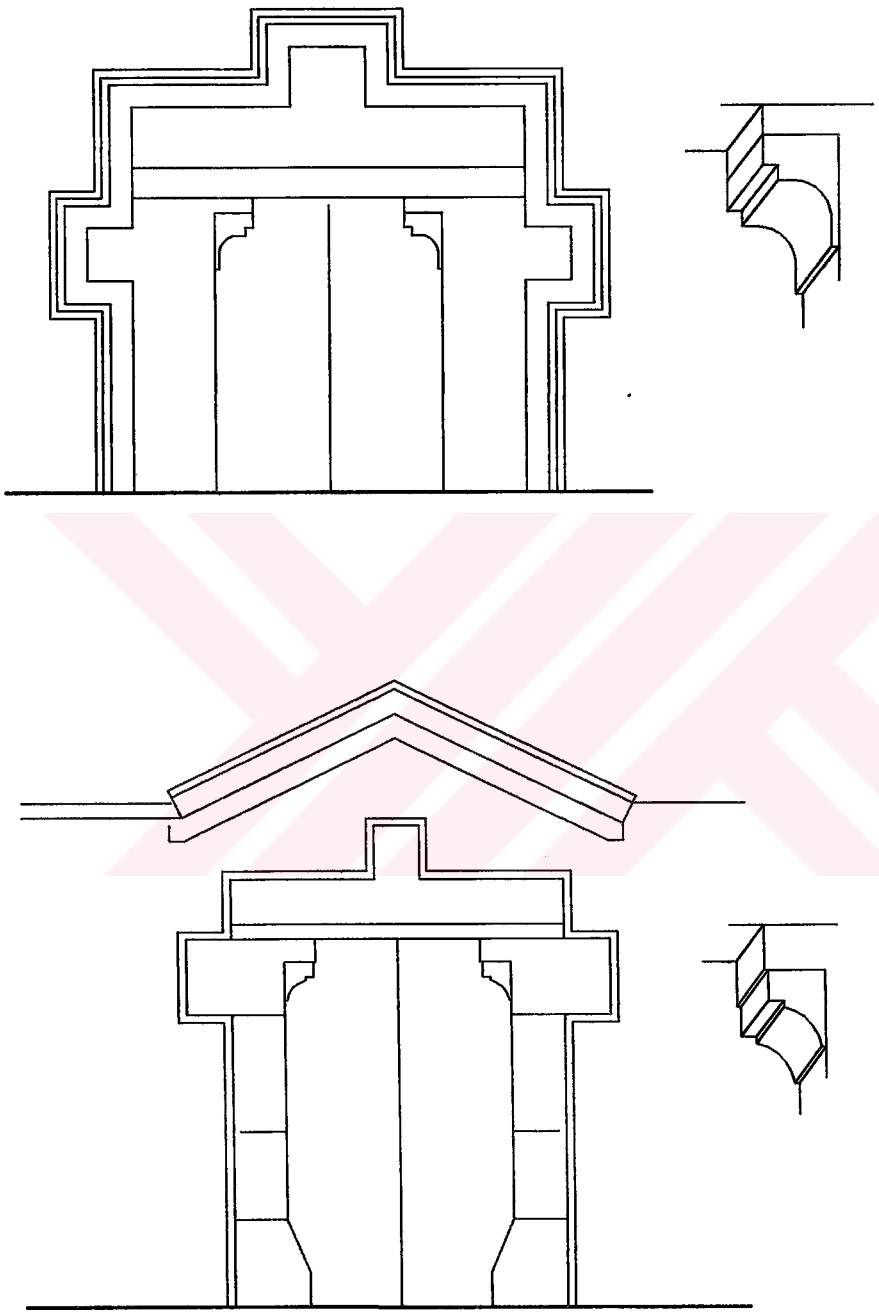

DIS KAPI ORNEKLERI

0 1 2.5m

NİĞDE EVLERİ

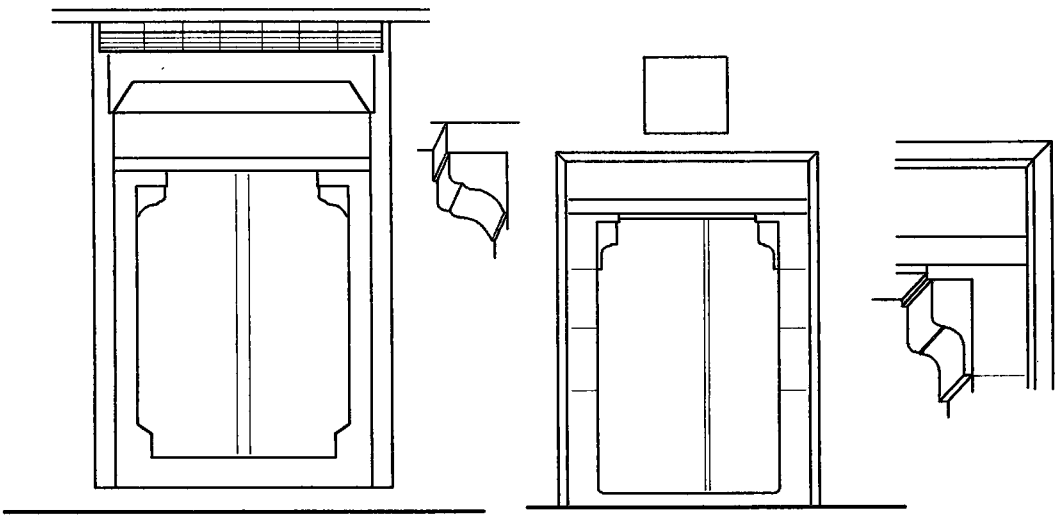

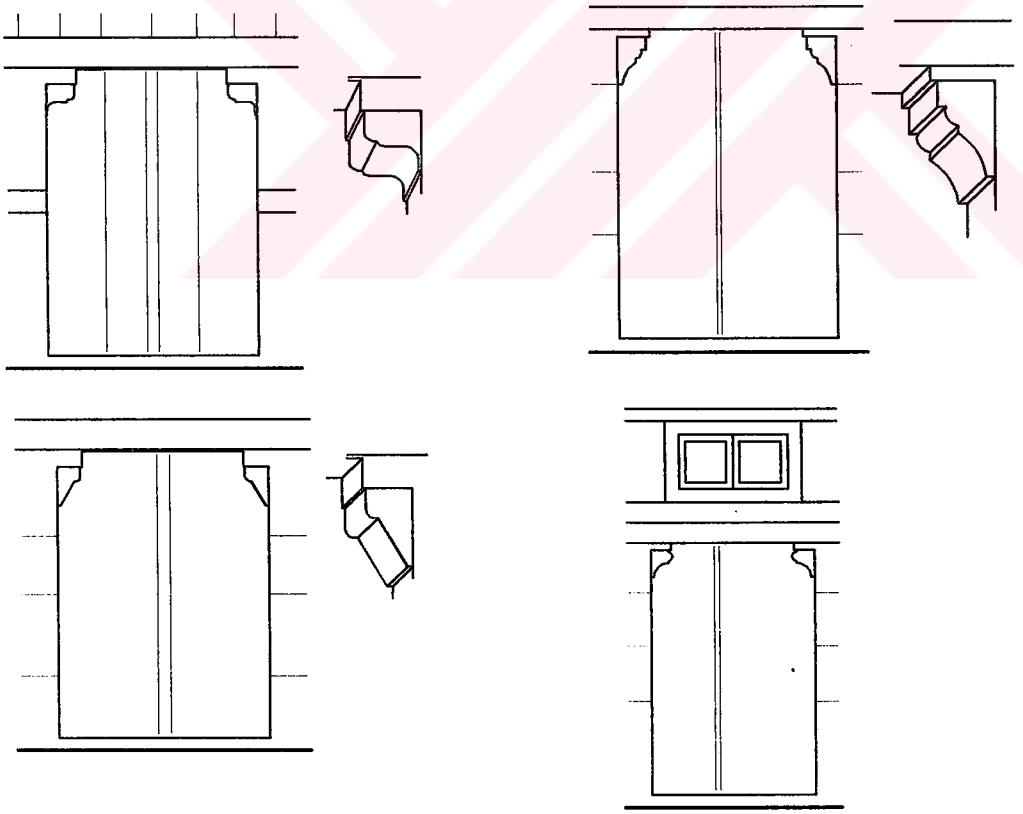

DIS KAPI ORNEKLERI

0 1 2.5m

NİĞDE EVLERİ

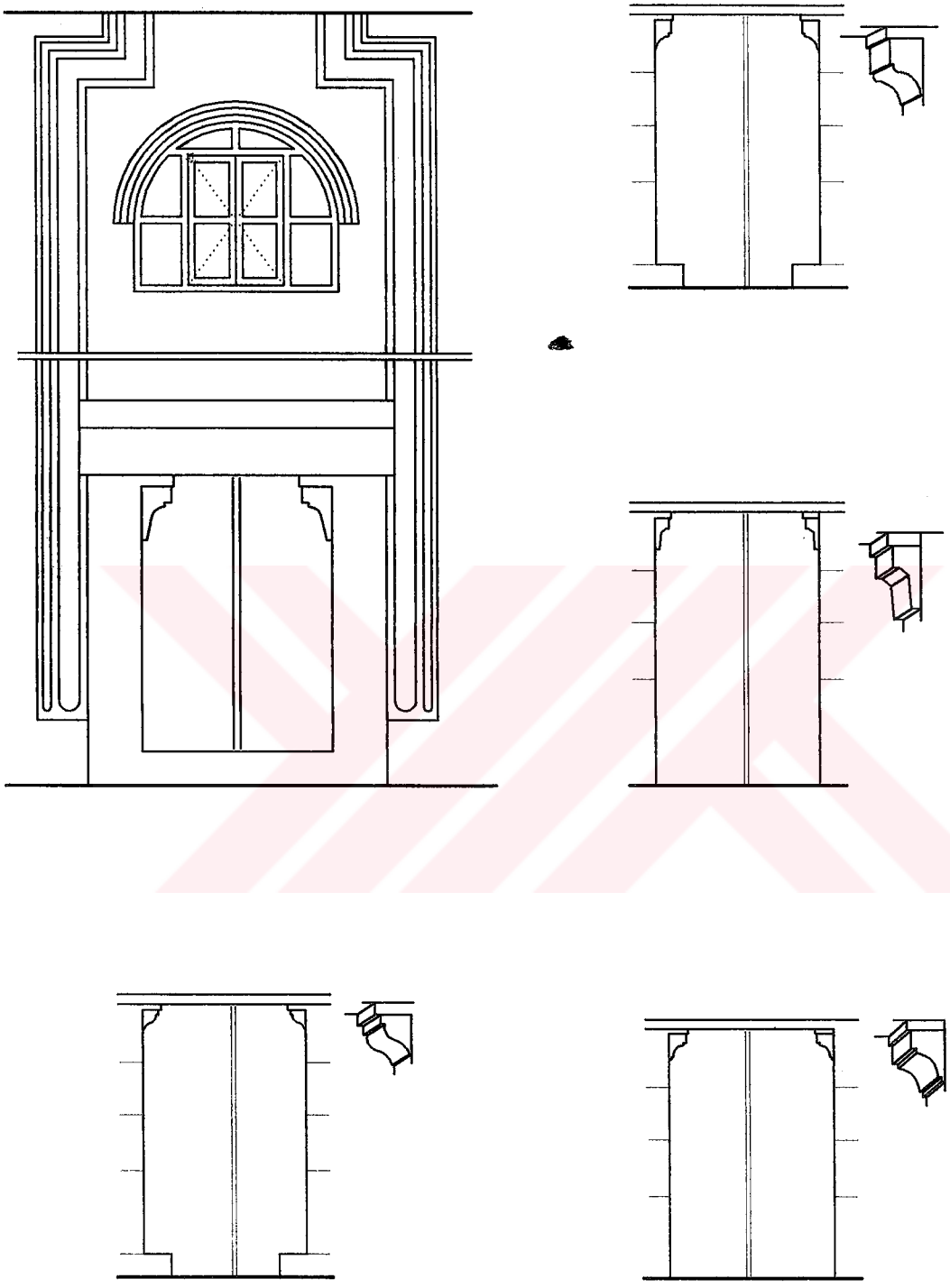

DIS KAPI ORNEKLERI

0 1 2.5m

NİĞDE EVLERİ

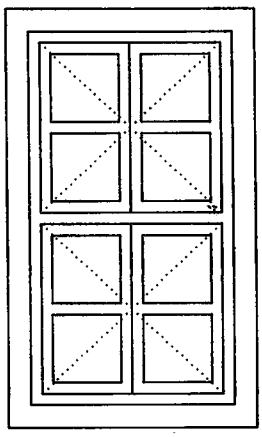
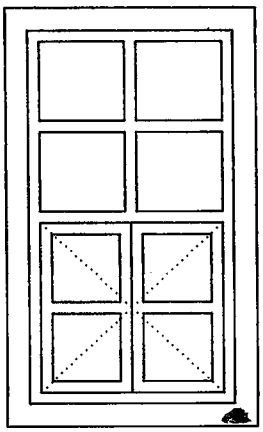
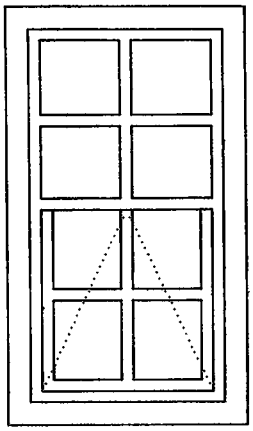
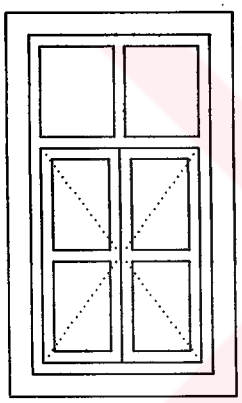
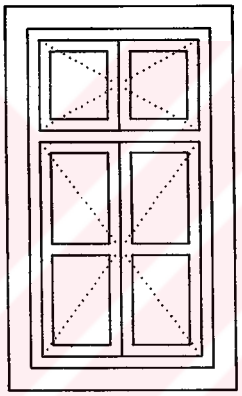
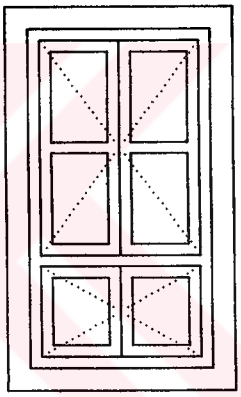
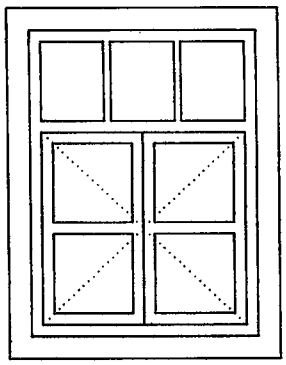
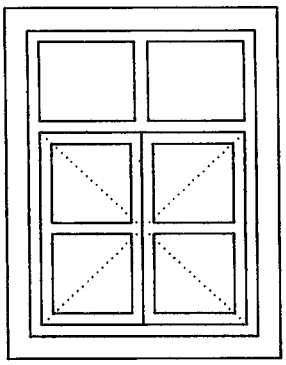
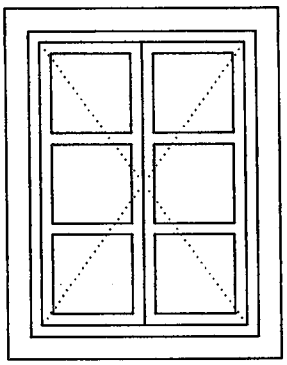

PENCERE ORNEKLERI (sematik cizim)

NİĞDE EVLERİ

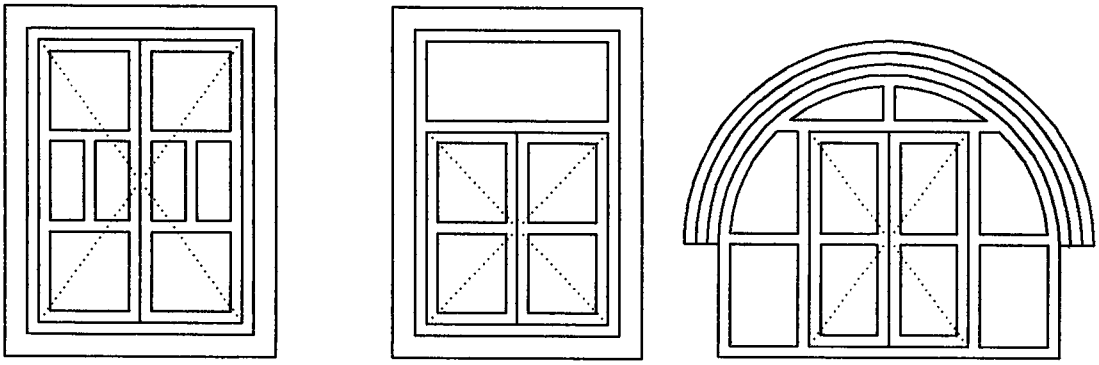

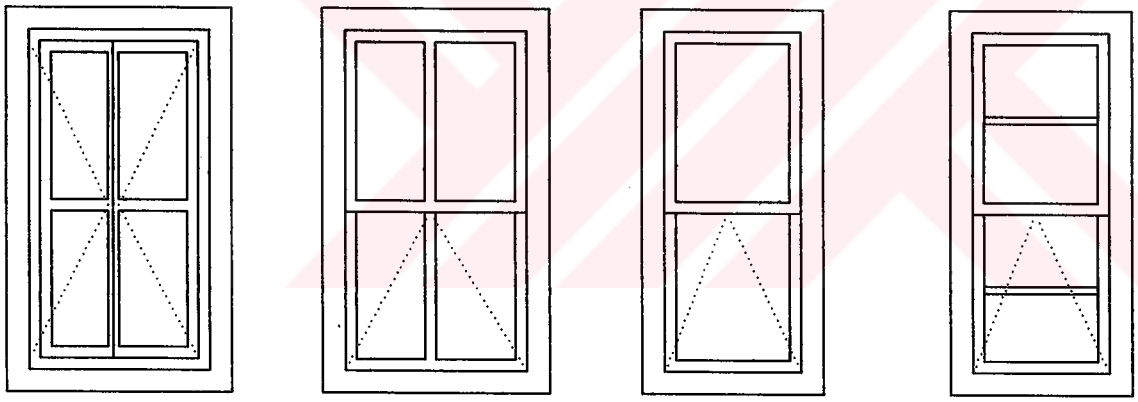

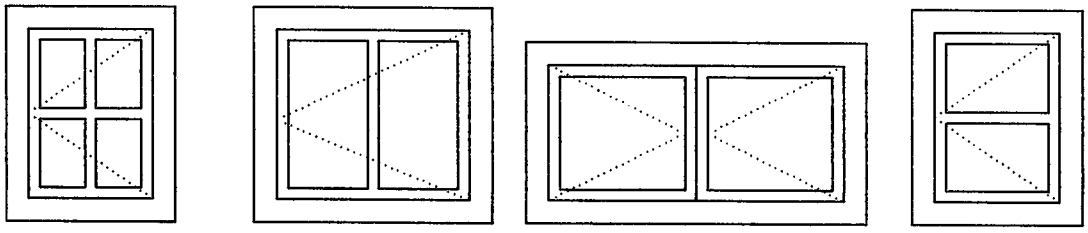

PENCERE ORNEKLERI (sematik cizim)

NİĞDE EVLERİ

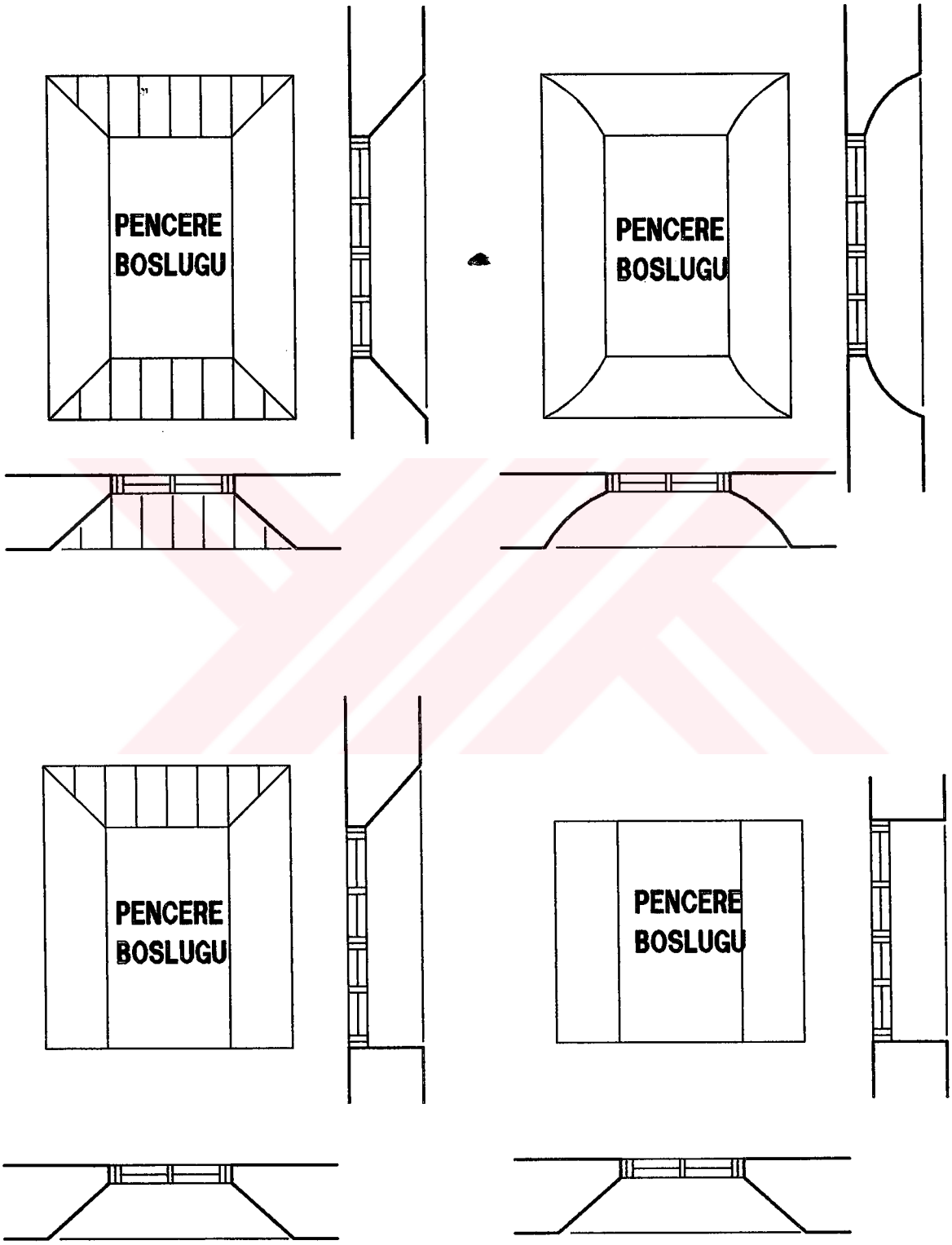

PENCERE ORNEKLERI-IC GORUNUS (sematik cizim)

NİĞDE EVLERİ

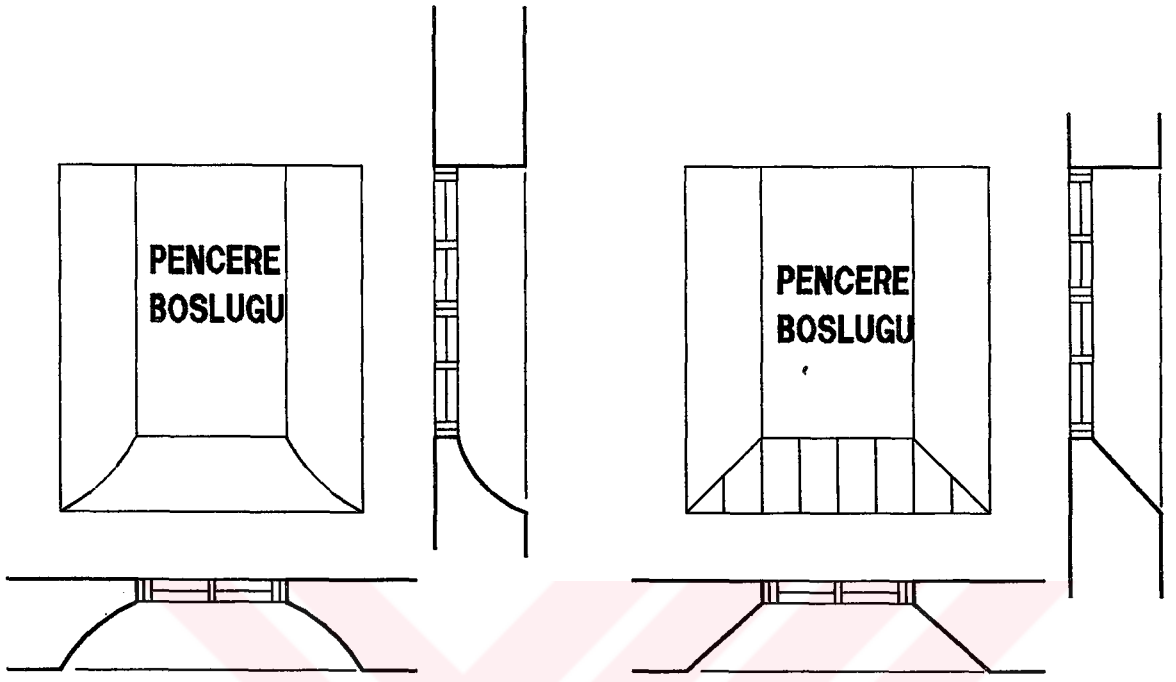

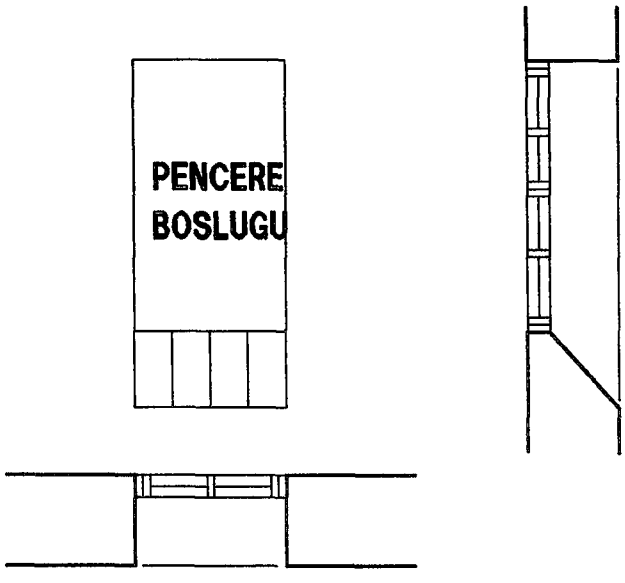

PENCERE ORNEKLERI-IC GORUNUS (sematik cizim)

NİĞDE EVLERİ

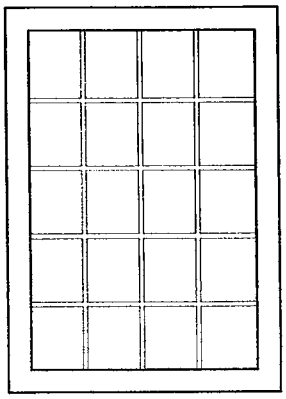

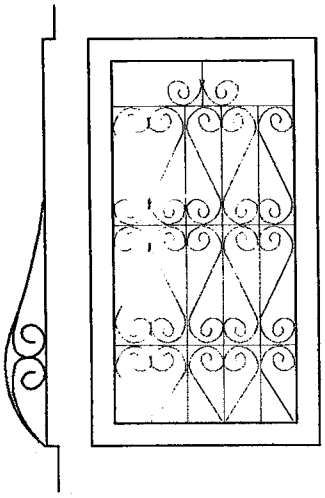

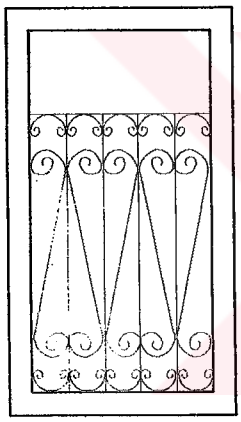

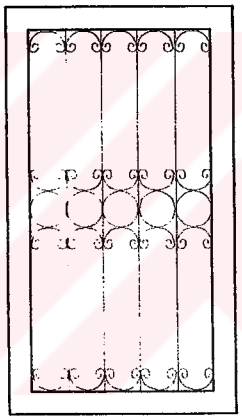

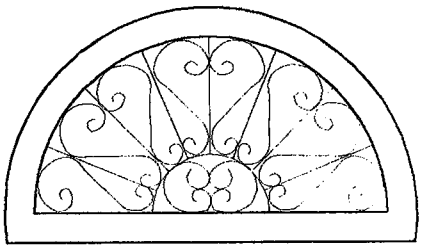

PENCERE KAFESI ORNEKLERI (sematik cizim)

NİĞDE EVLERİ

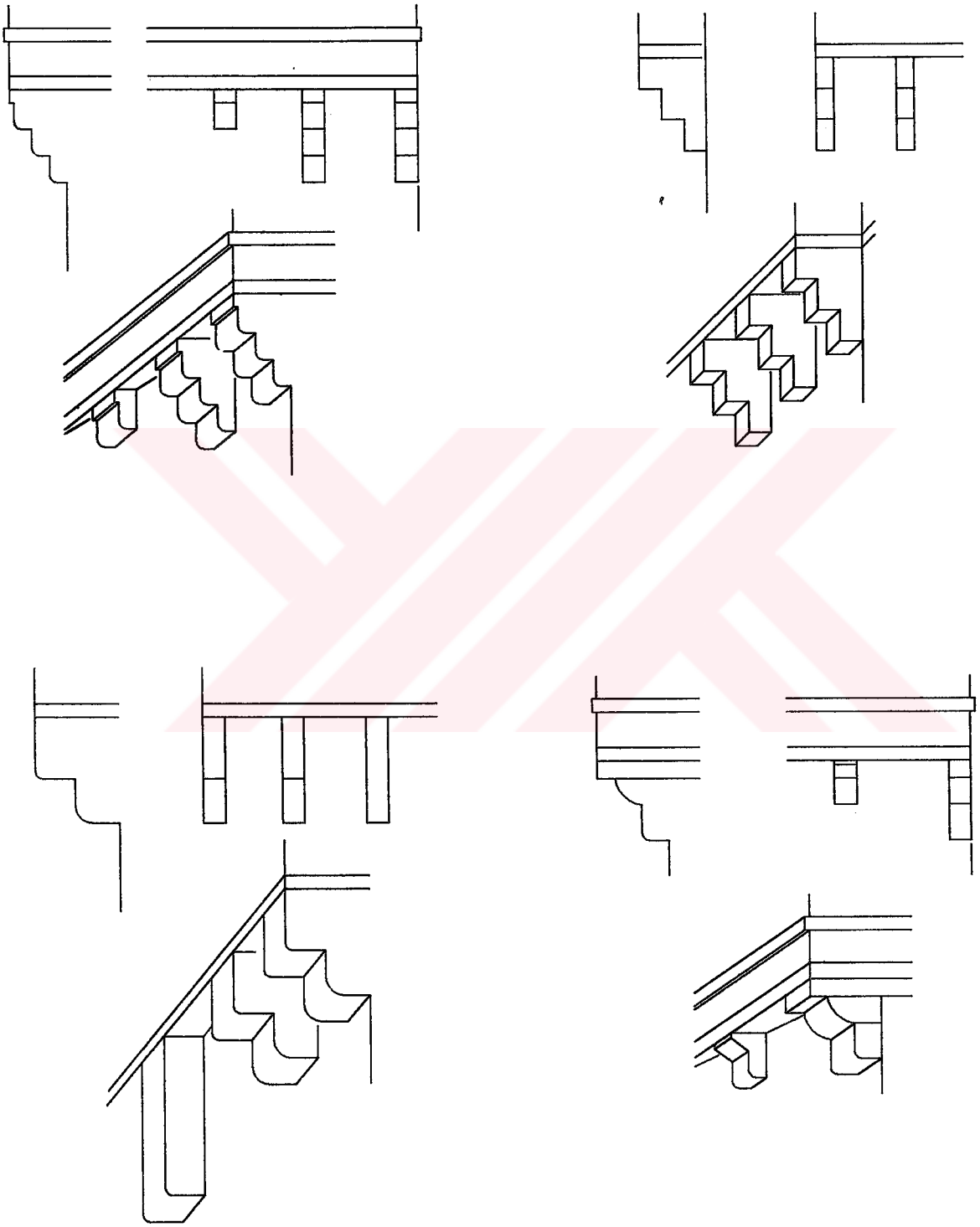

KONSOL ORNEKLERI(sematik cizim)

NİĞDE EVLERİ

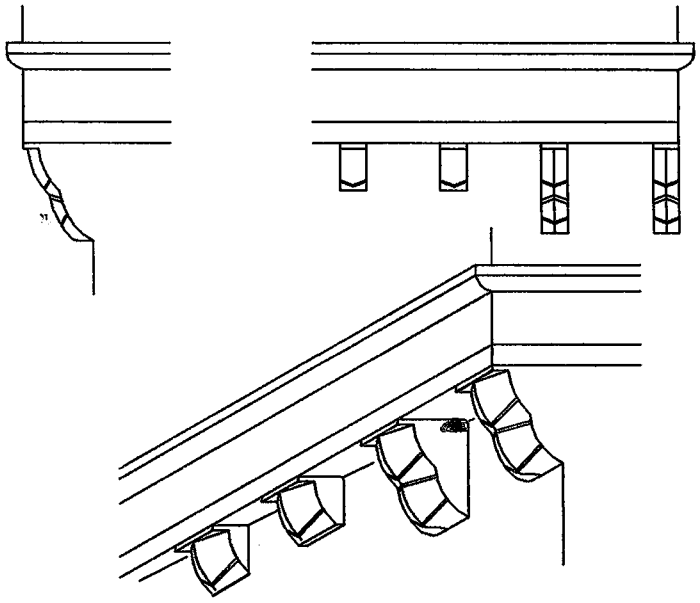

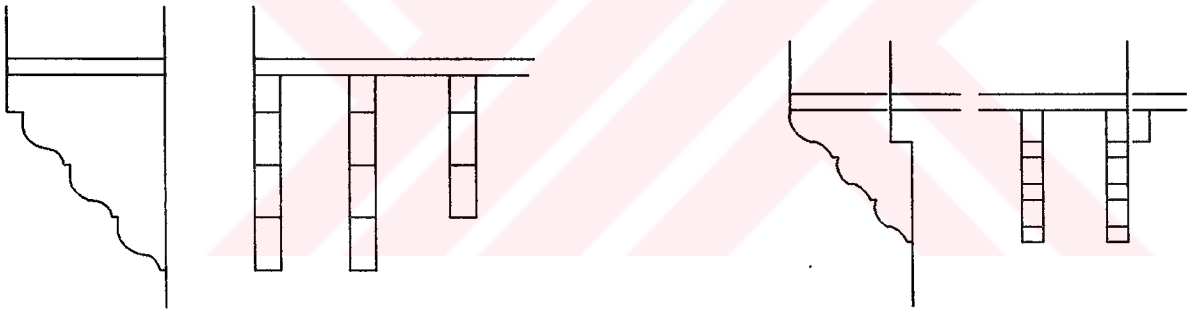

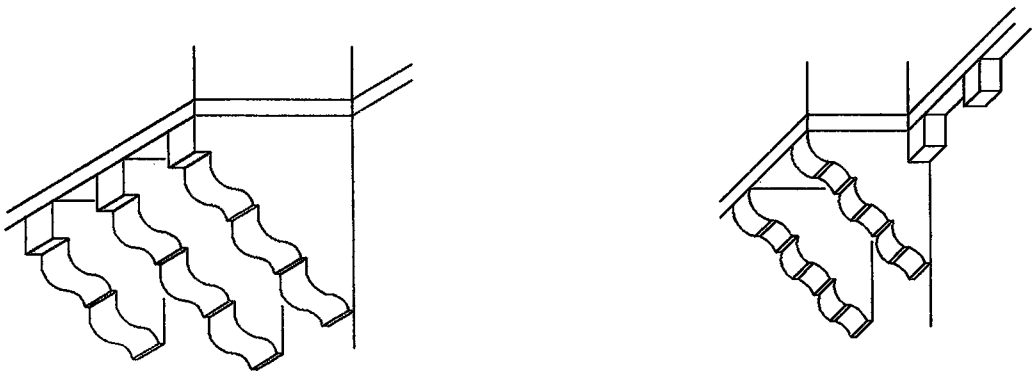

KONSOL ORNEKLERI(sematik cizim)

NİĞDE EVLERİ

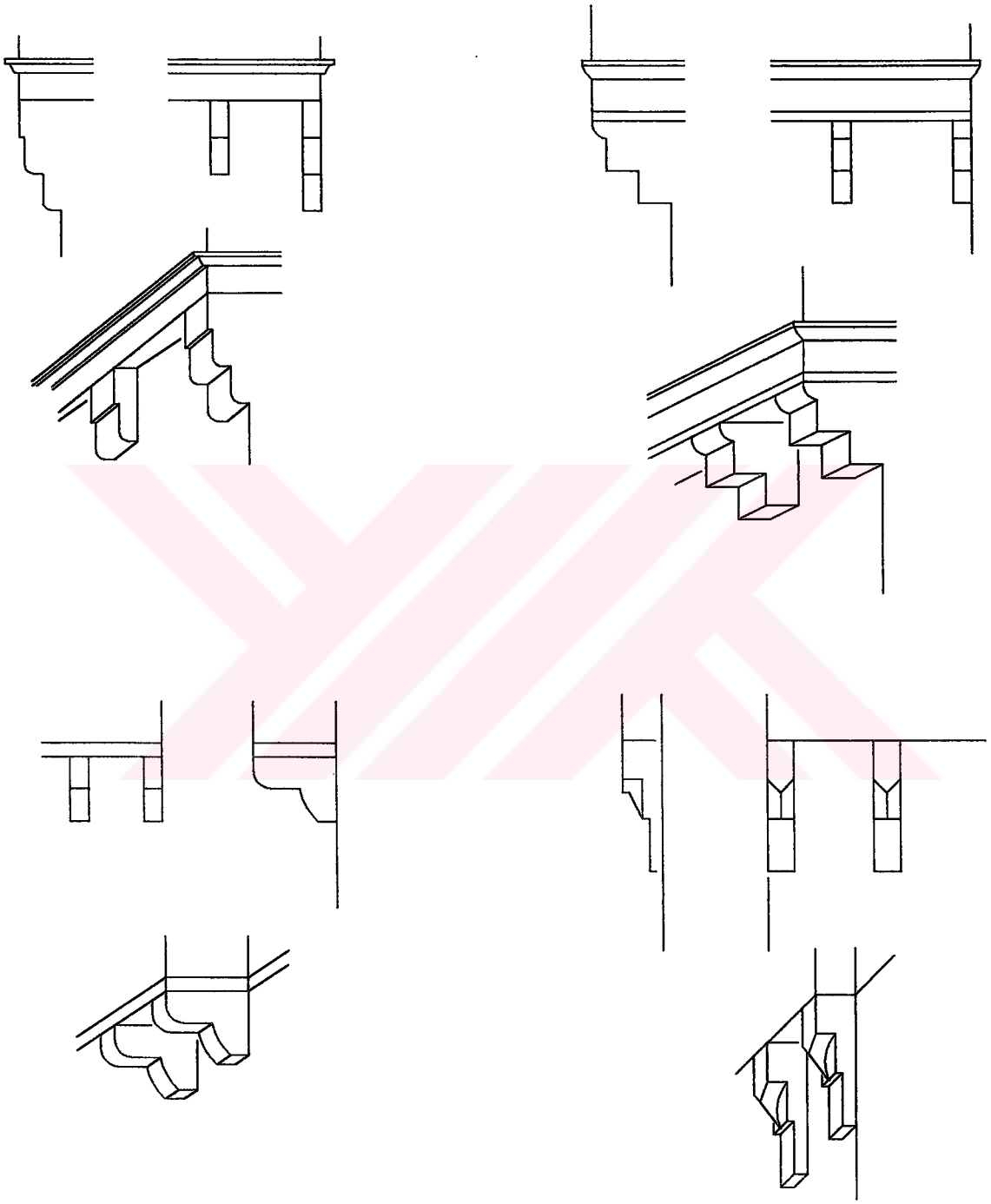

KONSOL ORNEKLERI(sematik cizim)

NİĞDE EVLERİ

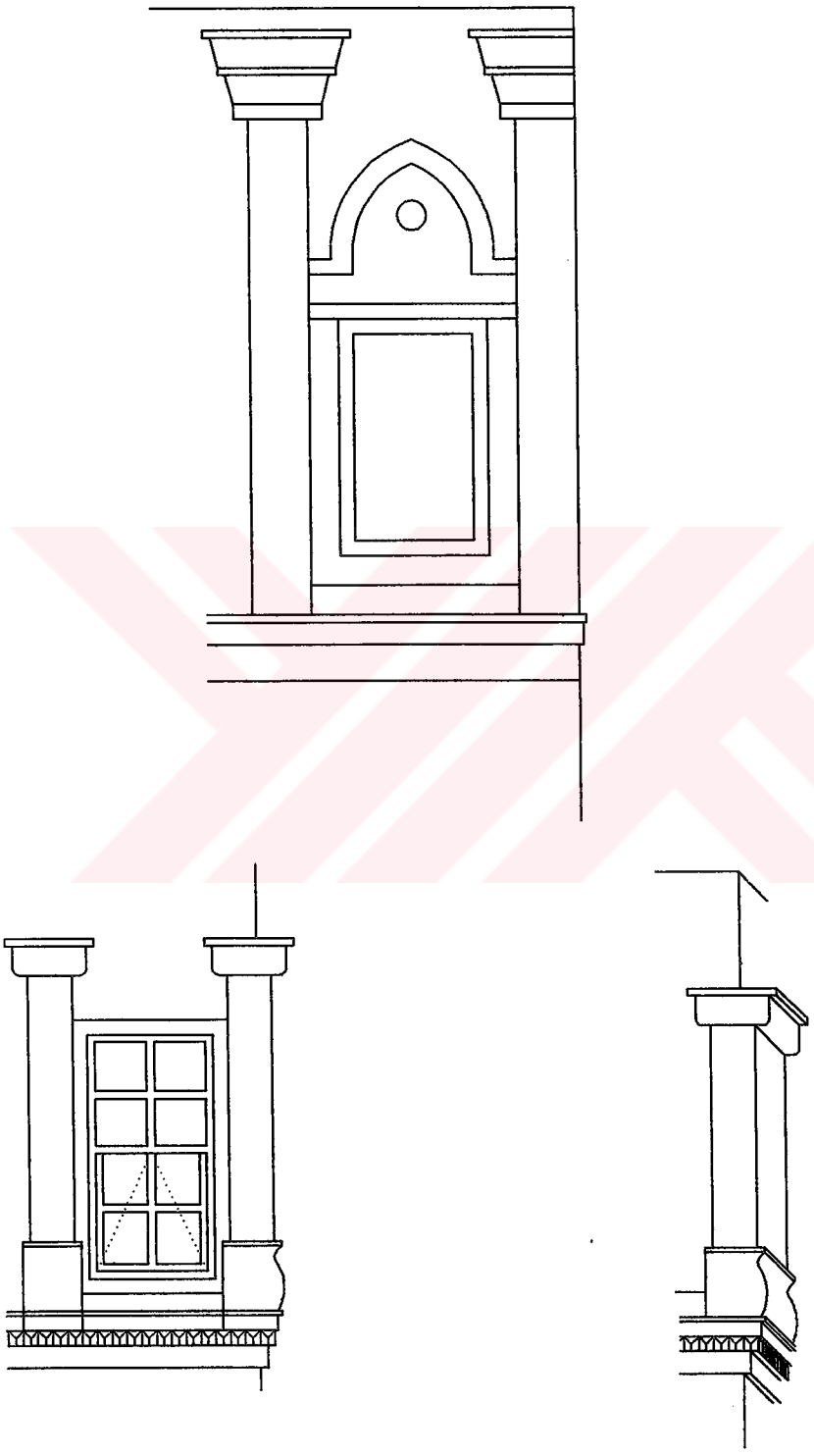

YUZEY SUSLEME ORNEKLERI (sematik cizim)

NİĞDE EVLERİ

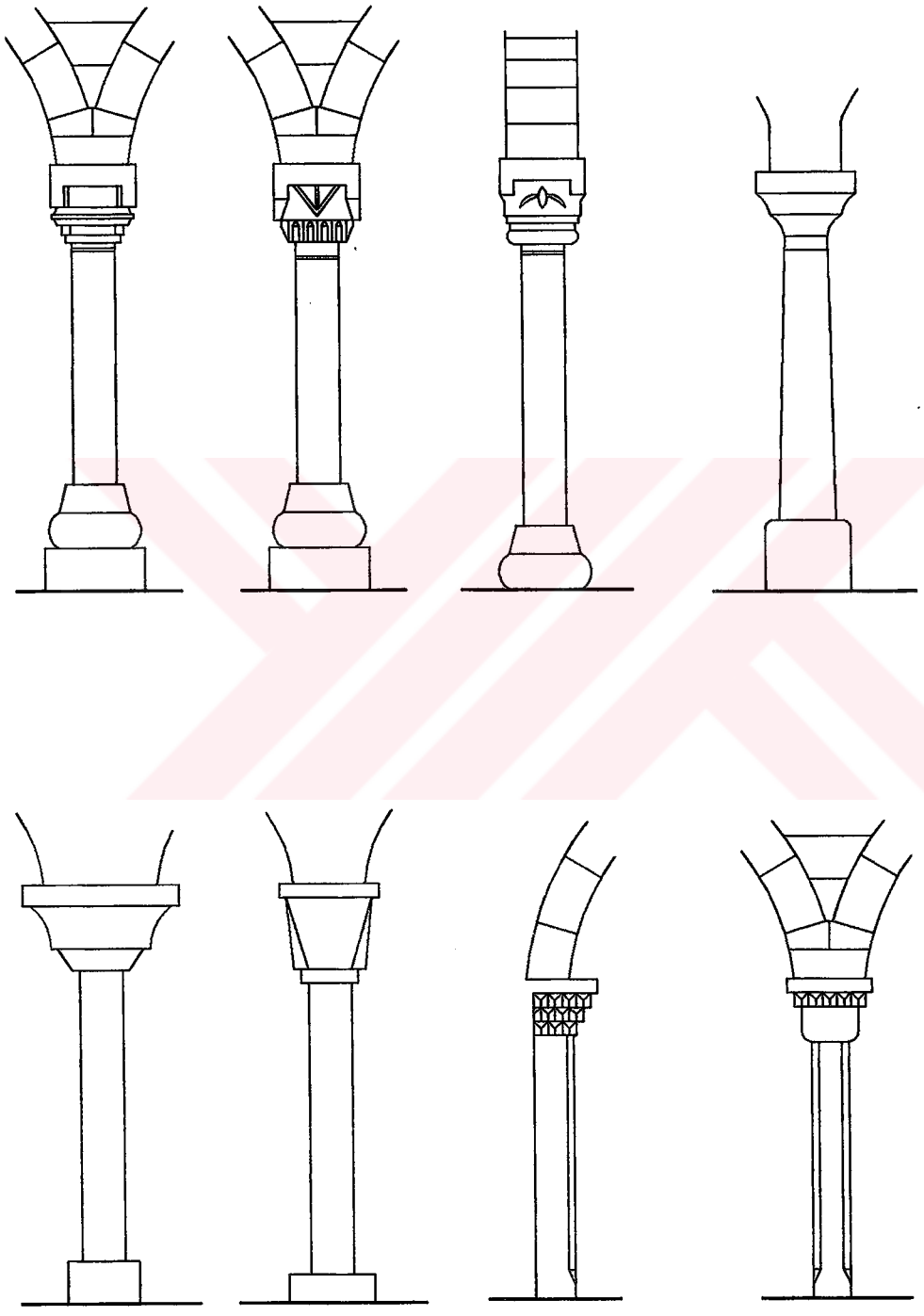

YUZEY SUSLEME ORNEKLERI (sematik cizim)
SUTUNLAR ve BASLIKLARI

NİĞDE EVLERİ

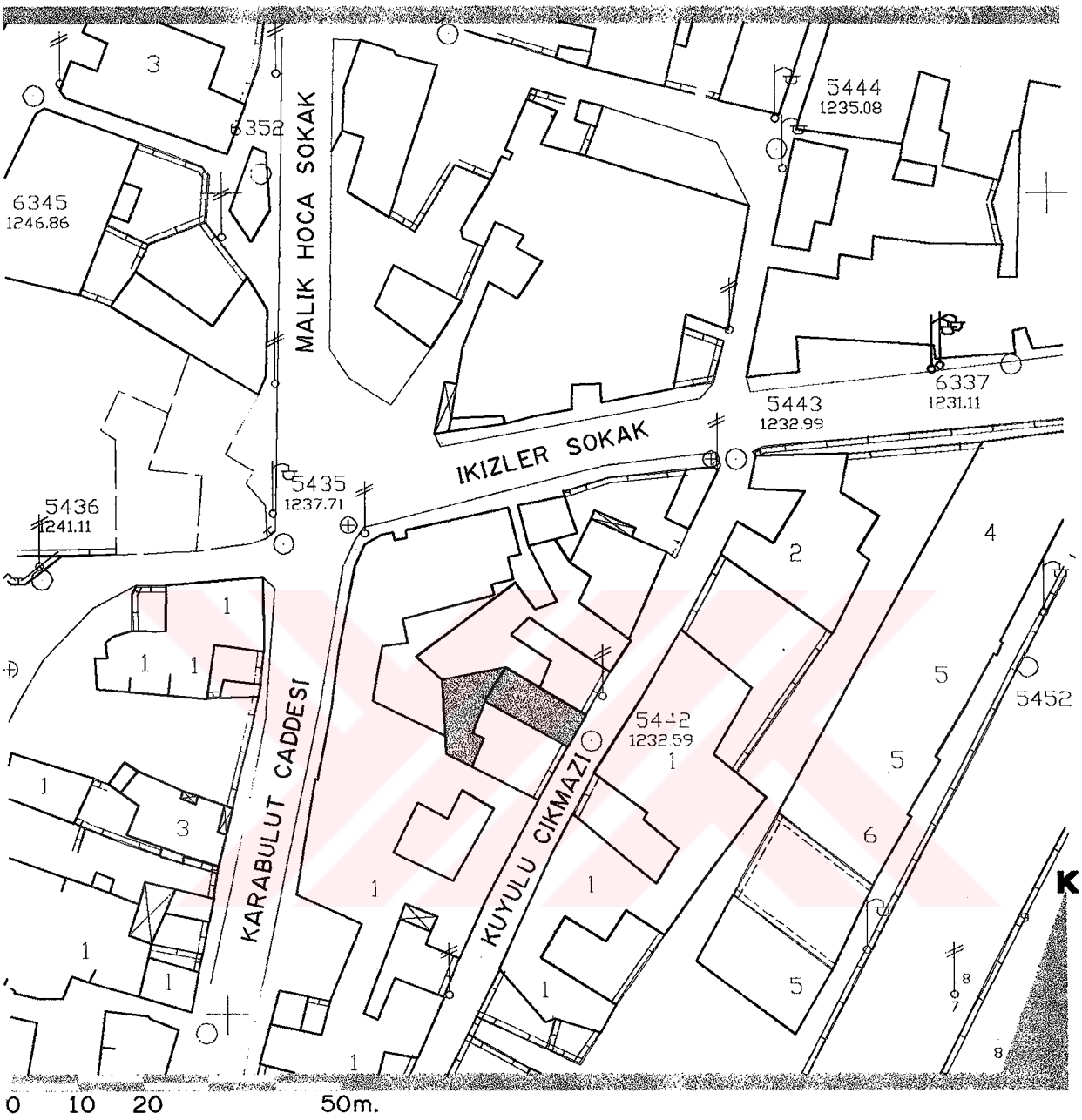

KATALOG NO:1
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KUYULU CIKMAZI NO:6

NİĞDE EVLERİ

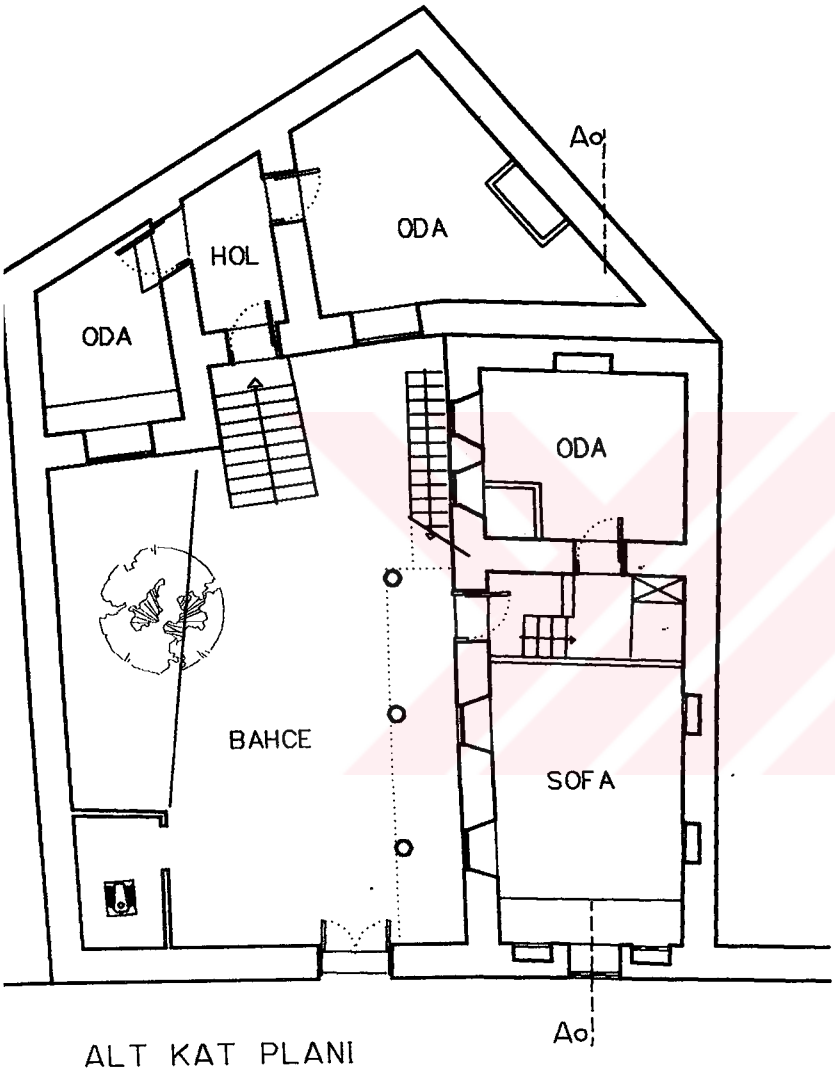

ALT KAT PLANI

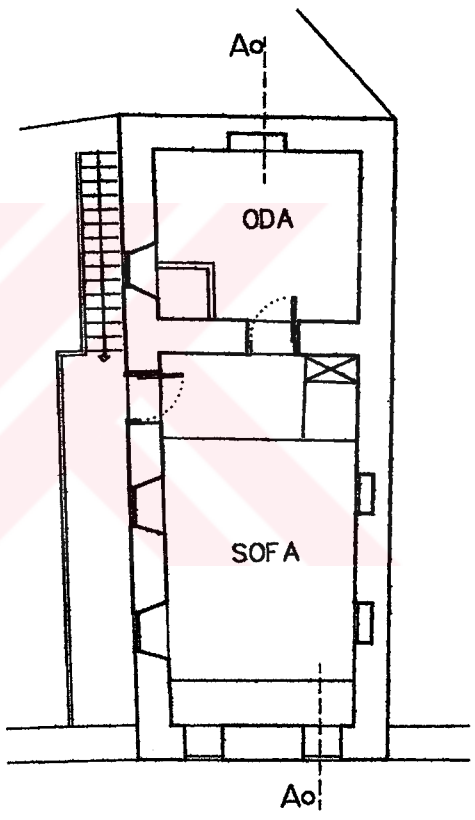

UST KAT PLANI

KATALOG NO:1
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KUYULU CIKMAZI NO:6

0 1 2 3 5m

NİĞDE EVLERİ

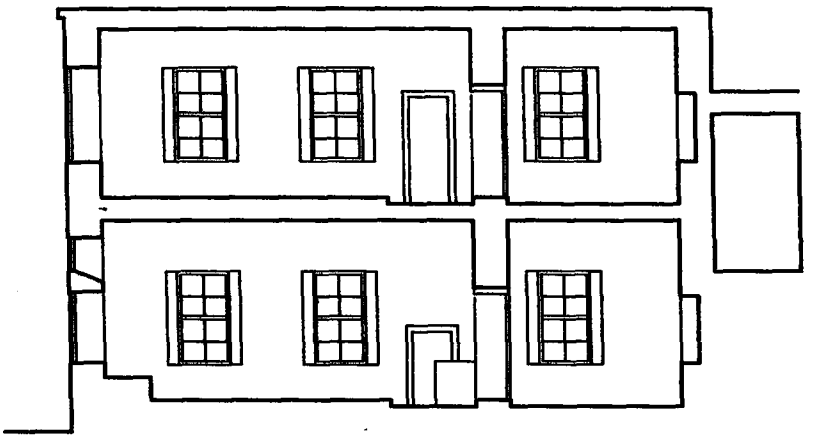

AA KESITI

SOKAK CEPHESI

KATALOG NO:1
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KUYULU CIKMAZI NO:6

0 1 2 3 5m

Kuyulu Çıkmazından evin görünümü

Sokak cephesinden görünüm

Bahçe giriş kapısı

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:2
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
MERDIVENLI SOKAK NO:6

NİĞDE EVLERİ

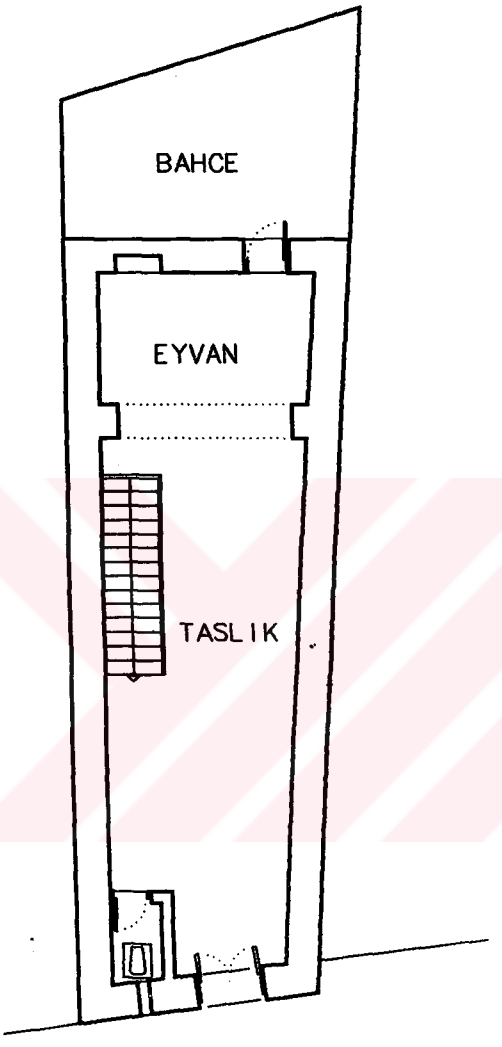

ALT KAT PLANI

KATALOG NO:2
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
MERDIVENLI SOKAK NO:6

0 1 2 3 5m

NİĞDE EVLERİ

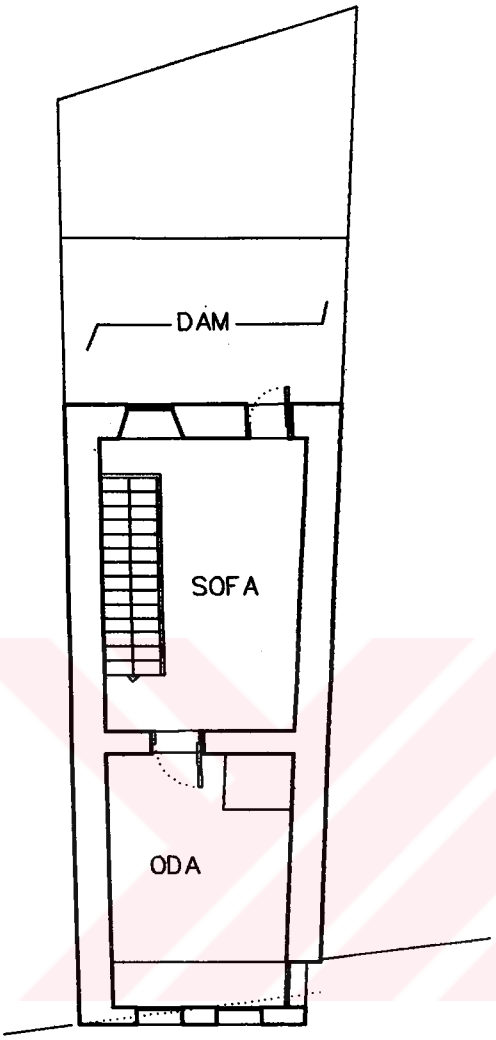

UST KAT PLANI

0 1 2 3 5m

KATALOG NO:2
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
MERDIVENLI SOKAK NO:6

Merdivenli Sokak'tan evin görünümü

Konut giriş kapısı

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:3
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
MALIKHOCA SOKAK NO:2

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:4
ALAADDIN MAHALLESI
ALAADDIN SOKAK NO:6

NİĞDE EVLERİ

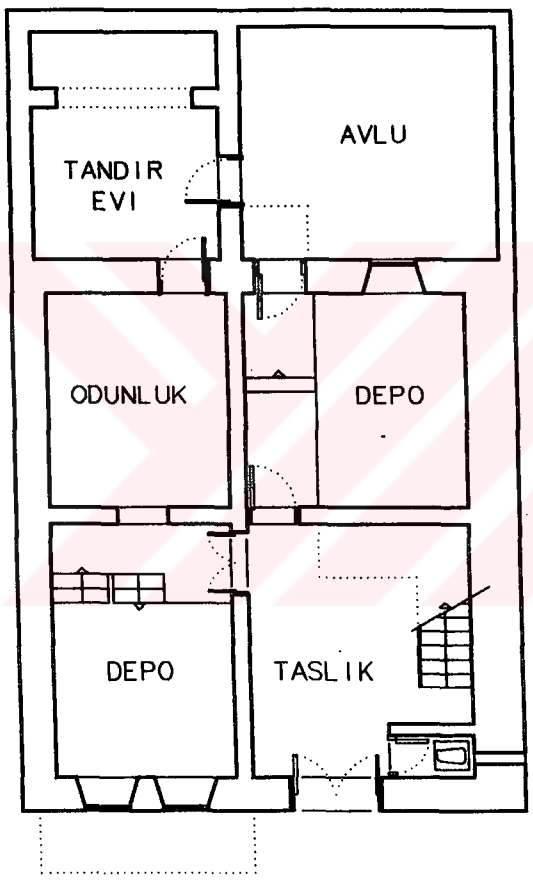

ALT KAT PLANI

KATALOG NO:4
ALAADDIN MAHALLESI
ALAADDIN SOKAK NO:6

0 1 2 3 5m

NİĞDE EVLERİ

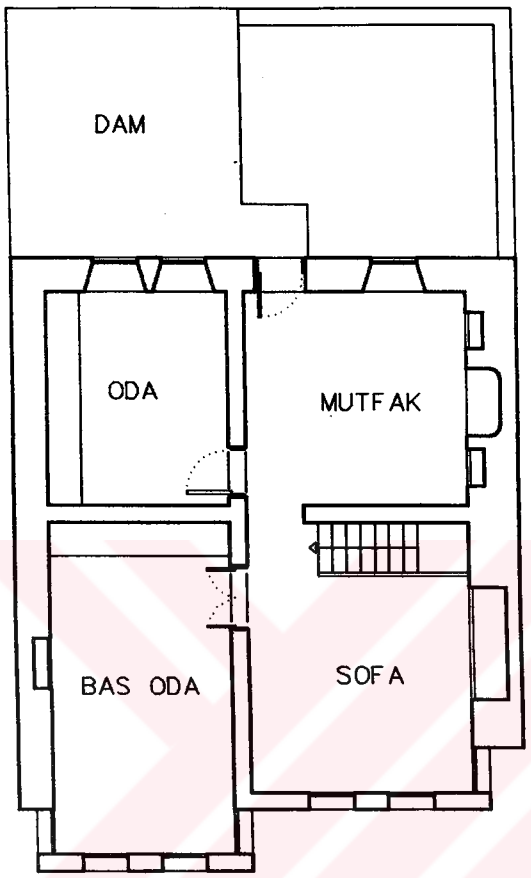

UST KAT PLANI

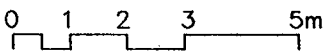

KATALOG NO:4
ALAADDIN MAHALLESI
ALAADDIN SOKAK NO:6

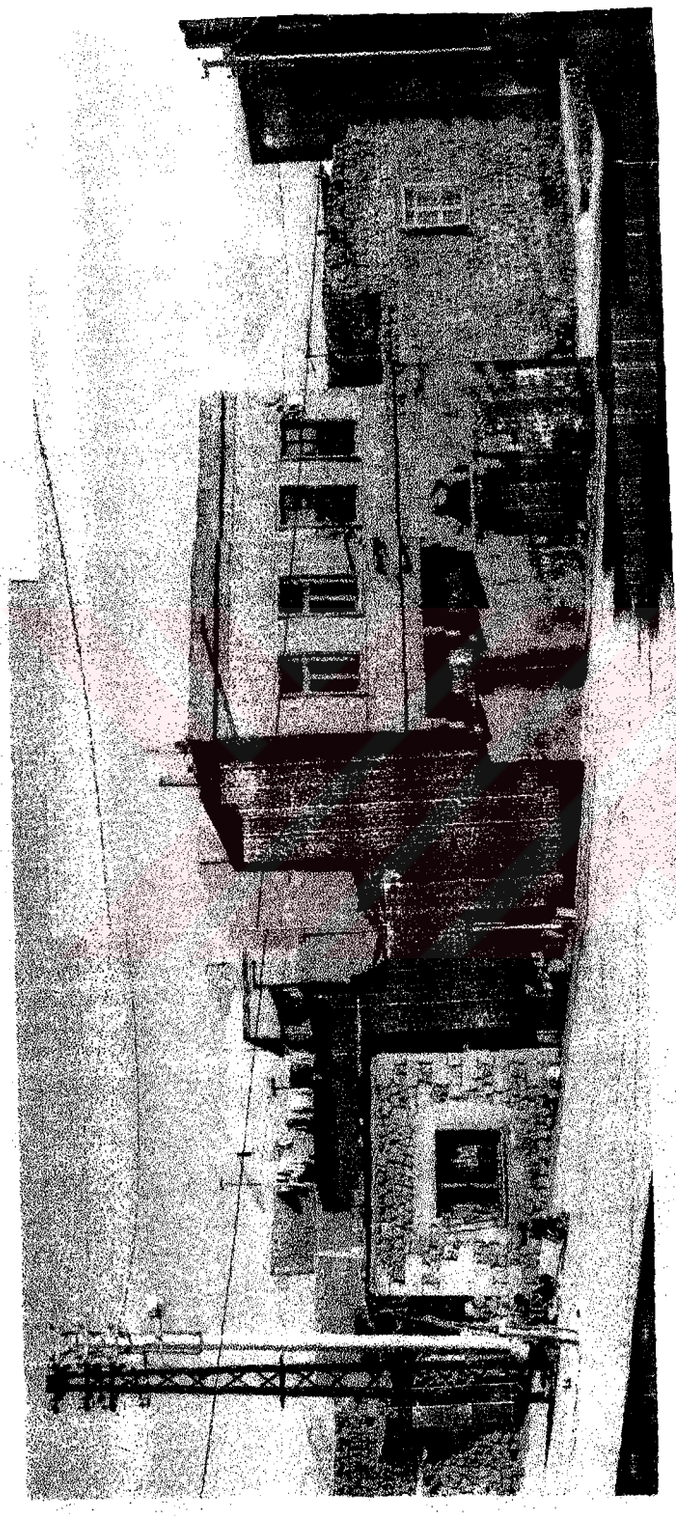

Meydandan evin görünümü

Alaaddin Sokak'tan görünüm

NİĞDE EVLERİ

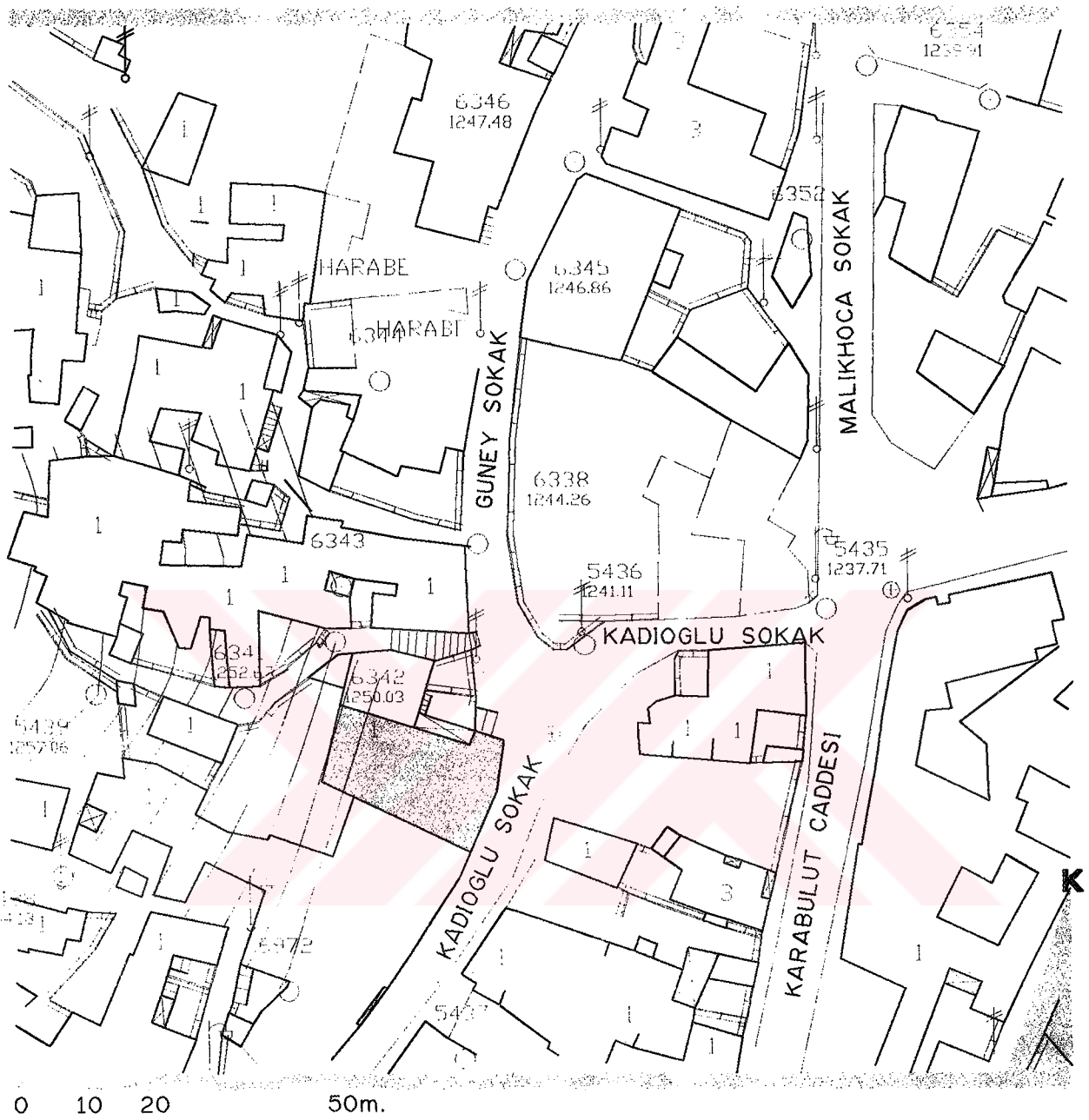

KATALOG NO:1
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KADIOGLU SOKAK NO:6

NİĞDE EVLERİ

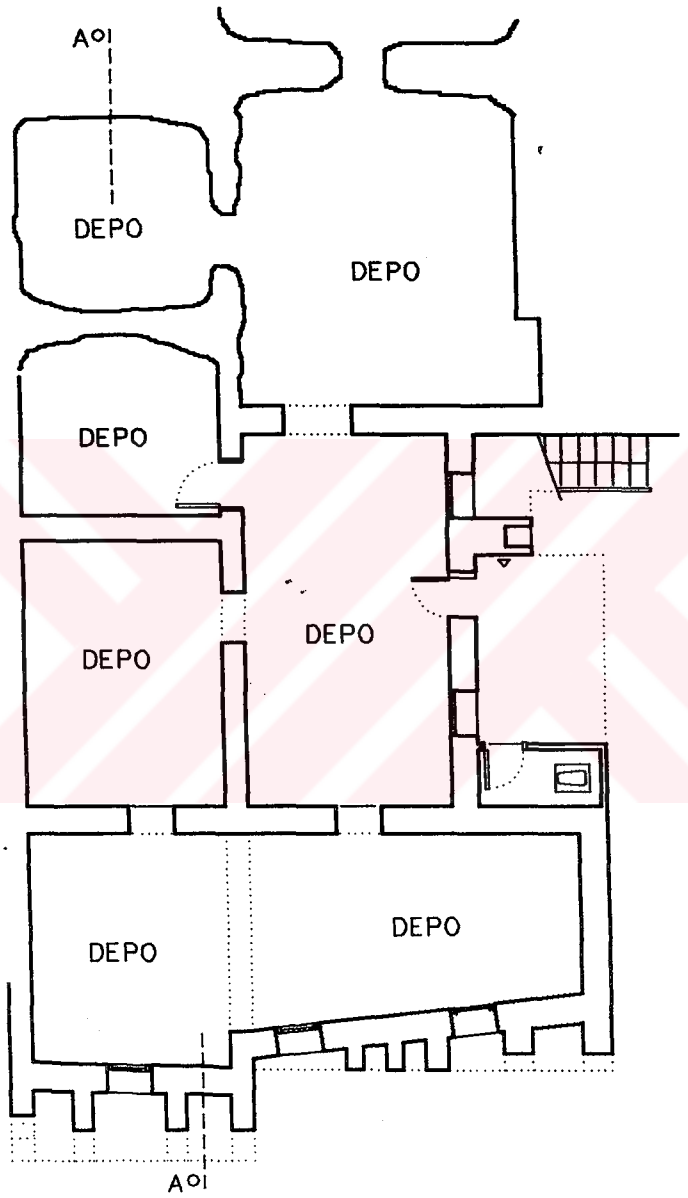

ALT KAT PLANI

KATALOG NO:5
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KADIOGLU SOKAK NO:6

0 1 2 3 5m

NİĞDE EVLERİ

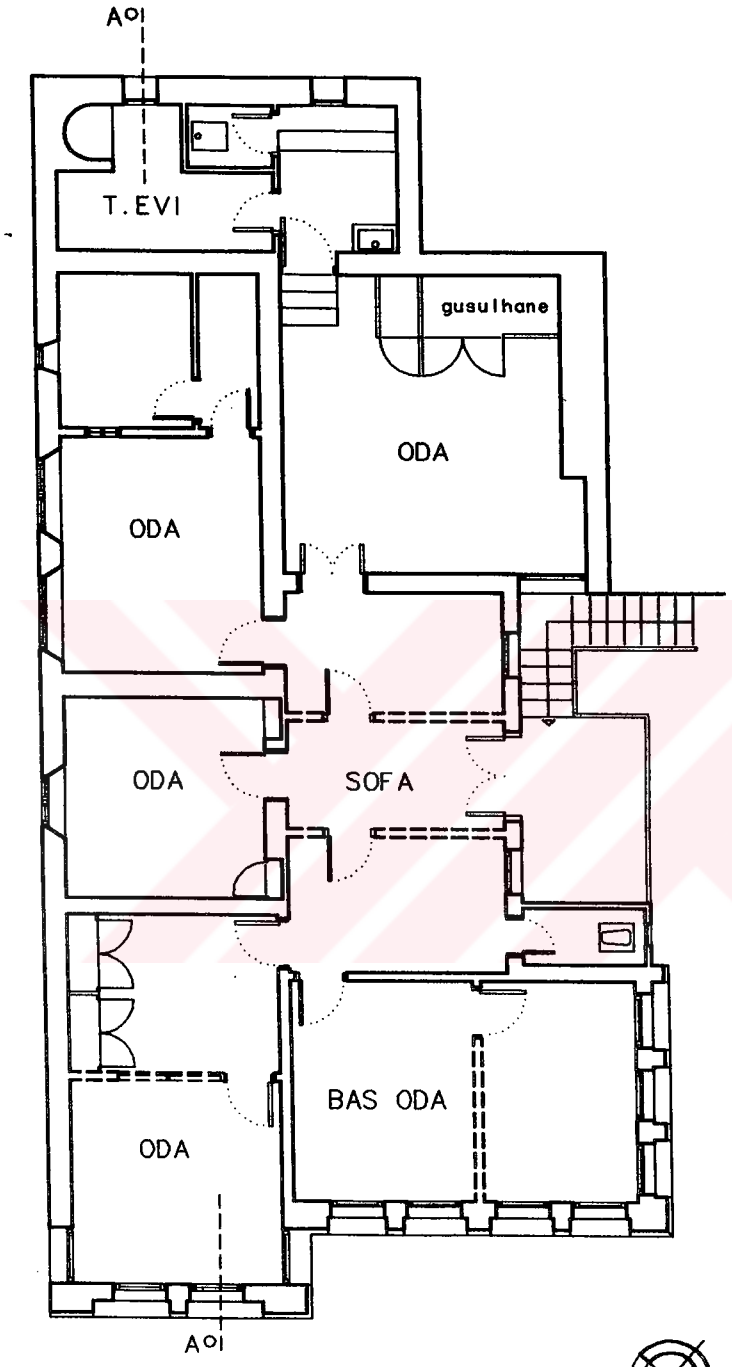

b-UST KAT PLANI

0 1 2 3 5m

KATALOG NO:5
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KADIOGLU SOKAK NO:6

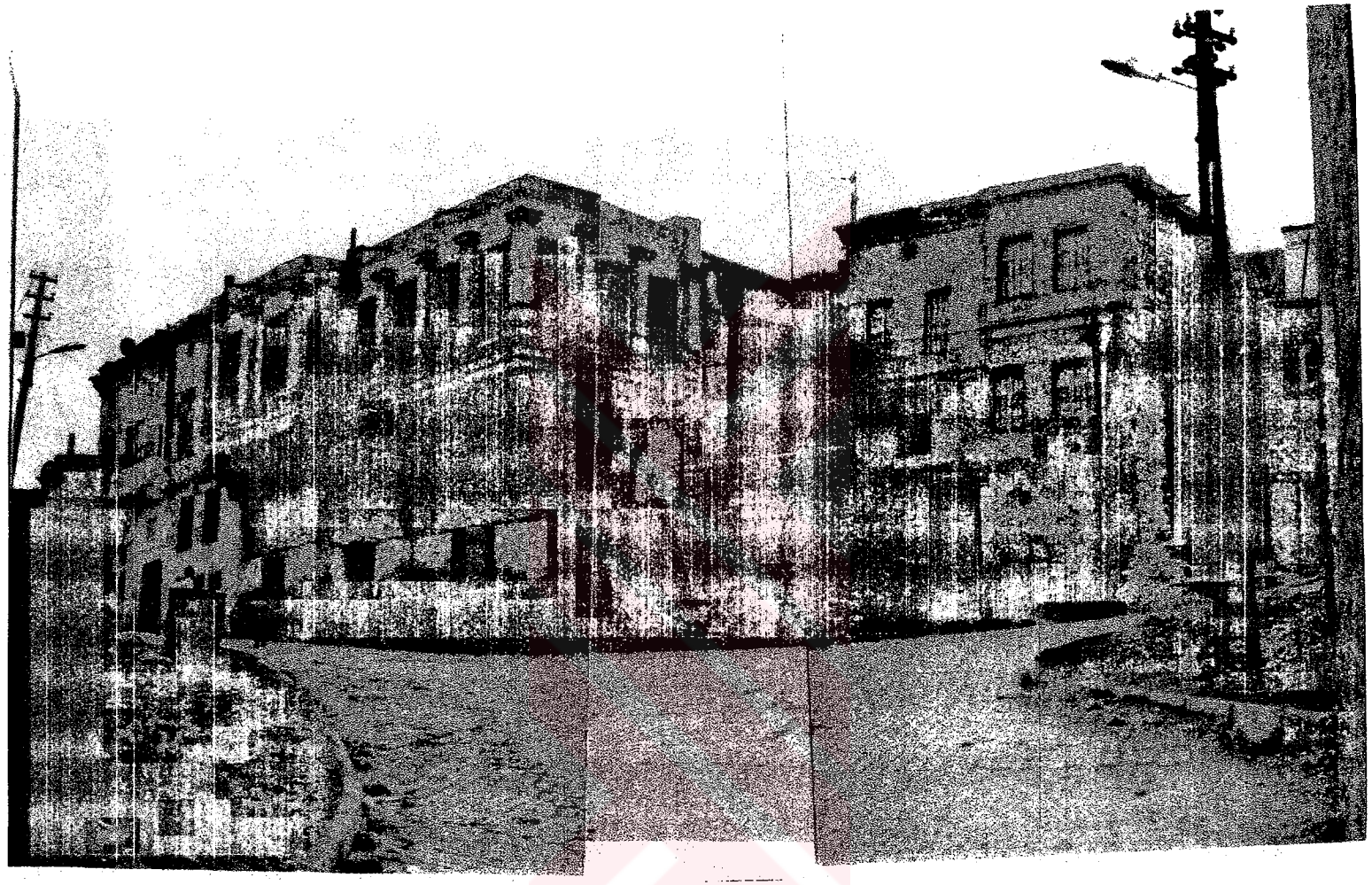

Kadıoğlu Sokak'tan evin görünümü

LEV.96

Evin çevreyle ilişkisi

Çıkma konsollu detayı

Cephe detayı

Giriş kapısının içten görünümü

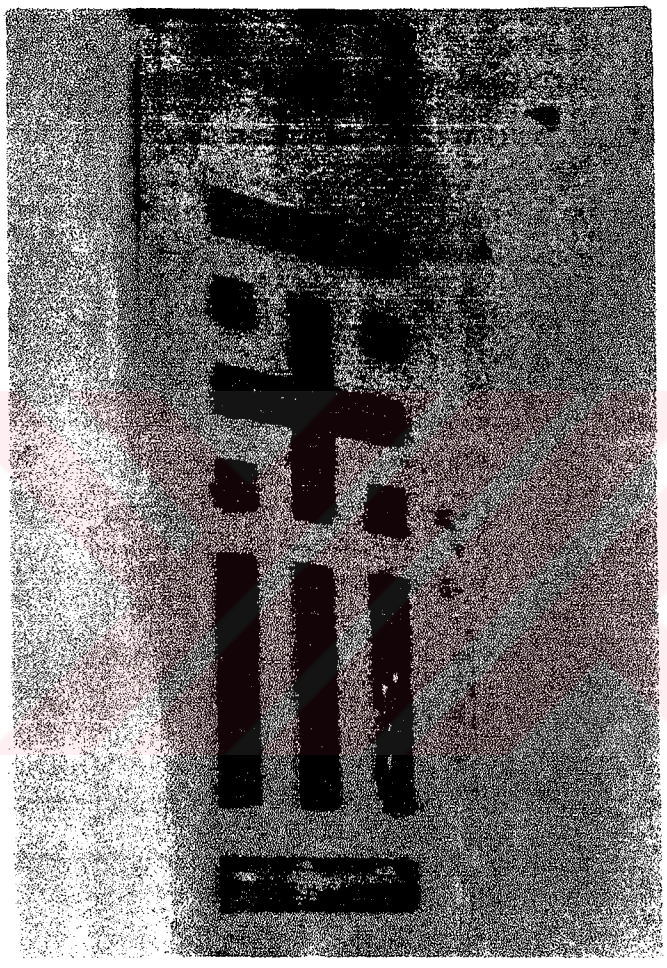

Dolap kapağı

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:6
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
MERDIVENLI SOKAK NO:2

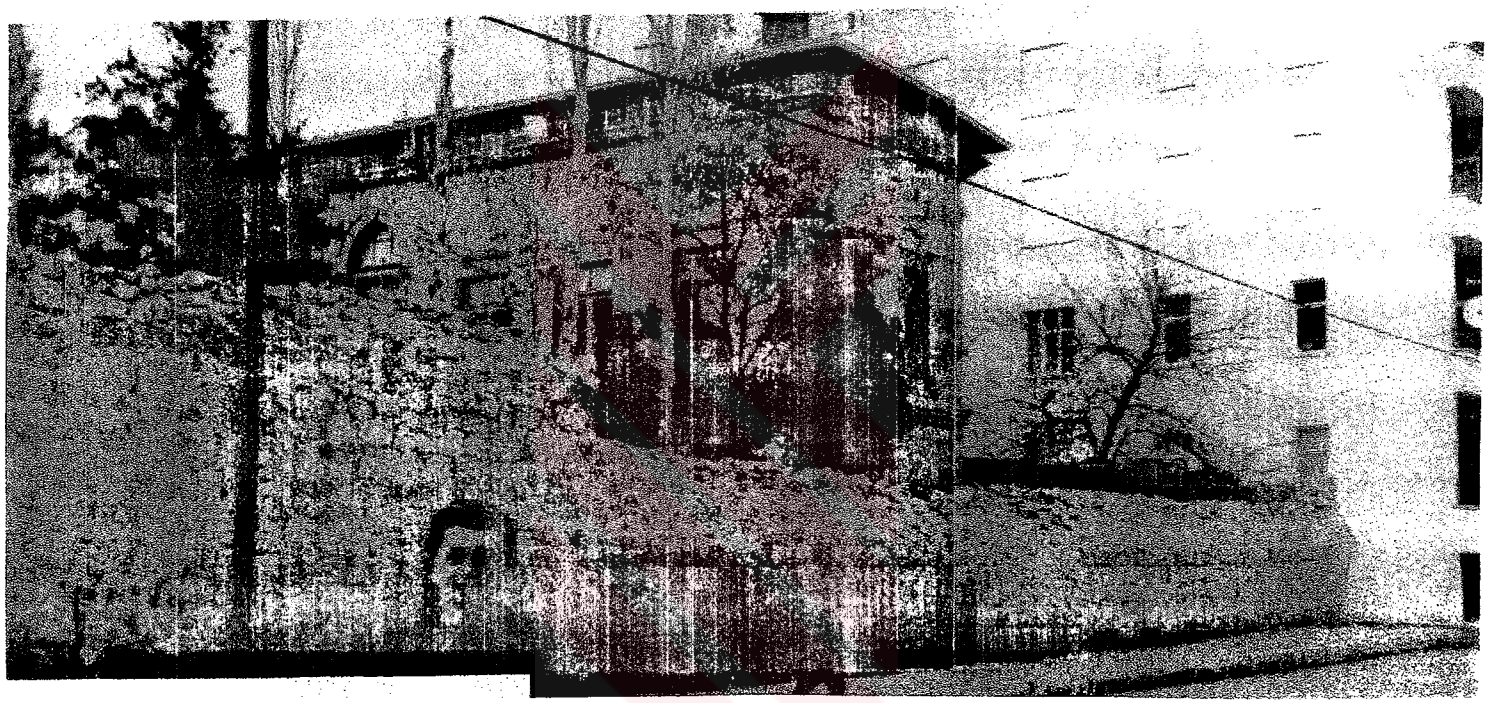

Karabulut Caddesi'nden görünüm

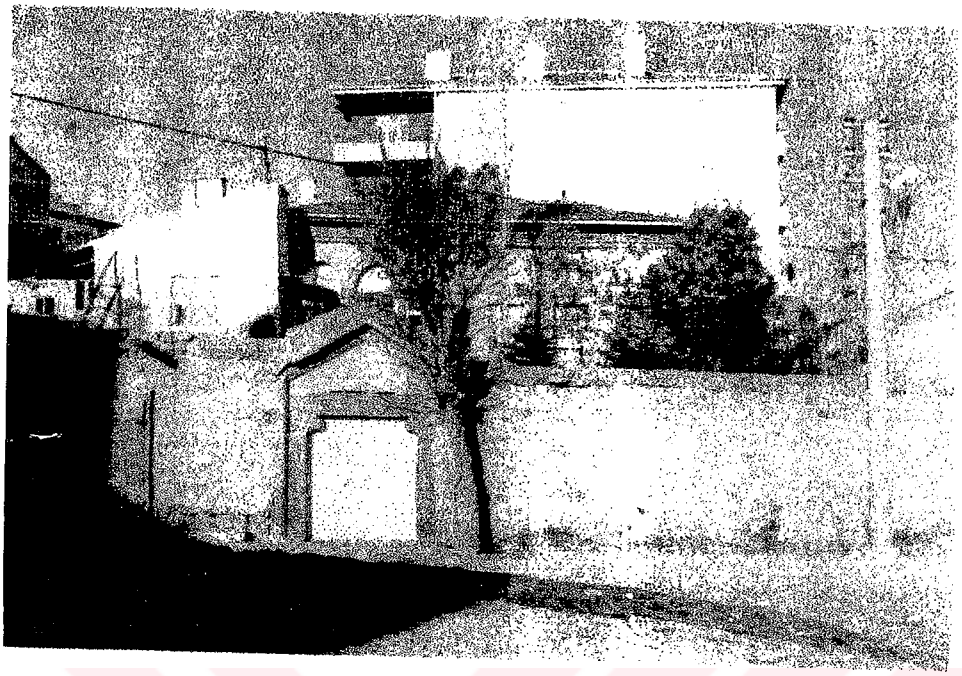

Meydandan görünüm

Bahçe giriş kapısı

Sitilize edilmiş insan başı şeklinde kapı lentosu

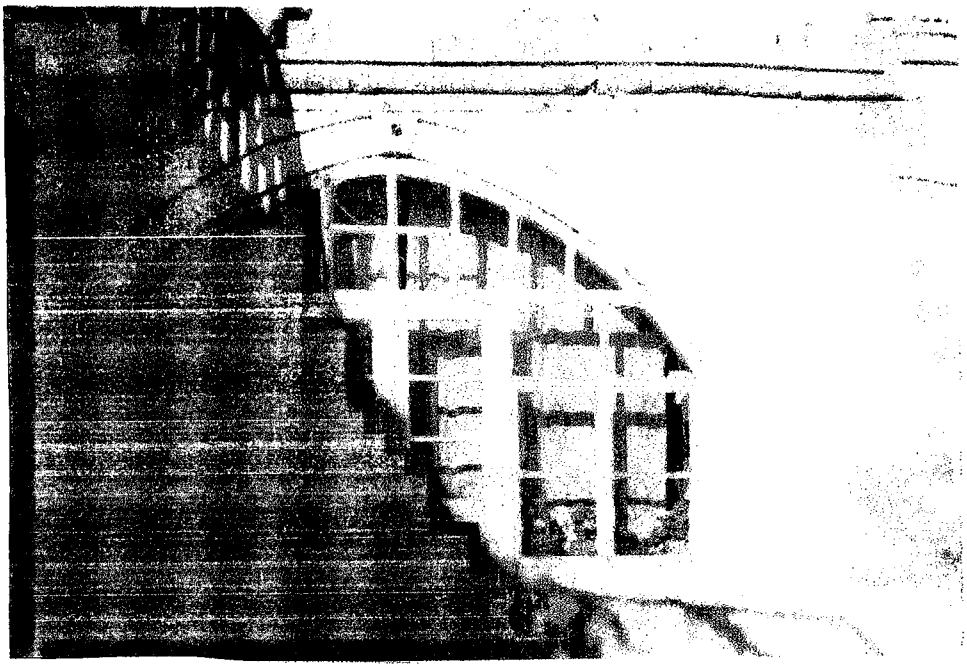

Zemin kat giriş kapısı

Güney cephesinden detay

Çörten detayı

Baş oda lambirilerinden detay

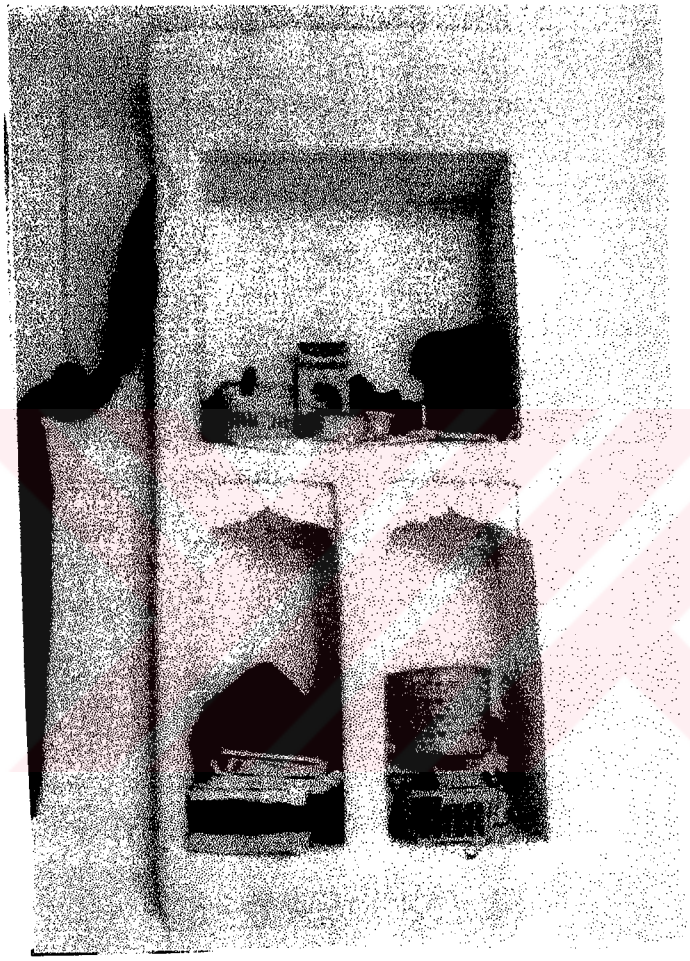

Niş detayı

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:7
ALAADDIN MAHALLESI
HATIROGLU SOKAK NO:12

NİĞDE EVLERİ

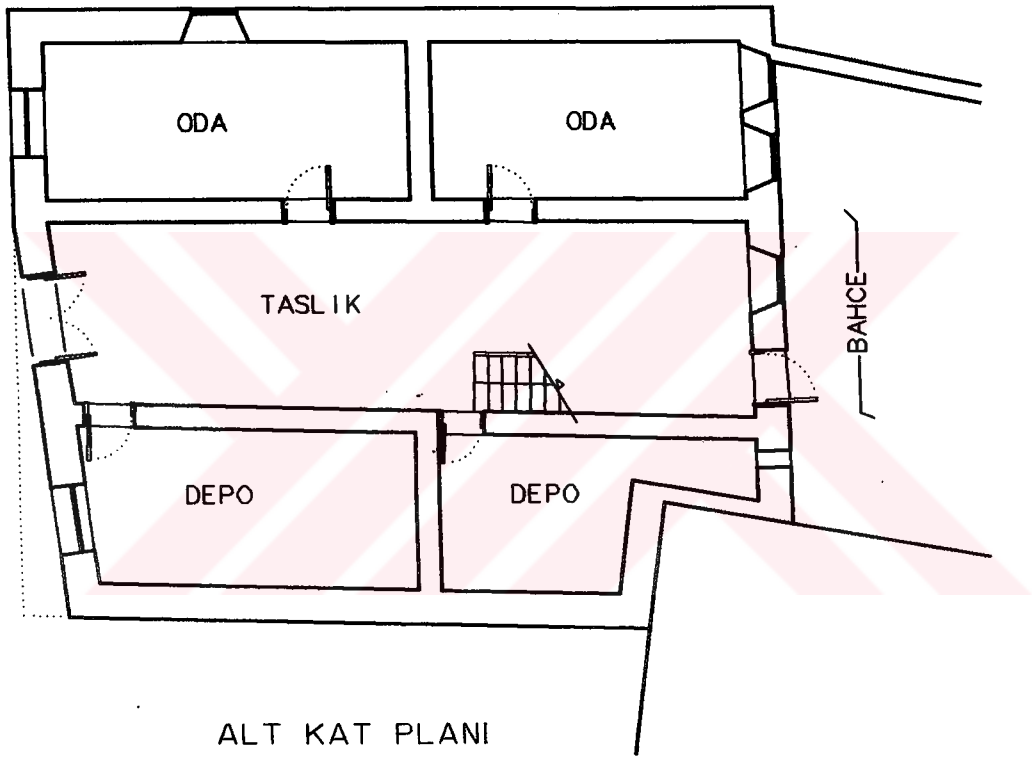

ALT KAT PLANI

KATALOG NO:7
ALAADDIN MAHALLESI
HATIROGLU SOKAK NO:12

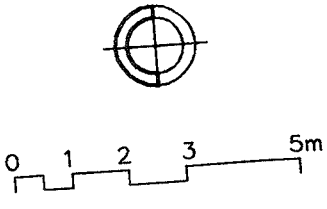

NİĞDE EVLERİ

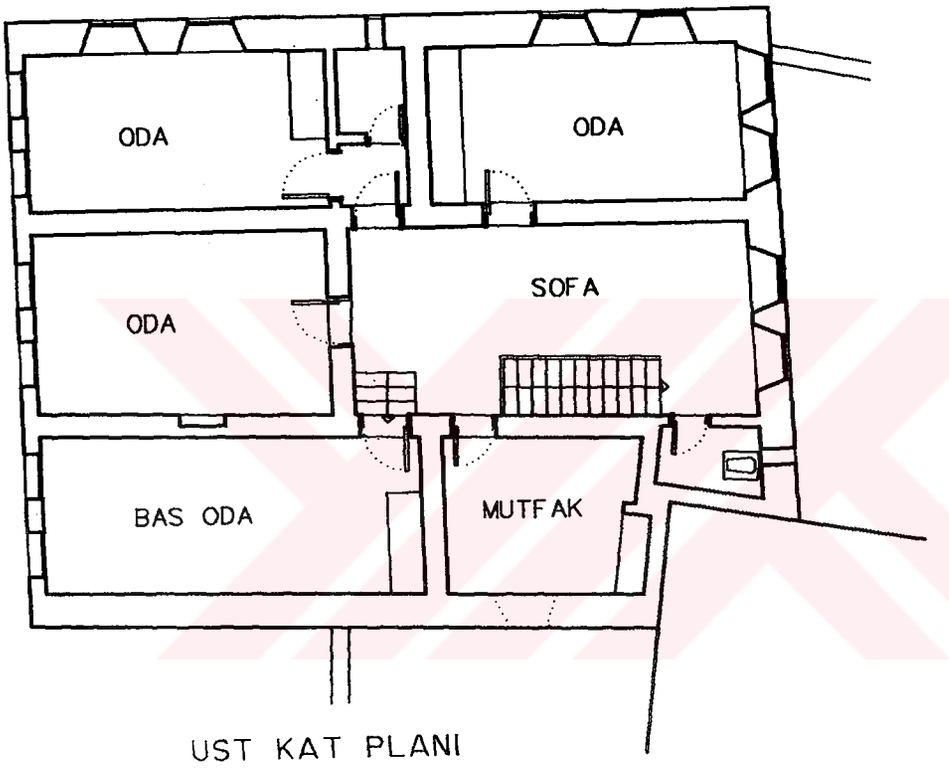

UST KAT PLANI

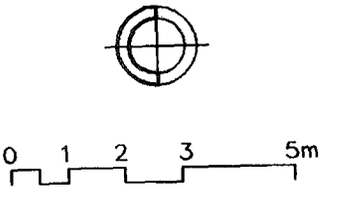

KATALOG NO:7
ALAADDIN MAHALLESI
HATIROGLU SOKAK NO:12

Evin meydandan görünümü

LEV.114

Evin doğu cephesinden görünüm

NİĞDE EVLERİ

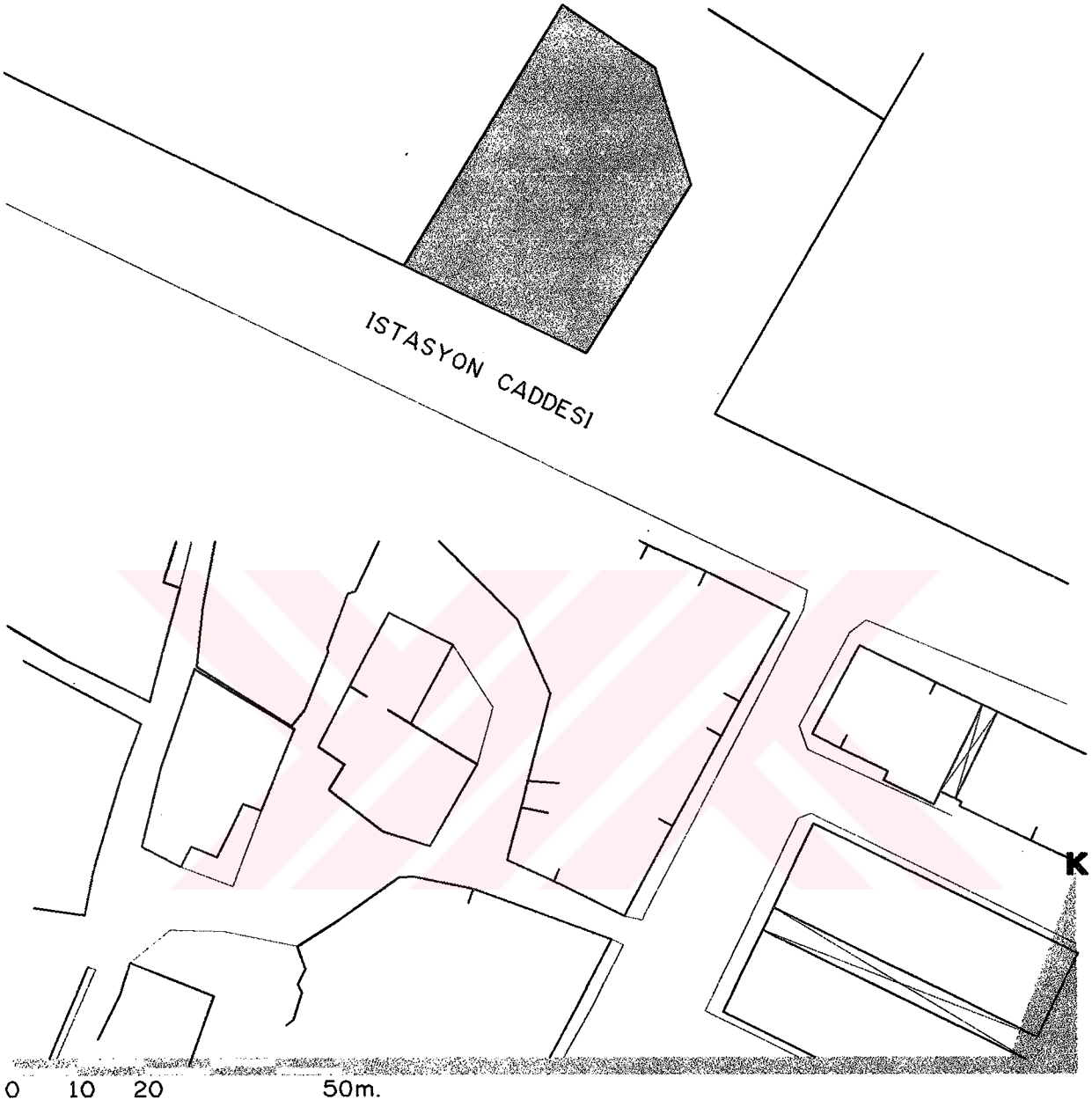

KATALOG NO:8
HUKUMET MEYDANI
ISTASYON CADDESI NO:21

IĞDE EVLERİ

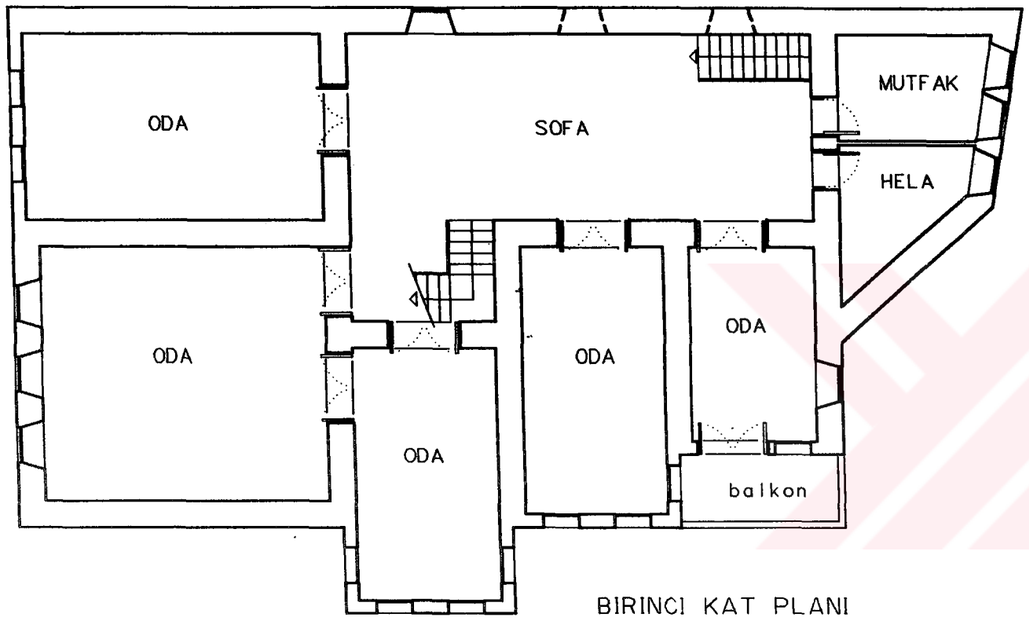

BIRINCI KAT PLANI

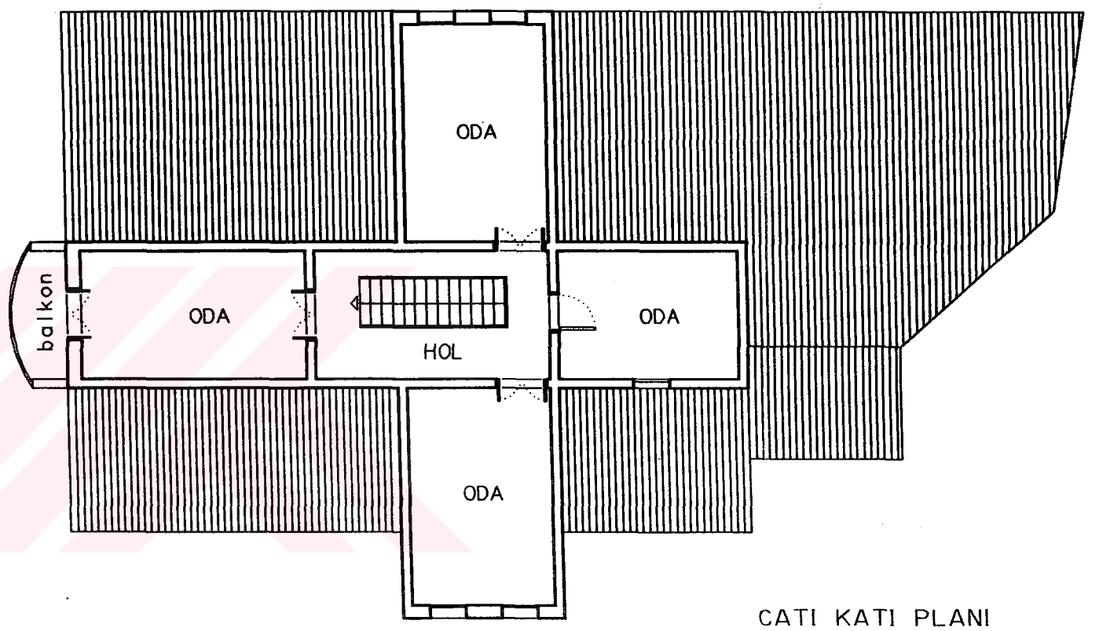

CATI KATI PLANI

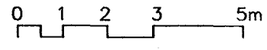

KATALOG NO:8
HUKUMET MEYDANI
ISTASYON CADDESI NO:21

Güney cephesinden görünüm

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:9
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KARABULUT CADDESI NO:16

NİĞDE EVLERİ

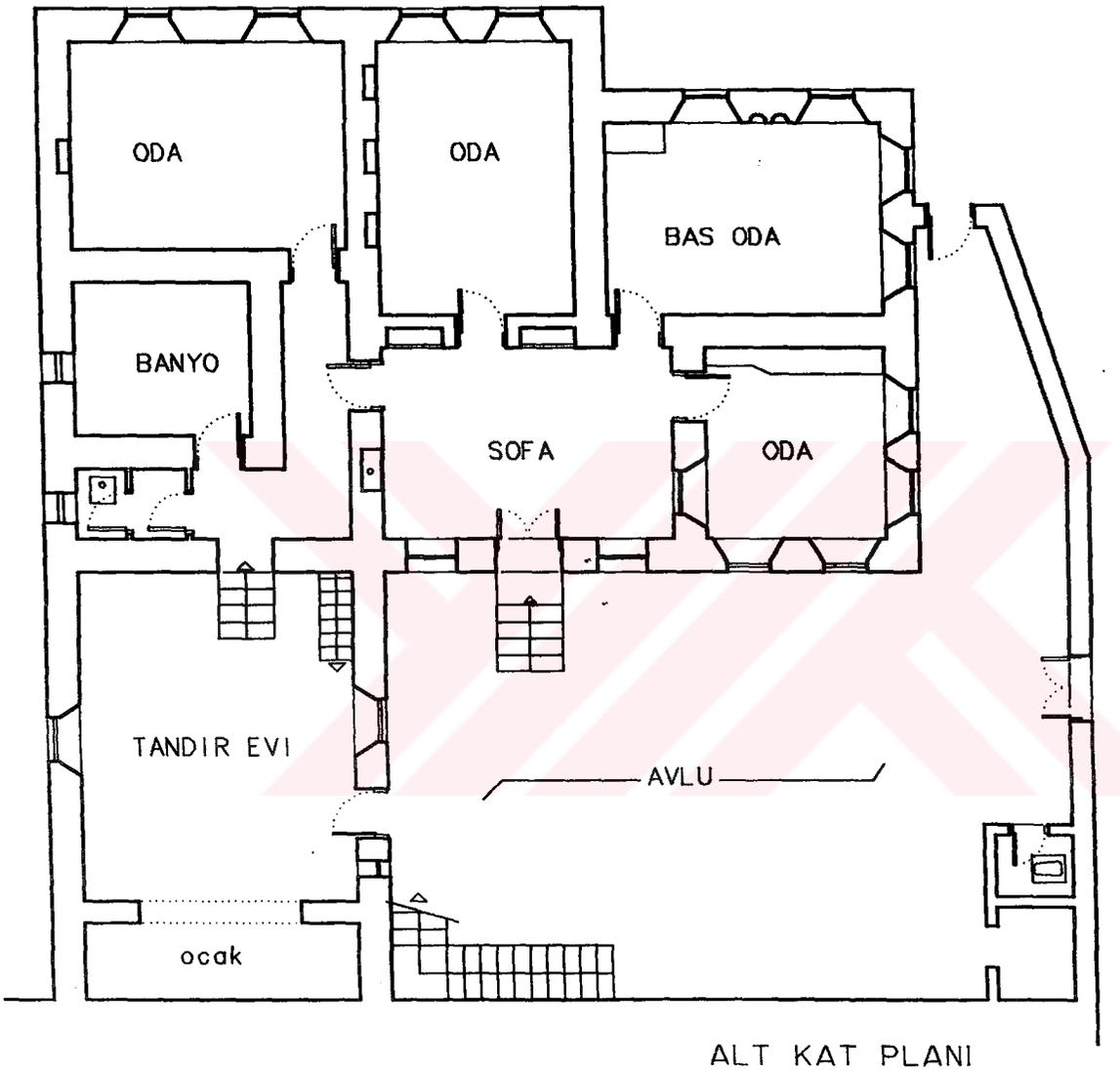

ALT KAT PLANI

KATALOG NO:9
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KARABULUT CADDESI NO:16

0 1 2 3 5m

NİĞDE EVLERİ

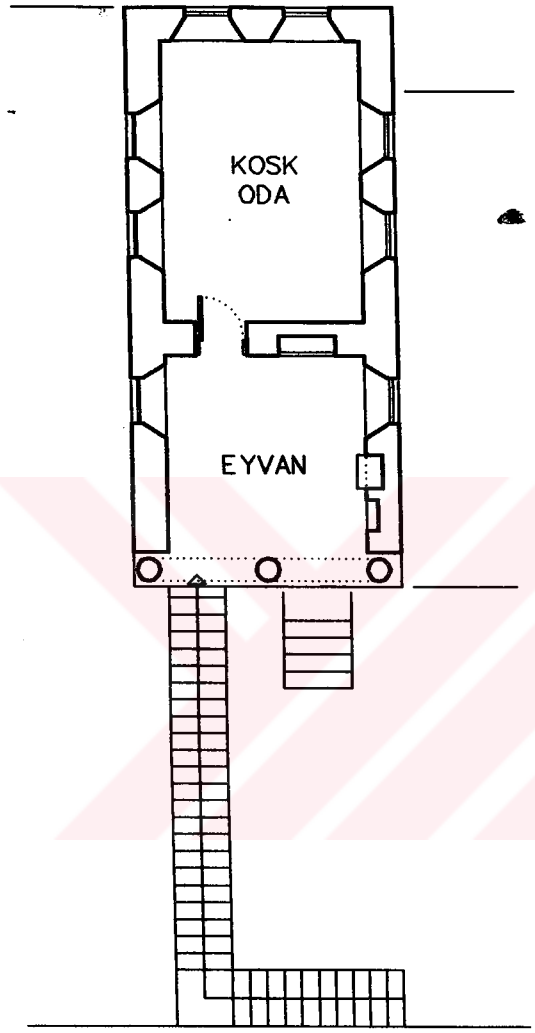

UST KAT PLANI

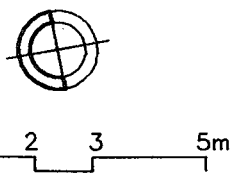

KATALOG NO:9
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KARABULUT CADDESI NO:16

Evin doğu cephesi

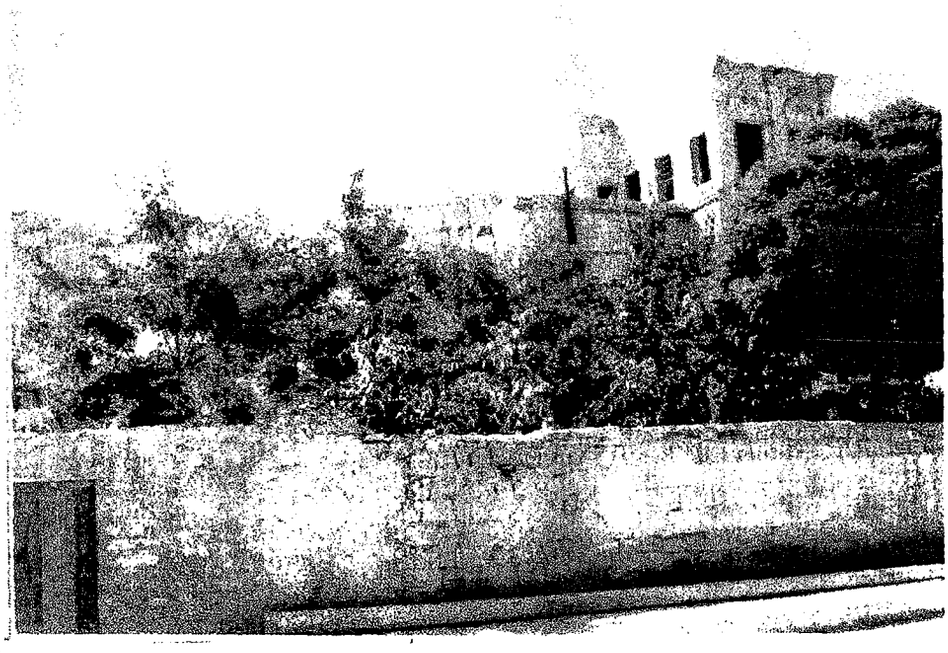

Karabulut Caddesi'nden görünüm

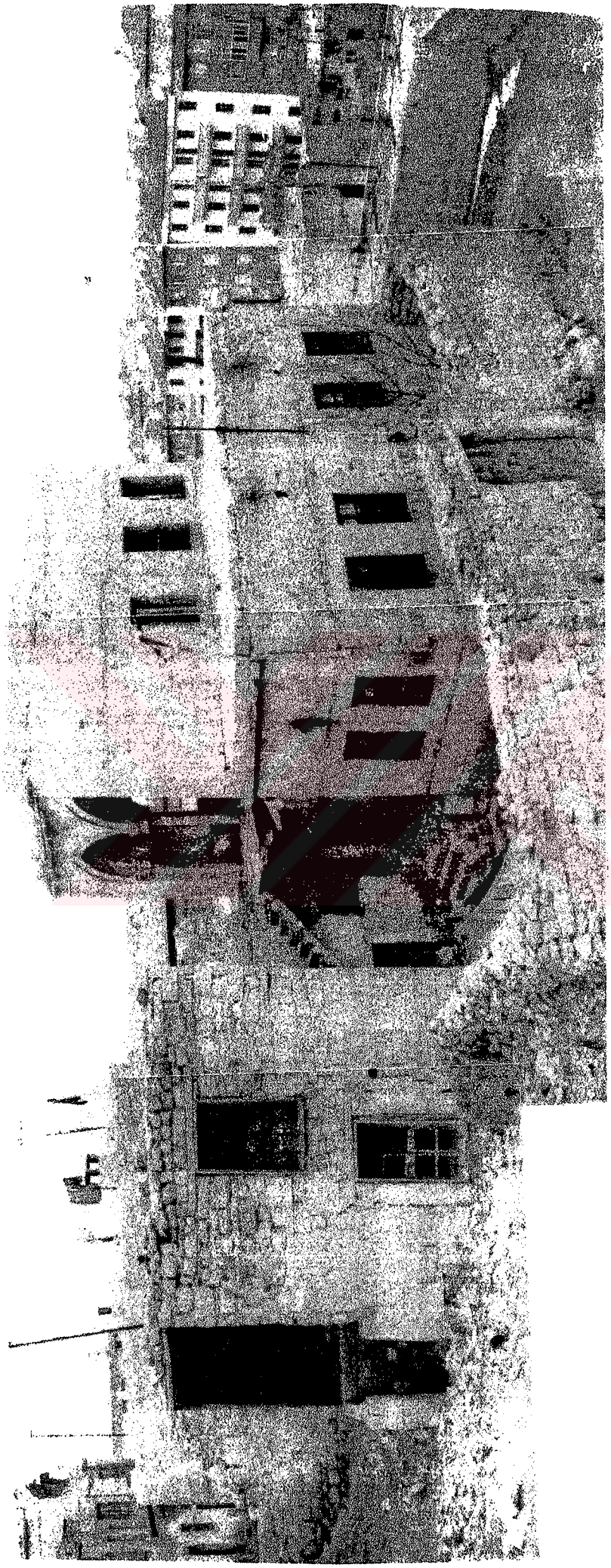

Batı ve güney cephesi

Batı cephesinden detay

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:10
YENICE MAHALLESI
MEZIT ONU SOKAK NO:1

NİĞDE EVLERİ

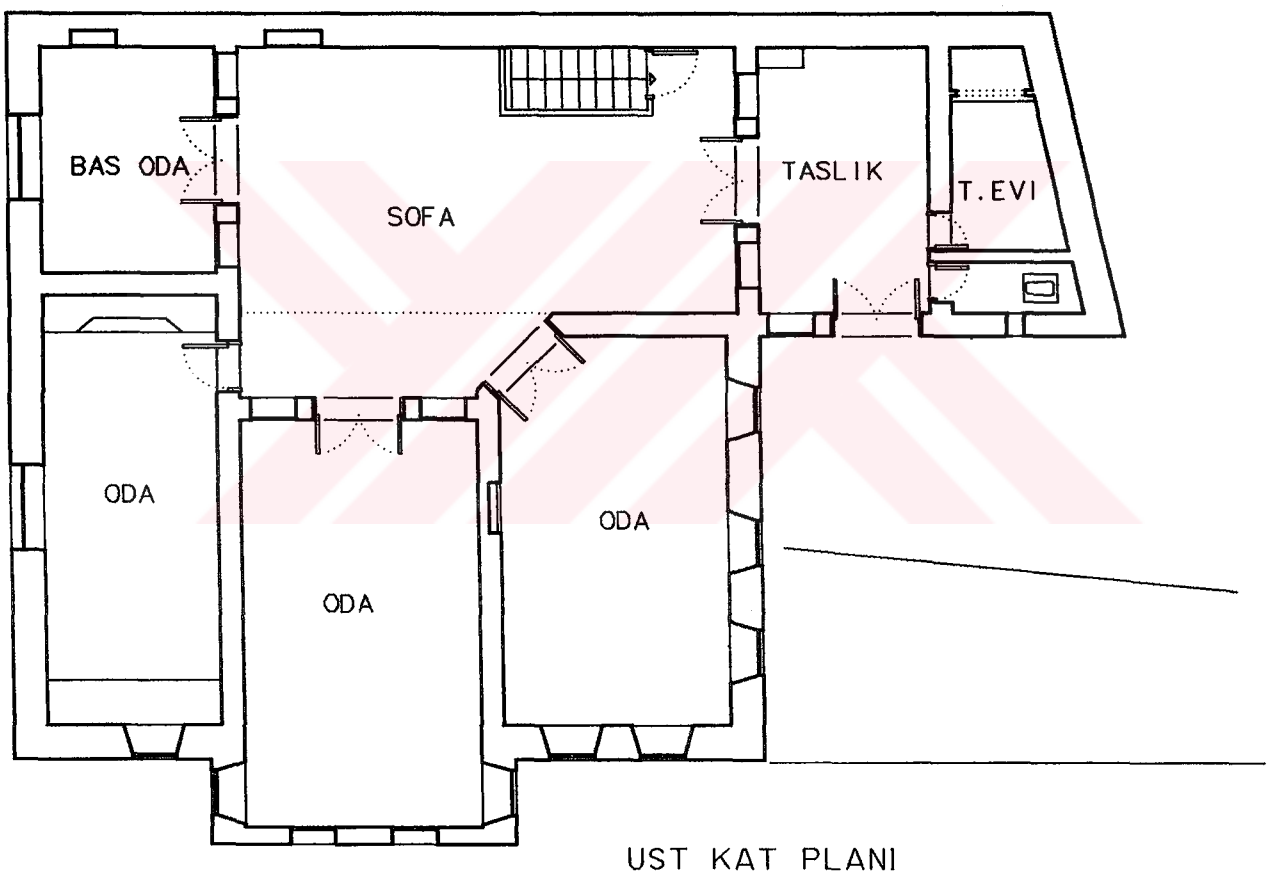

UST KAT PLANI

0 1 2 3 5m

KATALOG NO:10
YENICE MAHALLESI
MEZIT ONU SOKAK NO:1

Evin güney cephesi

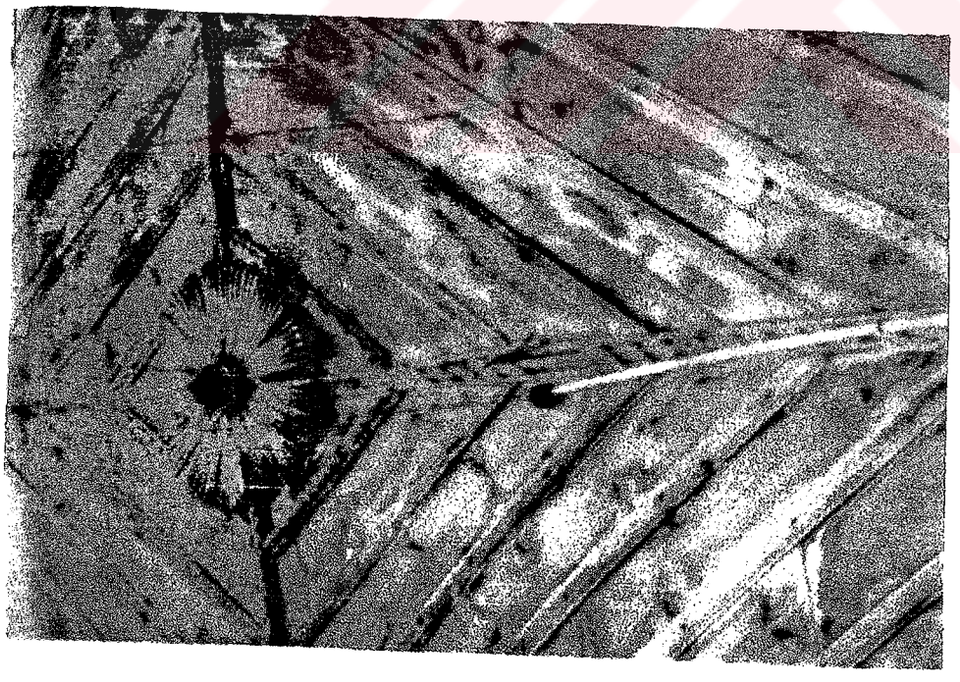

Baş oda ahşap tavanından detay

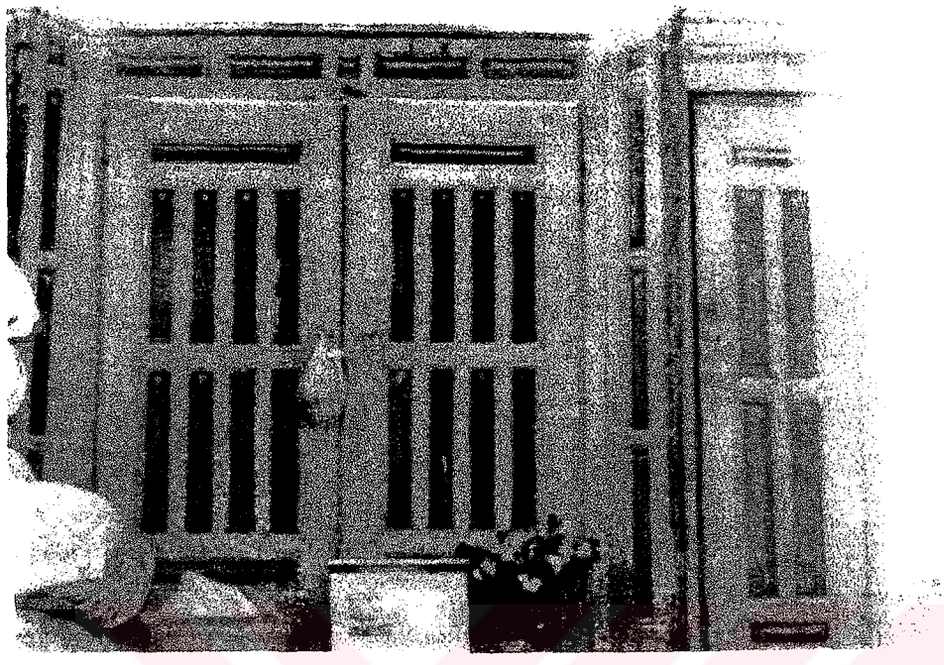

Başoda dolabı

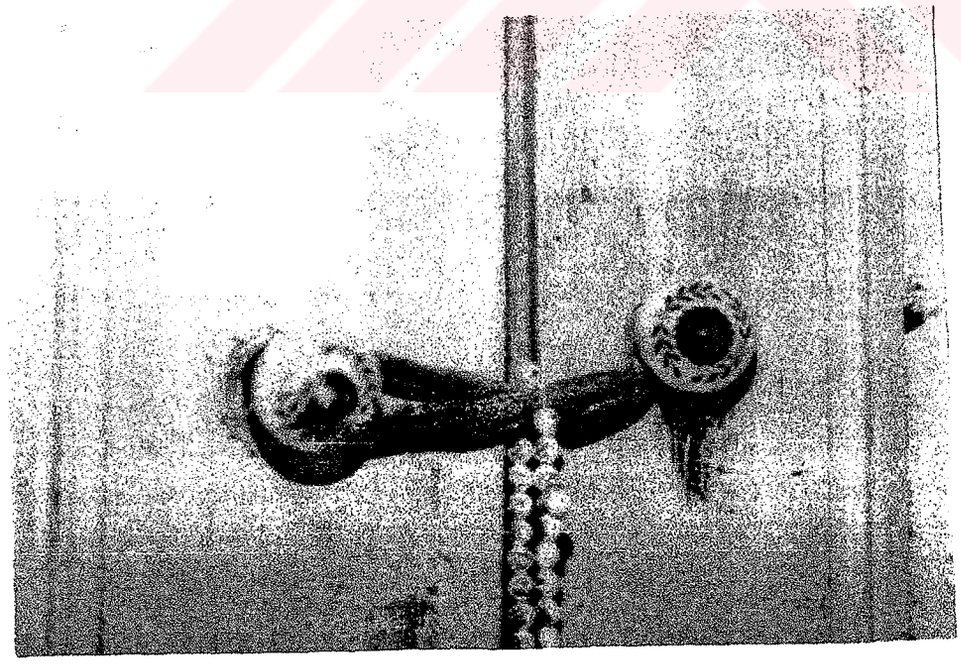

Dolap kapağı kulpu

NİĞDE EVLERİ

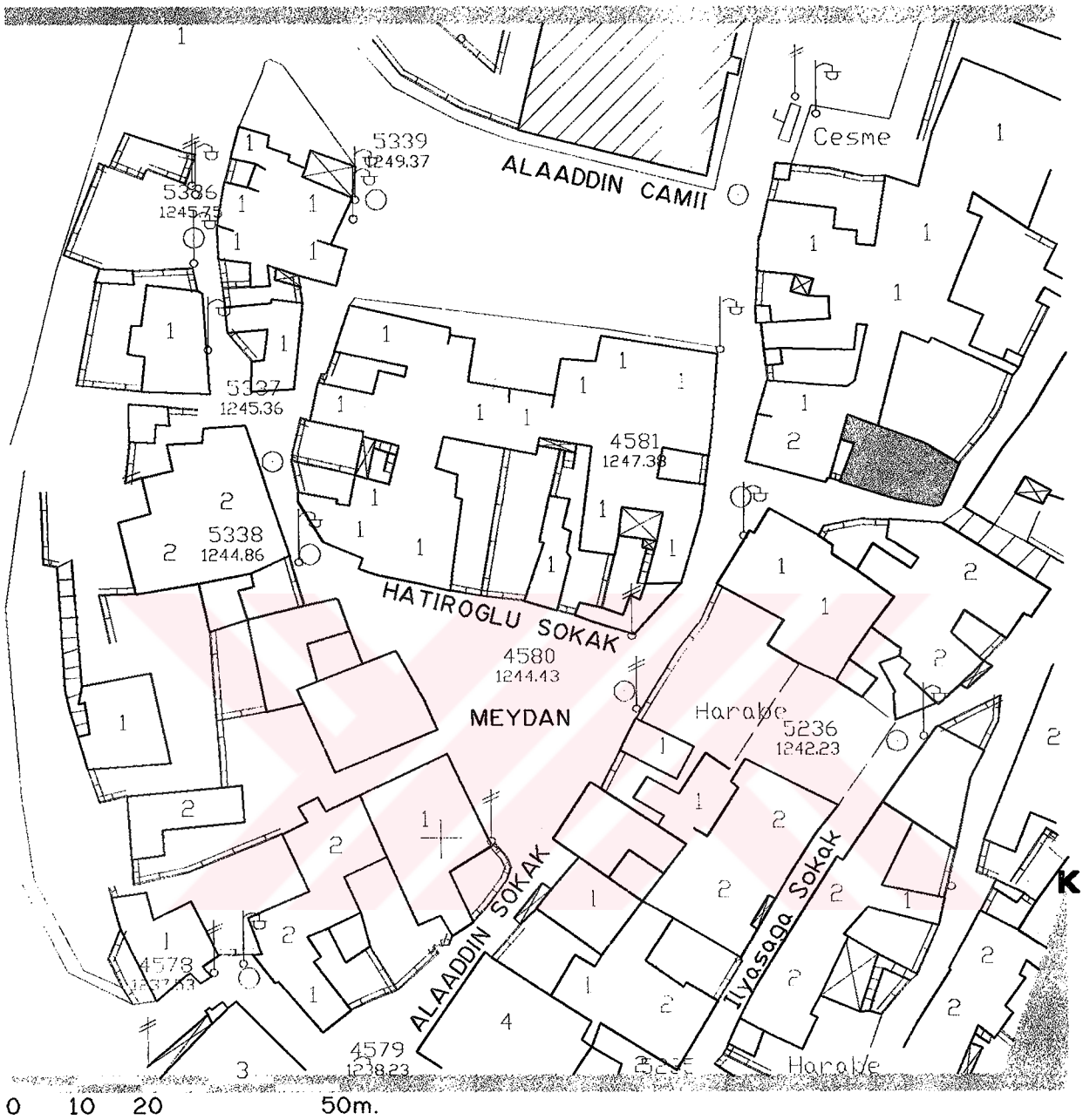

KATALOG NO:11
ALAADDIN MAHALLESI
PARK SOKAK NO:34

NİĞDE EVLERİ

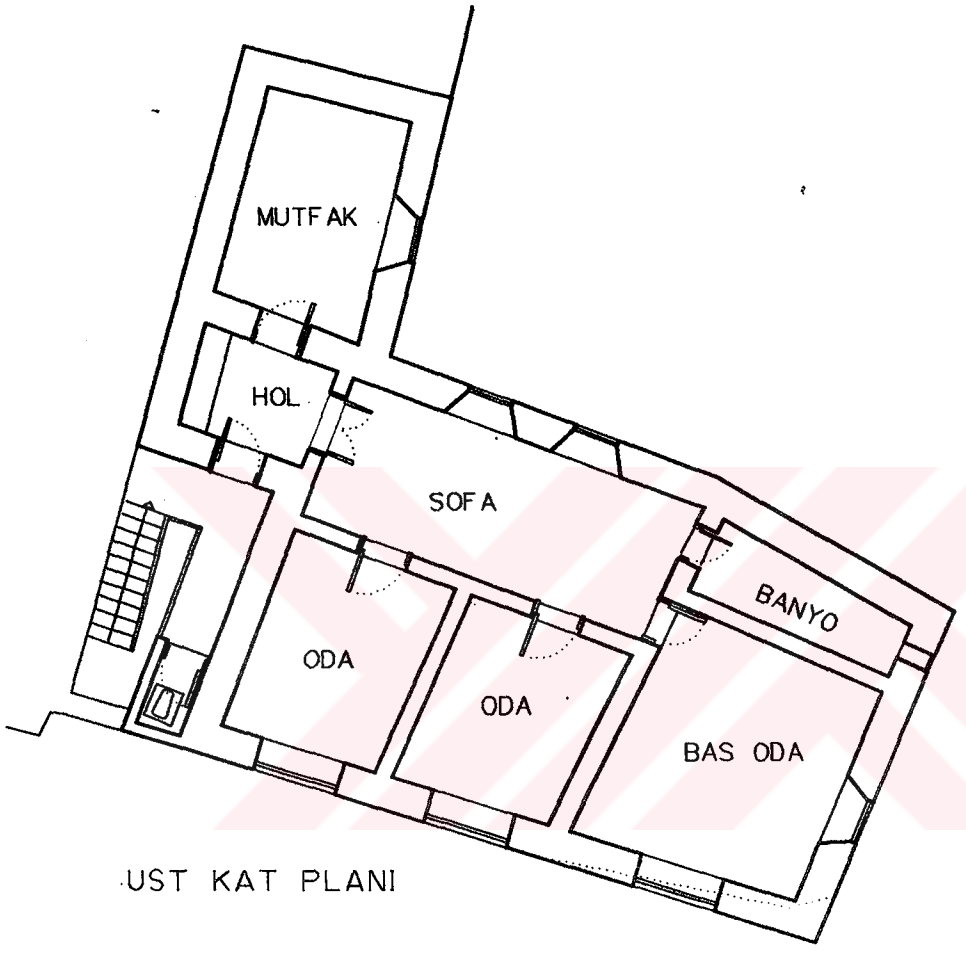

UST KAT PLANI

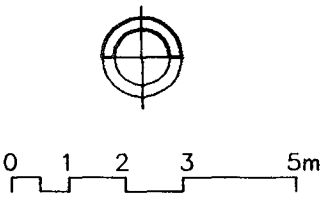

KATALOG NO:11
ALAADDIN MAHALLESI
PARK SOKAK NO:34

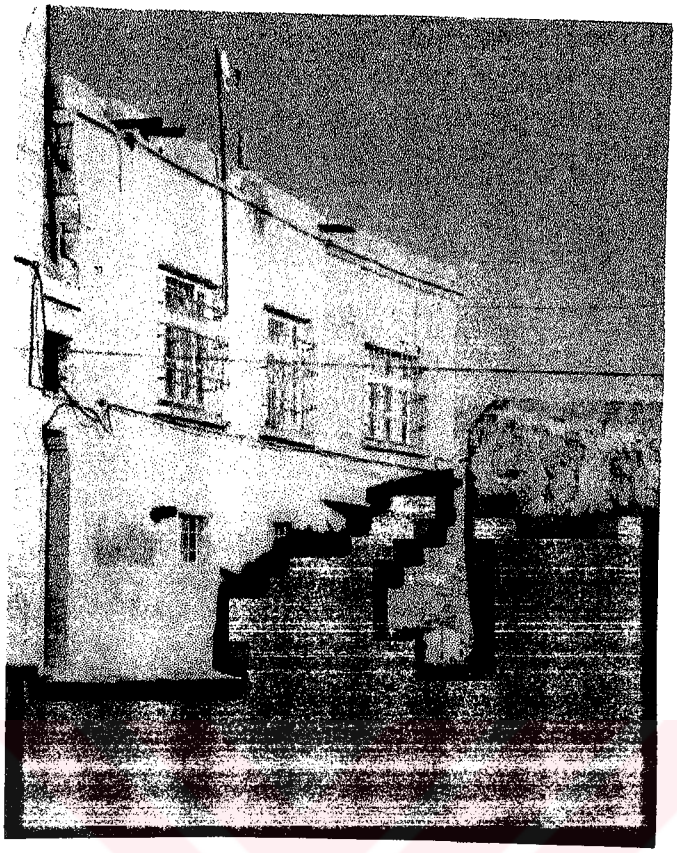

Güney cephesi

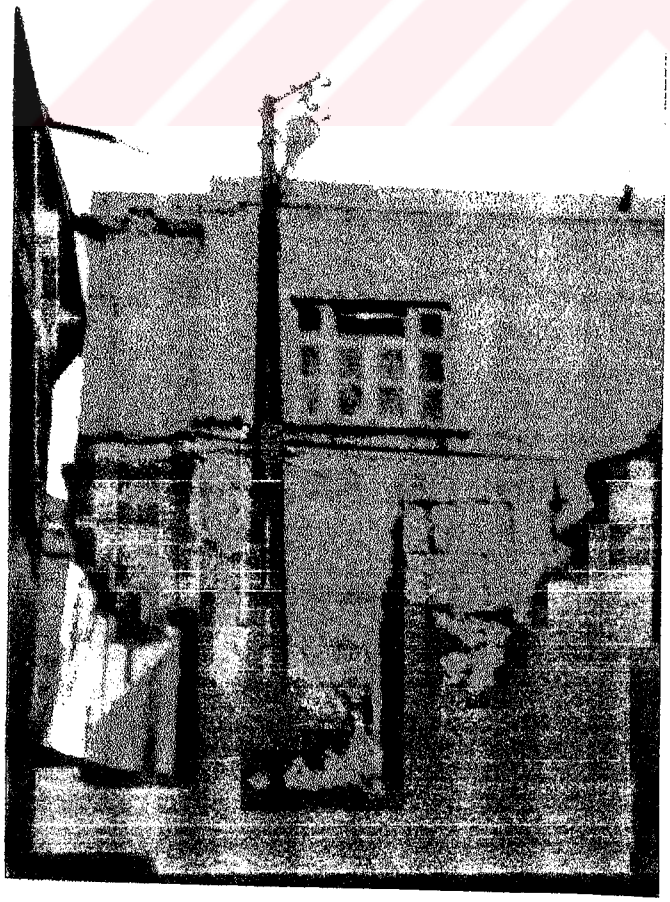

doğu cephesi

NİĞDE EVLERİ

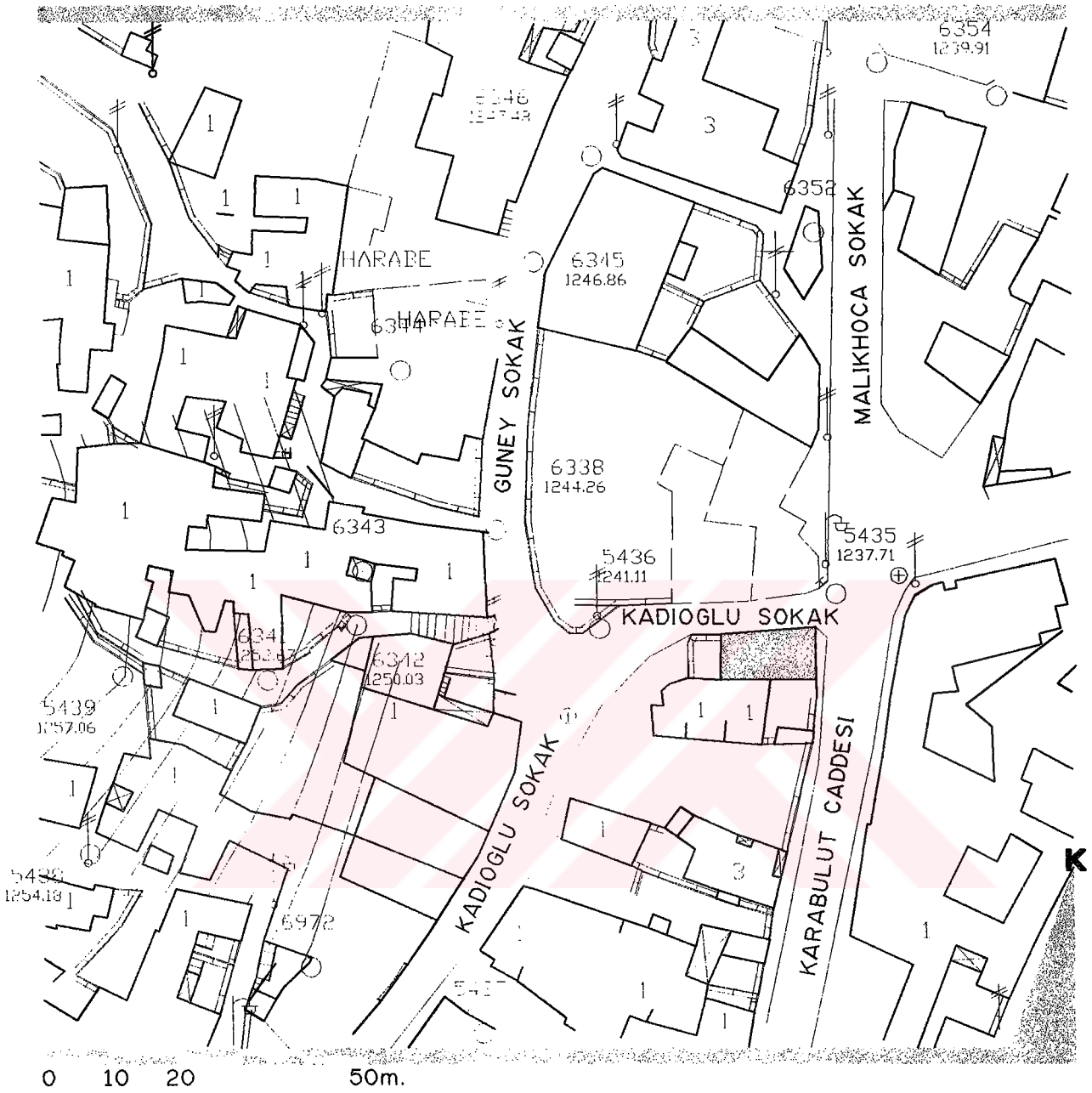

KATALOG NO:12
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KADIOGLU SOKAK NO:1

Kuzey ve doğu cephelerinden görünüm

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:13
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
OZDEMIR SOKAK NO:19

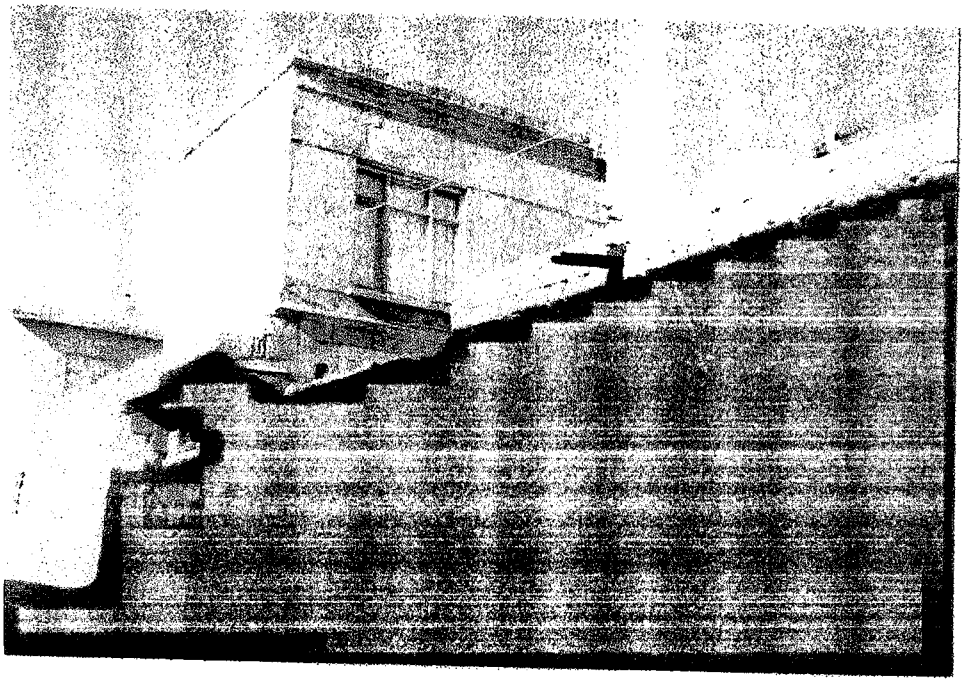

Evin batı cephesi

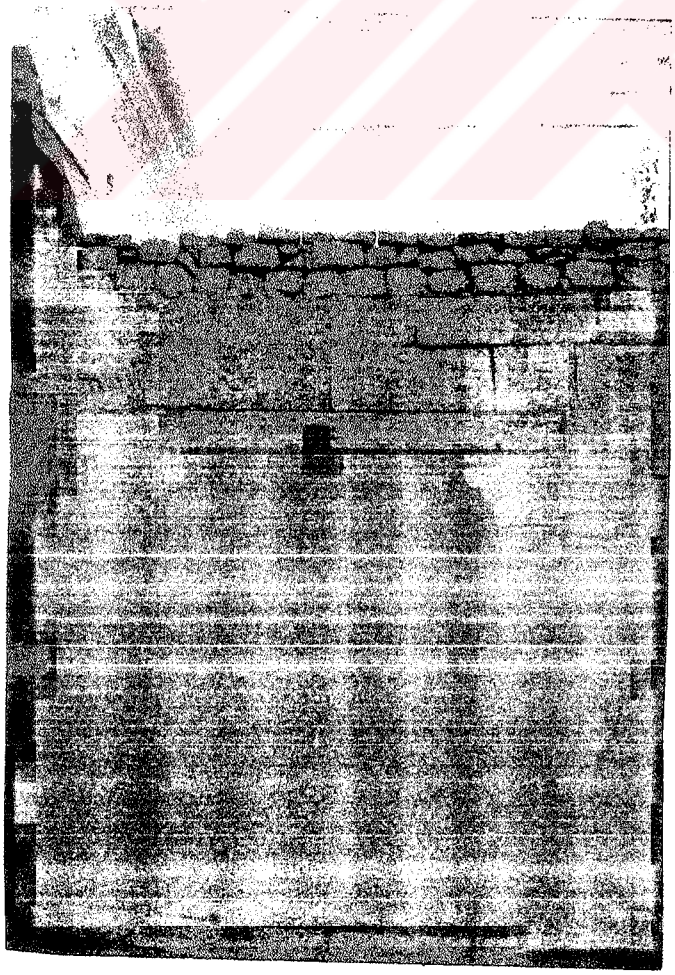

Avlu giriş kapısı

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:14
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
OZDEMIR SOKAK NO:11

NİĞDE EVLERİ

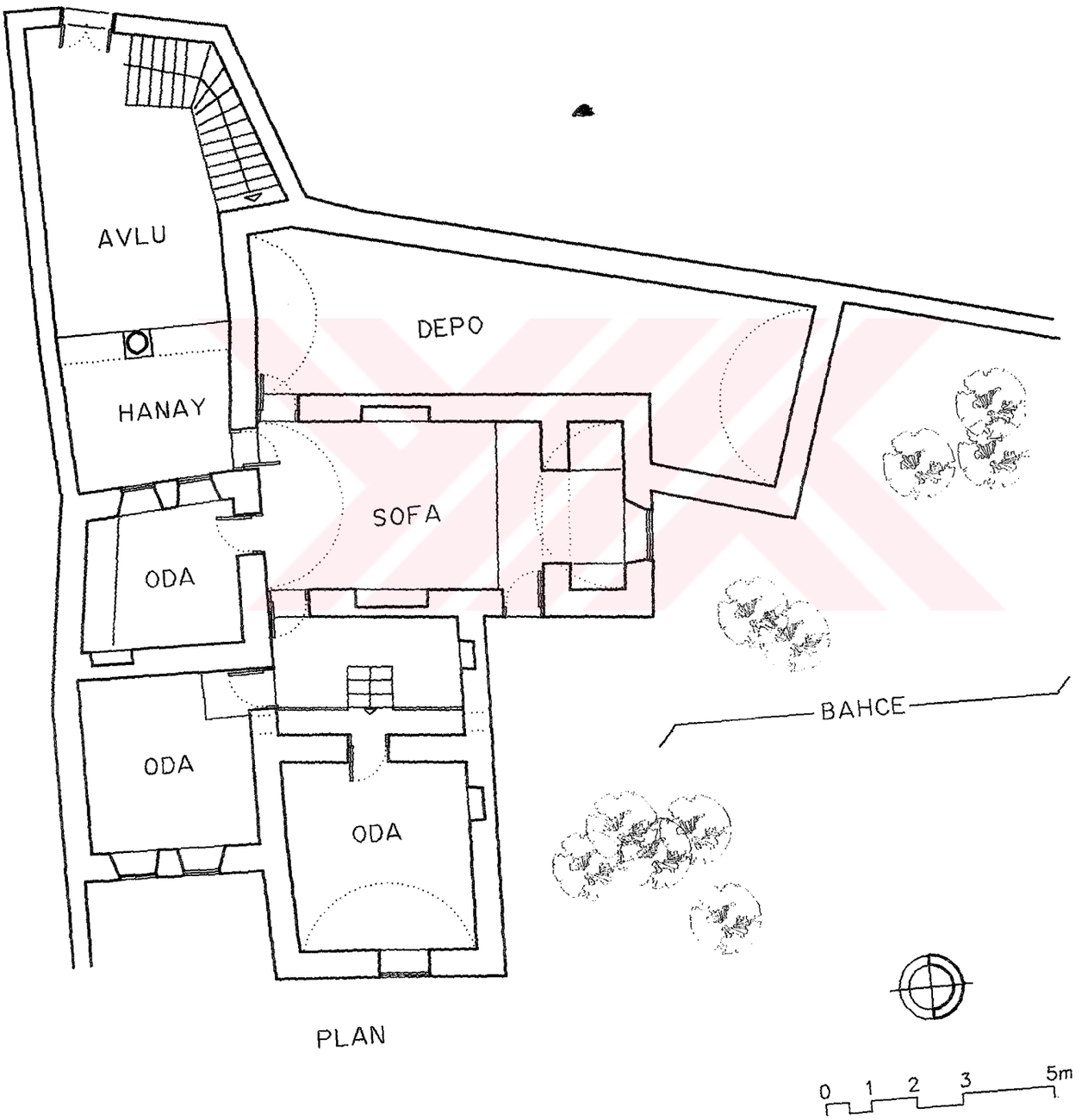

PLAN

KATALOG NO:14
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
OZDEMIR SOKAK NO:11

NİĞDE EVLERİ

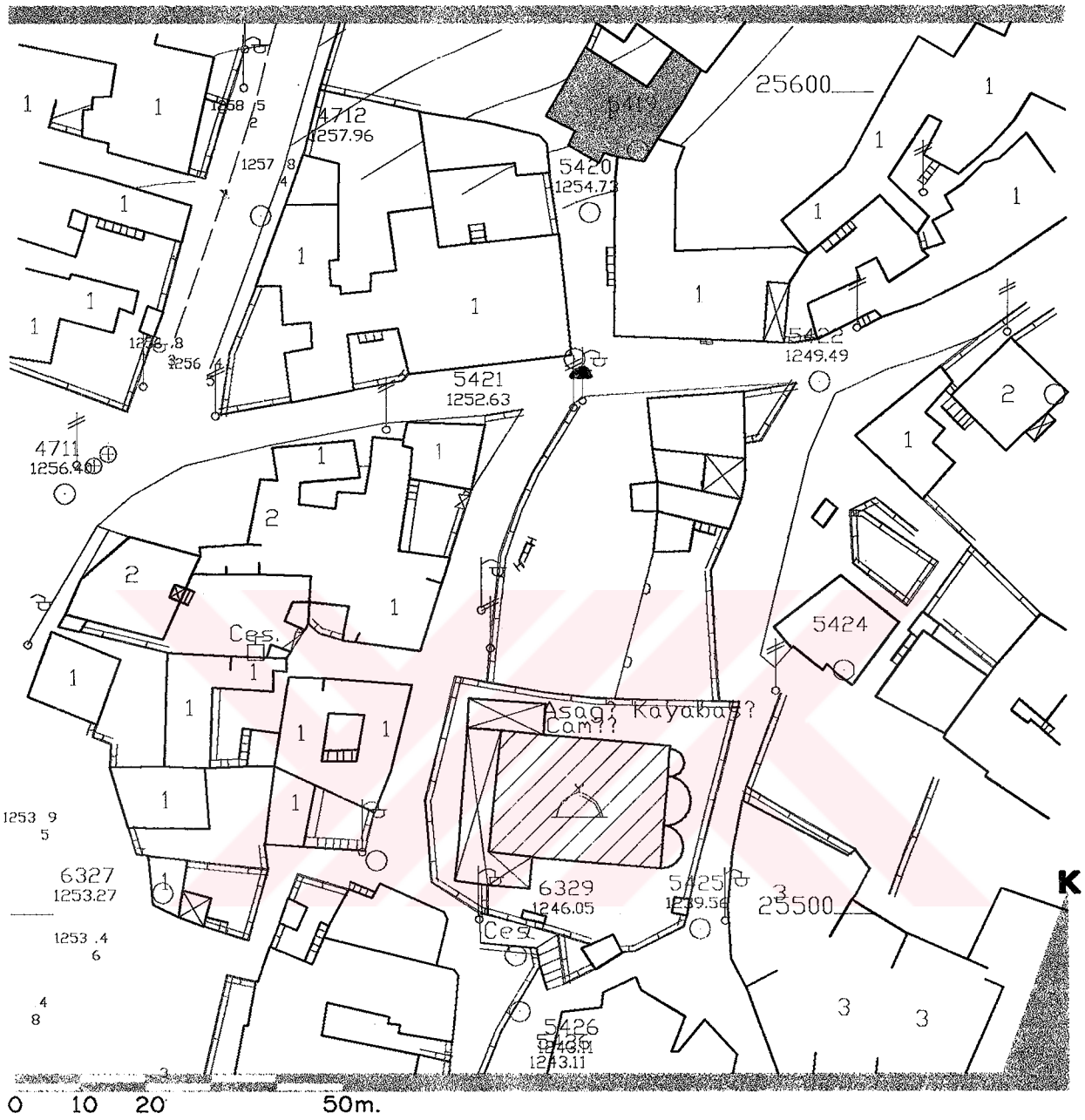

KATALOG NO:15
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KADIOGLU SOKAK NO:38

NİĞDE EVLERİ

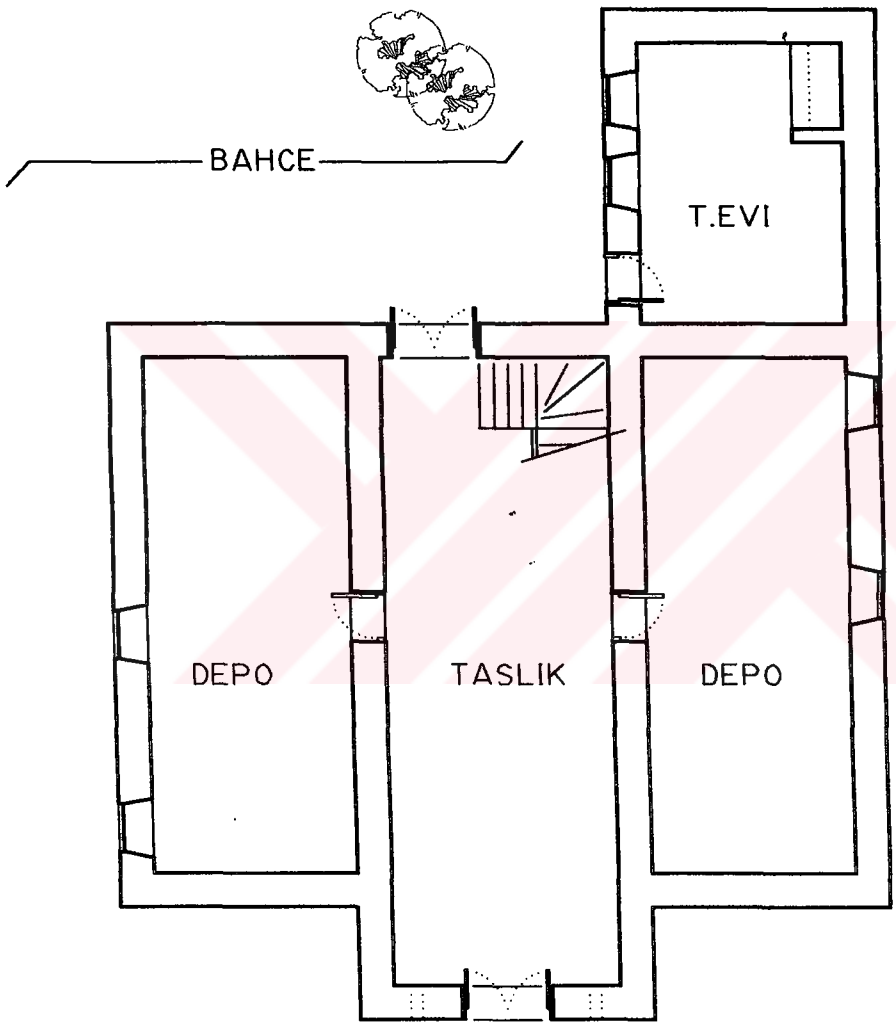

ALT KAT PLANI

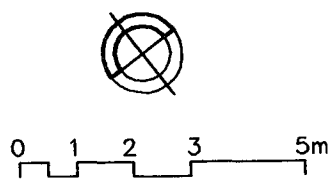

KATALOG NO:15
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KADIOGLU SOKAK NO:38

NİĞDE EVLERİ

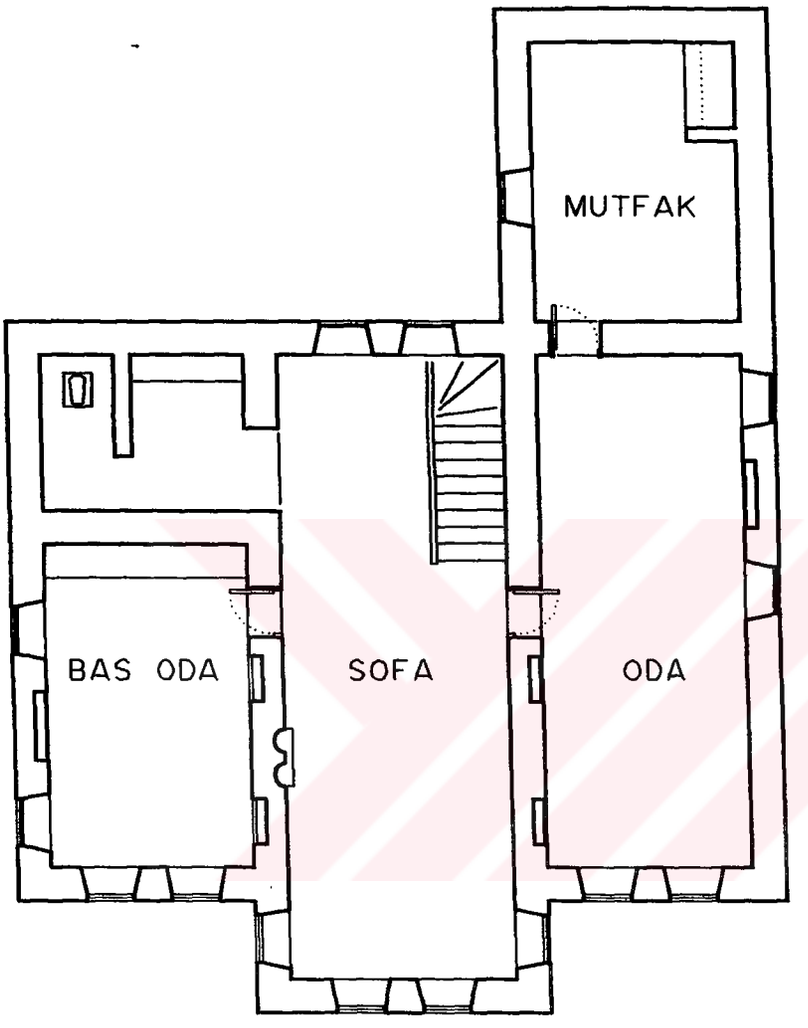

UST KAT PLANI

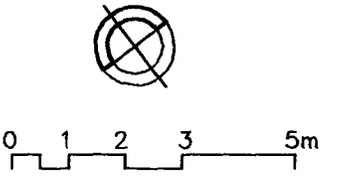

KATALOG NO:15
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KADIOGLU SOKAK NO:38

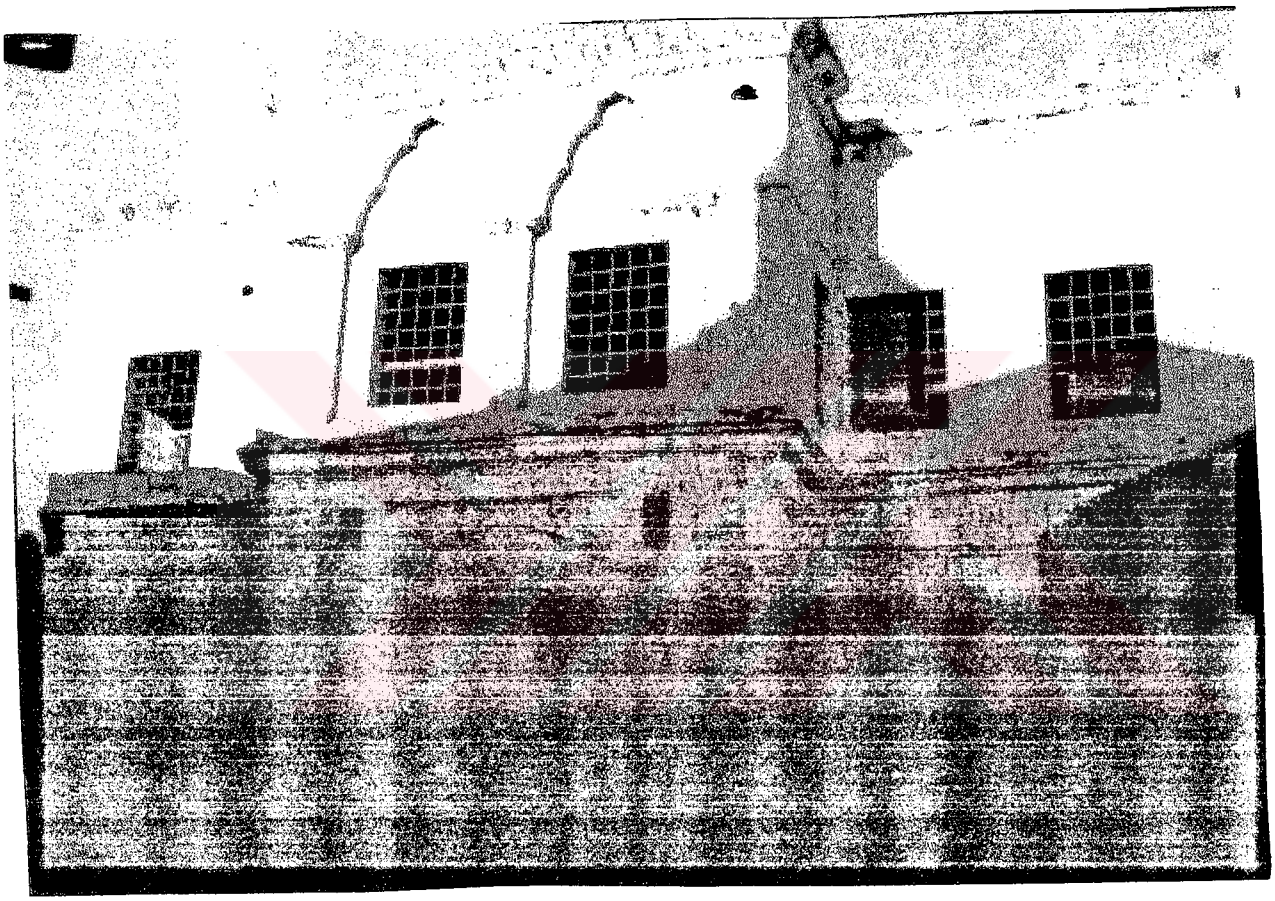

Evin sokak cephesi

Giriş kapısı

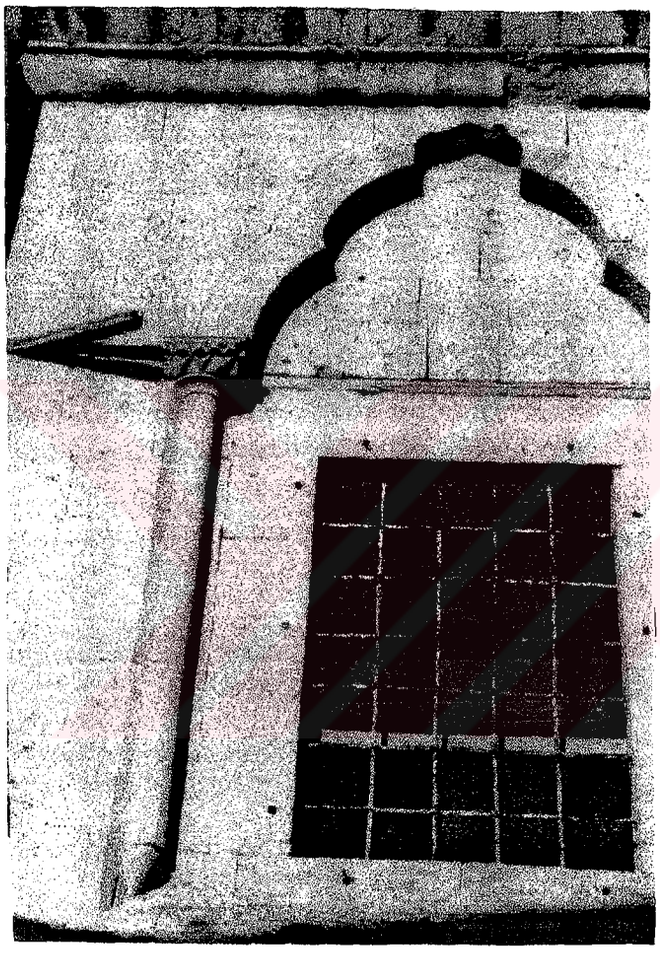

Cephe detayı

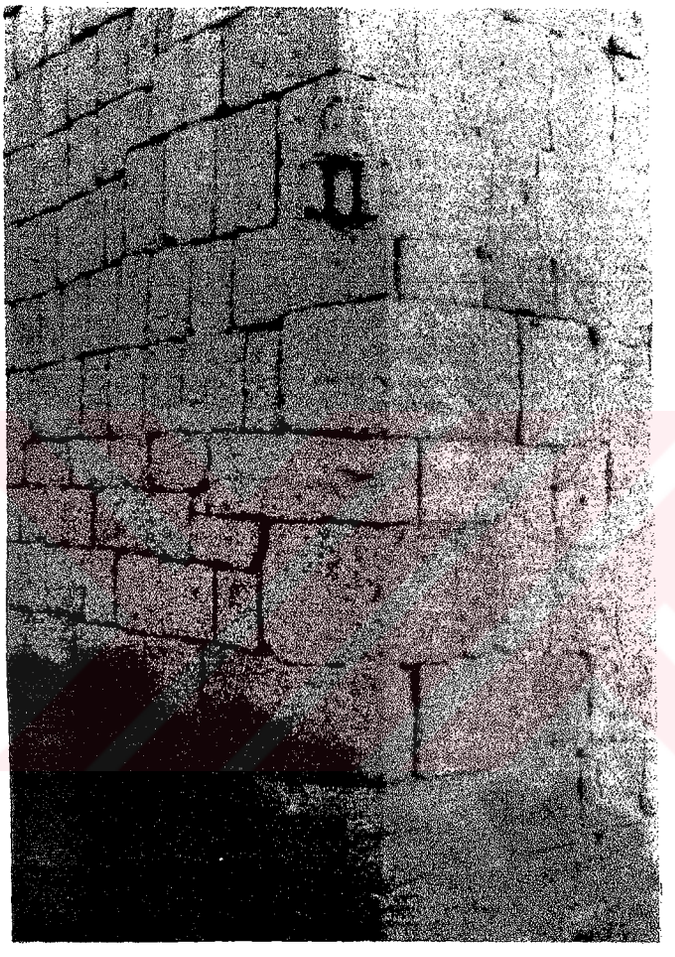

Köşe pahı

Köşe pahı

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:16
YENICE MAHALLESI
YESIL BURC CADDESI NO:12

NİĞDE EVLERİ

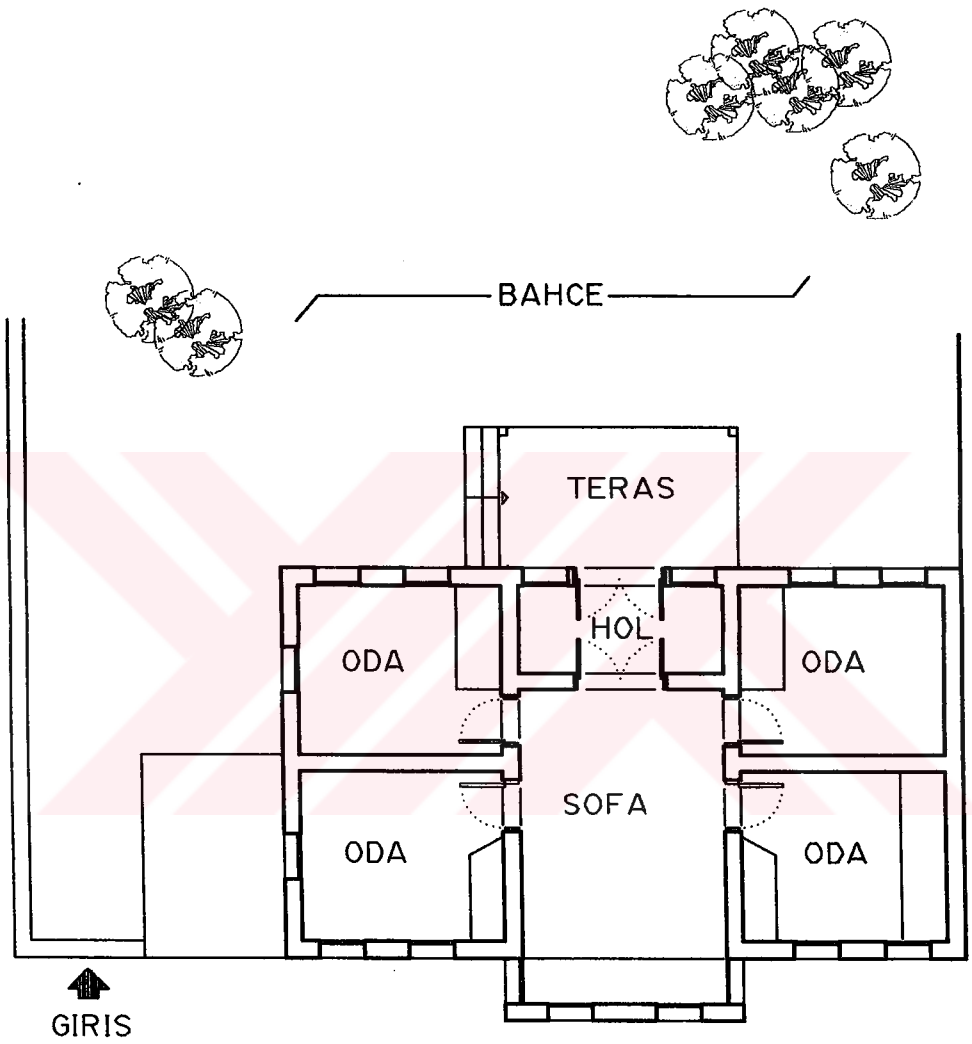

UST KAT PLANI

0 1 2 3 5m

KATALOG NO:16
YENICE MAHALLESI
YESIL BURC CADDESI NO:12

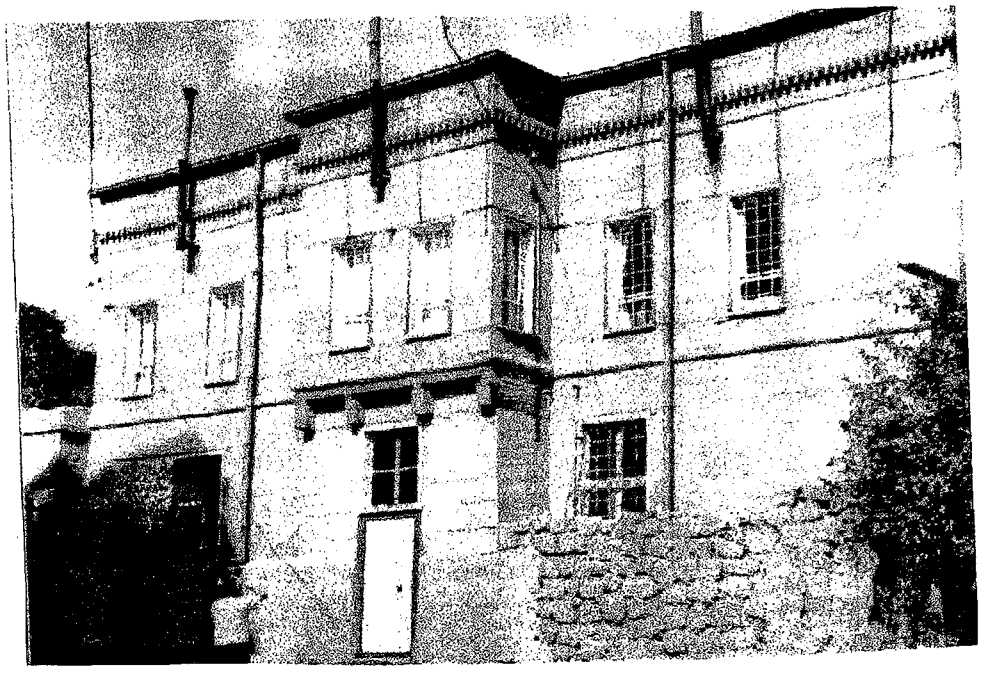

Yenice Caddesi'nden evin görünümü

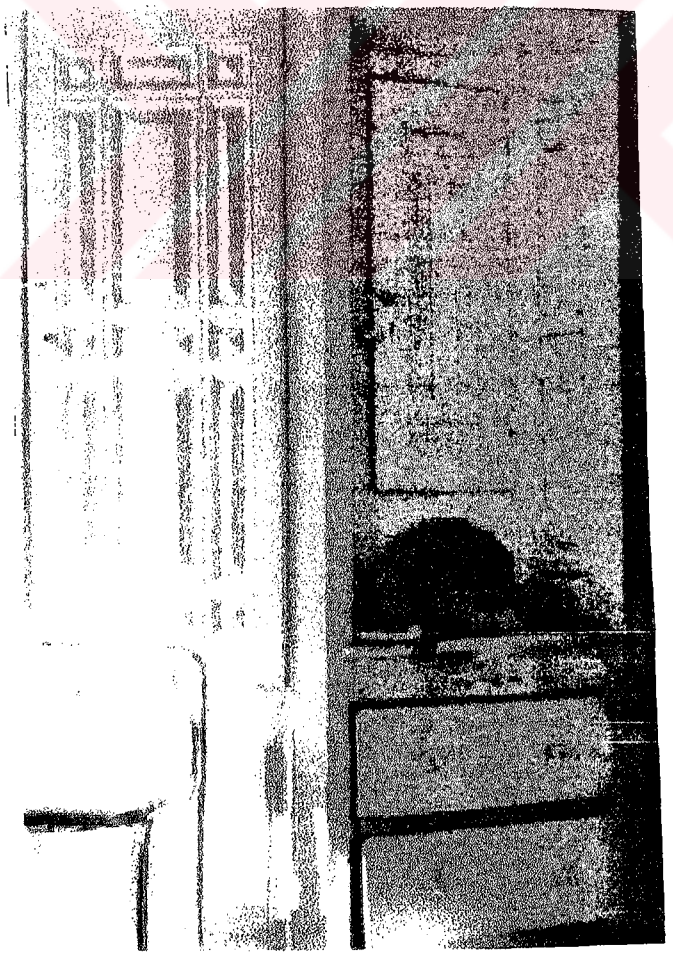

Dolap detayı

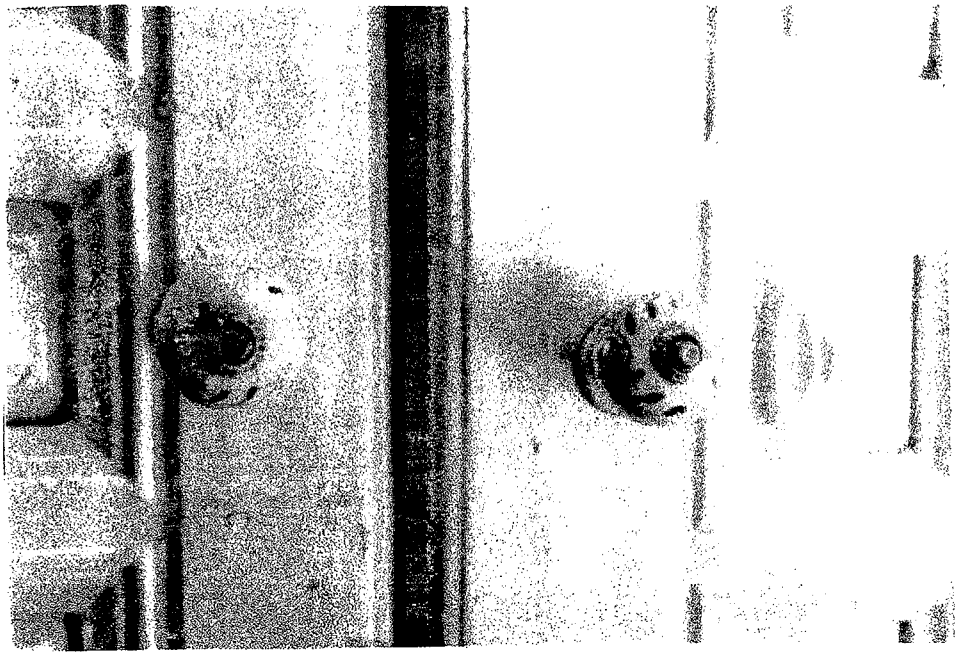

Dolap kapağı kulpu

Dolap detayı

NİĞDE EVLERİ

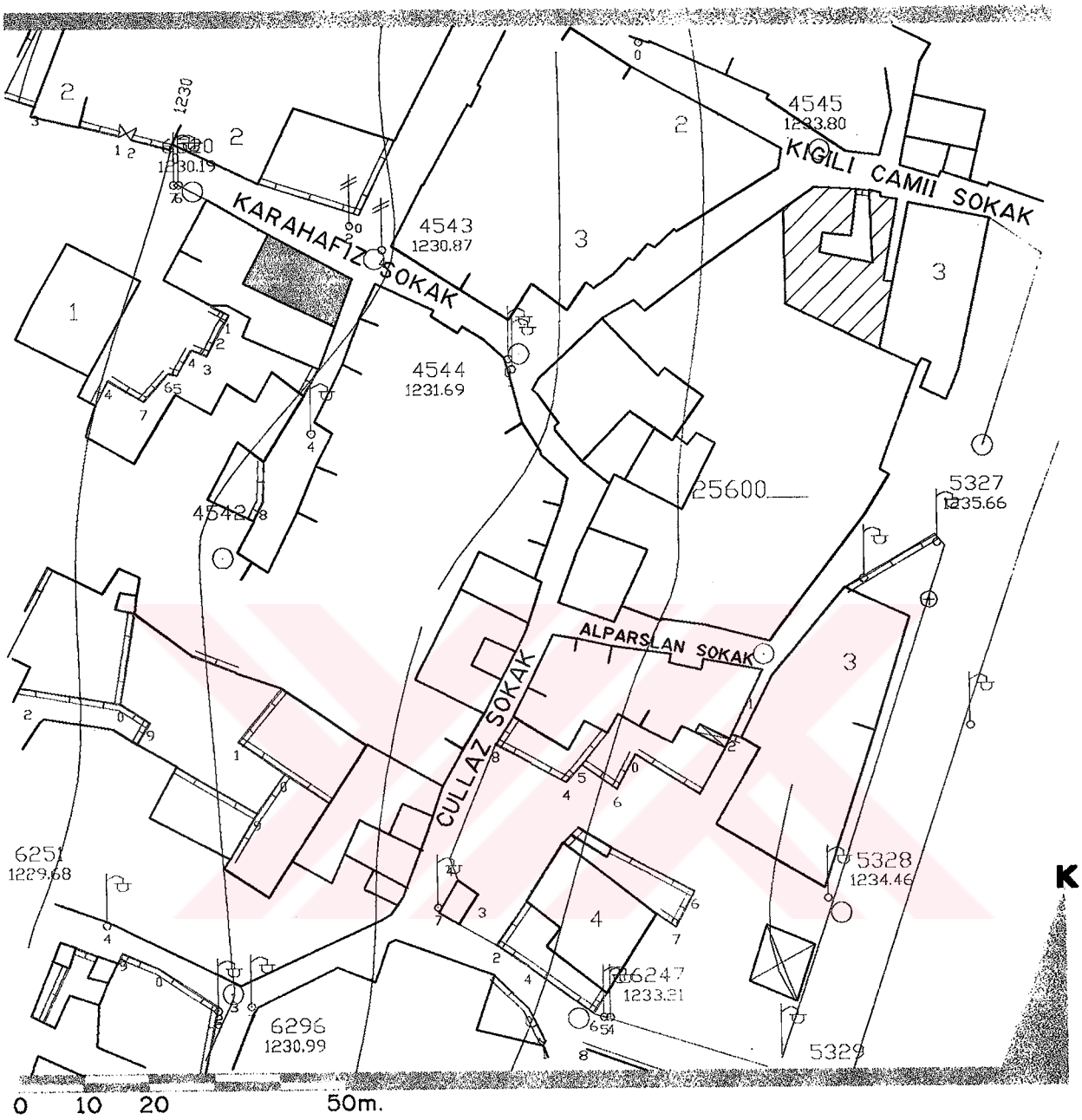

KATALOG NO:17
SUNGUR MAHALLESI
KARAHAFIZ SOKAK NO:18

NİĞDE EVLERİ

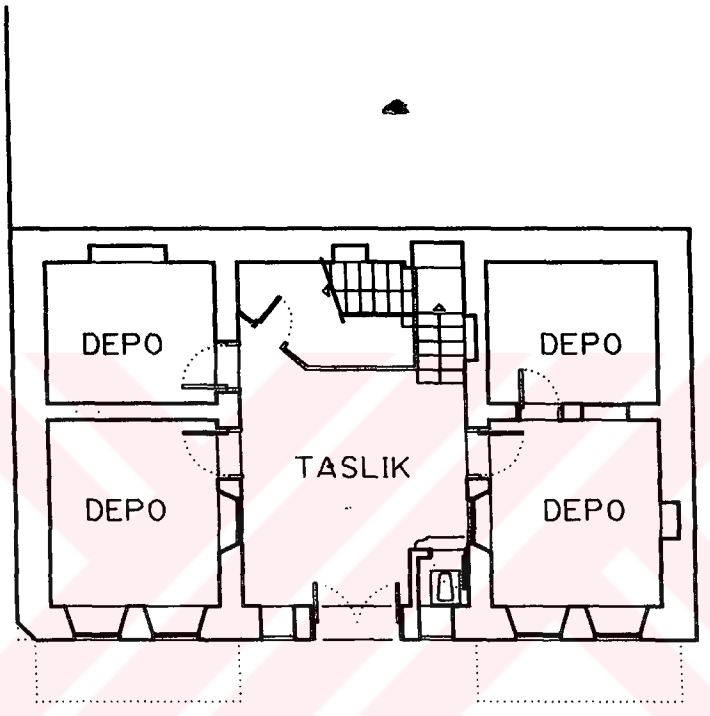

ALT KAT PLANI

KATALOG NO:17
SUNGUR MAHALLESI
KARAHAFIZ SOKAK NO:18

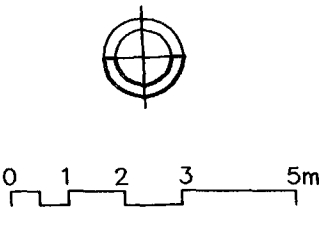

NİĞDE EVLERİ

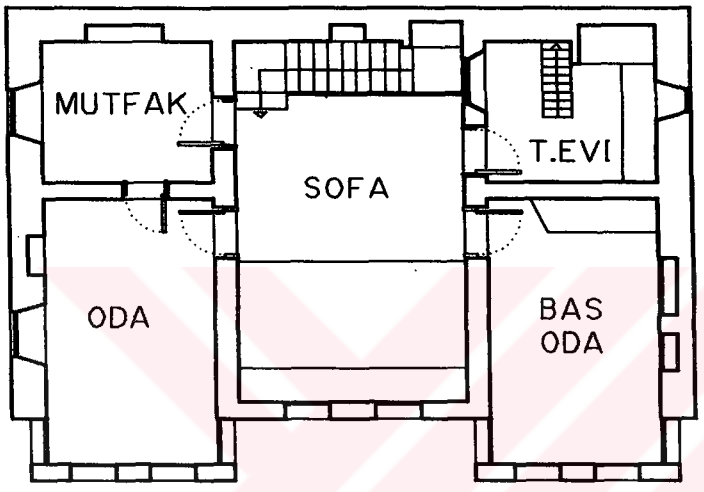

UST KAT PLANI

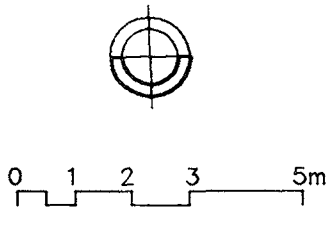

KATALOG NO:17
SUNGUR MAHALLESI
KARAHAFIZ SOKAK NO:18

Karahafız Sokak'tan görünüm

Karahafız Sokak'tan görünüm

Giriş kapısı

Oda kapısı

Oda kapısı

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:18
SUNGUR MAHALLESI
CULLAZ SOKAK NO:12

NİĞDE EVLERİ

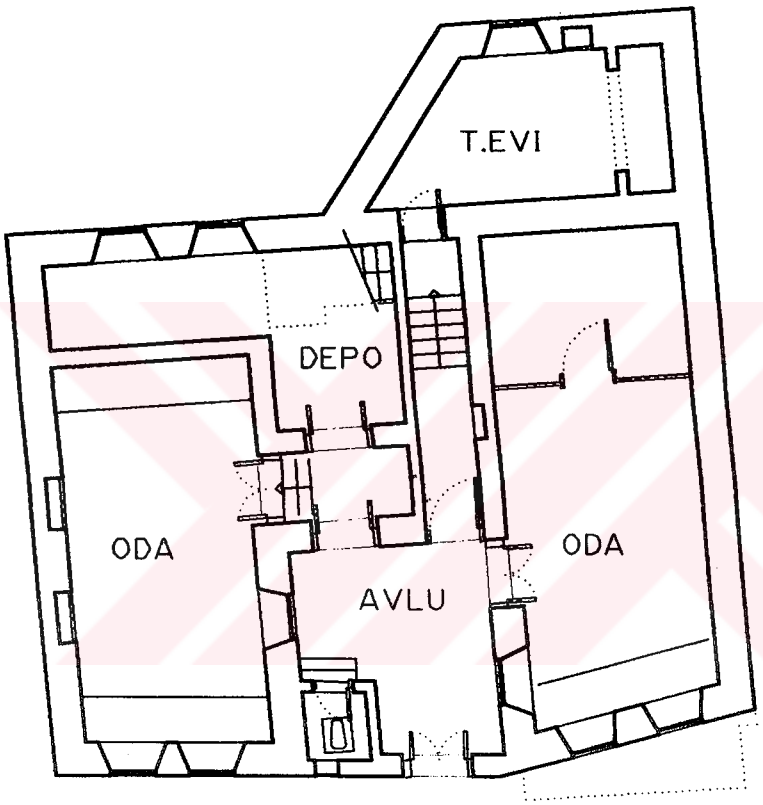

ALT KAT PLANI

KATALOG NO:18
SUNGUR MAHALLESI
CULLAZ SOKAK NO:12

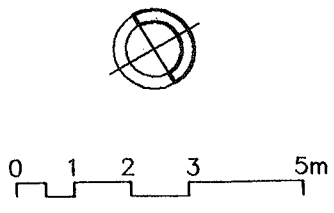

NİĞDE EVLERİ

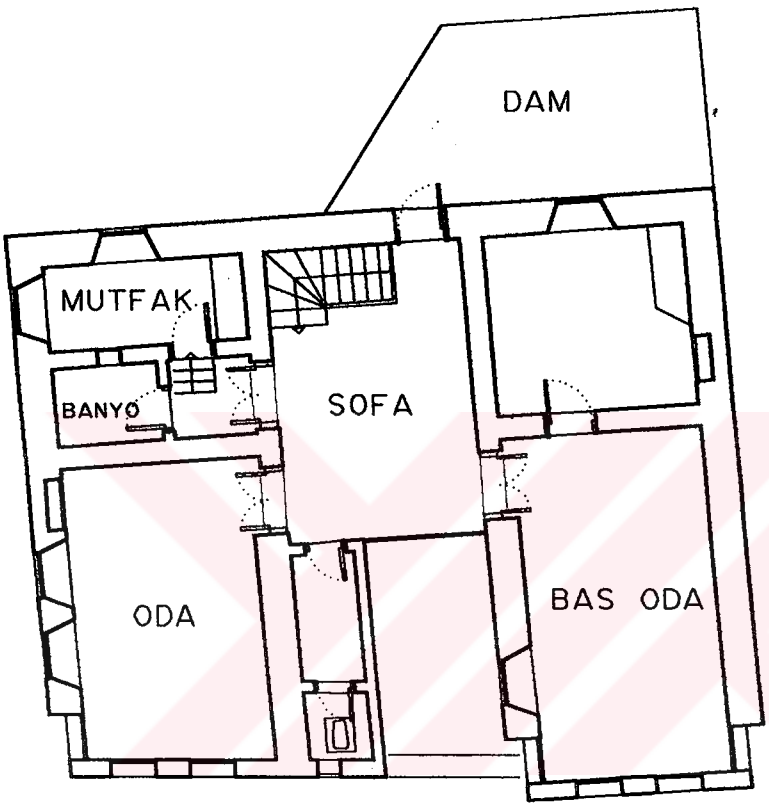

UST KAT PLANI

0 1 2 3 5m

KATALOG NO:18
SUNGUR MAHALLESI
CULLAZ SOKAK NO:12

Cullaz Sokak'tan evin görünümü

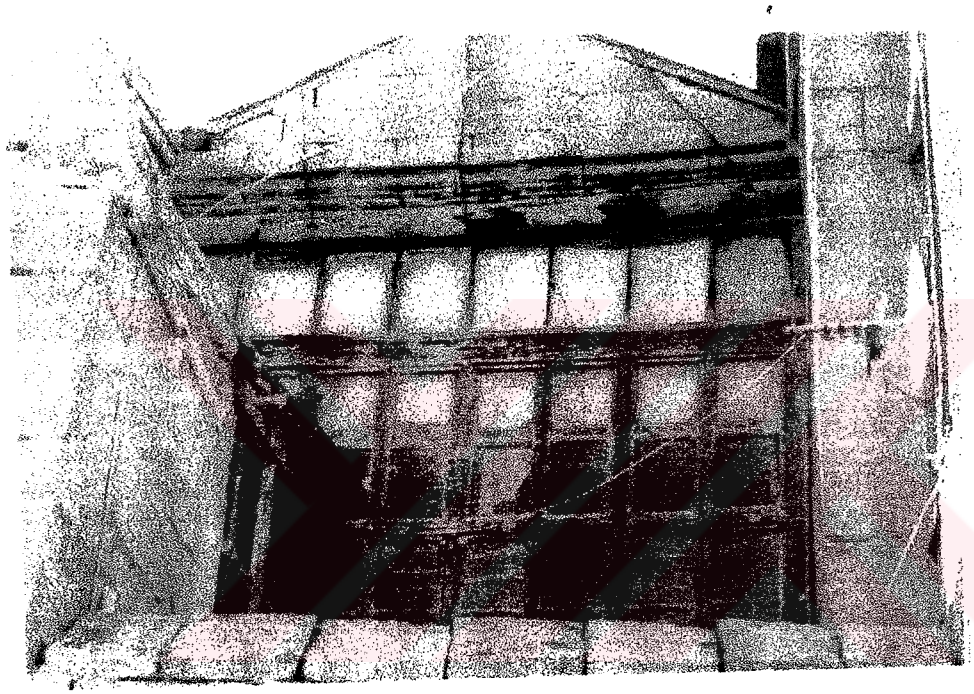

Sofa camekanından detay

Avluya açılan hol kapısı

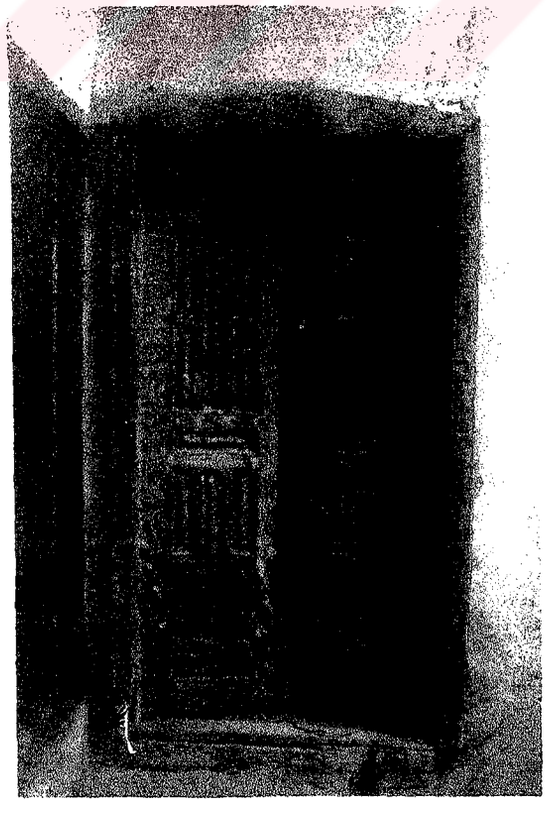

Avluya açılan oda kapısı

Tandır evi ocağı

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:19
KALE MAHALLESI
UCOK SOKAK NO:34

Üçok Sokak'tan evin görünüşü

Cepheden ayrıntı

Balkon tavanındaki lambadan ayrıntı

Avlu giriş kapısı

NİĞDE EVLERİ

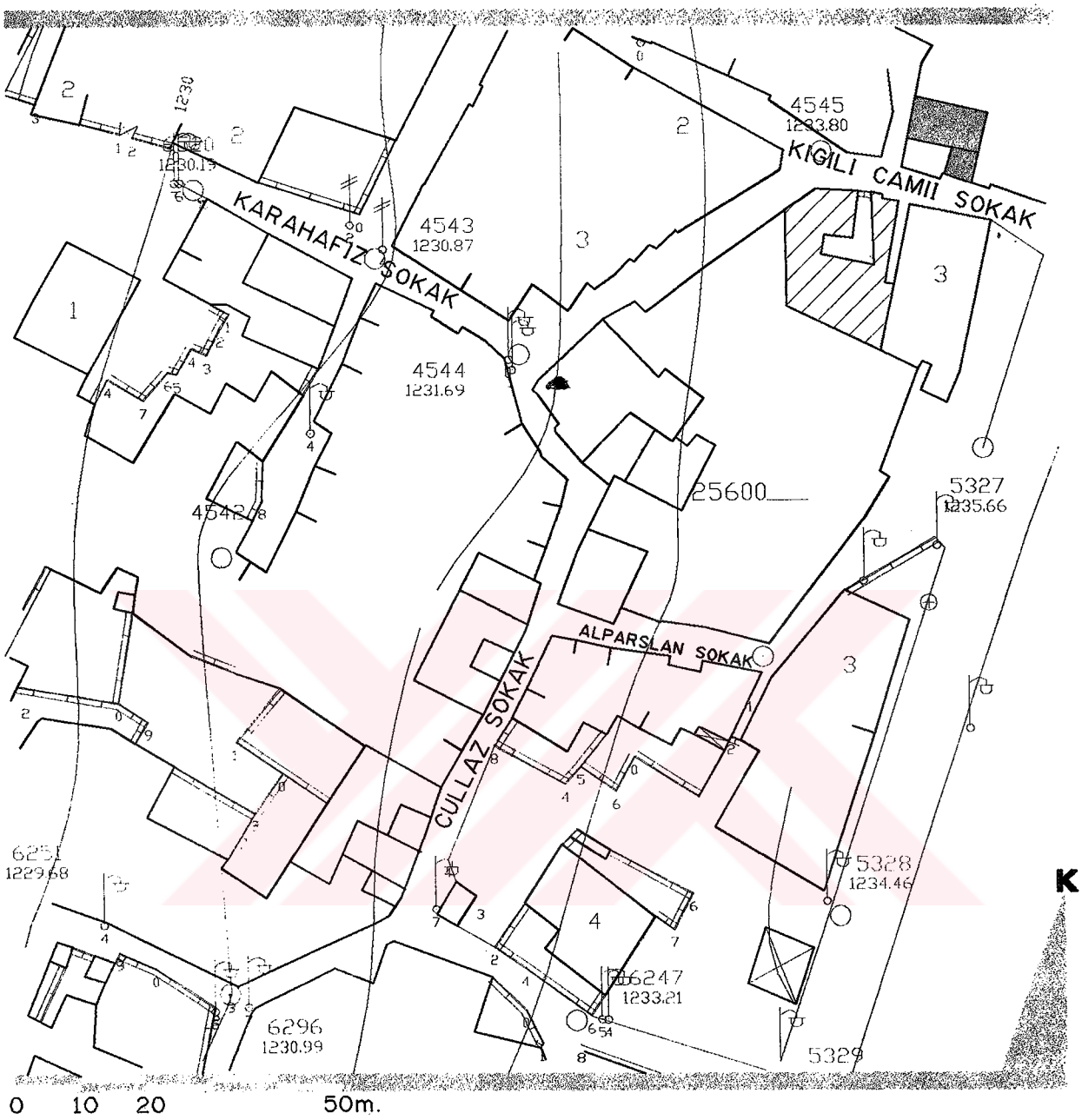

KATALOG NO:20
SUNGUR MAHALLESI
KIGILI CAMII SOKAK NO:23

NİĞDE EVLERİ

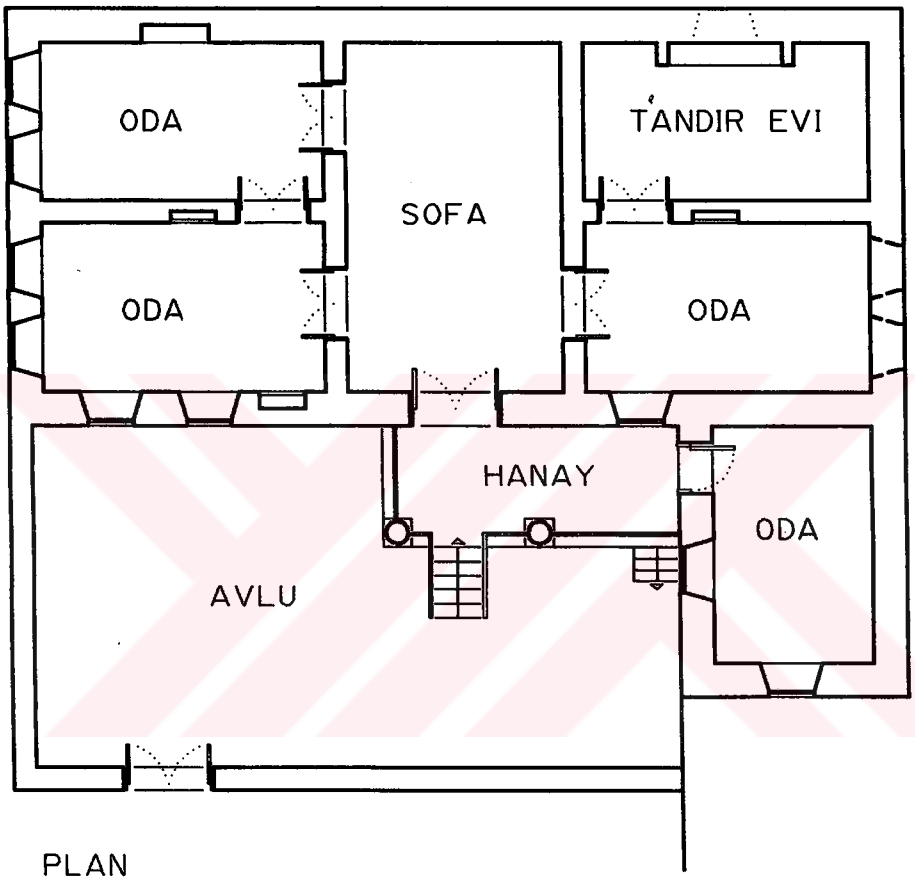

PLAN

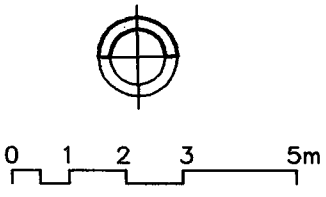

KATALOG NO:20
SUNGUR MAHALLESI
KIGILI CAMII SOKAK NO:23

Kığılı Camii Sokak'tan görünüş

Avludan hanayın görünümü

Sofa giriş kapısı

Sütun başlığı detayı

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:21
YUKARI KAYABASI MAHALLESI
MERKEZ SOKAK NO:1

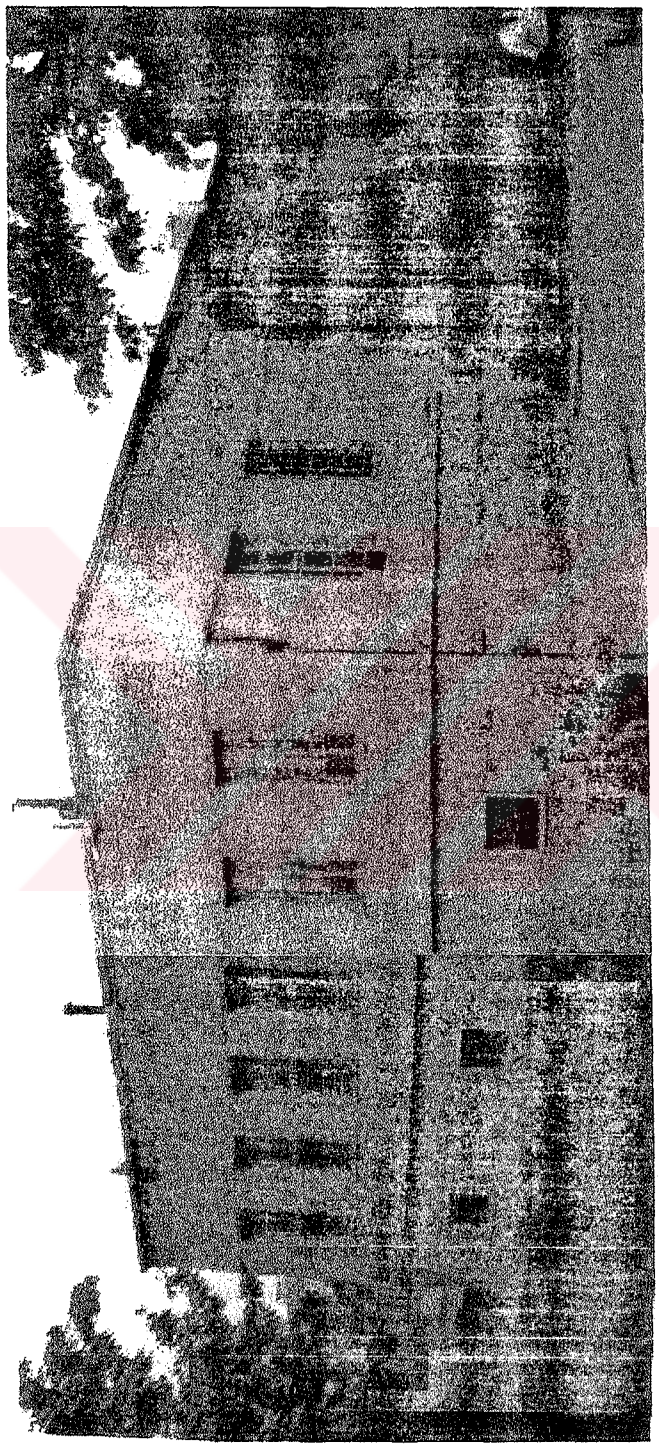

Merkez Sokak'tan evin görünümü

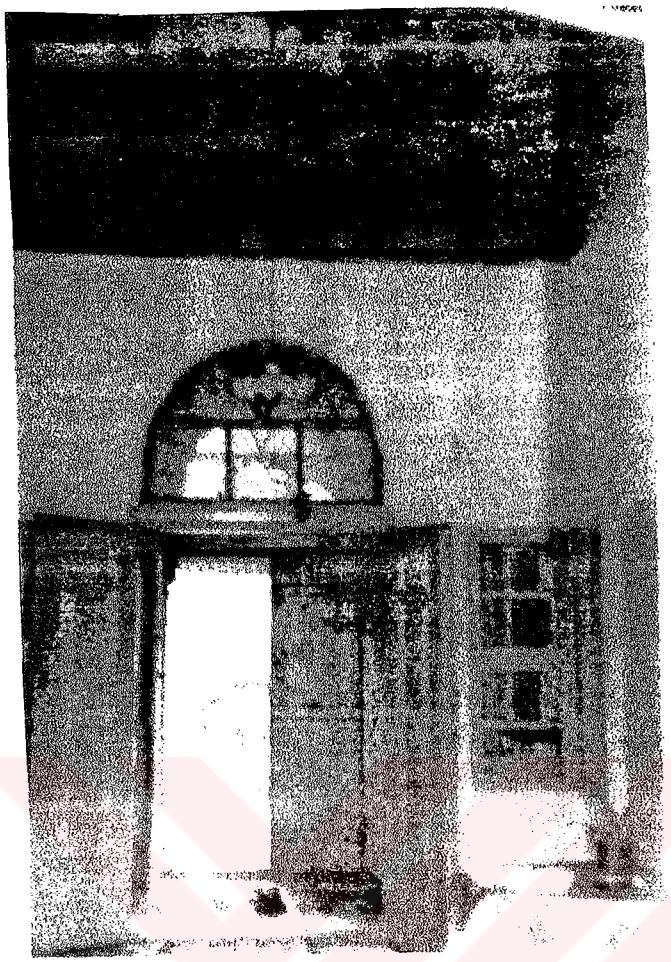

Giriş kapısının sofadan görünümü

Dolap kapağı

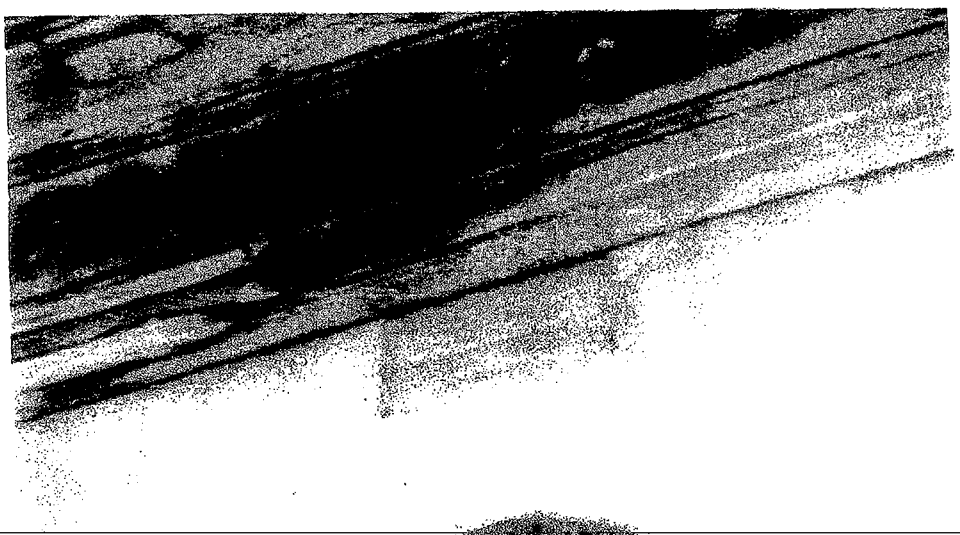

Balkon kapısı üstündeki kitabe

NİĞDE EVLERİ

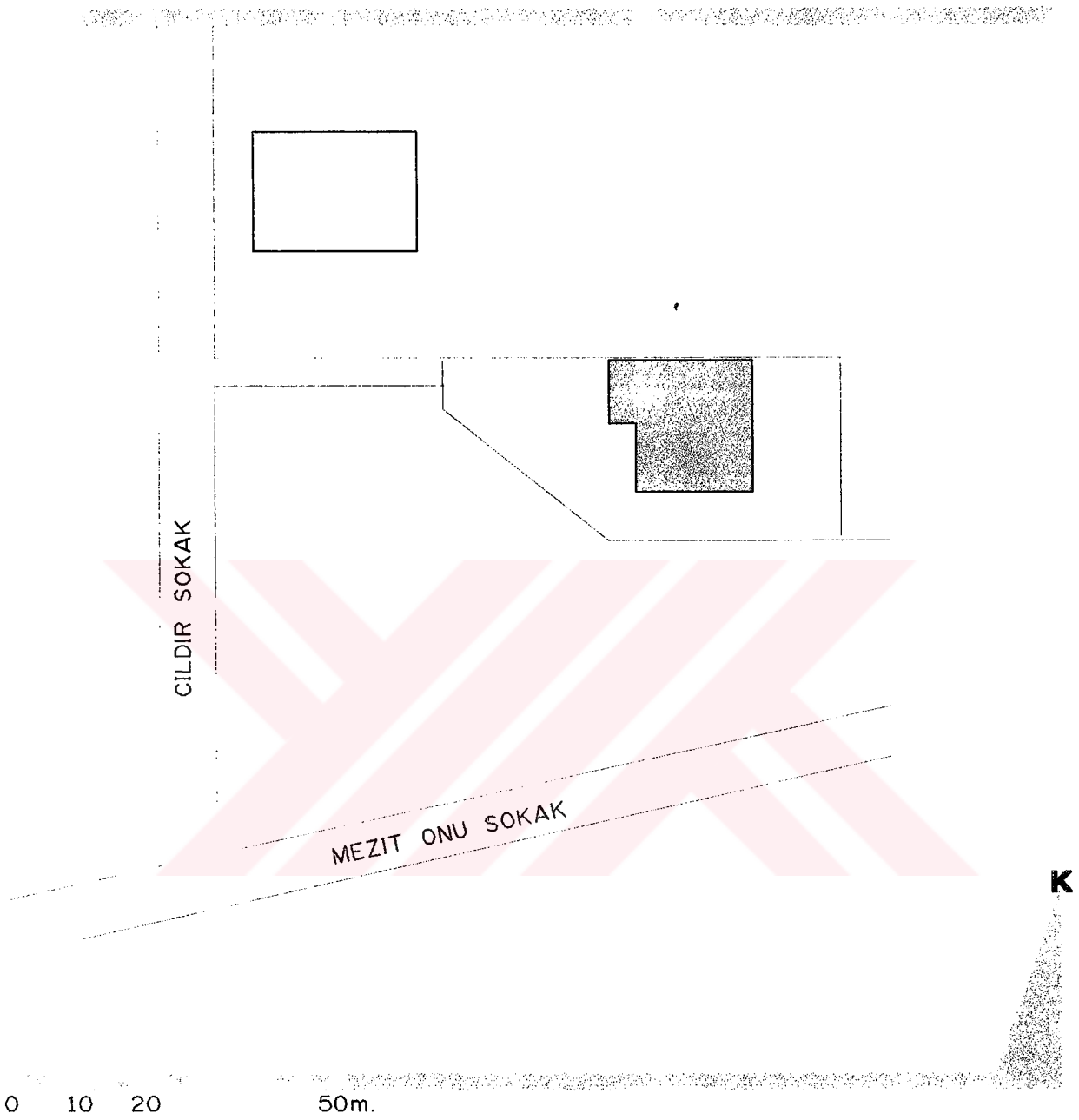

KATALOG NO:22
YENICE MAHALLESI
MEZIT ONU SOKAK NO:11

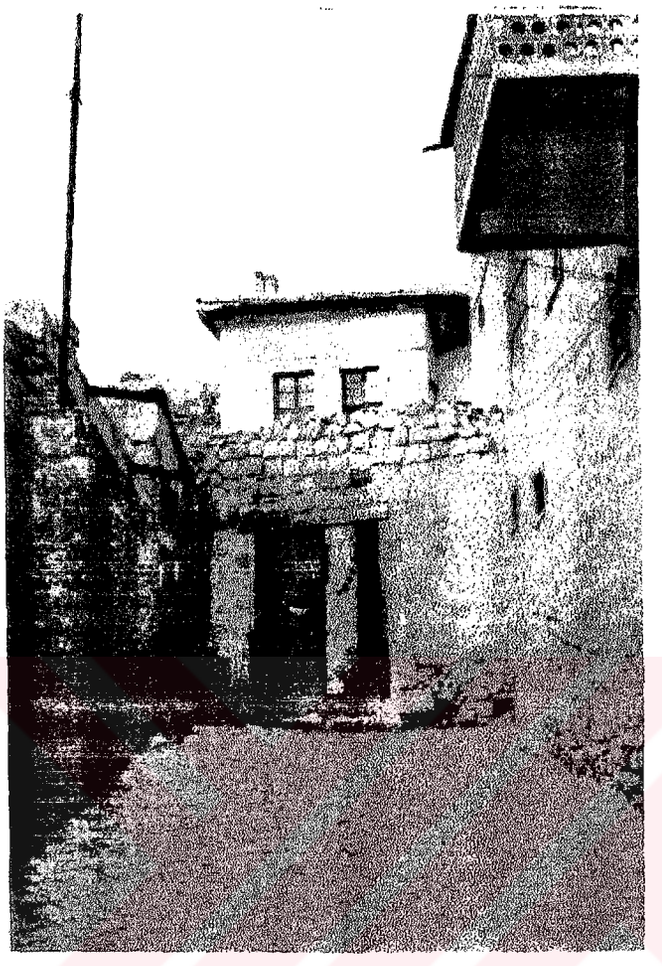

Çıkmaz sokaktan evi görünümü

hanaydan görünüm

NİĞDE EVLERİ

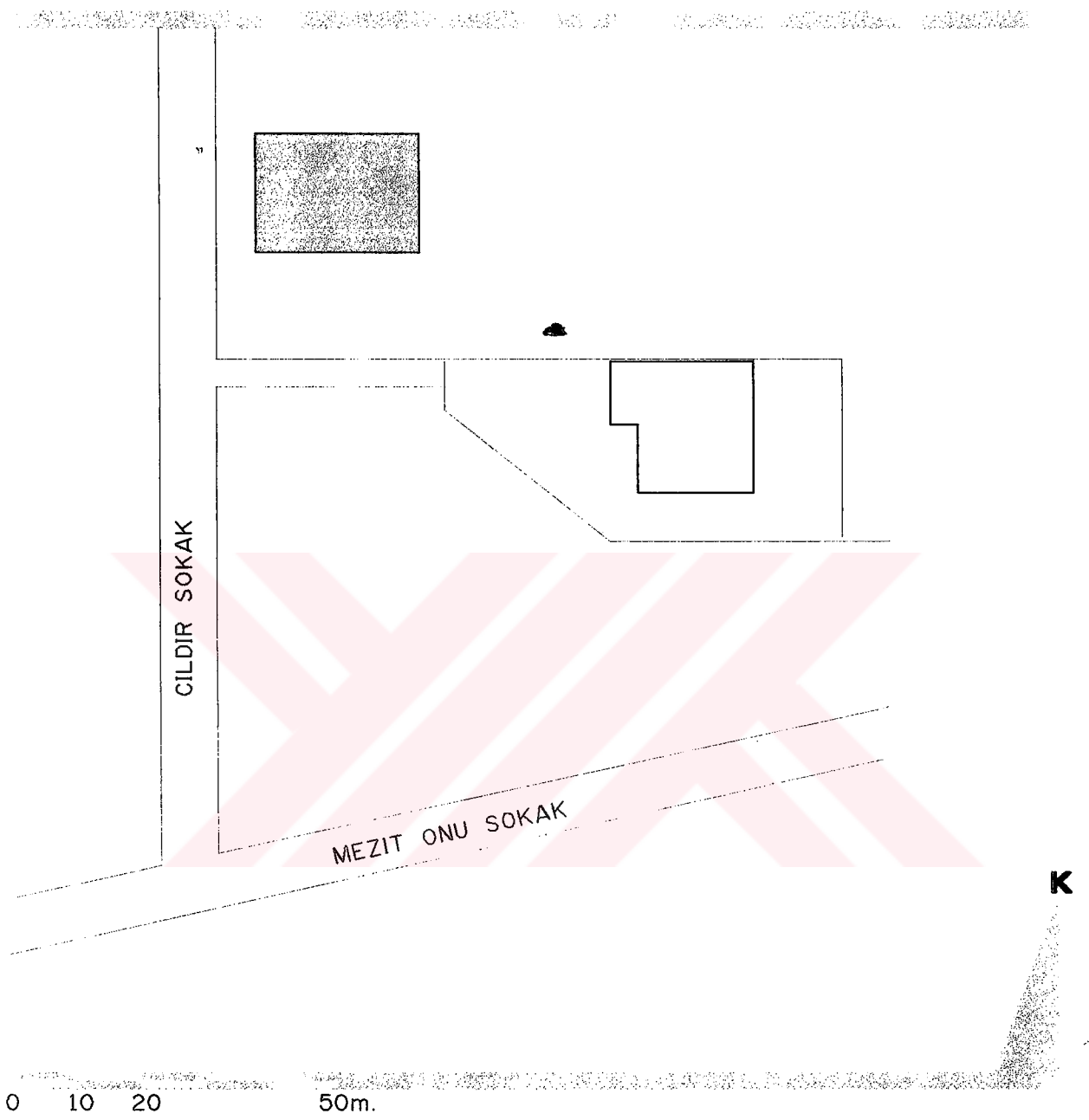

KATALOG NO:23
YENICE MAHALLESI
CILDIR SOKAK NO:8

NİĞDE EVLERİ

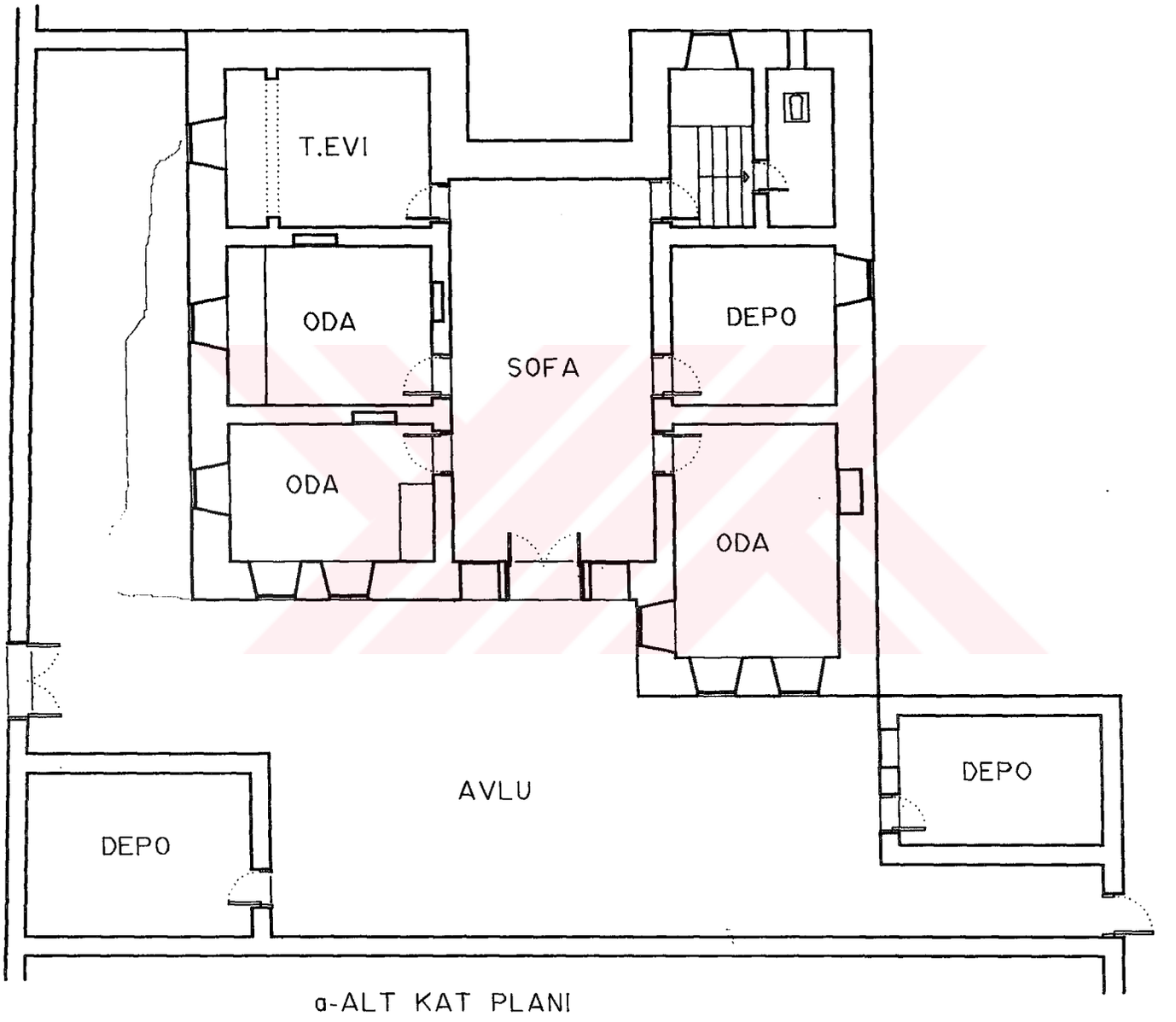

a-ALT KAT PLANI

0 1 2 3 5m

KATALOG NO:23
YENICE MAHALLESI
CILDIR SOKAK NO:8

Çıldır Sokak'tan evin görünümü

Sofada yer alan süsleme

Tandır evinden görünüm

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:24
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
POLAT SOKAK NO:4

Konutun doğu cephesinden görünüm

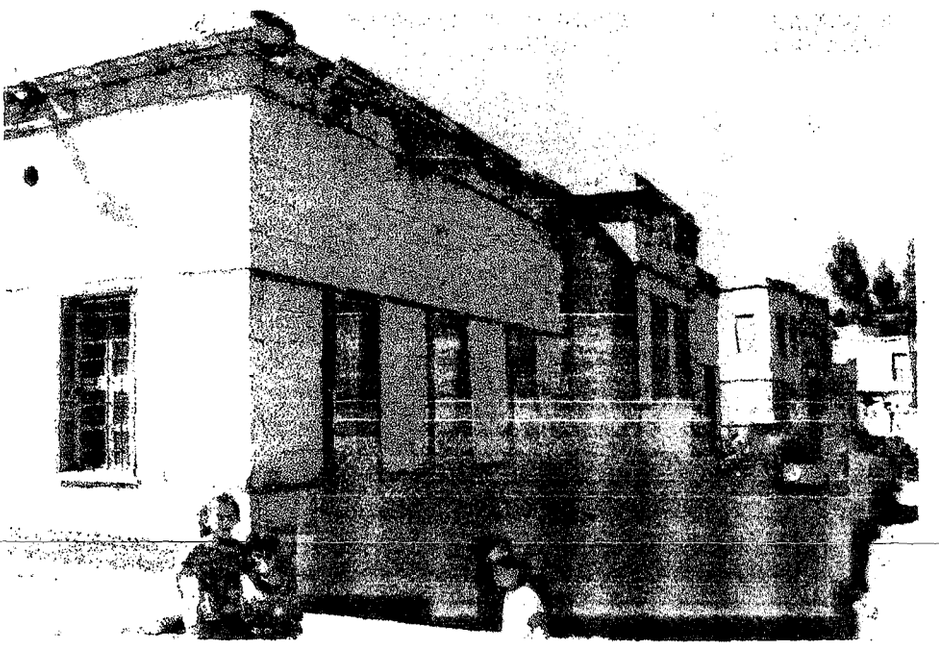

Konutun doğu cephesinden görünüm

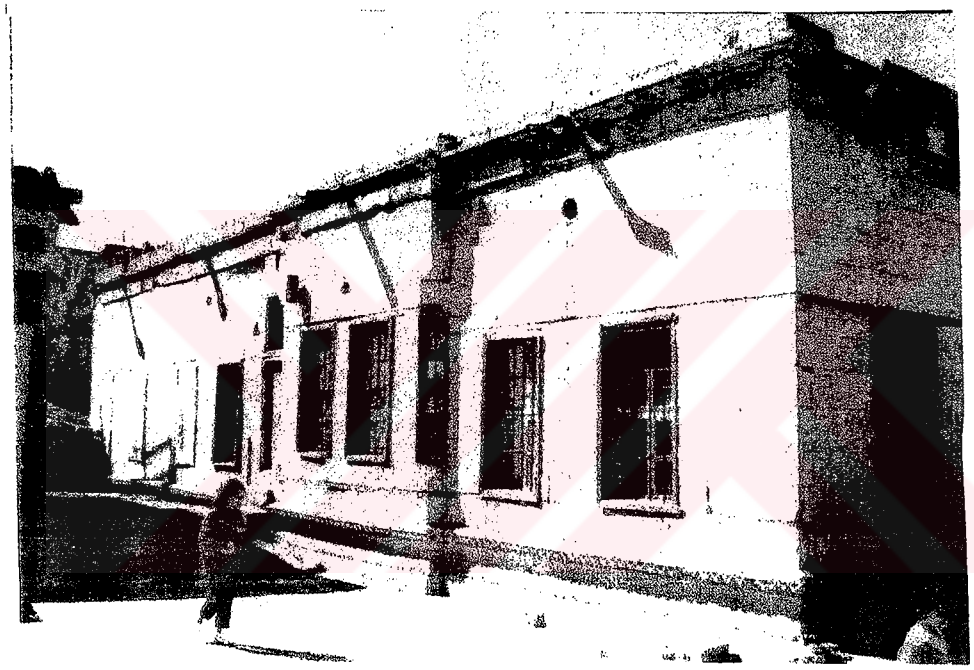

Konutun güney cephesinden görünüm

Konutun giriş cephesi

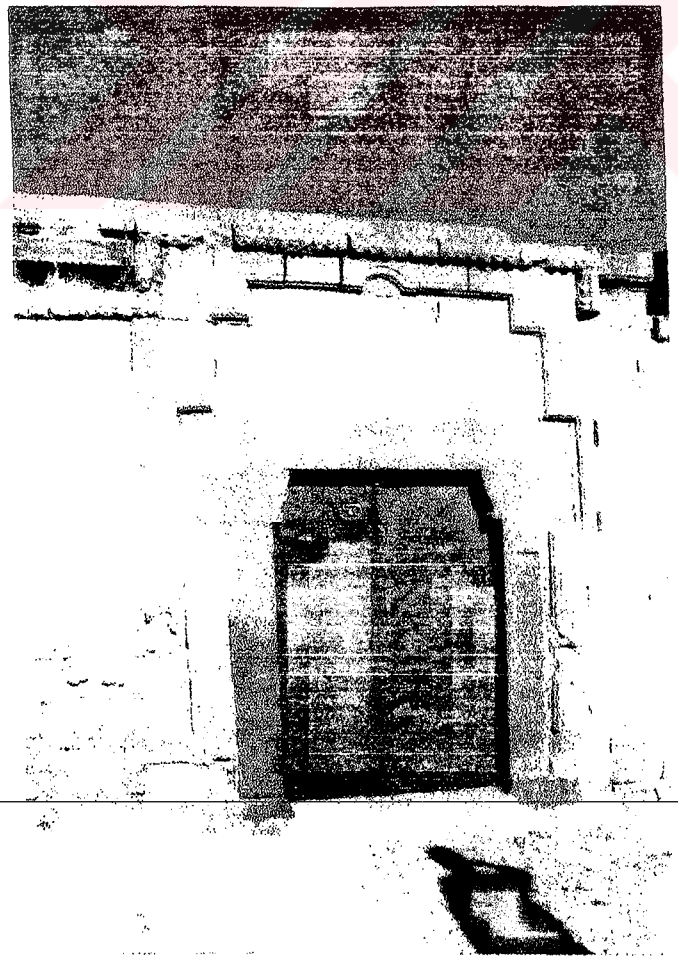

Avlu giriş kapısı

Avlu eyvanda bulunan niş

avlu eyvanında bulunan niş

Eyvandan sofaya giriş kapısı

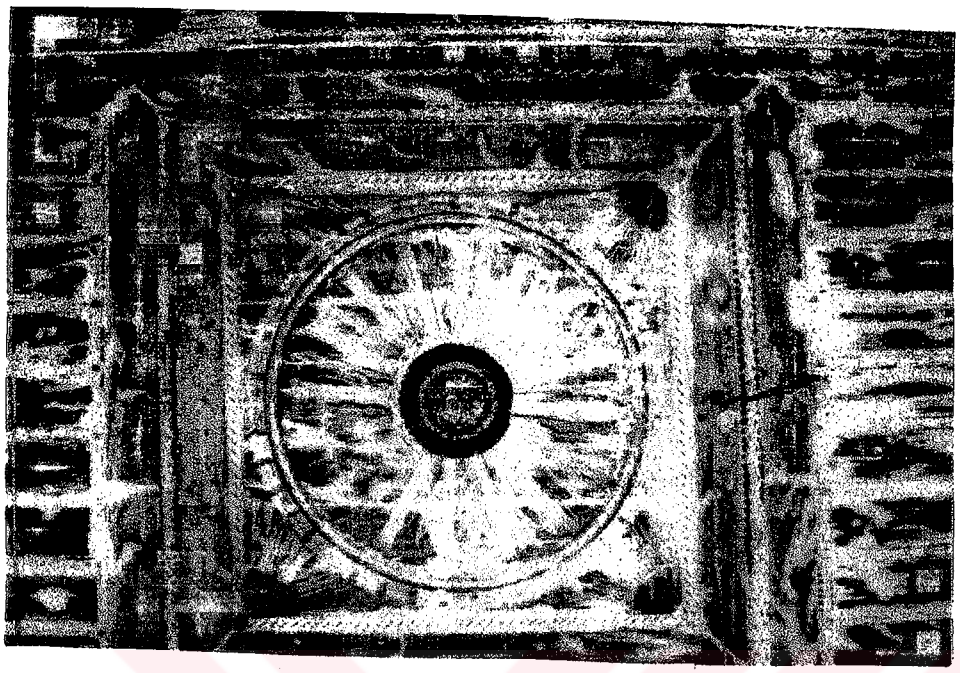

Sofanın ahşap tavanı

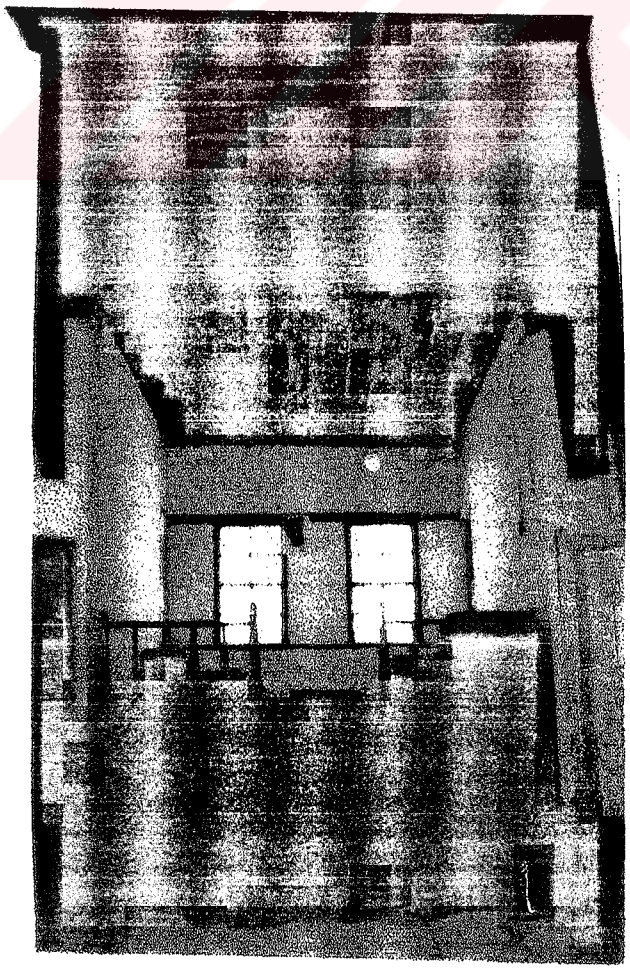

Sofa eyvanına bakış

Tavan gussesinden görünüm

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:25
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
MALIKHOCA SOKAK NO:6

NİĞDE EVLERİ

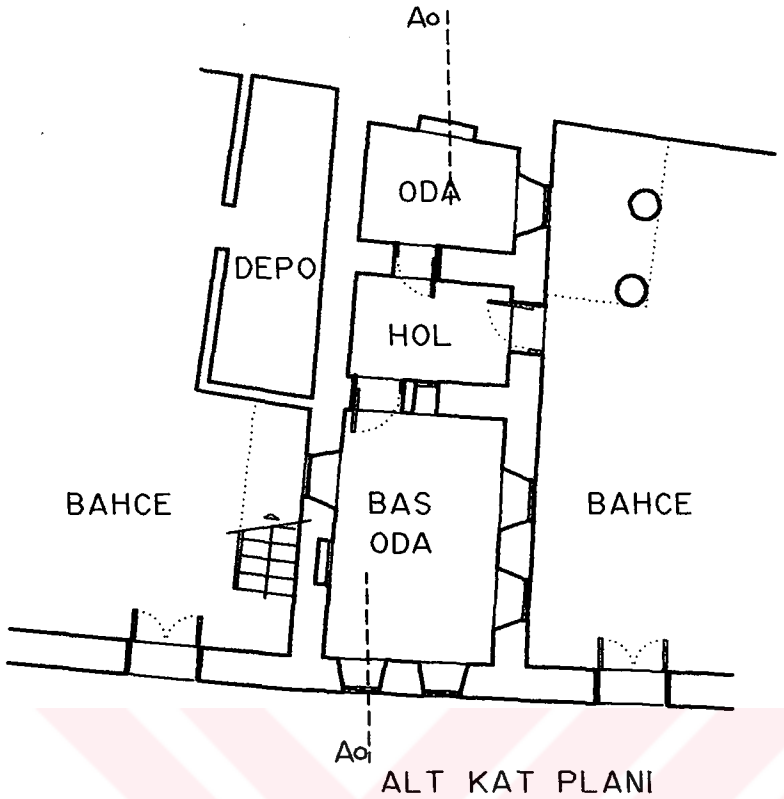

ALT KAT PLANI

AA KESITI

KATALOG NO:25
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
MALIK HOCA SOKAK NO:6

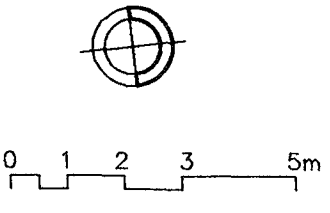

NİĞDE EVLERİ

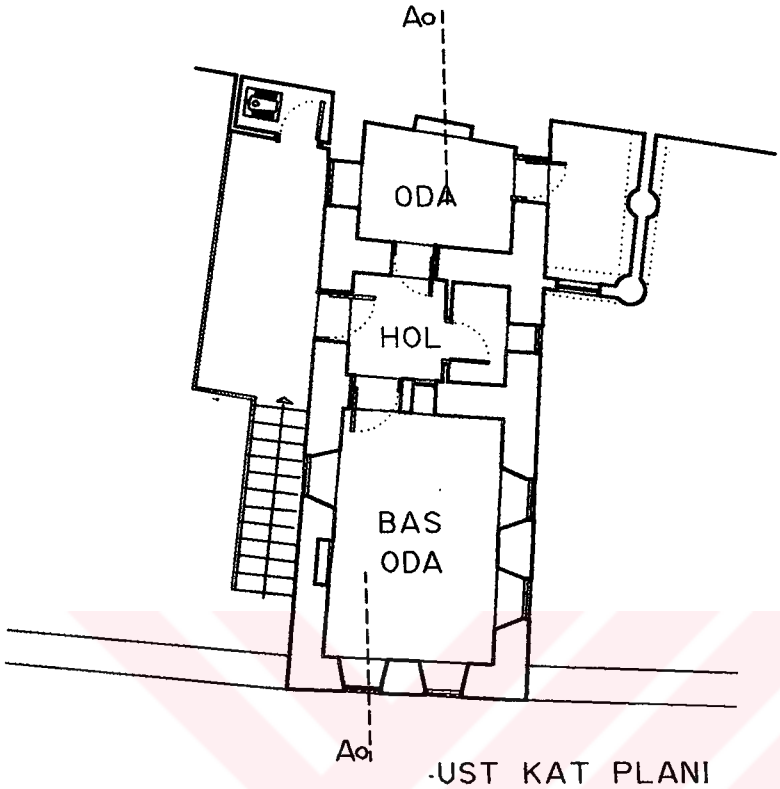

ÜST KAT PLANI

SOKAK CEPHESI

0 1 2 3 5m

KATALOG NO:25
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
MALIK HOCA SOKAK NO:6

Malik Hoca Sokak'tan evin giriş cephesi

Bahçe giriş kapısı

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:26
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
POLAT SOKAK NO:1

NİĞDE EVLERİ

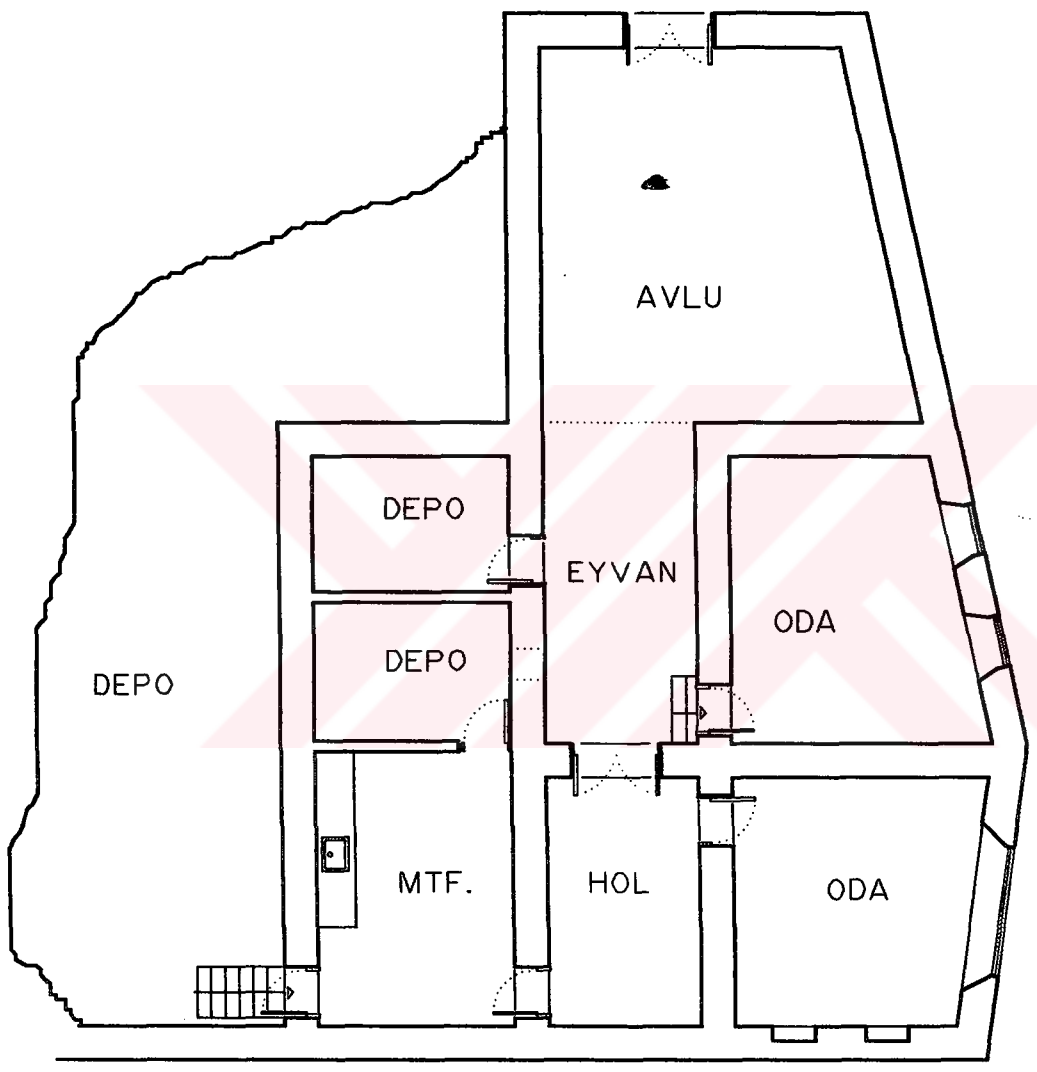

PLAN

KATALOG NO:26
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
POLAT SOKAK NO:1

0 1 2 3 5m

Polat Sokak'tan evin görüşü (sağda)

Avlu giriş kapısı

Avlu eyvanından görünüm

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:27
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
OZDEMIR SOKAK NO:17

G D E E V L E R I

LEV.215

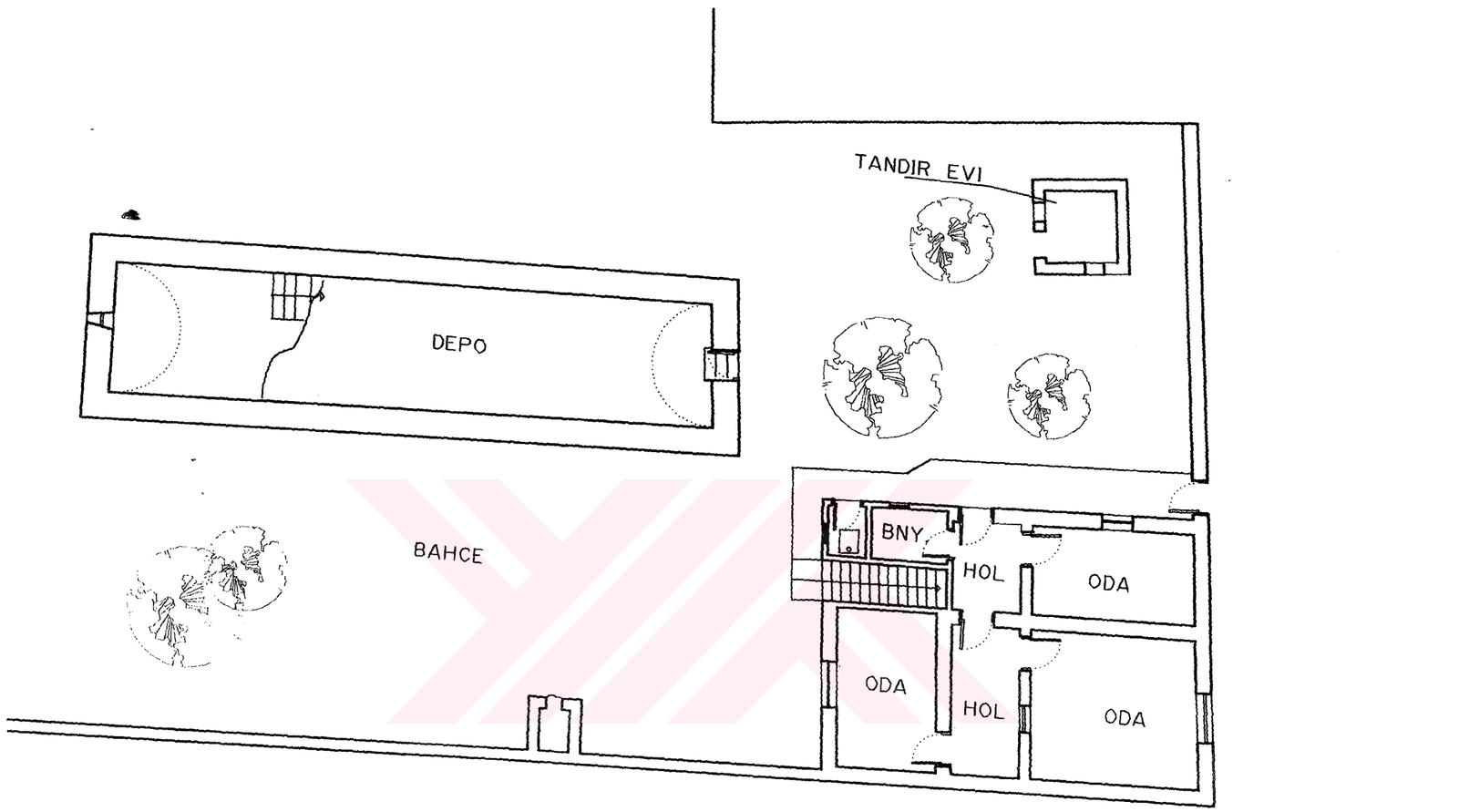

PLAN

KATALOG NO:27
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
OZDEMIR SOKAK NO:17

0 1 2 3 5m

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:28
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
OZDEMIR SOKAK NO:16

NİĞDE EVLERİ

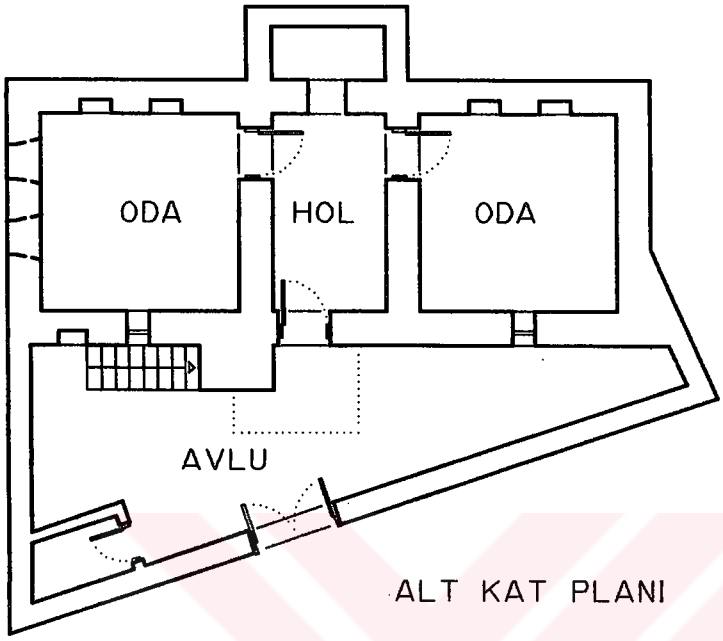

ALT KAT PLANI

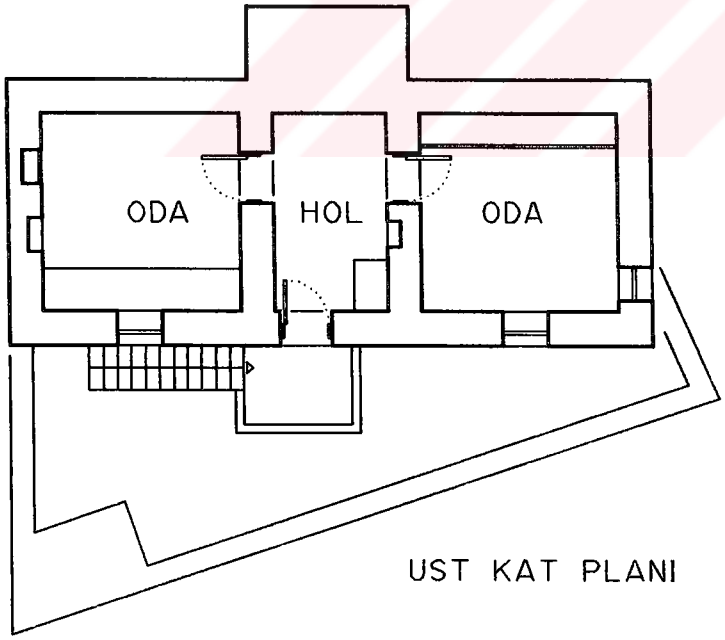

UST KAT PLANI

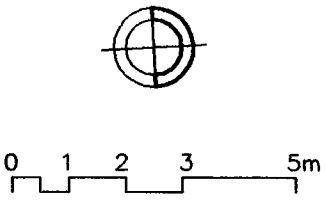

KATALOG NO:28
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
OZDEMIR SOKAK NO:16

Özdemir Sokak'tan görünüm

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:29
SUNGUR MAHALLESI
CULLAZ SOKAK NO:10

NİĞDE EVLERİ

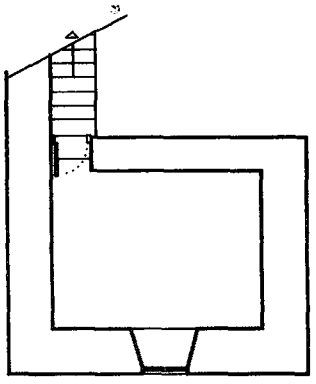

BODRUM KAT PLANI

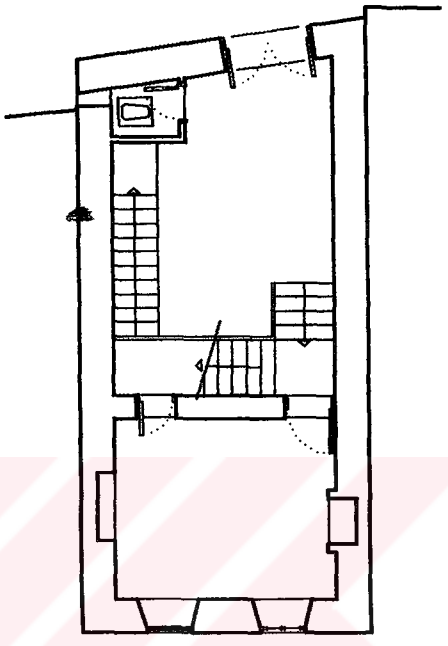

ZEMIN KAT PLANI

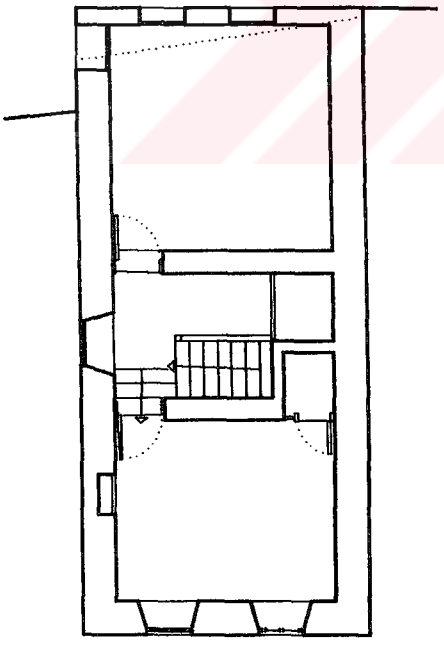

UST KAT PLANI

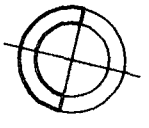

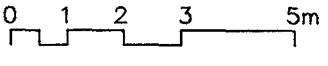

KATALOG NO:29
SUNGUR MAHALLESI
CULLAZ SOKAK NO:10

Cullaz Sokak'tan evin yan cephesi

Cullaz Sokak'tan evin giriş cephesi

Konut giriş kapısı

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:30
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
OZDEMIR SOKAK NO:13-15

Özdemir Sokak'tan evin görünümü

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:31
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
GUNEY SOKAK NO:11

NİĞDE EVLERİ

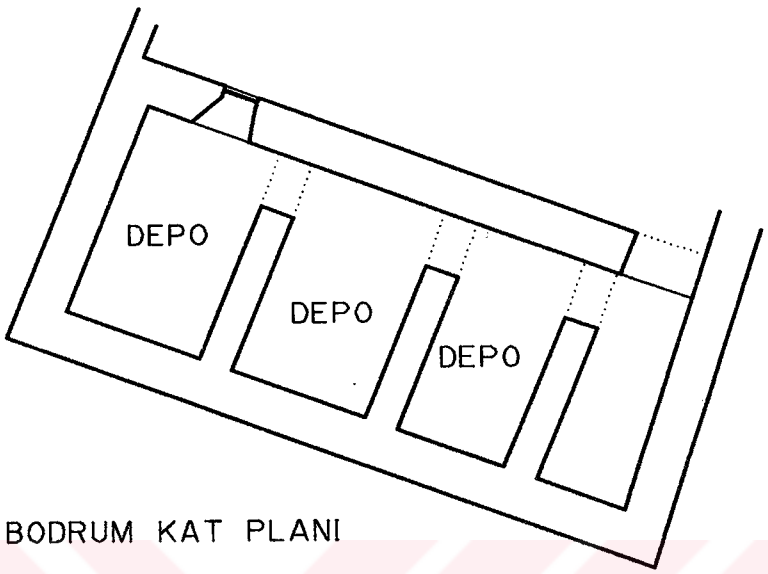

BODRUM KAT PLANI

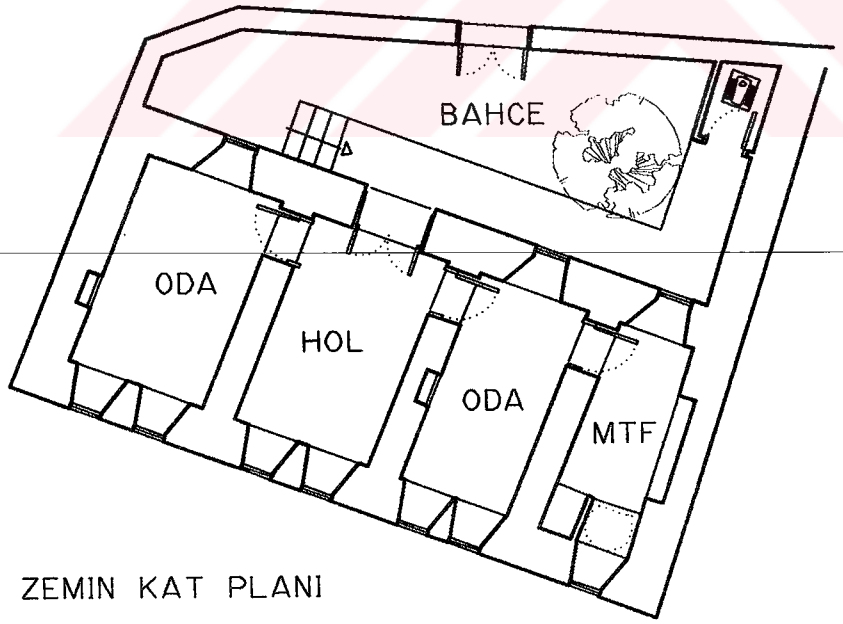

ZEMIN KAT PLANI

0 1 2 3 5m

KATALOG NO:31
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
GUNEY SOKAK NO:11

Evin doğu görünüşü

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:32
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
TOPCU SOKAK NO:9

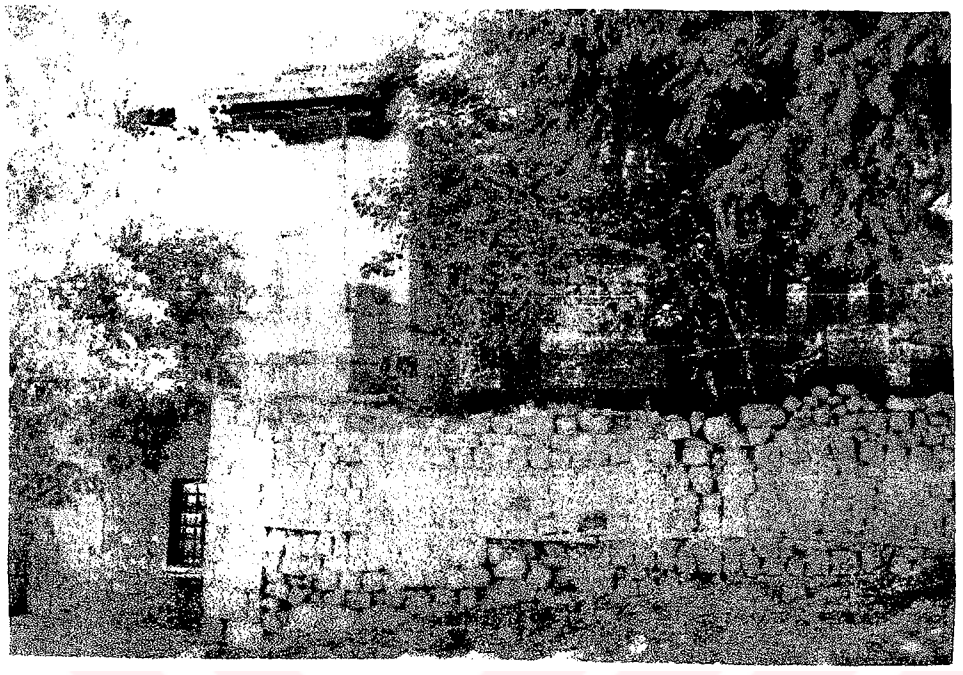

Topçu Sokak'tan evin görünüşü

Topçu Sokak'tan evin görünüşü

Avlu giriş kapısı

Cepheden detay ve kitabe

Hanayda yer alan sütun

NİĞDE EVLERİ

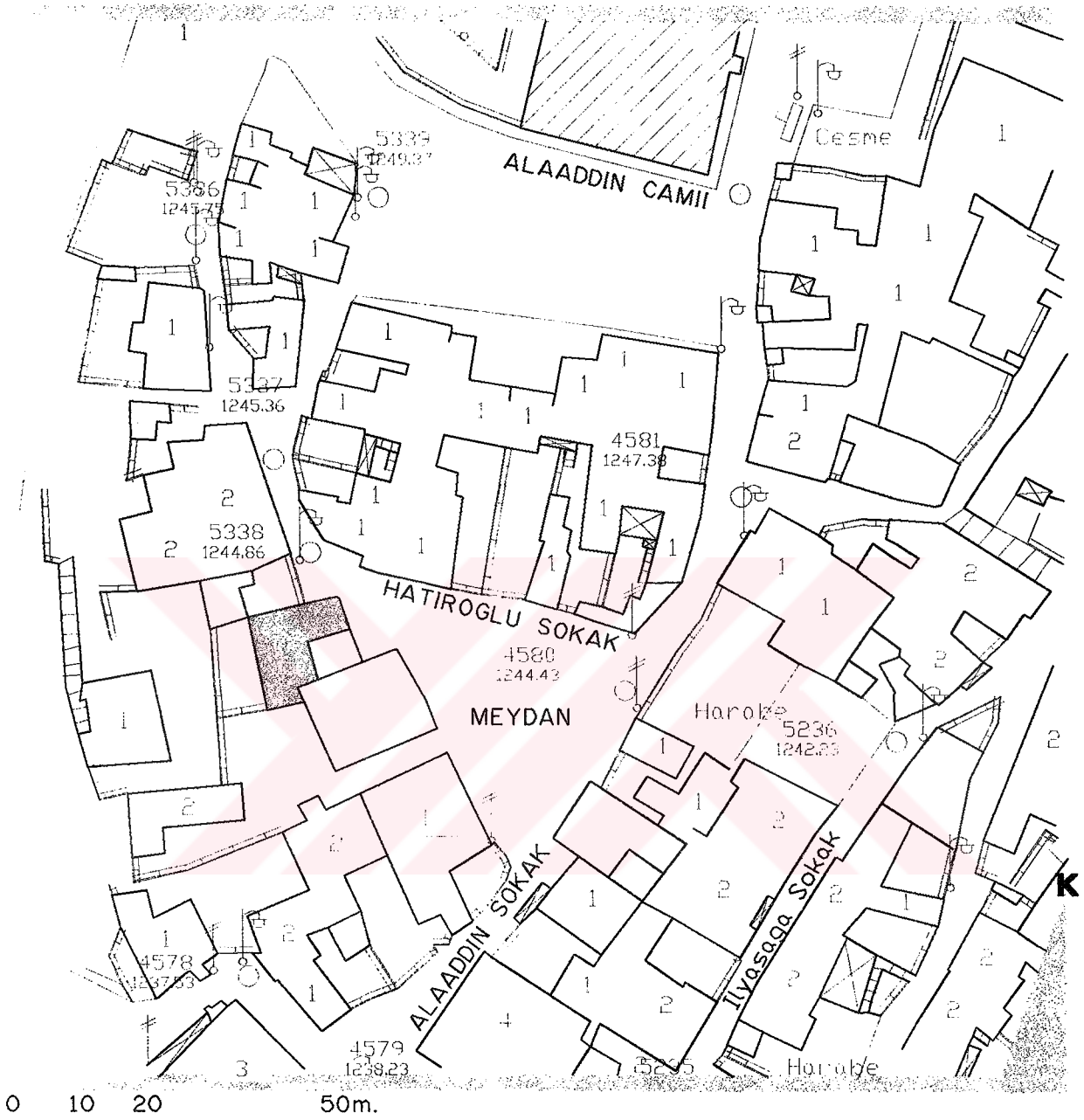

KATALOG NO:33
ALAADDIN MAHALLESI
HATIROGLU SOKAK NO:10

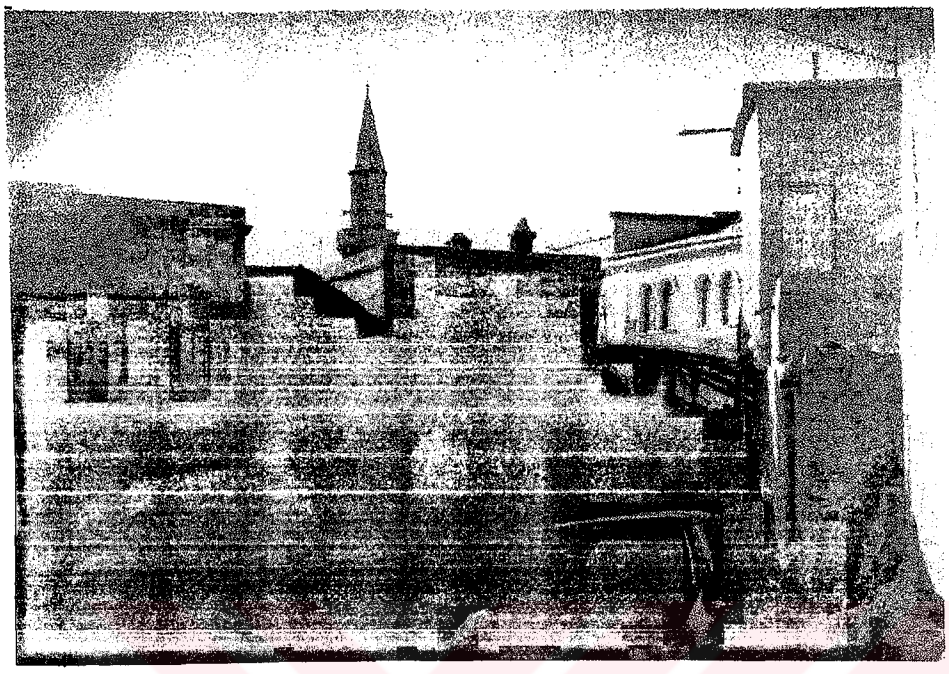

Meydandan evin görünümü

Avlu giriş kapısı

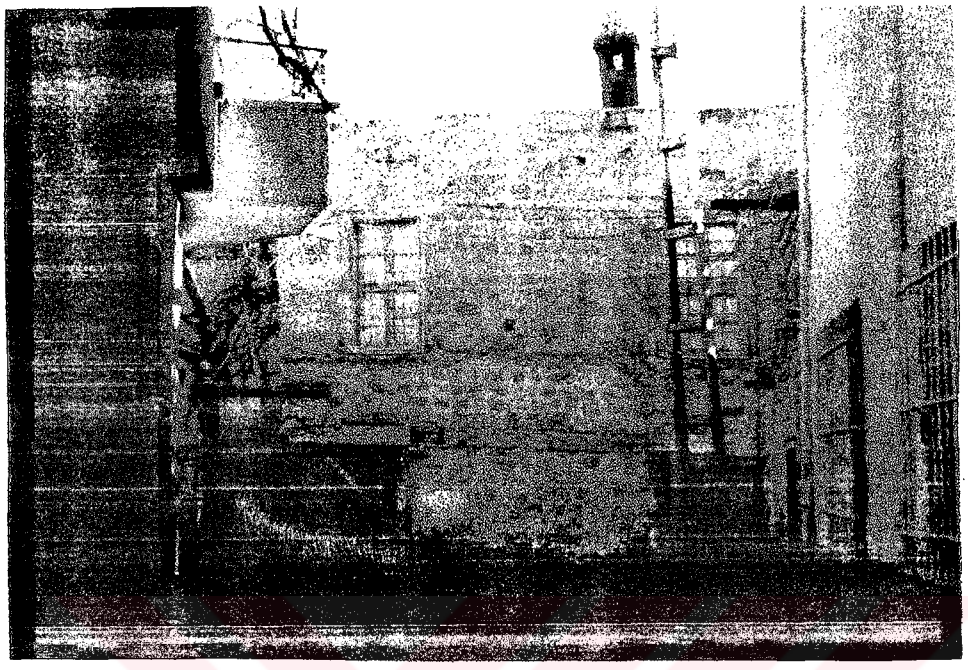

Hatıroğlu Sokak'tan evin görünümü

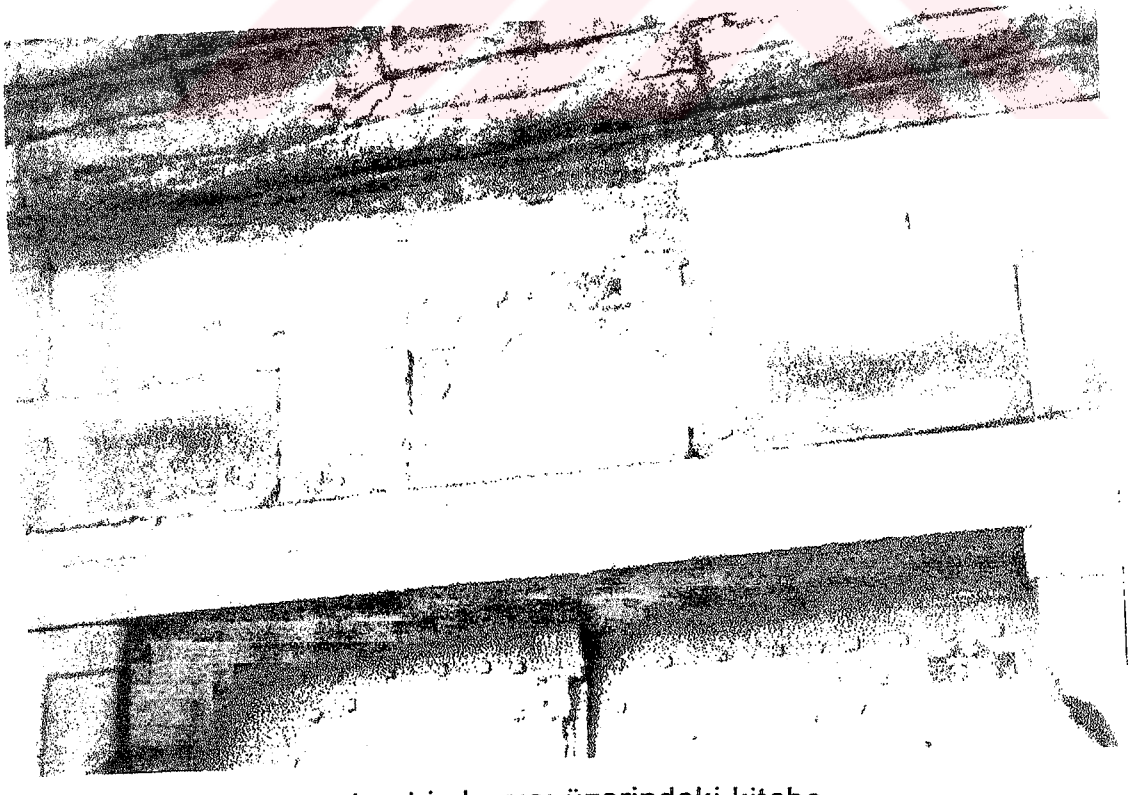

Avlu giriş kapısı üzerindeki kitabe

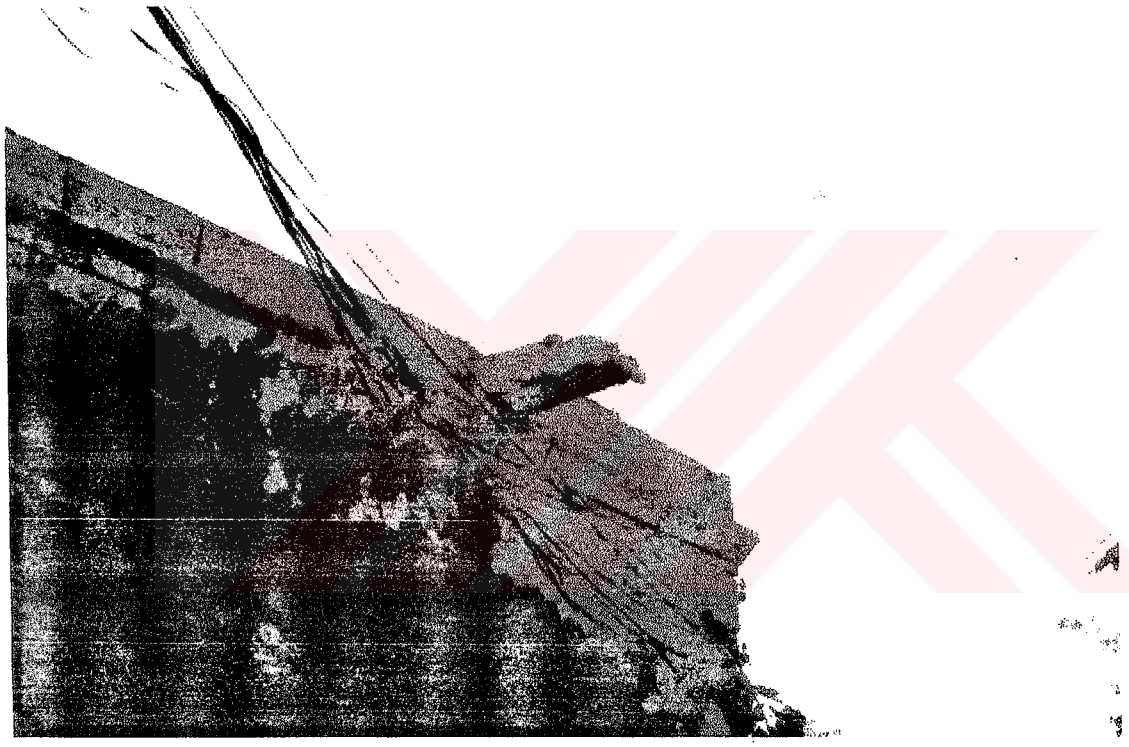

Çörten detayı

NİĞDE EVLERİ

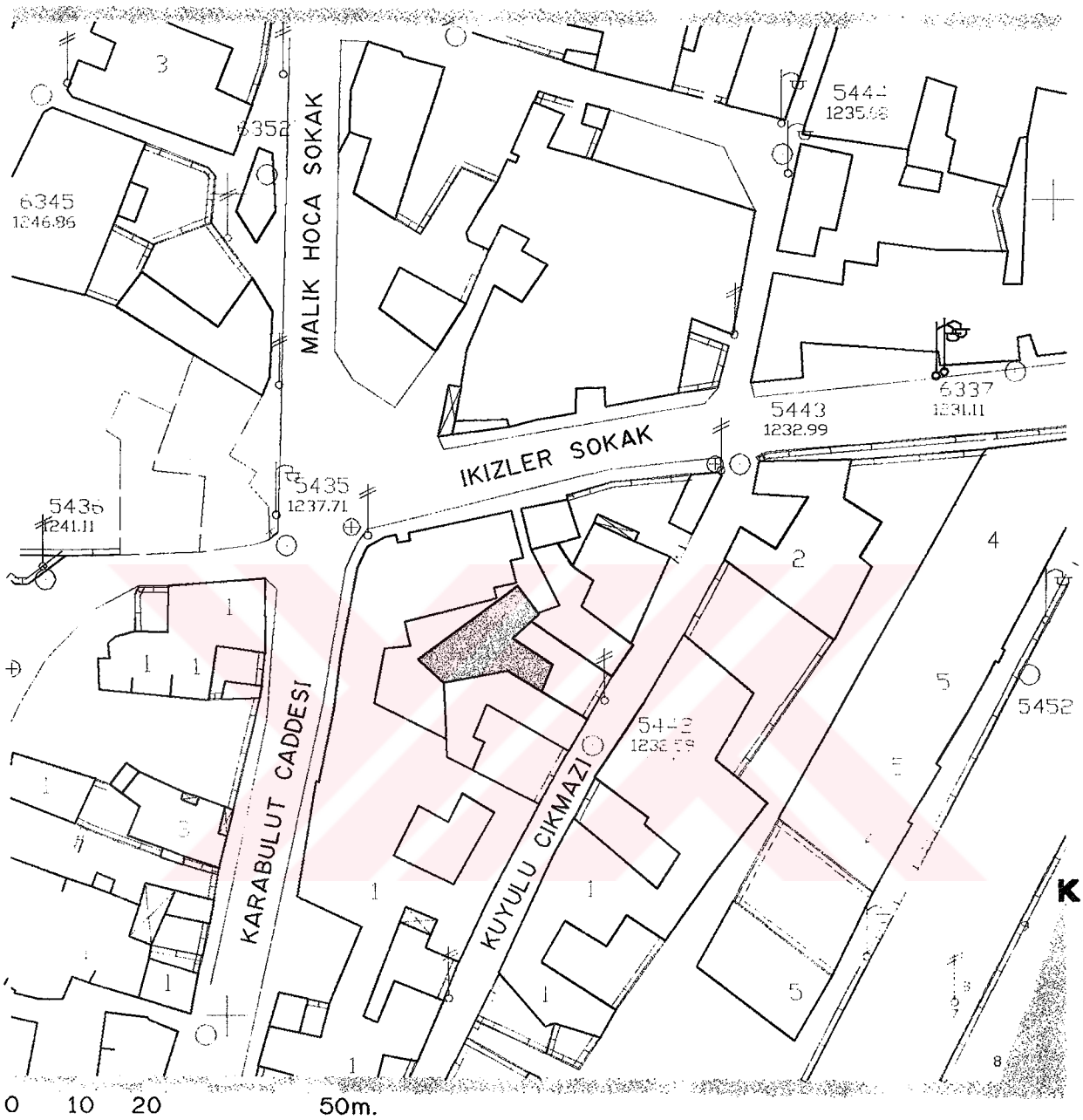

KATALOG NO:34
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KUYULU CIKMAZI NO:4

NİĞDE EVLERİ

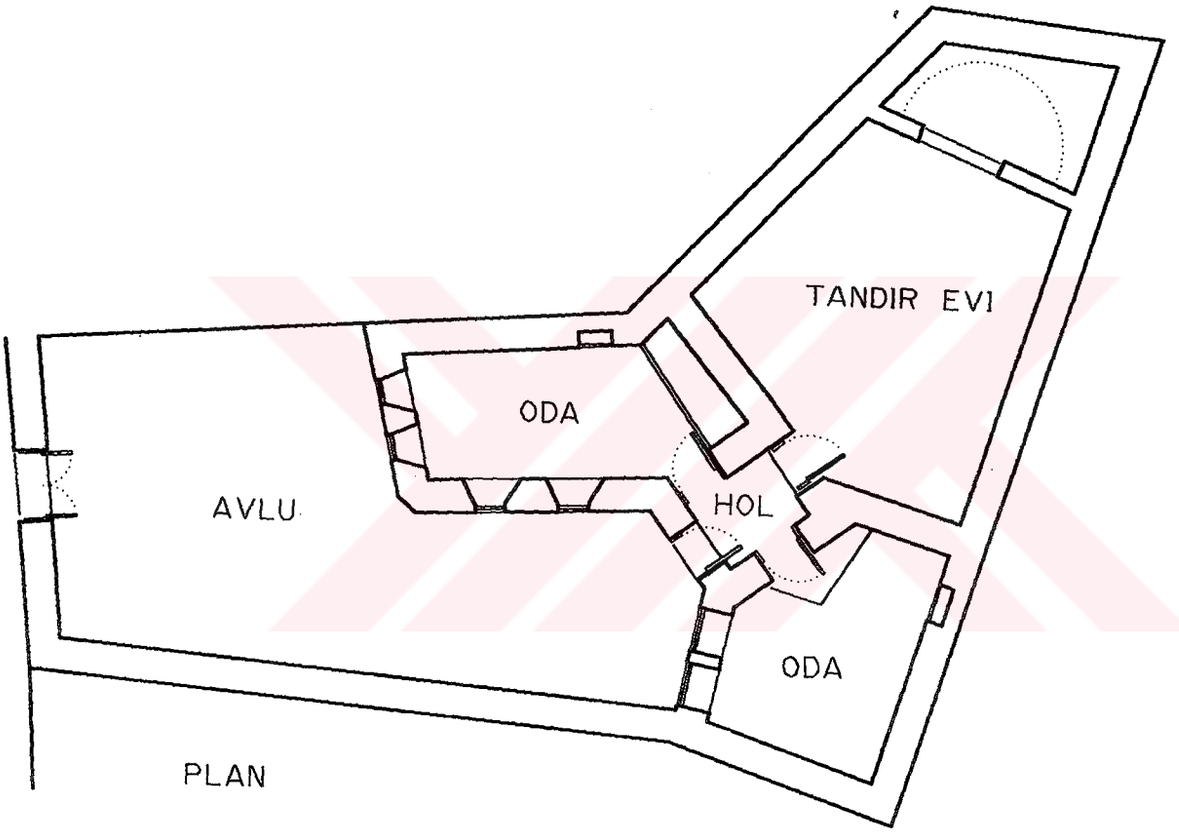

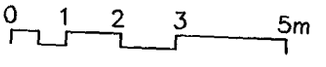

KATALOG NO:34
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KUYULU CIKMAZI NO:4

NİĞDE EVLERİ

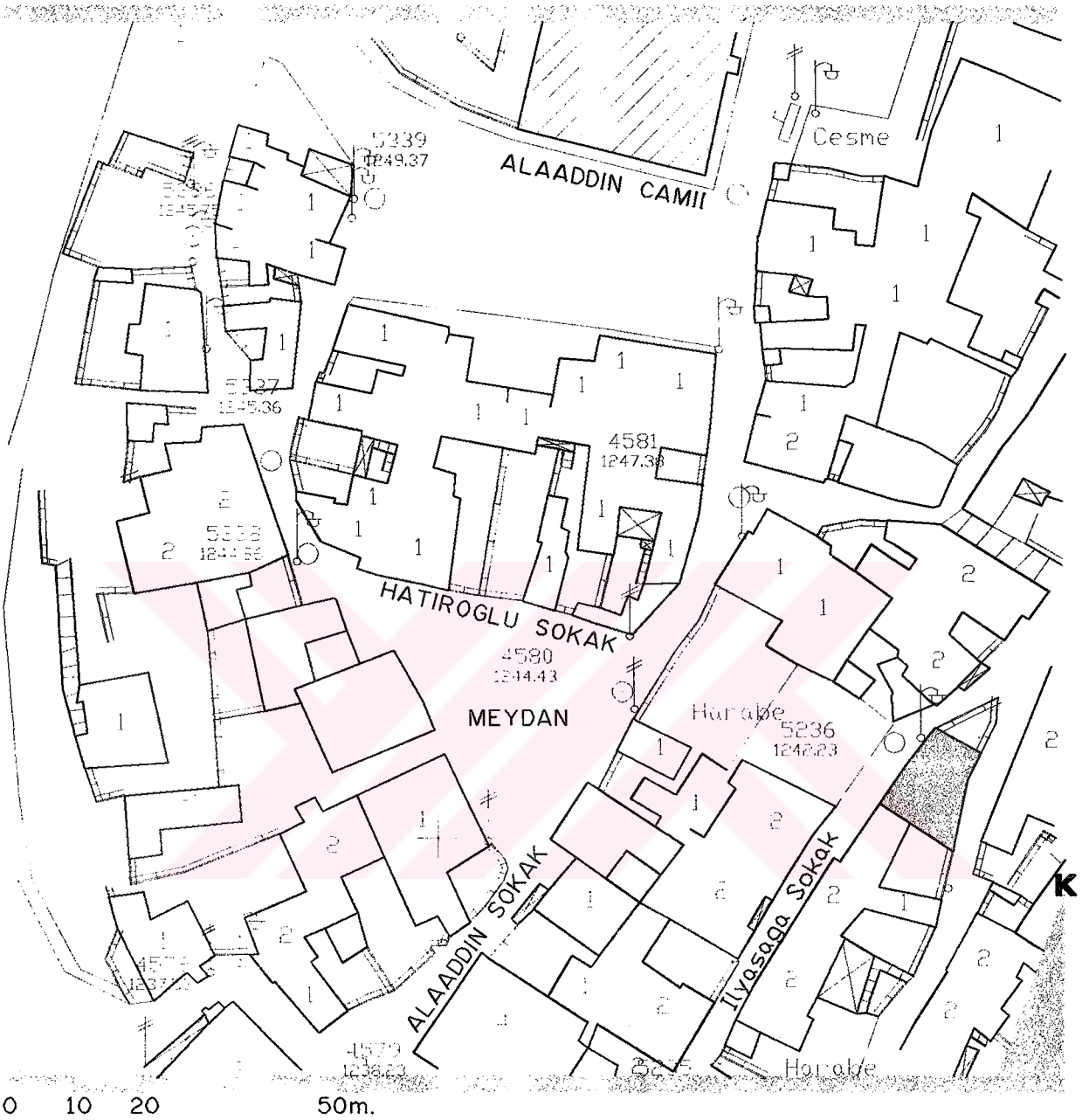

KATALOG NO:35
KALE MAHALLESI
ILYASAGA SOKAK NO:33

NİĞDE EVLERİ

LEV.244

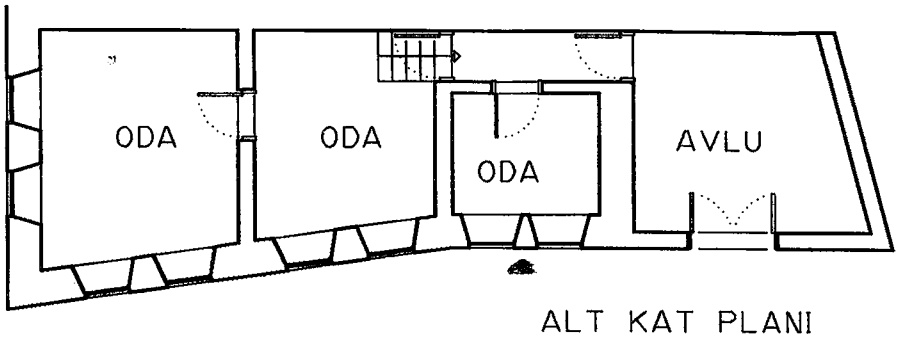

ALT KAT PLANI

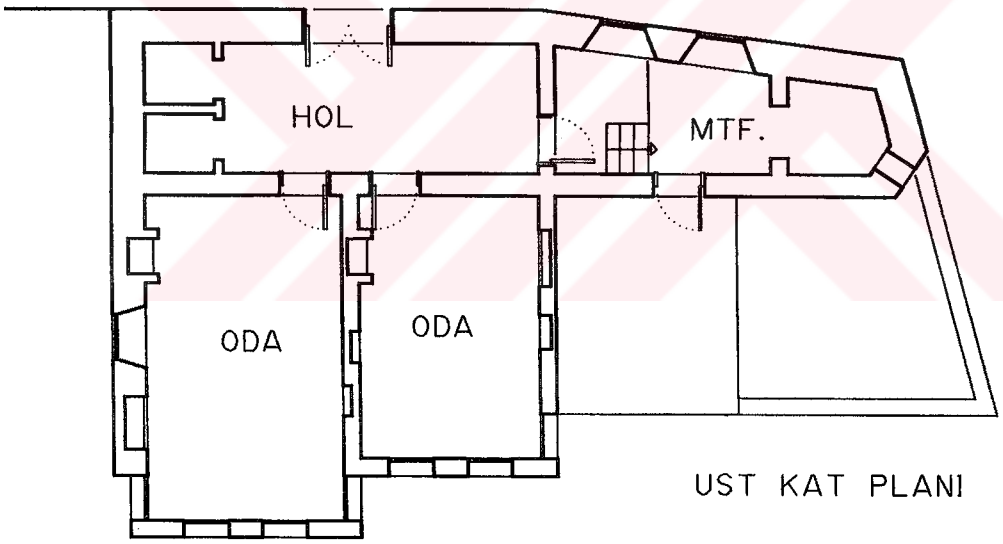

UST KAT PLANI

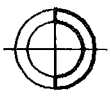

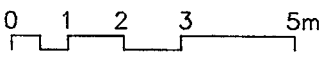

KATALOG NO:35
KALE MAHALLESI
ILYAS AGA SOKAK NO:33

Sokaktan evin görünümü

Giriş kapısı

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:29
SUNGUR MAHALLESI
ALPARSLAN SOKAK NO:6

NİĞDE EVLERİ

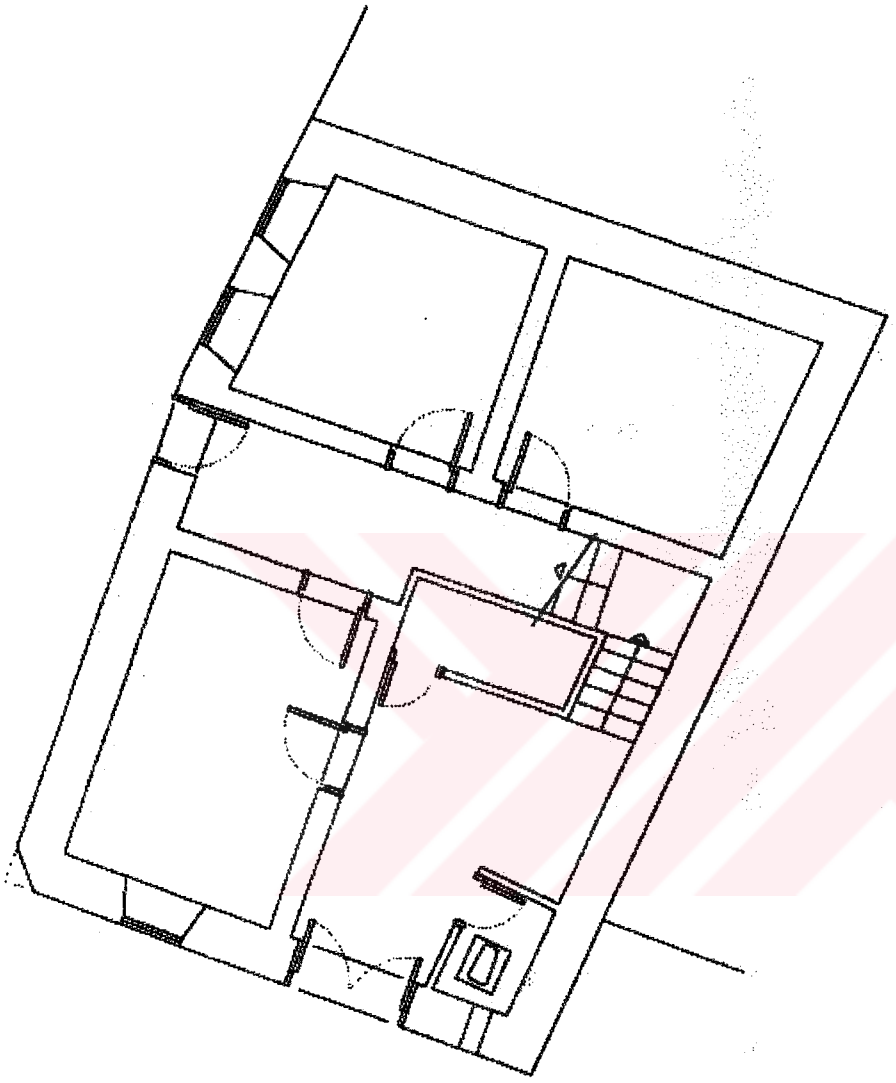

ALT KAT PLANI

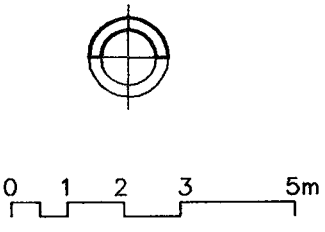

KATALOG NO:36
SUNGUR MAHALLESİ
ALPARSLAN SOKAK NO:6

NİĞDE EVLERİ

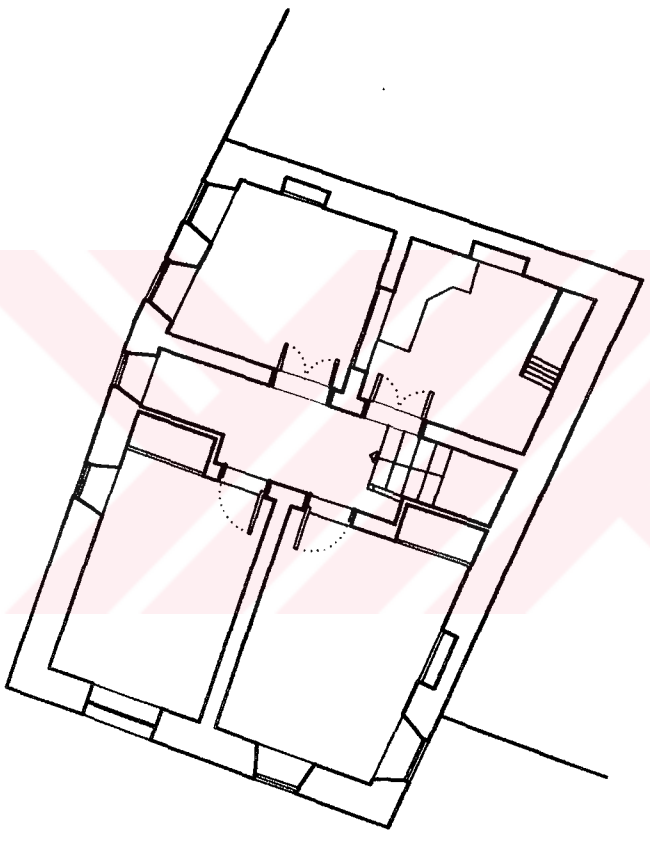

UST KAT PLANI

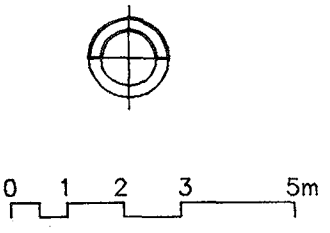

KATALOG NO:36
SUNGUR MAHALLESI
ALPARSLAN SOKAK NO:6

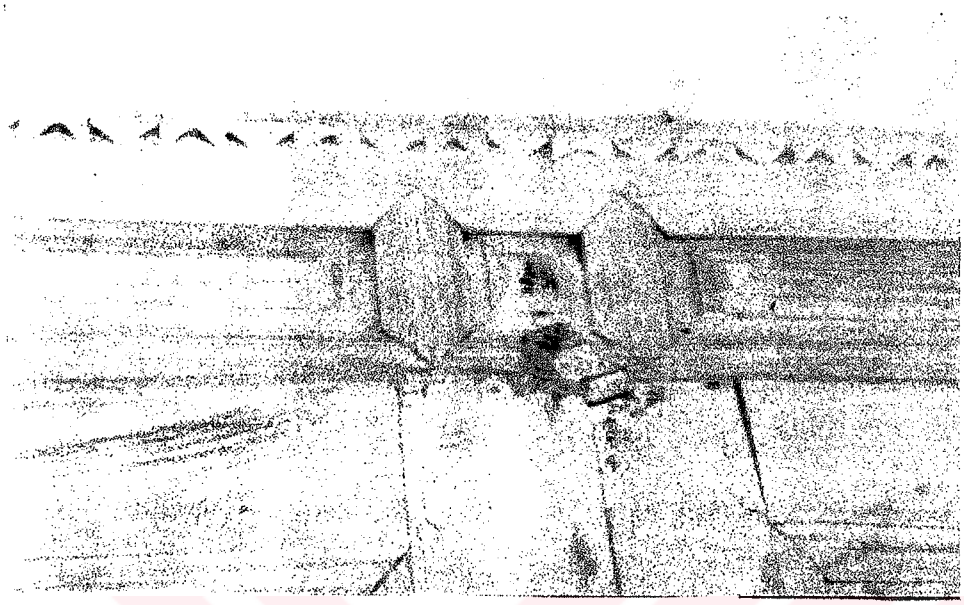

Dolap bitiminde yer alan detay

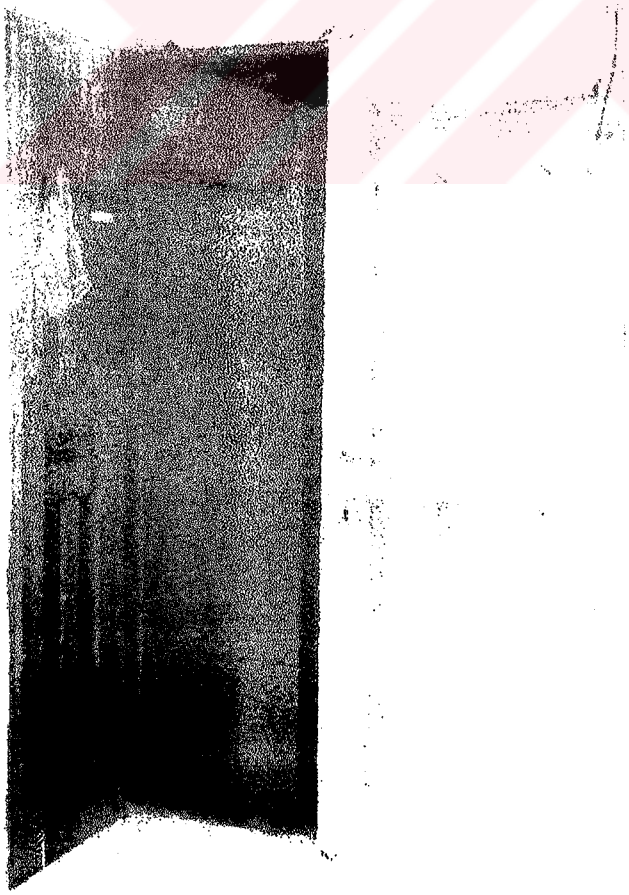

gusulhane

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:37
SUNGUR MAHALLESI
ALPARSLAN SOKAK NO:18

NİĞDE EVLERİ

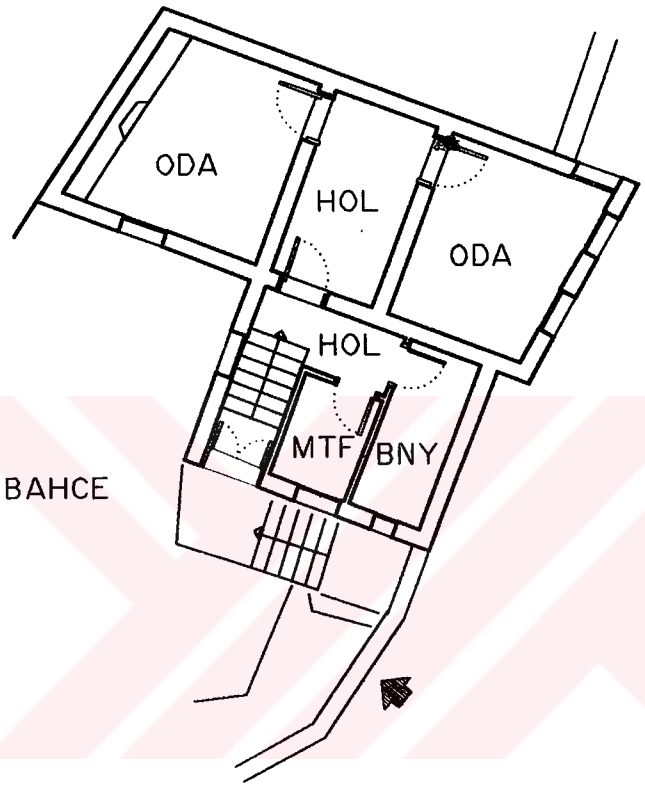

UST KAT PLANI

0 1 2 3 5m

KATALOG NO:37
SUNGUR MAHALLESI
CULLAZ SOKAK NO:18

Cullaz Sokak'tan evin görünümü

NİĞDE EVLERİ

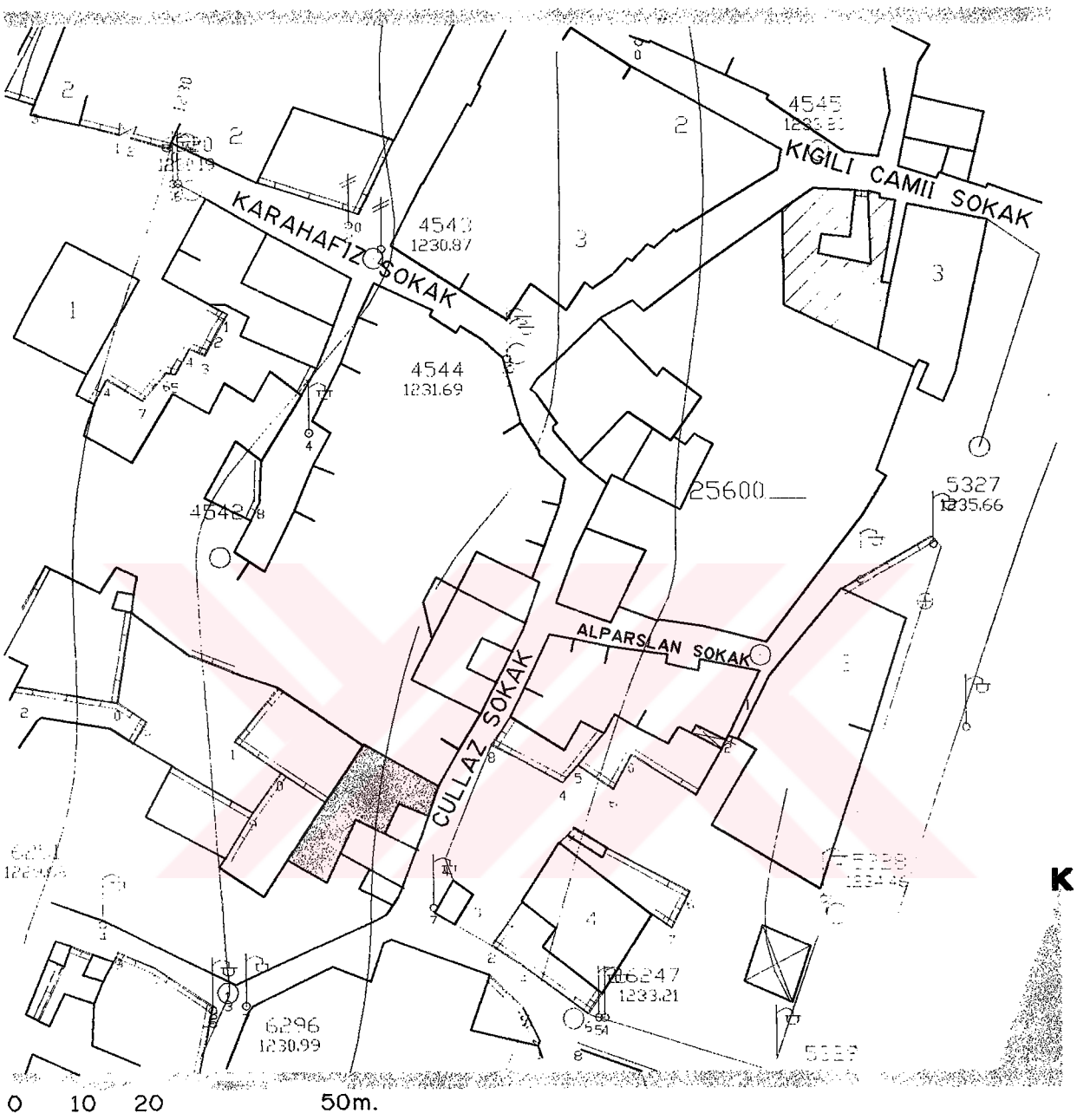

KATALOG NO:38
SUNGUR MAHALLESI
CULLAZ SOKAK NO:16

NİĞDE EVLERİ

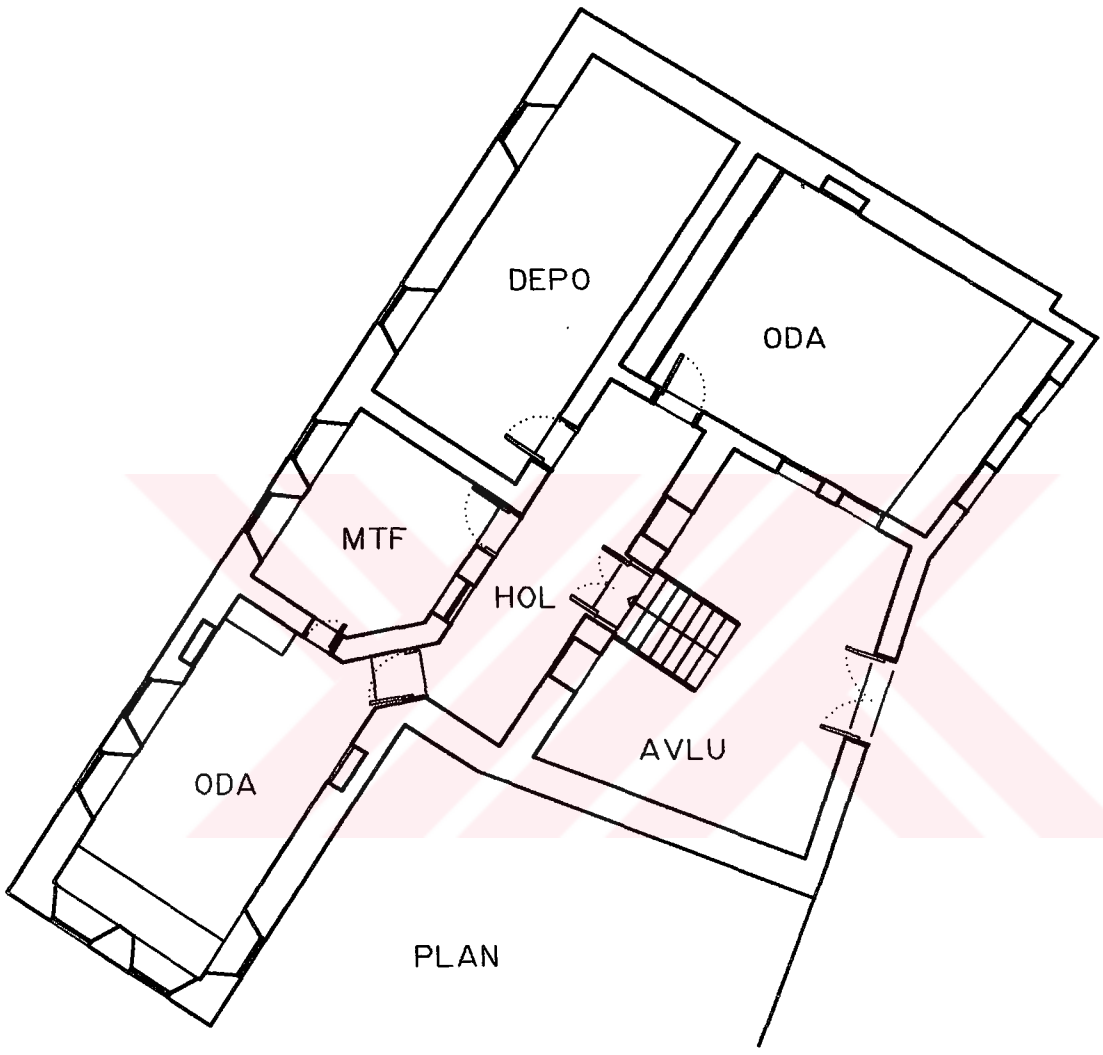

PLAN

0 1 2 3 5m

KATALOG NO:38
SUNGUR MAHALLESI
CULLAZ SOKAK NO:16

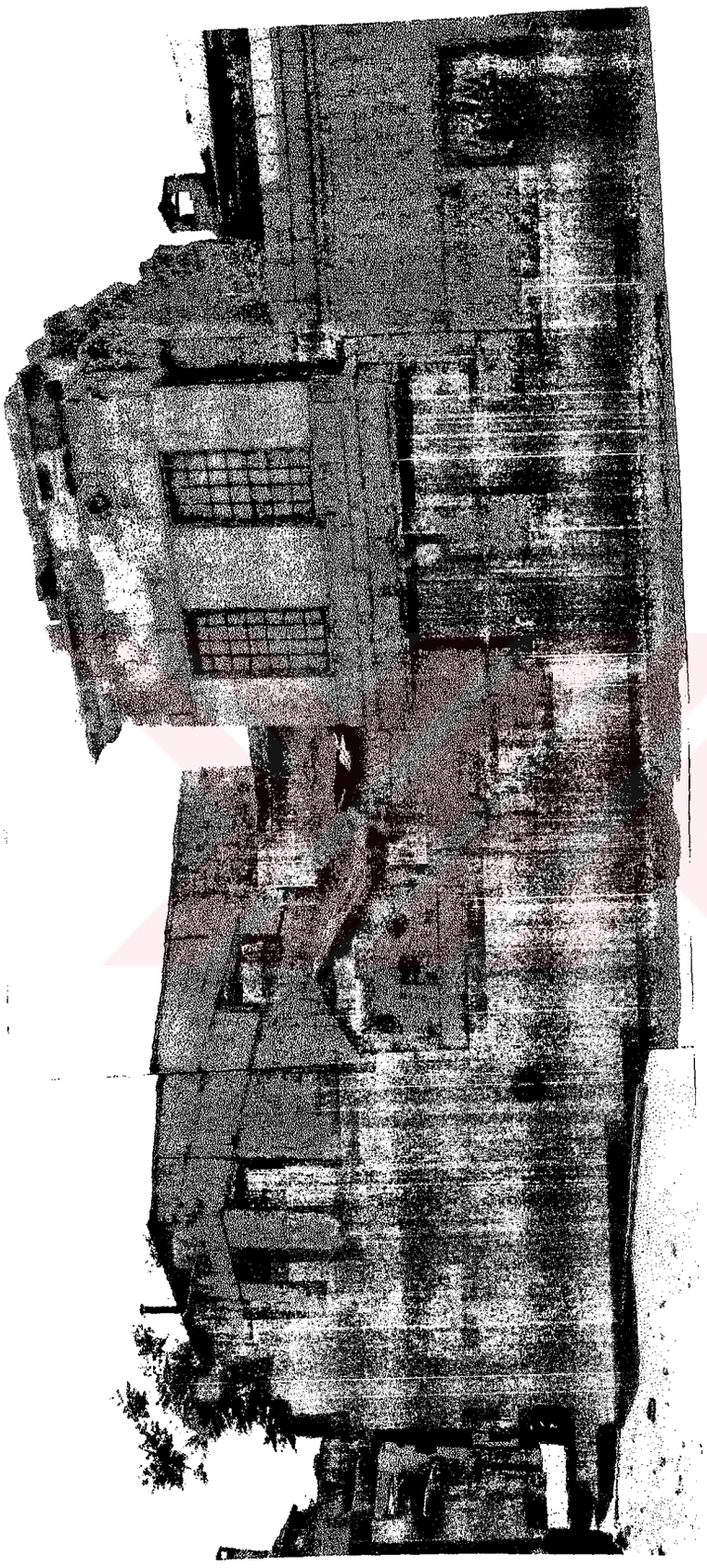

Cullaz Sokak'tan evin görünümü

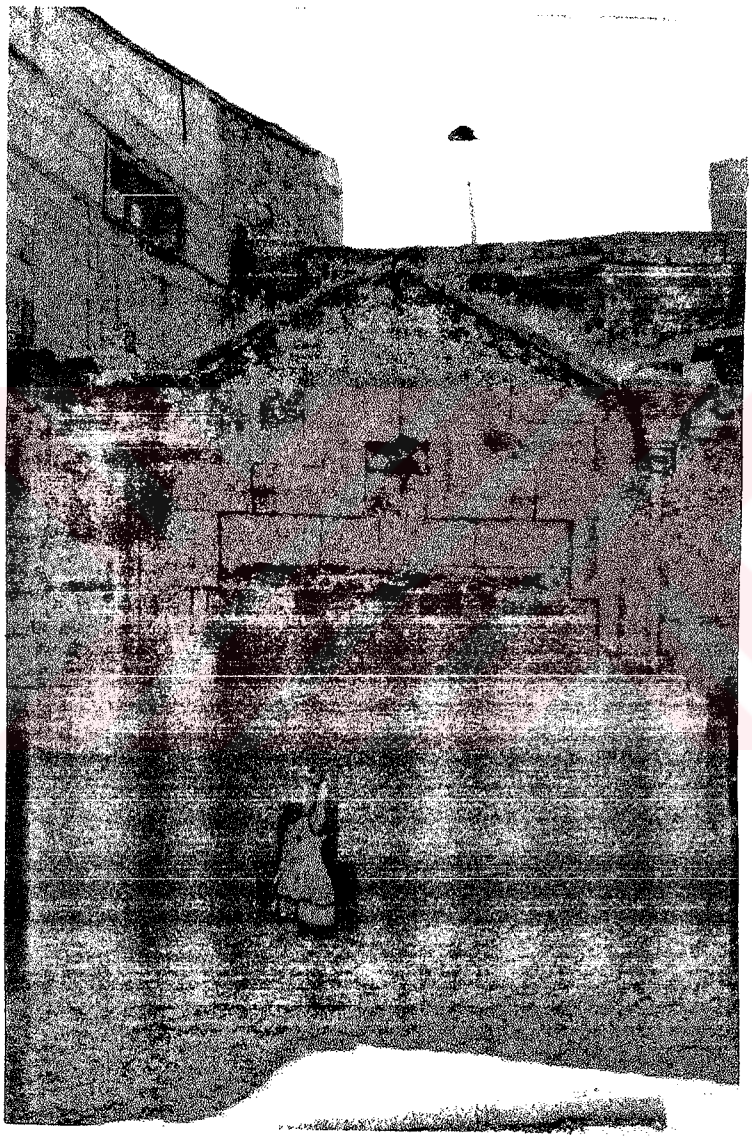

Avlu giriş kapısı

Avlu giriş kapısından ayrıntı

NİĞDE EVLERİ

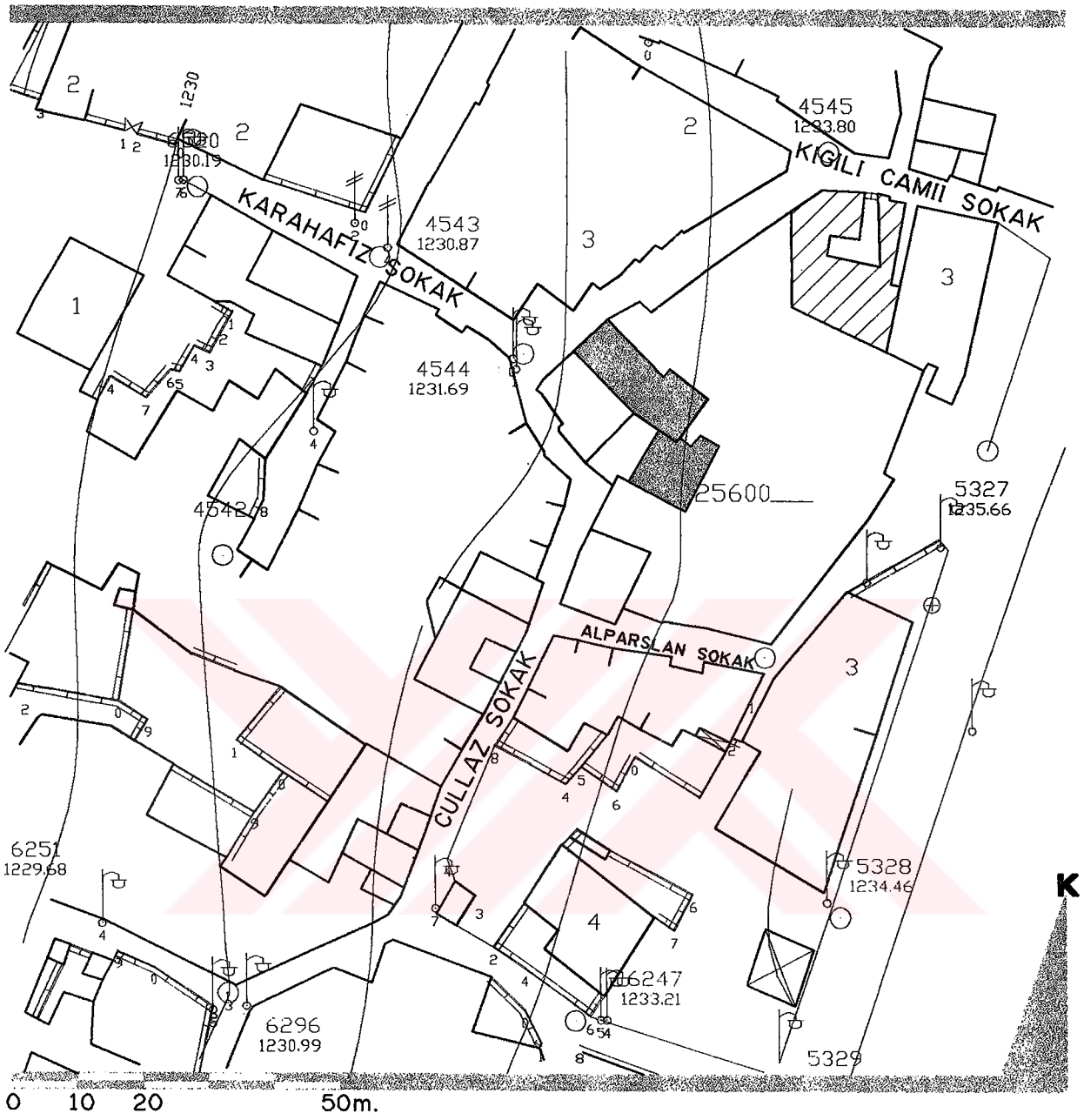

KATALOG NO:39
SUNGUR MAHALLESI
CULLAZ SOKAK NO:11

NİĞDE EVLERİ

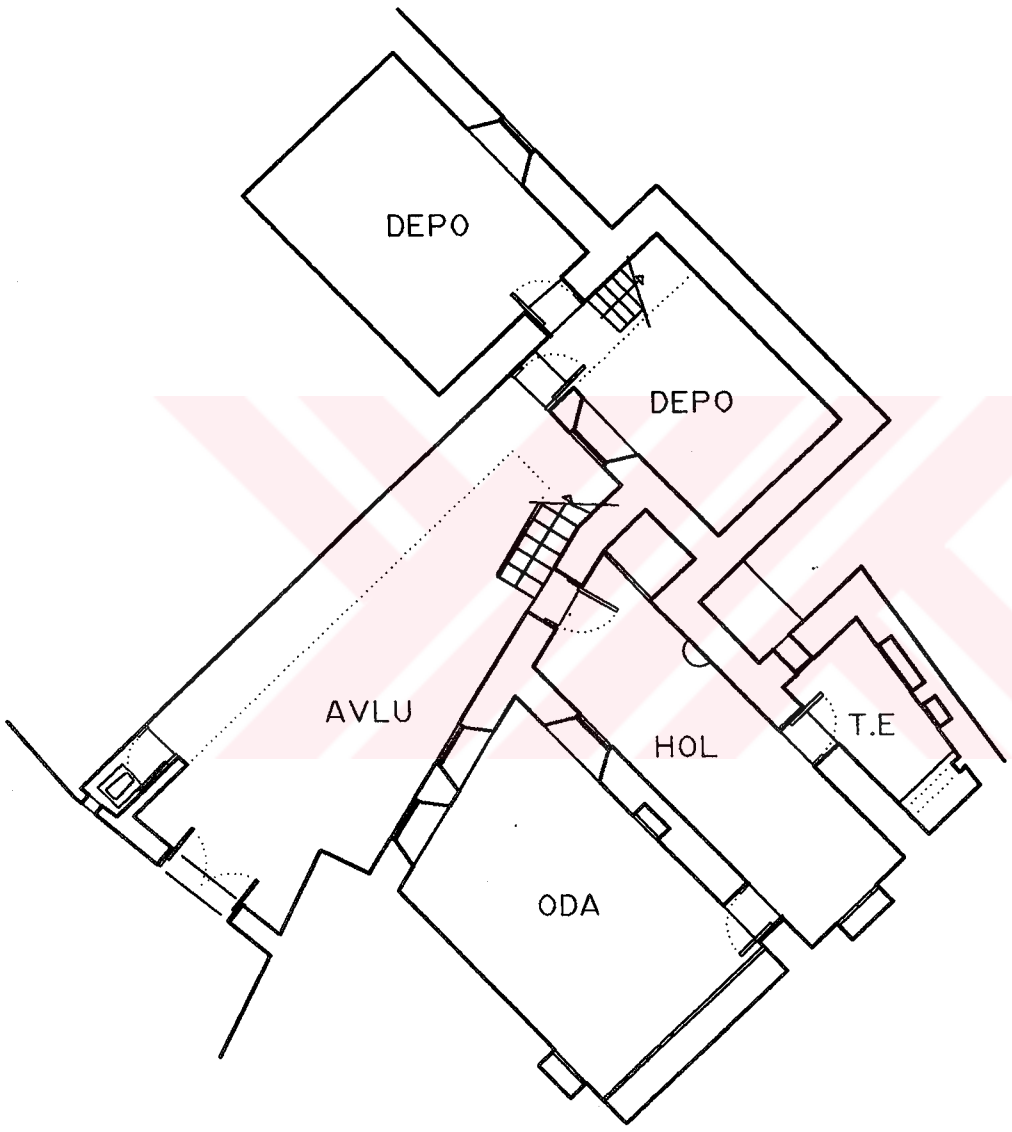

ALT KAT PLANI

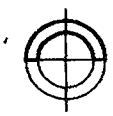

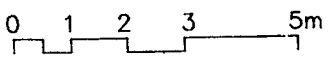

KATALOG NO:39
SUNGUR MAHALLESİ
CULLAZ SOKAK NO:11

NİĞDE EVLERİ

LEV.261

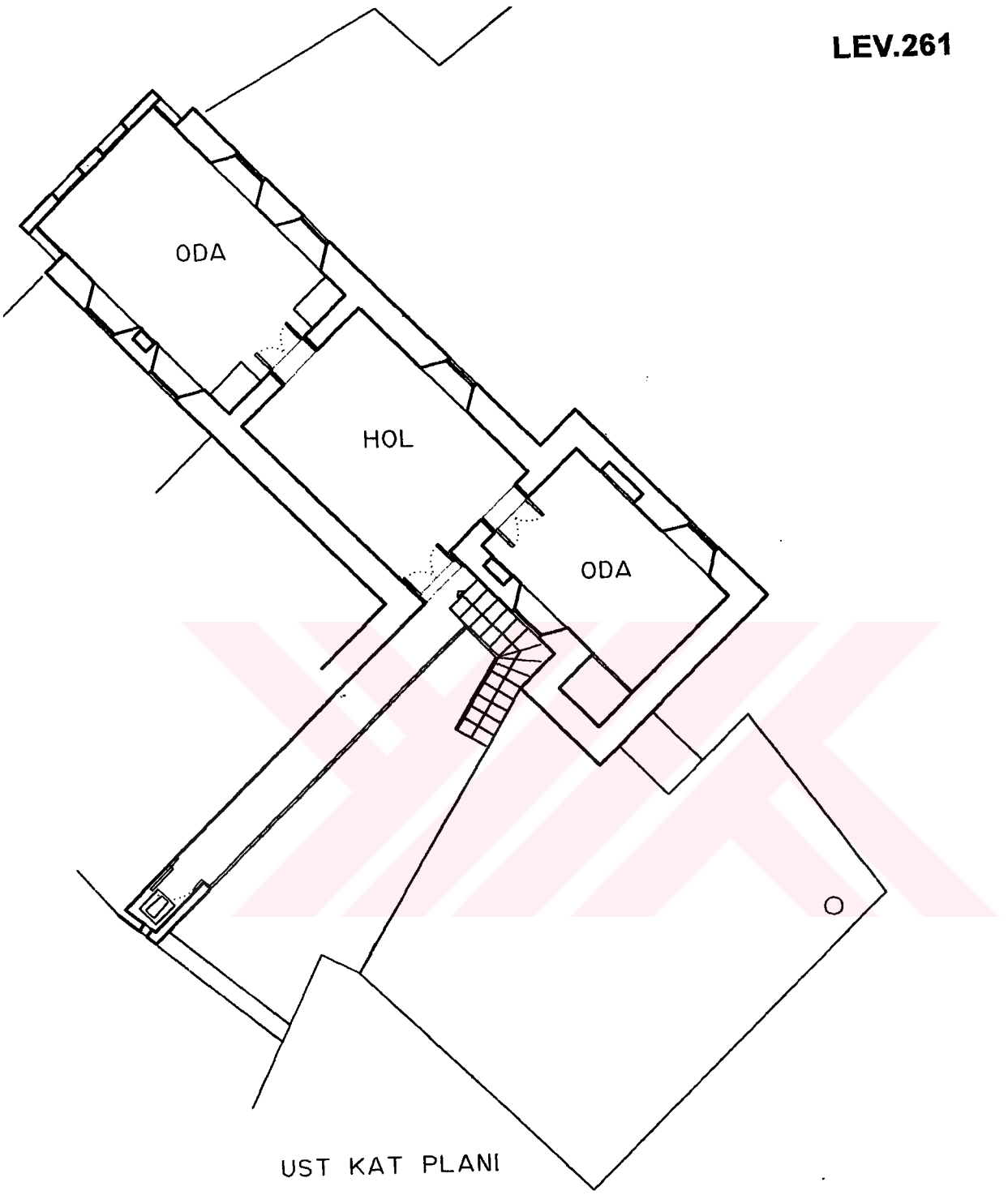

UST KAT PLANİ

KATALOG NO:39
SUNGUR MAHALLESI
CULLAZ SOKAK NO:11

0 1 2 3 5m

Evin batı cephesi

Cepheden ayrıntı

Konsol detayı

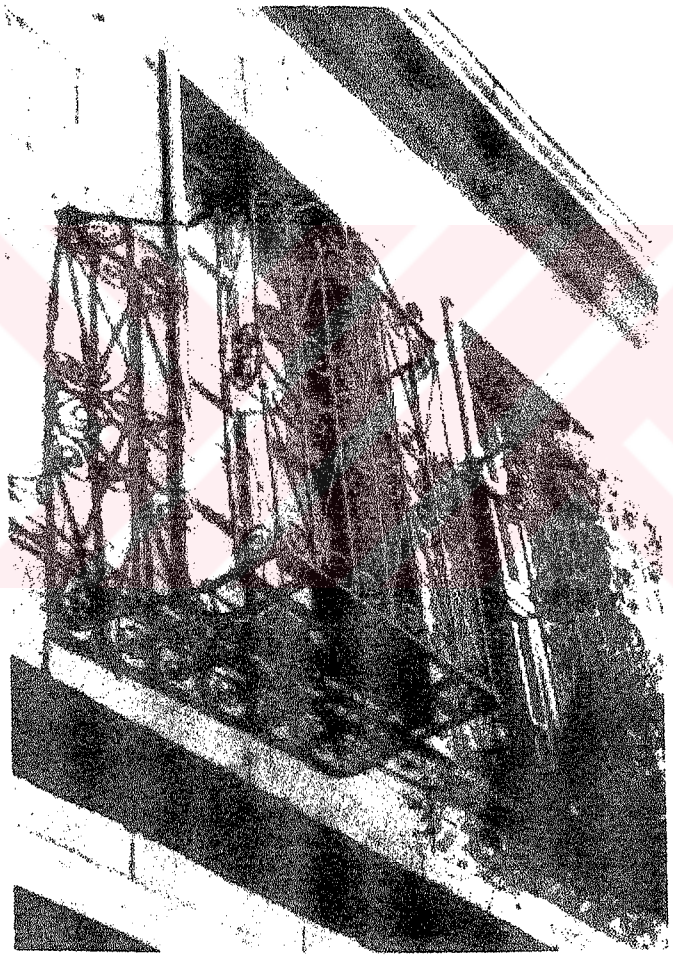

Pencere kafesleri

Cullaz Sokak'tan evin görünüşü

Avludan evin görünüşü

Giriş holünde bulunan süsleme

Odada bulunan dolap düzenlemesi

Oda kapısı

Tandır evi ocağı

KATALOG NO:40
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
POLAT SOKAK NO:25-A

NİĞDE EVLERİ

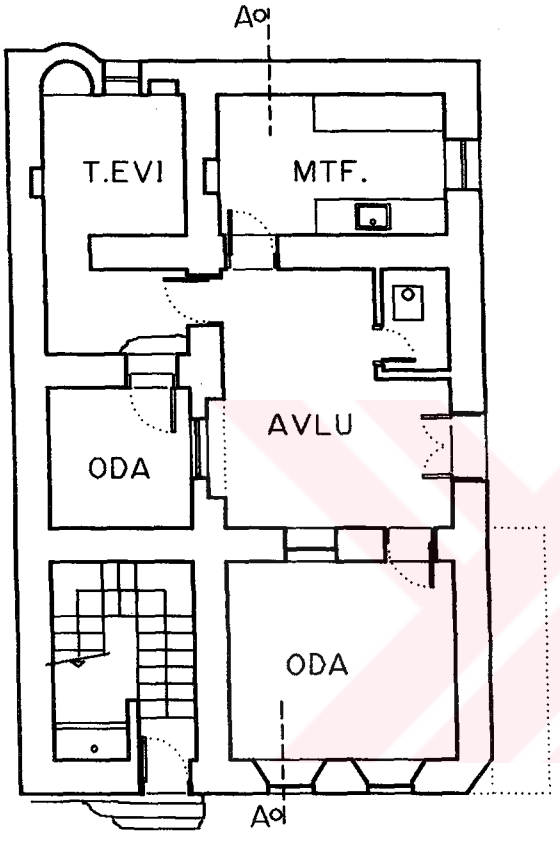

ALT KAT PLANI

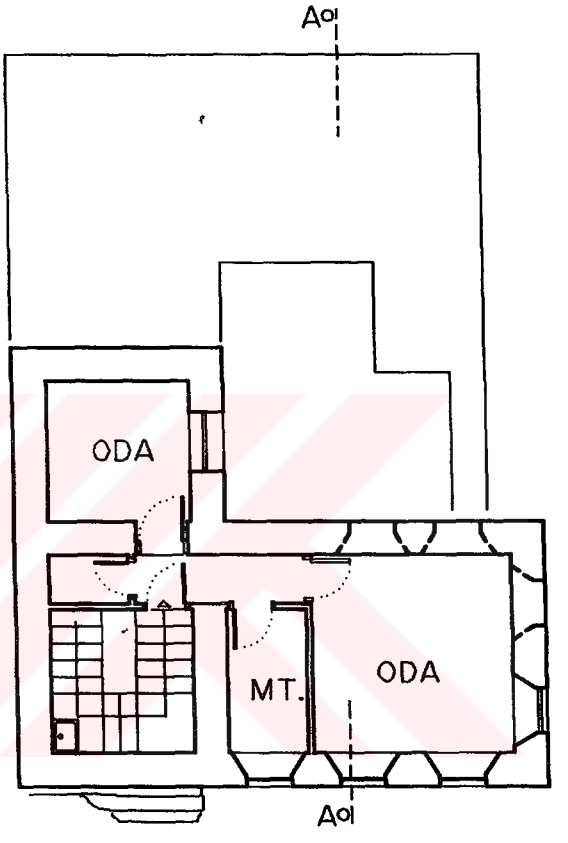

UST KAT PLANI

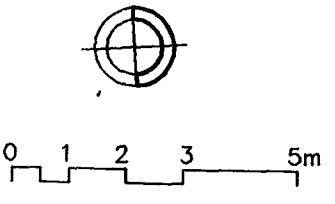

KATALOG NO:40
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
POLAT SOKAK NO:25-A

NİĞDE EVLERİ

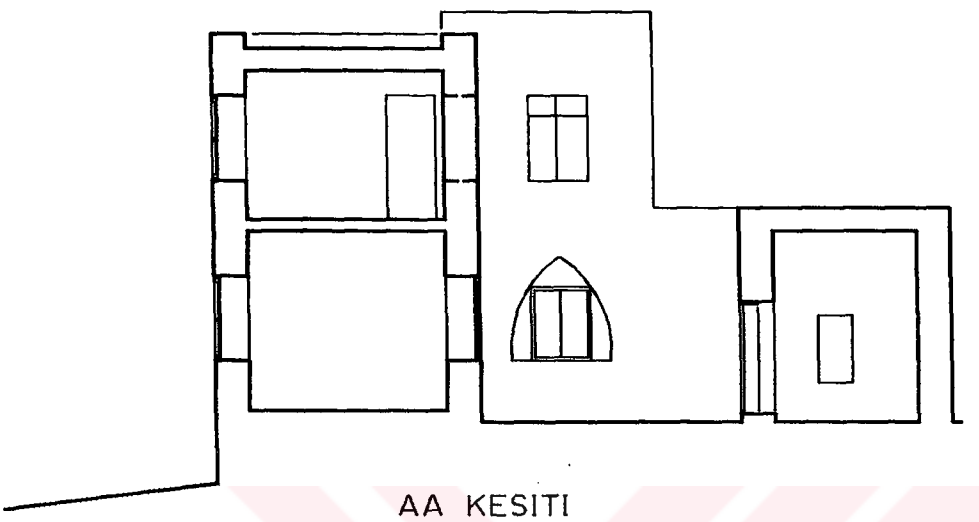

AA KESITI

KUZEY GORUNUSU

KATALOG NO:40
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
POLAT SOKAK NO:25-A

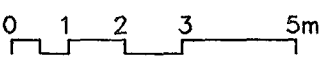

Konut giriş cephesi

Giriş kapısı

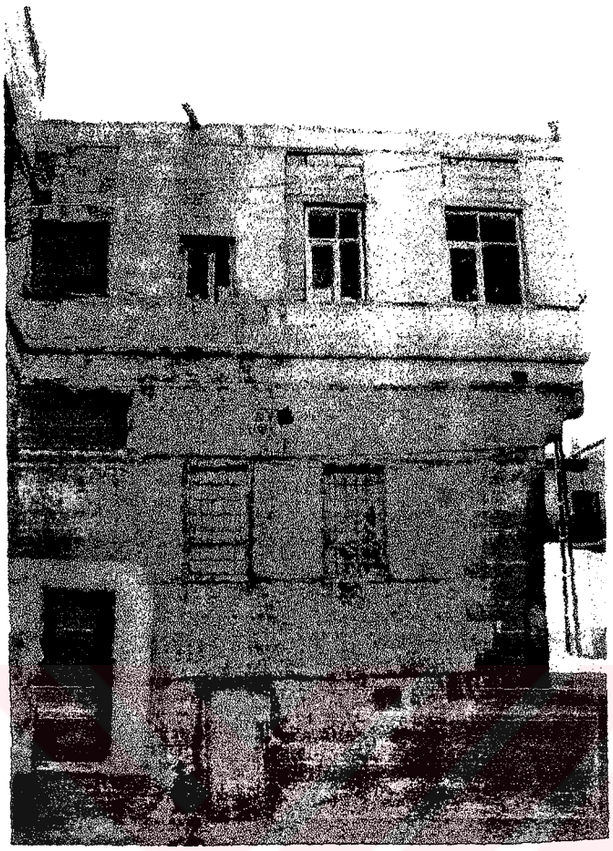

Evin doğu cephesi

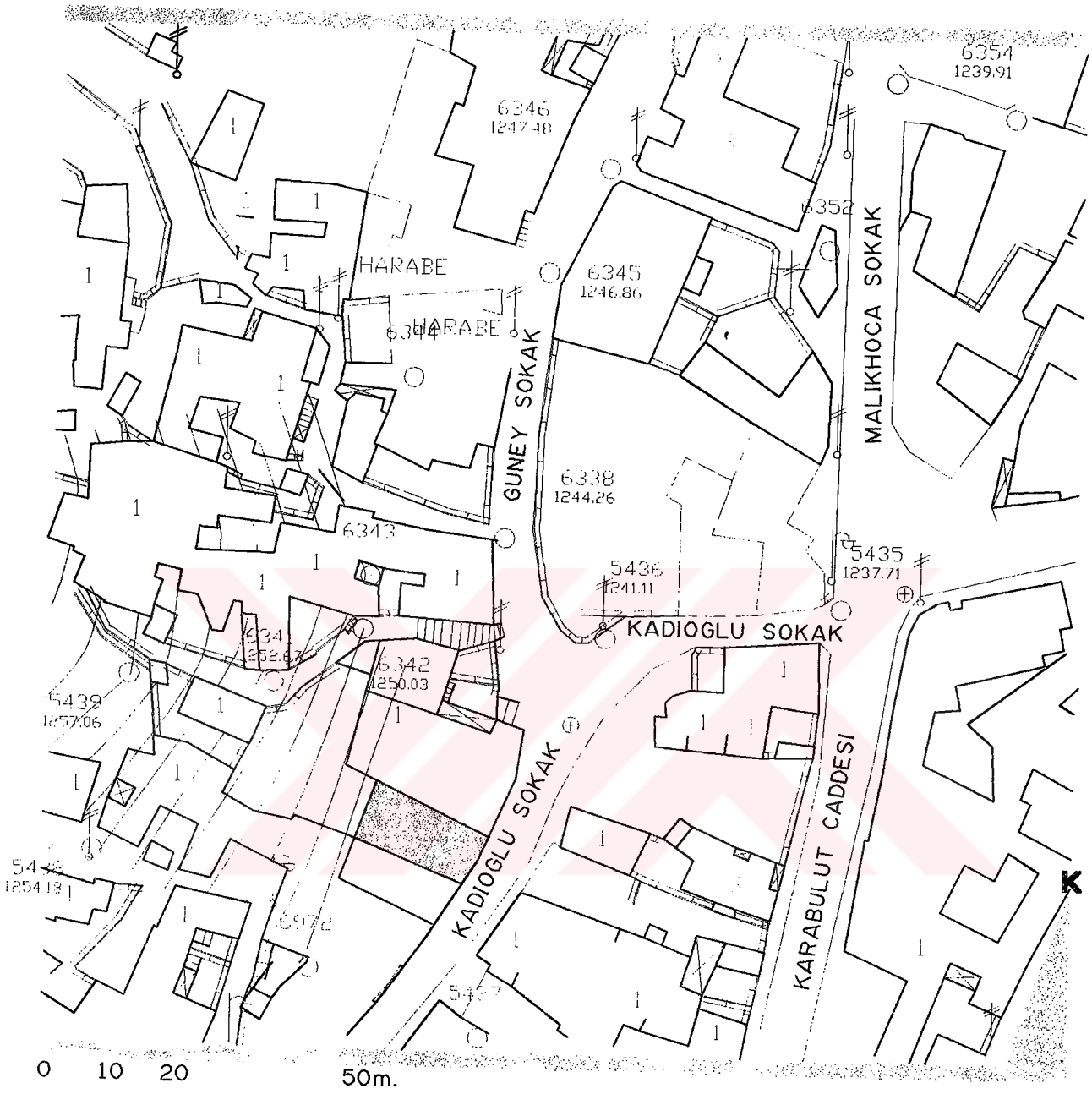

KATALOG NO:41
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KADIOGLU SOKAK NO:8

NİĞDE EVLERİ

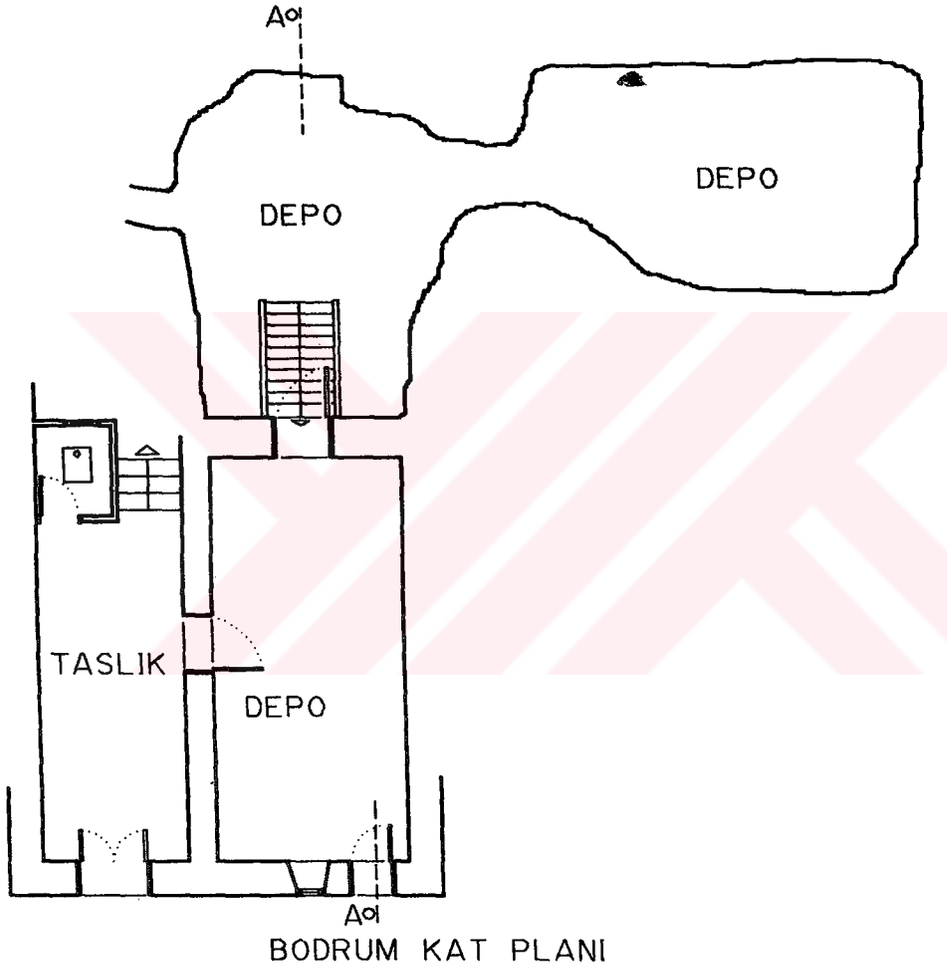

BODRUM KAT PLANI

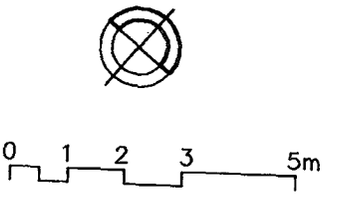

KATALOG NO:41
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KADIOGLU SOKAK NO:8

NİĞDE EVLERİ

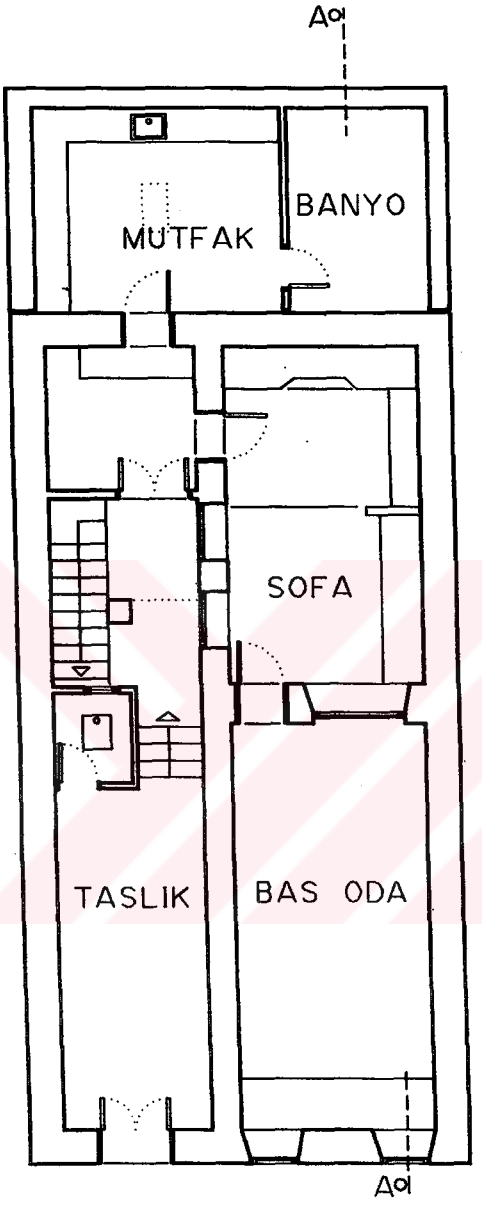

ZEMIN KAT PLANI

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

0 1 2 3 5m

KATALOG NO:41
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KADIOGLU SOKAK NO:8

NİĞDE EVLERİ

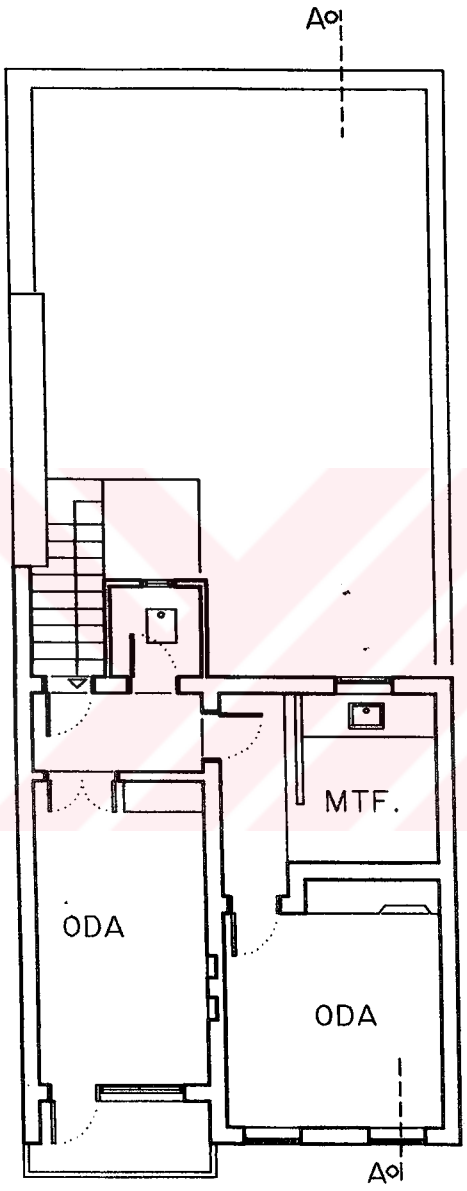

ÜST KAT PLANI

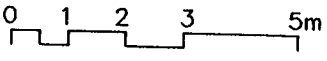

KATALOG NO:41
ASAGİ KAYABASI MAHALLESİ
KADIOGLU SOKAK NO:8

NİĞDE EVLERİ

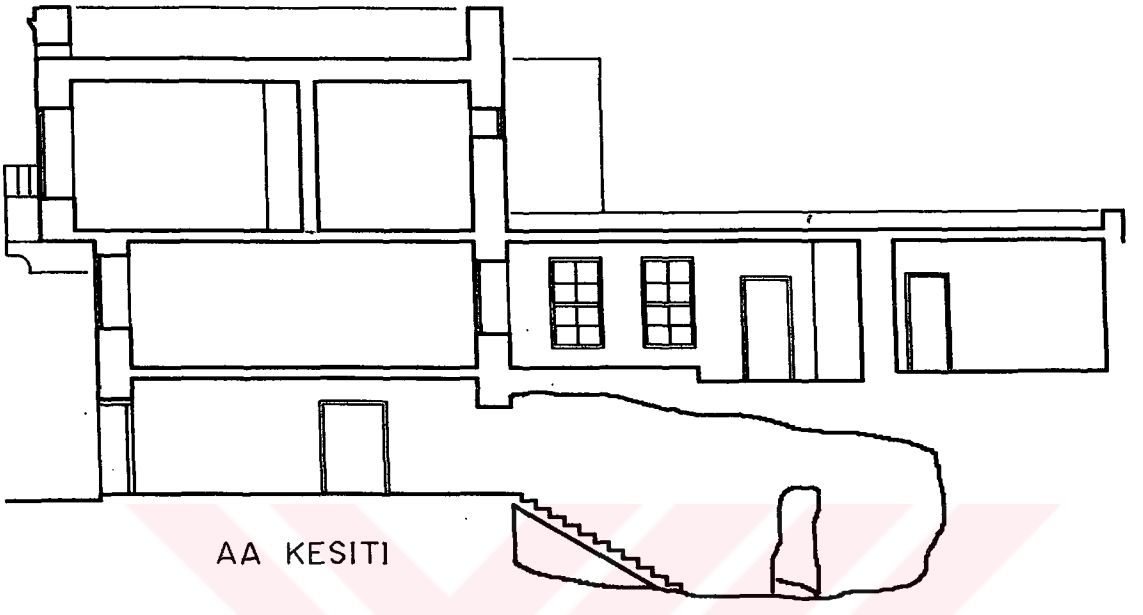

AA KESITI

SOKAK CEPHESI

KATALOG NO:41
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KADIOGLU SOKAK NO:8

0 1 2 3 5m

Evin doğu cephesi

Giriş kapısı

Mağaradan görüntü

NİĞDE EVLERİ

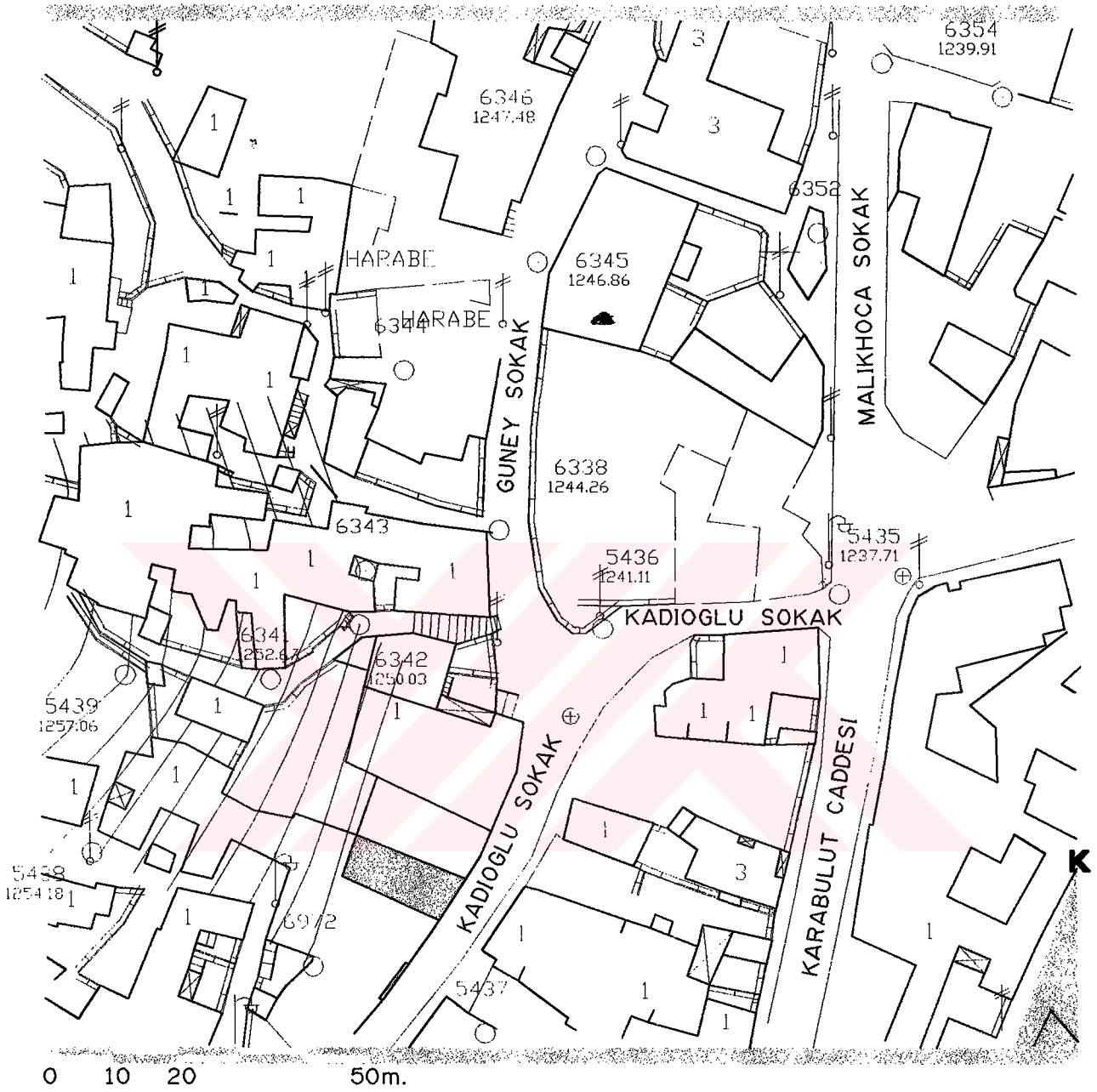

KATALOG NO:42
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KADIOGLU SOKAK NO:10

NİĞDE EVLERİ

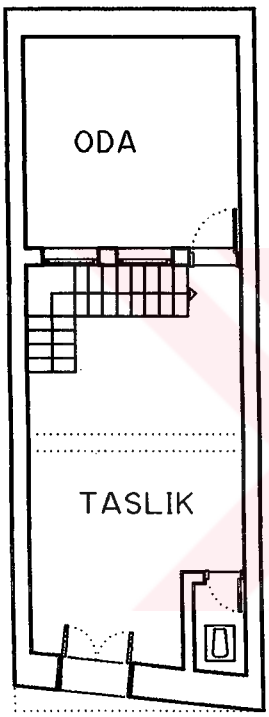

ALT KAT PLANI

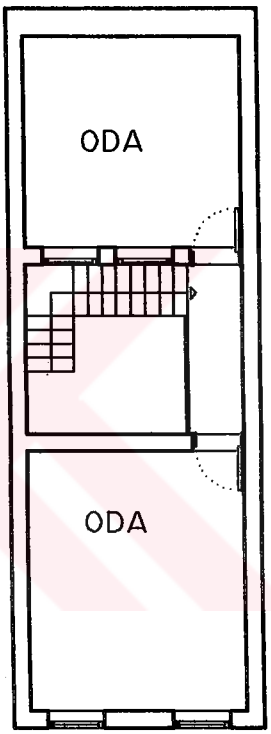

UST KAT PLANI

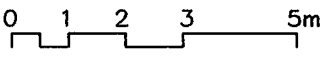

KATALOG NO:42
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KADIOGLU SOKAK NO:10

Kadıoğlu Sokak'tan evin görünüşü

Evin giriş cephesi

Giriş kapısı

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:43
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
TOPCU SOKAK NO:7-A

NİĞDE EVLERİ

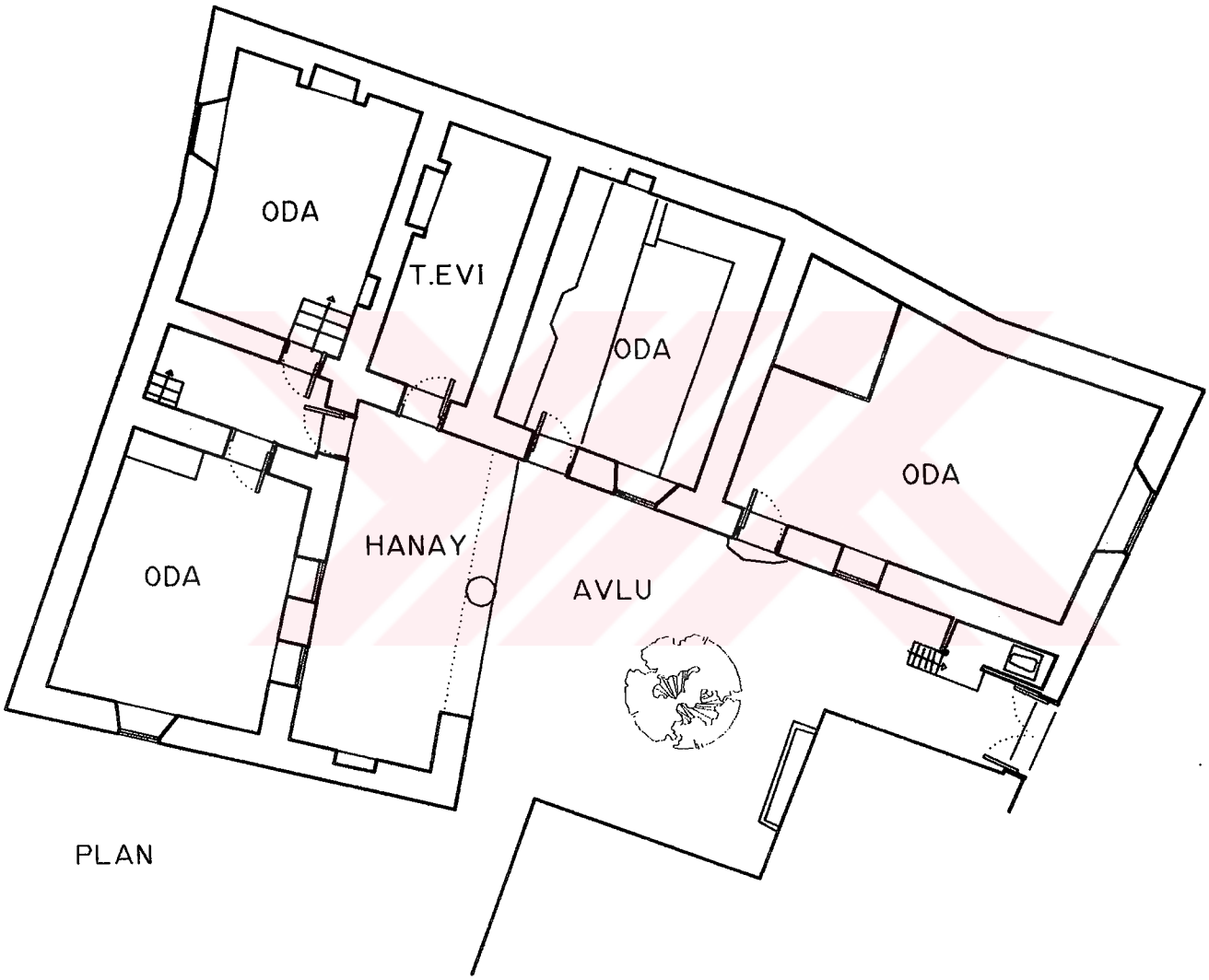

PLAN

0 1 2 3 5m

KATALOG NO:43
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
TOPCU SOKAK NO:7-A

Evin giriş kapısı

NİĞDE EVLERİ

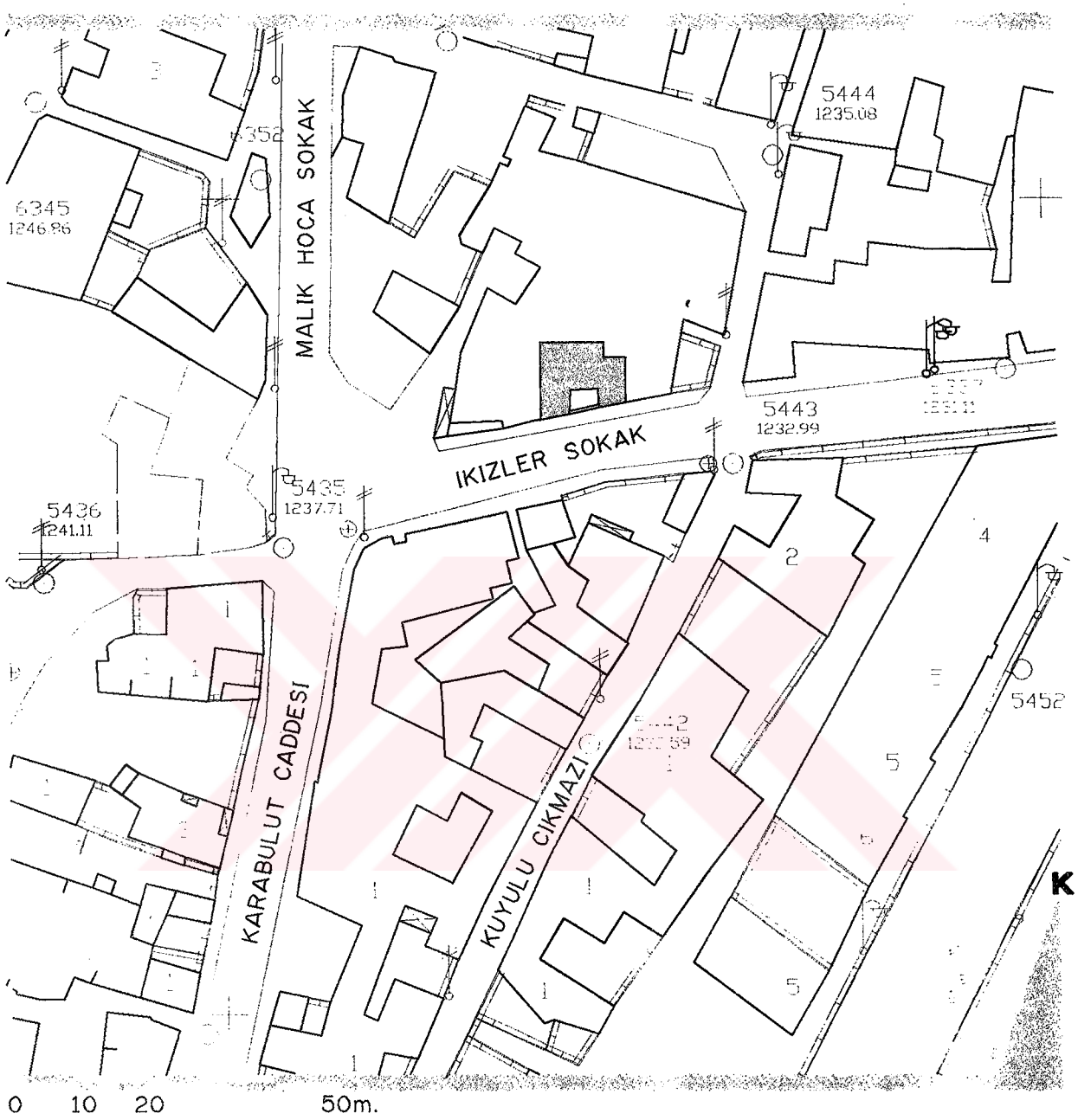

KATALOG NO:44
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
IKIZLER SOKAK NO:10

LEV.295

NİĞDE EVLERİ

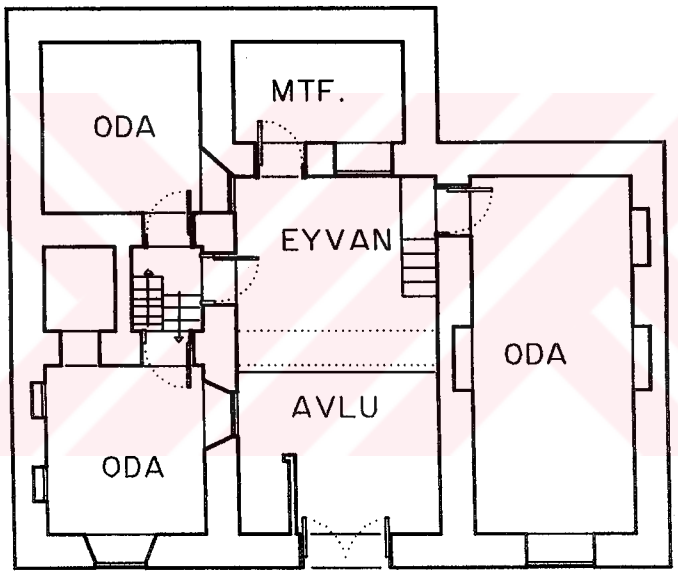

PLAN

0 1 2 3 5m

KATALOG NO:44
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
IKIZLER SOKAK NO:10

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:45
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KARABULUT CADDESI NO:8

NİĞDE EVLERİ

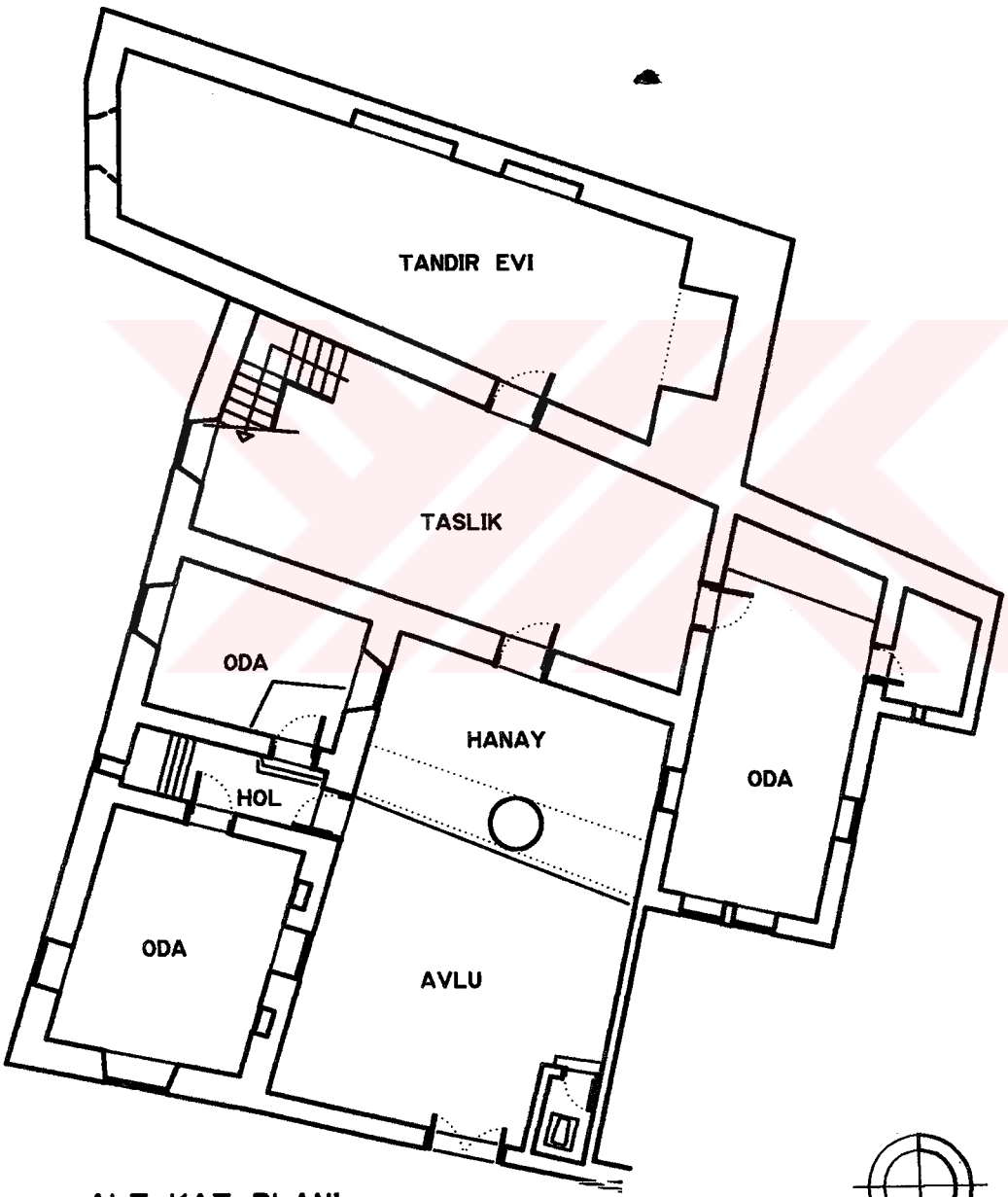

ALT KAT PLANI

KATALOG NO:45
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KARABULUT CADDESI NO:8

0 1 2 3 5m

NİĞDE EVLERİ

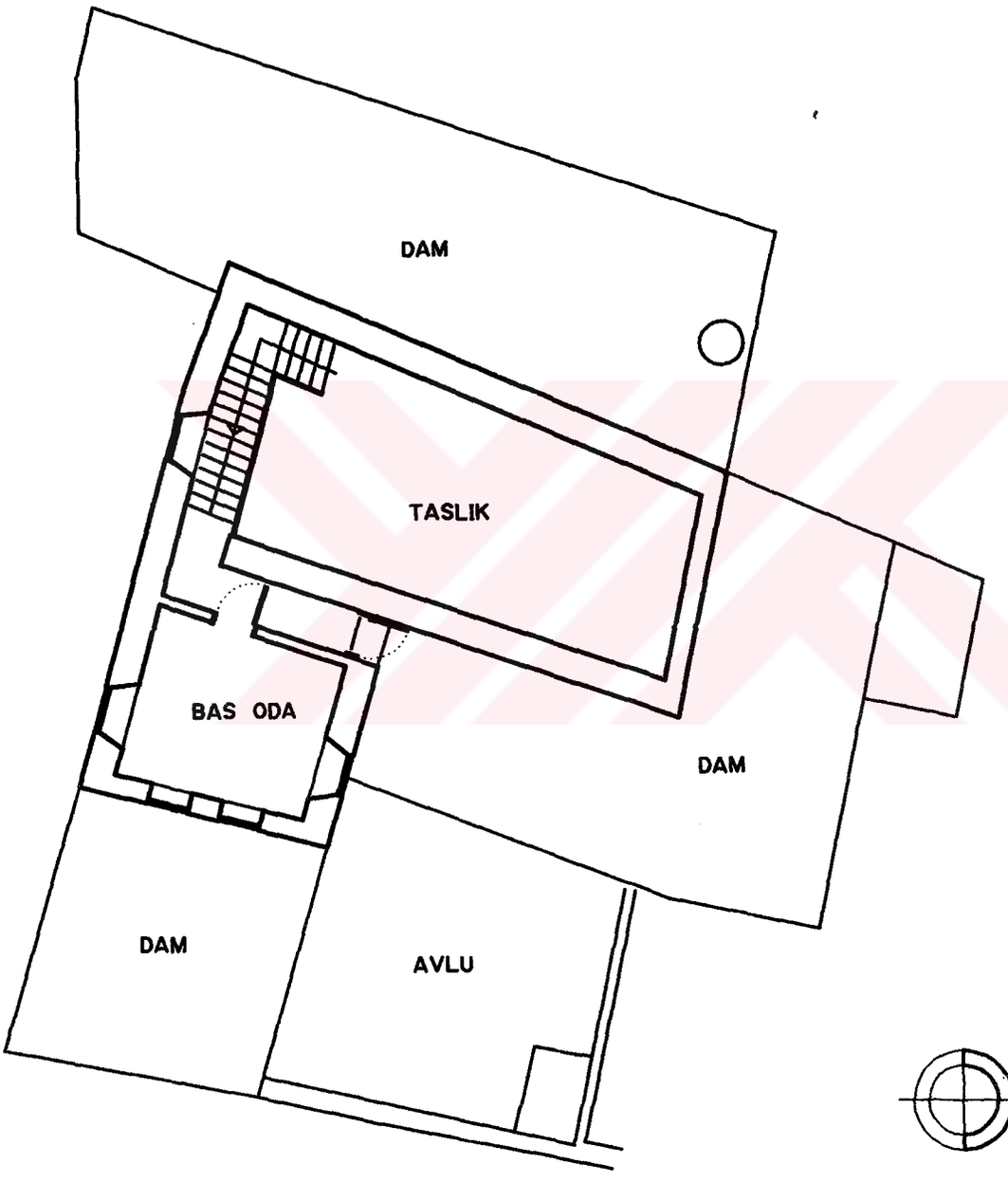

UST KAT PLANI

0 1 2 3 5m

KATALOG NO:45
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KARABULUT CADDESI NO:8

Karabulut Caddesi'nden konutun görünüşü

Karabulut Caddesi'nden evin görünüşü

Avlu giriş kapısı

NİĞDE EVLERİ

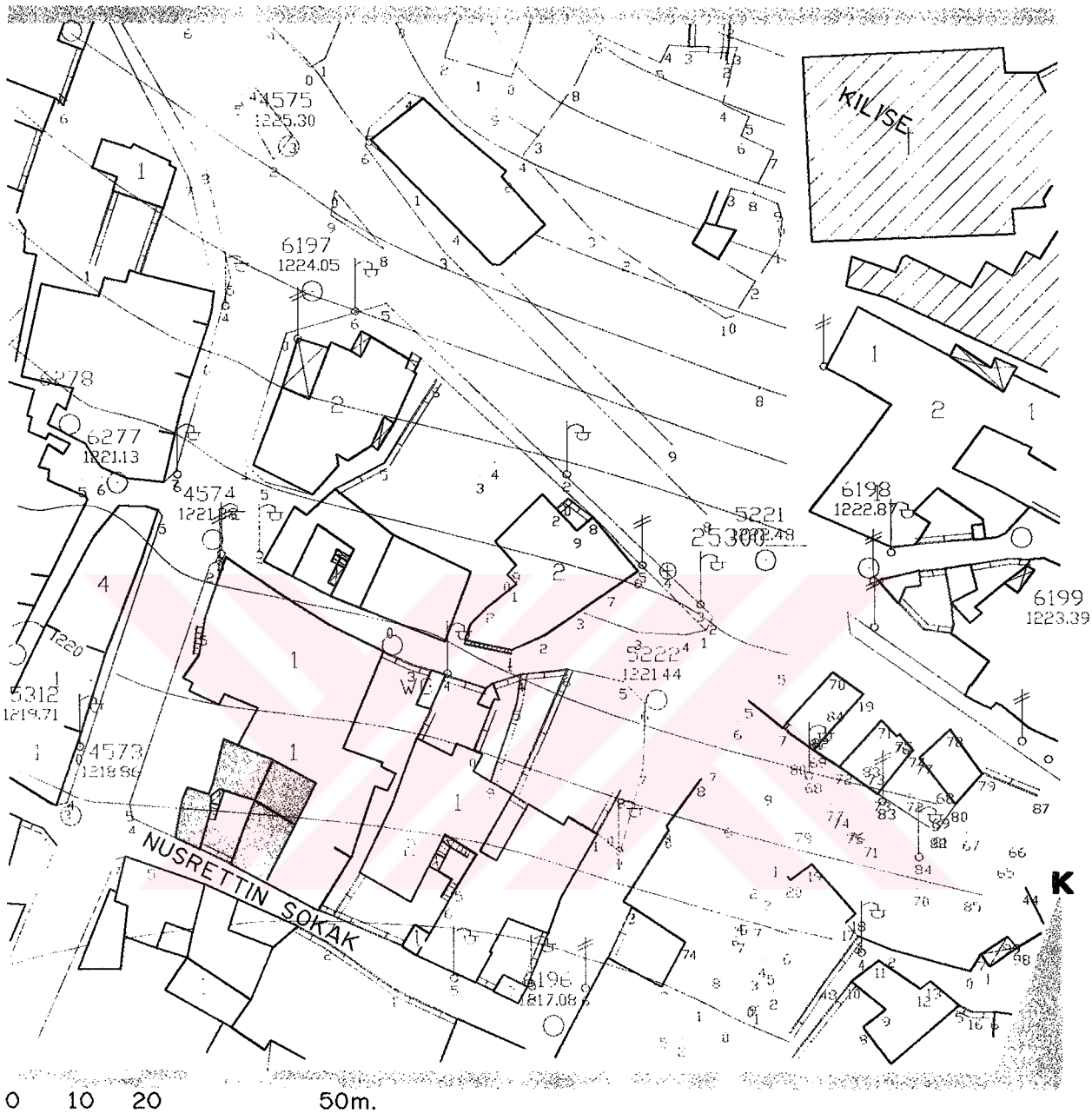

KATALOG NO:46
SUNGUR MAHALLESI
NUSRETTIN SOKAK NO:3

NİĞDE EVLERİ

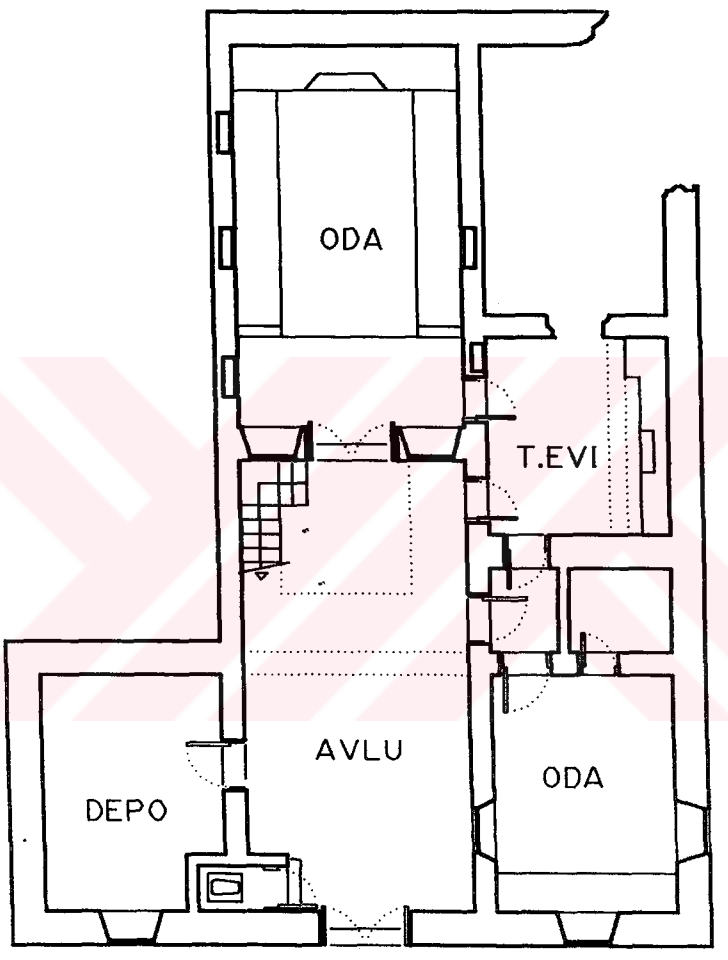

ALT KAT PLANI

0 1 2 3 5m

KATALOG NO:46
SUNGUR MAHALLESI
NUSRETTIN SOKAK NO:3

NİĞDE EVLERİ

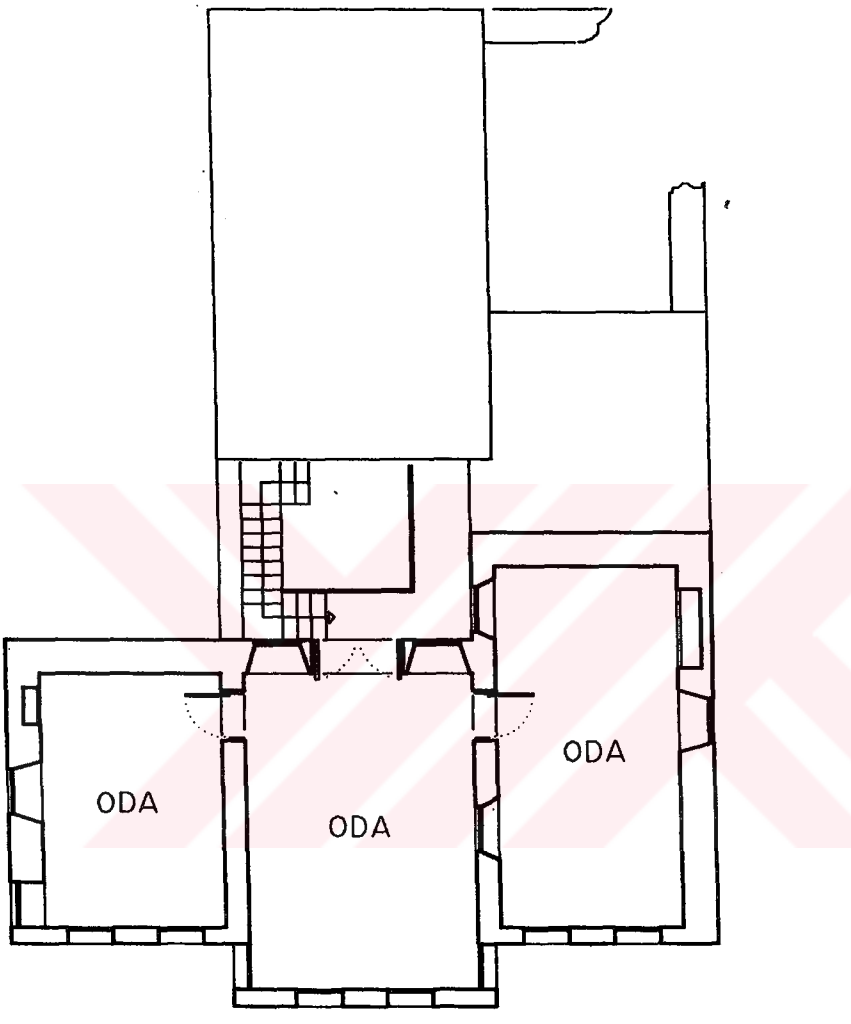

ÜST KAT PLANI

KATALOG NO:46
SUNGUR MAHALLESİ
NUSRETTİN SOKAK NO:3

Evin batı cephesi

Evin batı cephesi

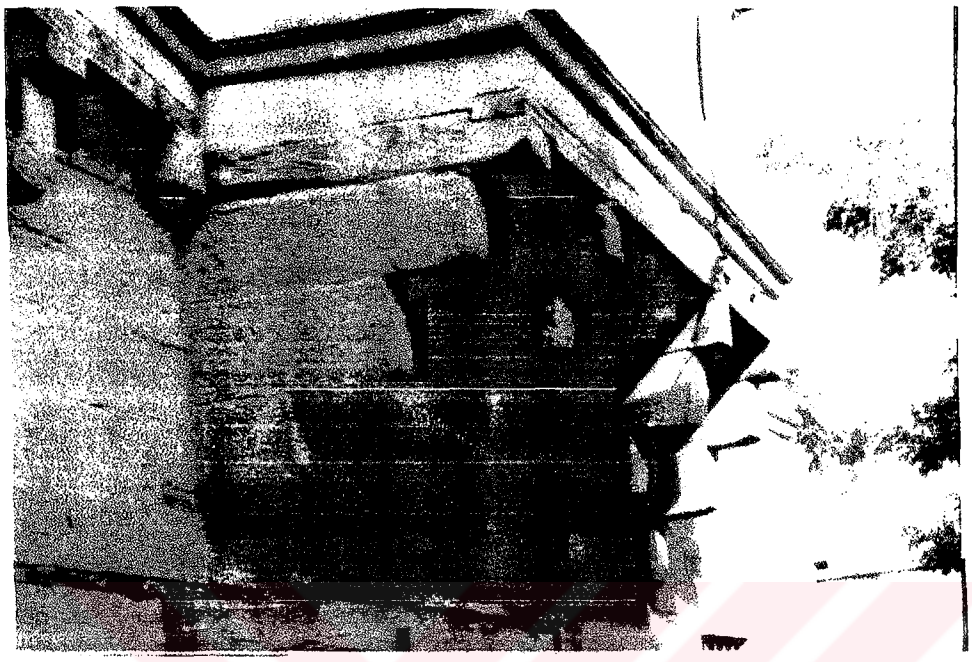

Çıkma konsolları

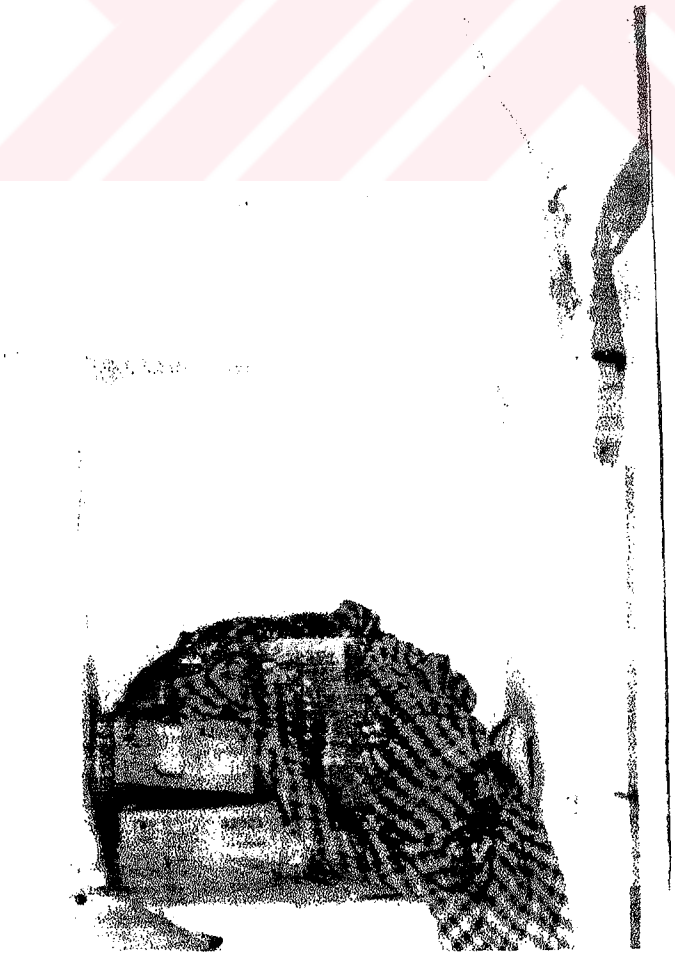

Niş düzenlemesi

NİĞDE EVLERİ

KATALOG NO:47
AŞAĞI KAYABAŞI MAHALLESİ
MERDİVENLİ SOKAK NO:9

NİĞDE EVLERİ

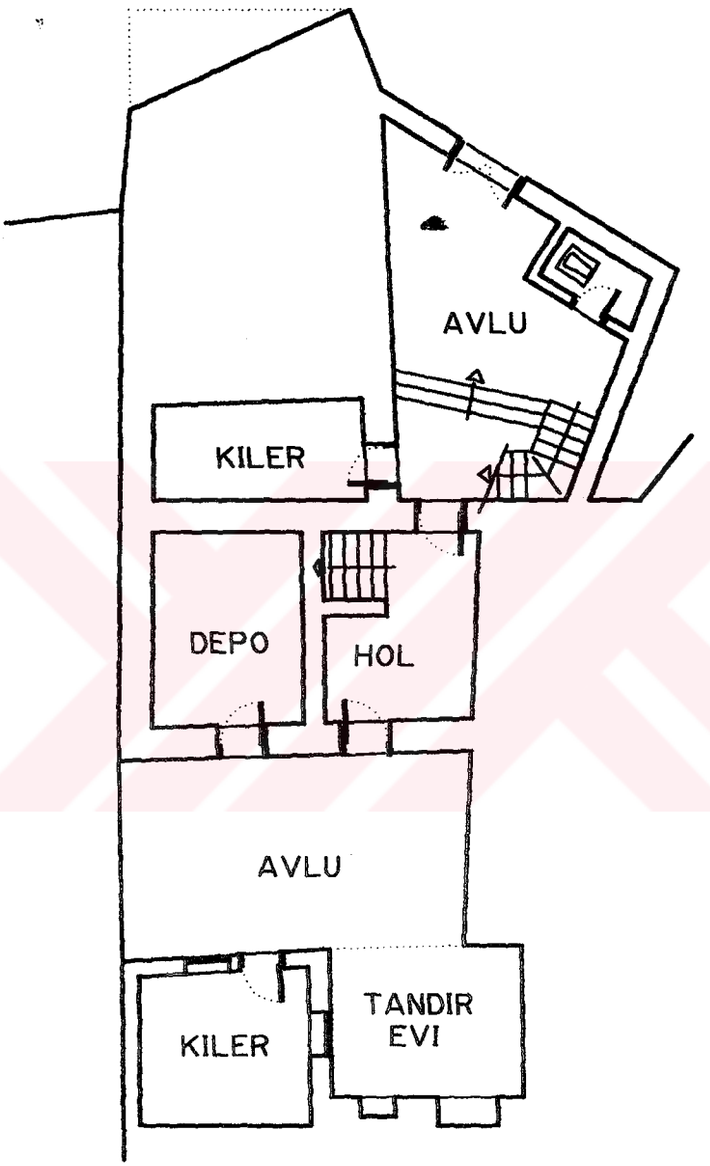

BODRUM KAT PLANI

0 1 2 3 5m

KATALOG NO:47
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
MERDIVENLI SOKAK NO:9

NİĞDE EVLERİ

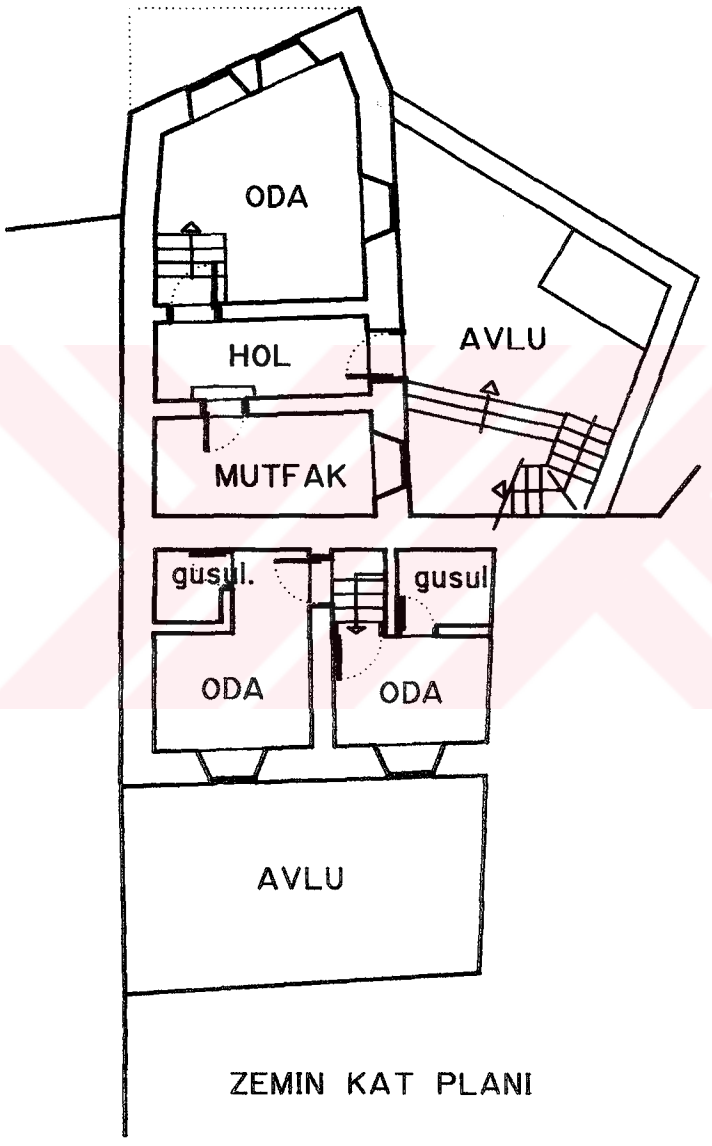

ZEMIN KAT PLANI

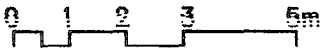

KATALOG NO:47
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
MERDIVENLI SOKAK NO:9

LEV.309

NİĞDE EVLERİ

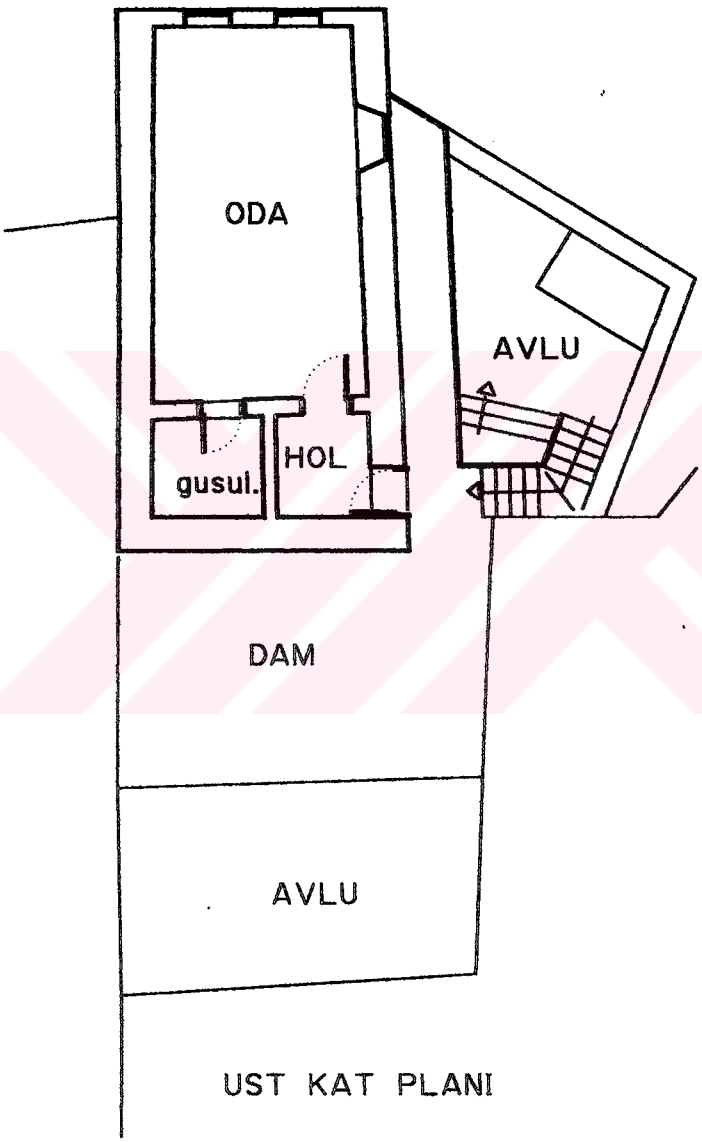

UST KAT PLANI

0 1 2 3 5m

KATALOG NO:47
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
MERDIVENLI SOKAK NO:9

Merdivenli Sokaktan evin görünüşü (solda)

Konutun sokak cephesinden ayrıntı

NİĞDE EVLERİ

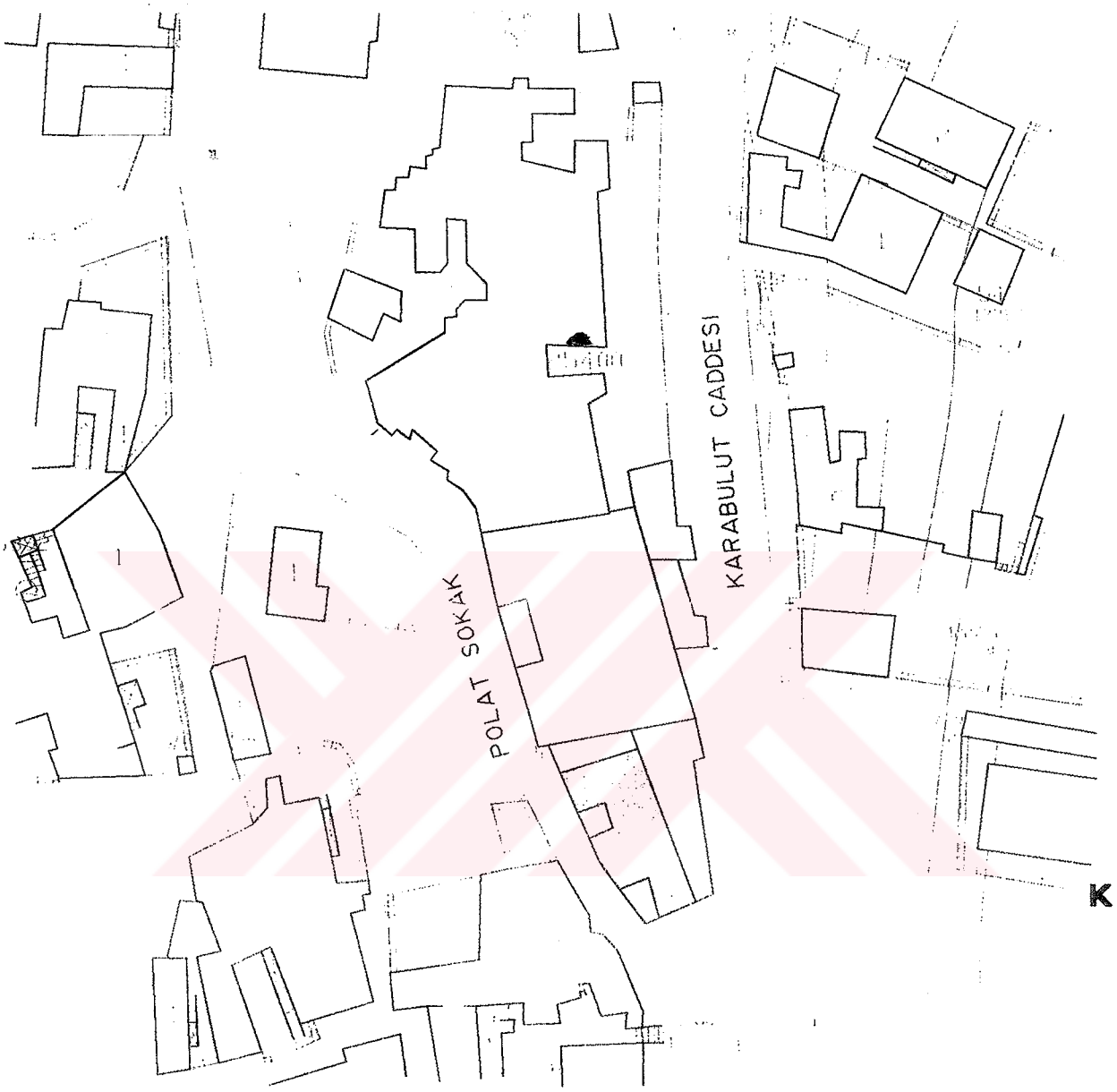

KATALOG NO:48
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
POLAT SOKAK NO:2

Karabulut Caddesi'nden evin görünümü

LEV.314

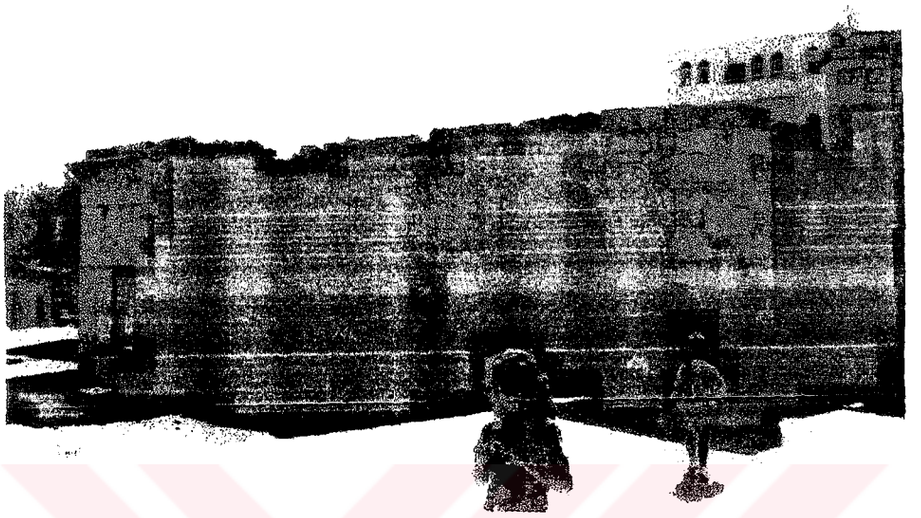

Konutun doğu cephesi

Konutun batı cephesinden detay (solda) ve sokak dokusu

Konutun batı cephesi

Konut avlu girişi

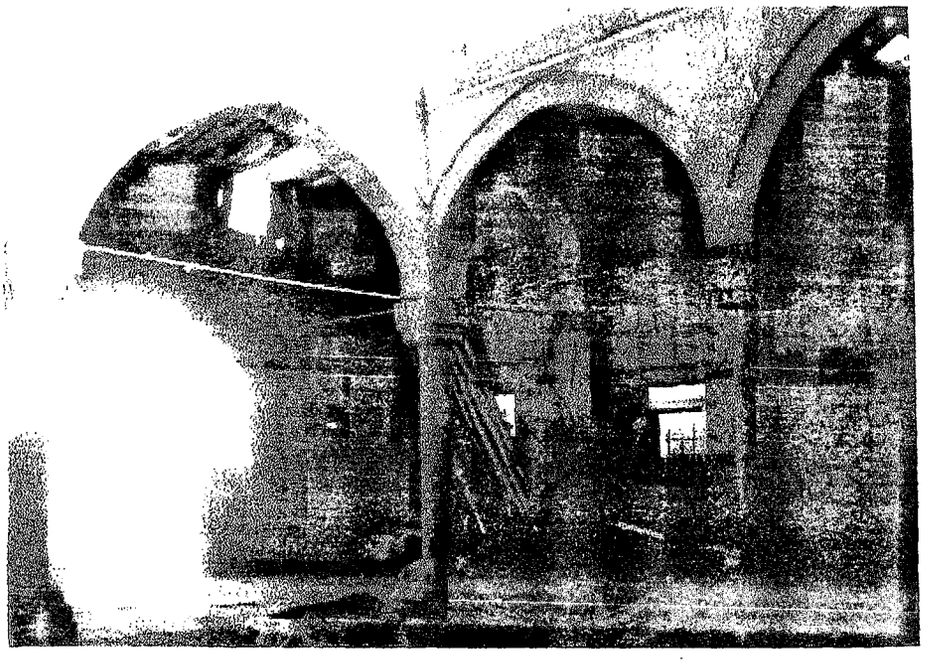

Hanay ravaklarından görünüm

Sütun detayı

NİĞDE EVLERİ

LEV.319

KATALOG NO:49
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
OZDEMIR SOKAK NO:24

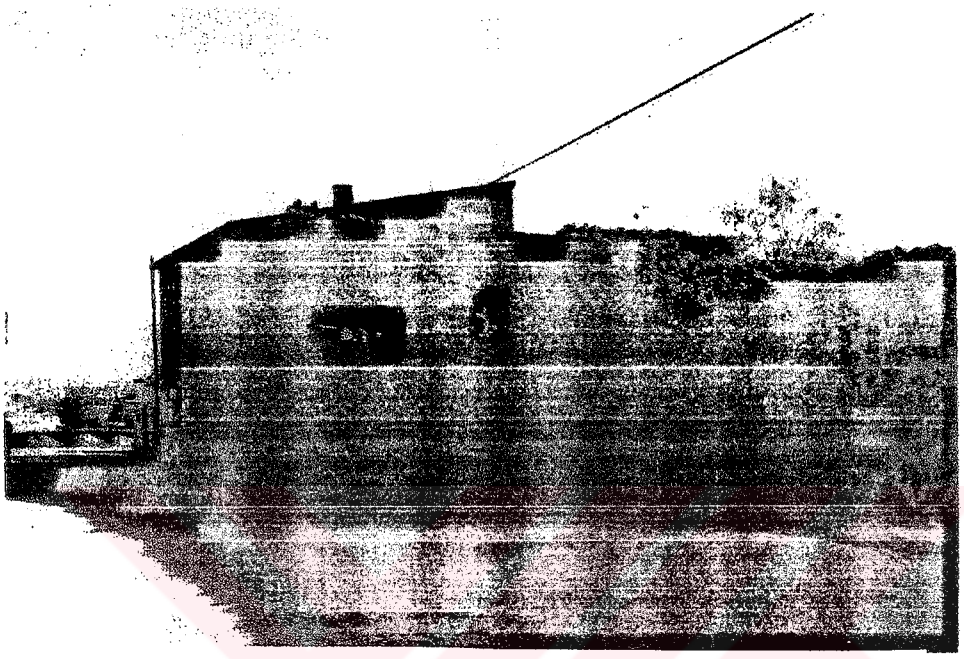

Özdemir Sokak'tan evin ve bahçe duvarlarının görünüşü

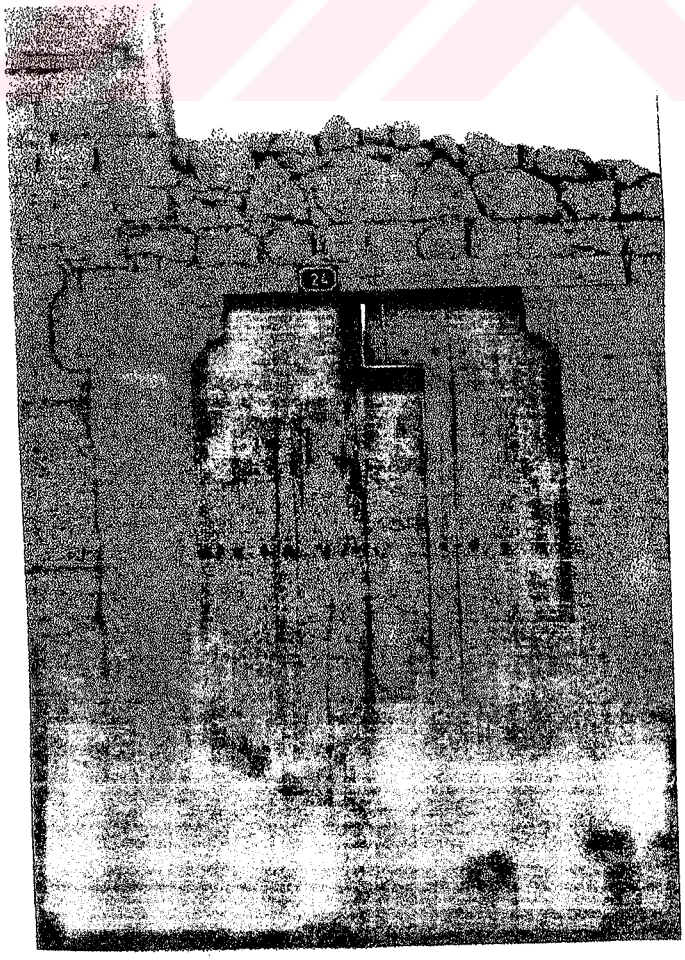

Bahçe giriş kapısı

NİĞDE EVLERİ

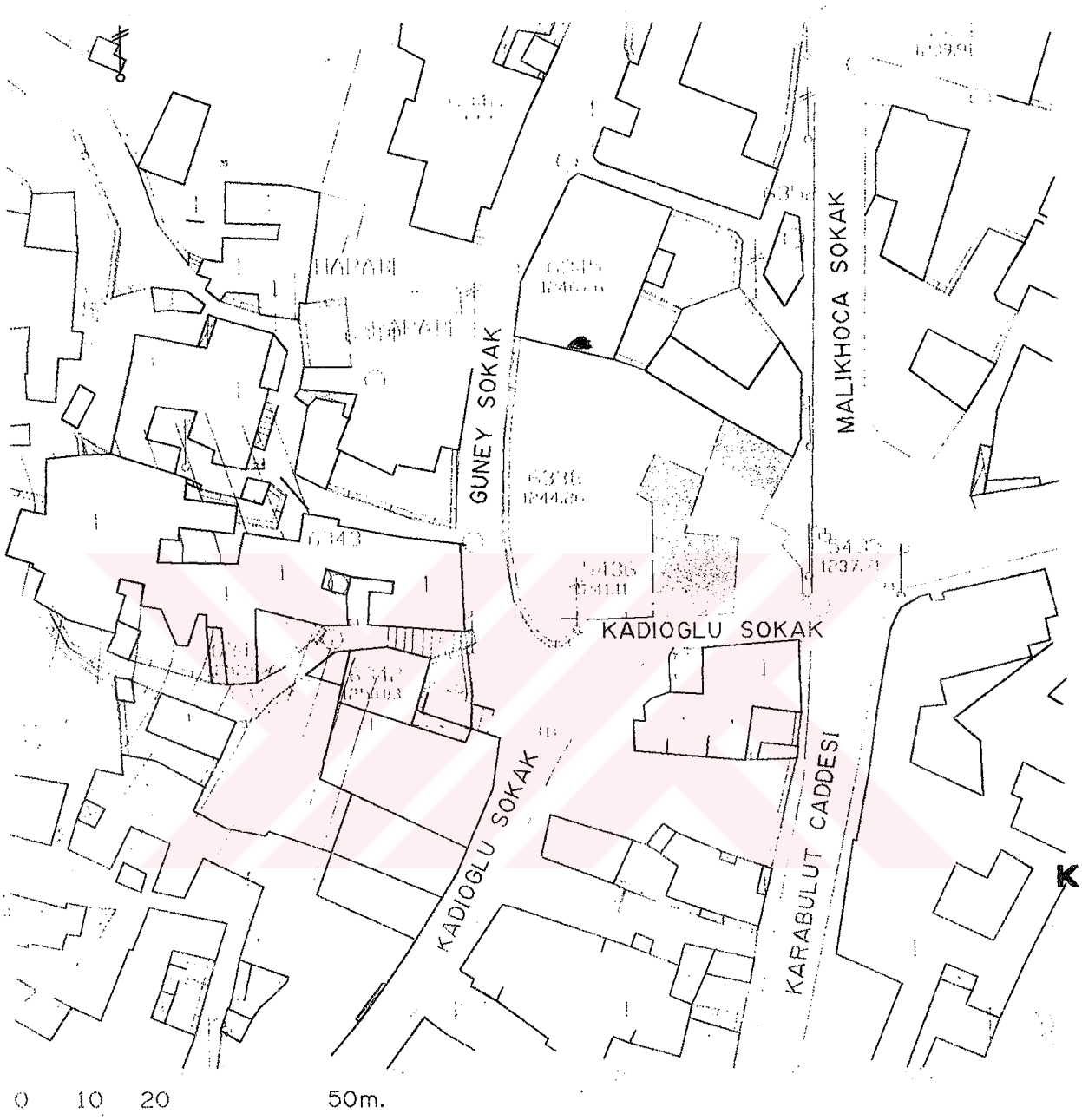

KATALOG NO:50
ASAGI KAYABASI MAHALLESI
KADIOGLU SOKAK NO:2

LEV.324

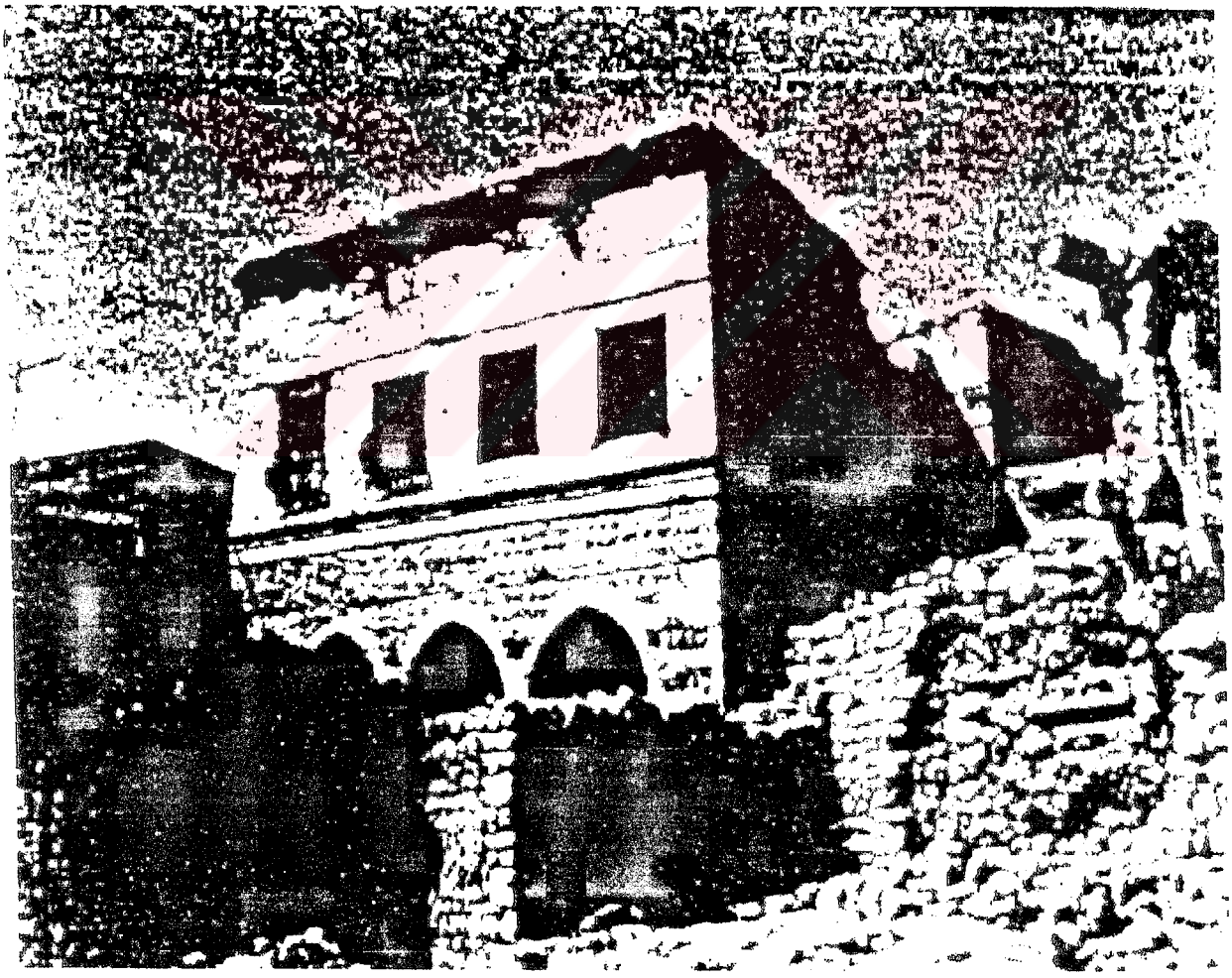

1993 tarihli tescil fişinde konutun doğu cephesi

Konutun batı cephesi

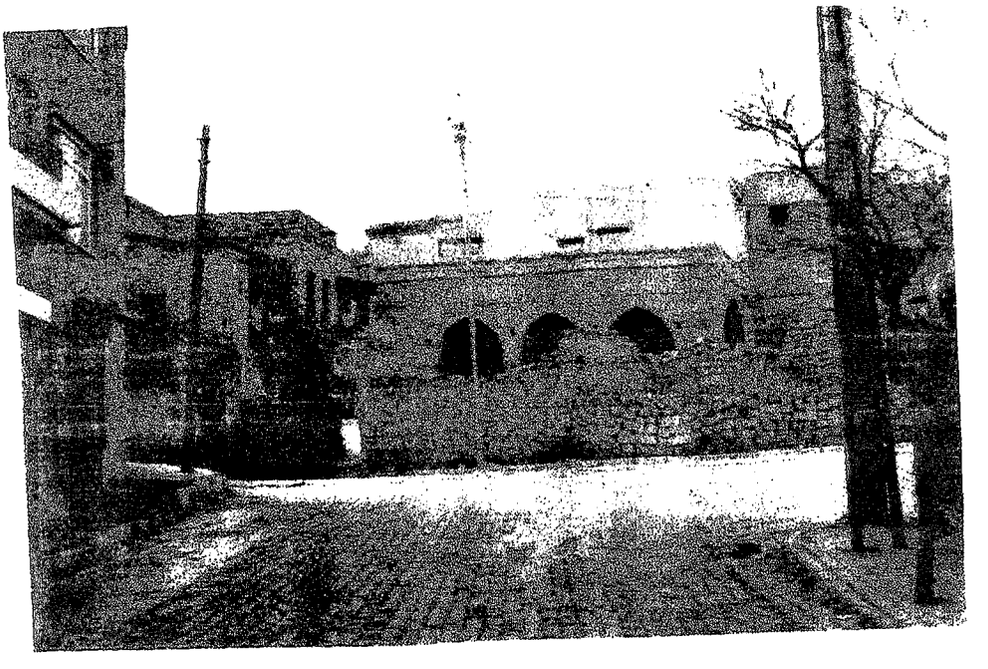

Konutun doğu cephesi

Aşağı Kayabaşı Mahallesi,
Merdivenli Sokak, No:8
Avlu giriş kapısı üzerinde yer alan kitabe.

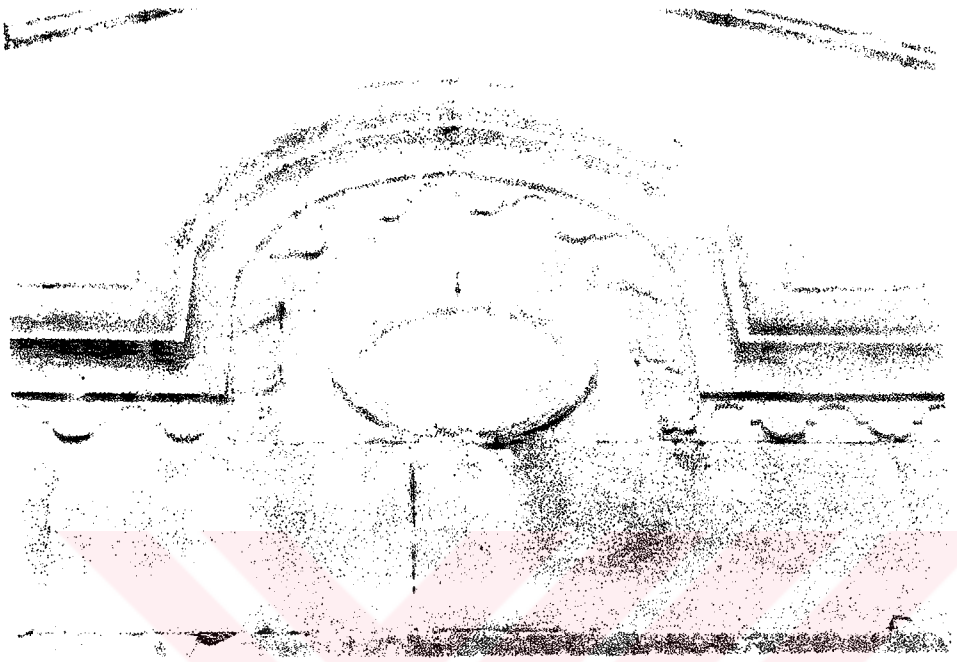

Sungur Mahallesi,
Doktor İsmail Hakkı Altan Caddesi, No:13
Avlu giriş kapısı üzerinde yer alan oval taşta
1891 tarihi yazmaktadır.

Sungur Mahallesi,
Cullaz Sokak, No:12
Avlu giriş kapısı üzerinde yer alan kitabe.

Çok sayıda cephe elemanına sahip,
çıkmalı bir Niğde evi.

Çok sayıda cephe elemanına sahip,
çıkmalı bir Niğde evi.

Çok sayıda cephe elemanına sahip,
çıkmalı bir Niğde evi cephesinden ayrıntı.

Çok sayıda cephe elemanına sahip,
çıkmalı bir Niğde evi.

Az sayıda cephe elemanı olan,
çıkmalı bir Niğde evi.

Az sayıda cephe elemanı olan,
çıkmalı bir Niğde evi.

Az sayıda cephe elemanı olan,
çıkmalı bir Niğde evi.

Az sayıda cephe elemanı olan,
çıkmalı bir Niğde evi.

Az sayıda cephe elemanı olan,
çıkmalı bir Niğde evi.

Az sayıda cephe elemanı olan,
çıkmasız bir Niğde evi.

Demir kafesli bir pencere ayrıntısı.

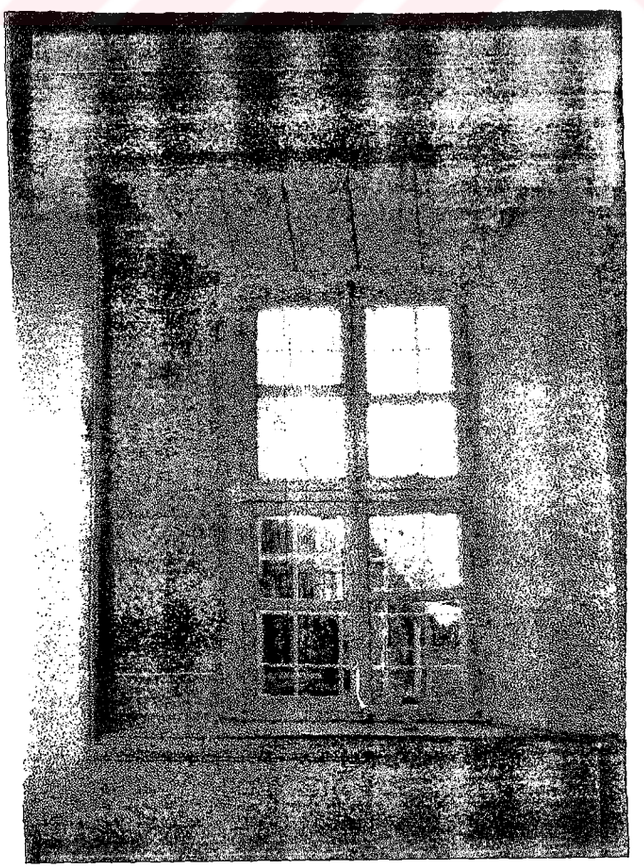

Demir kafesli bir pencere ayrıntısı.

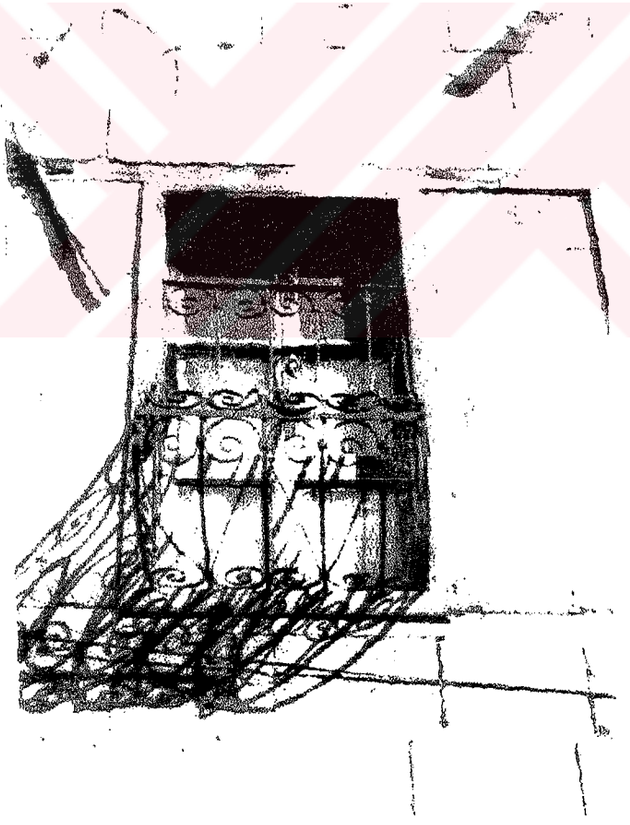

Yüzey süslemelerinden ayrıntı.

Yüzey süslemelerinden ayrıntı.

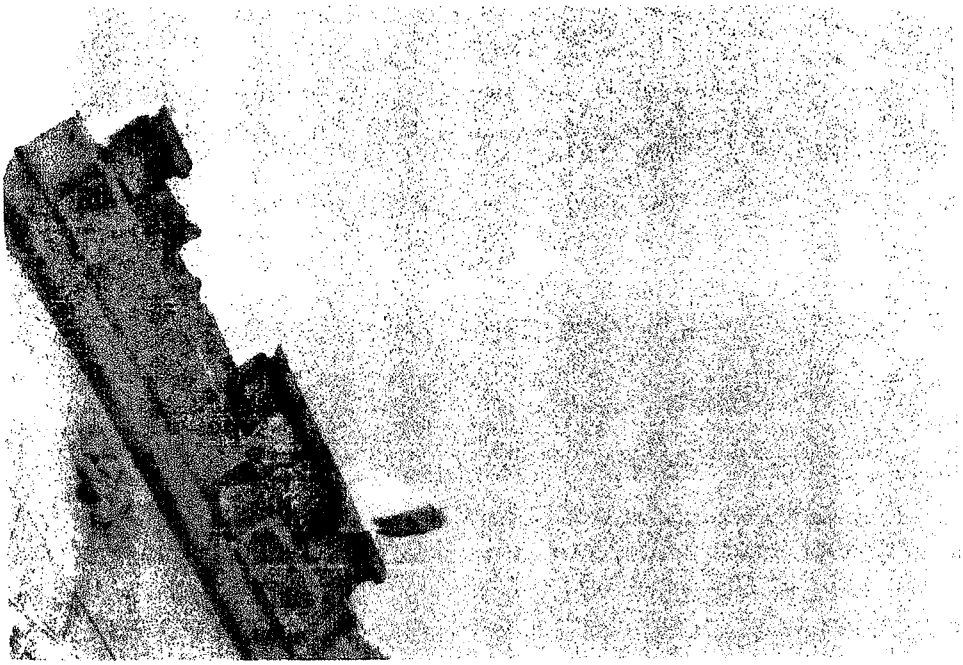

Bir çörten uygulaması.

Bir çörten uygulaması.

Bir küp baca örneği.

Taş baca örneği.

Duvar-lento birleşiminde yer alan bir kapı konsolu.

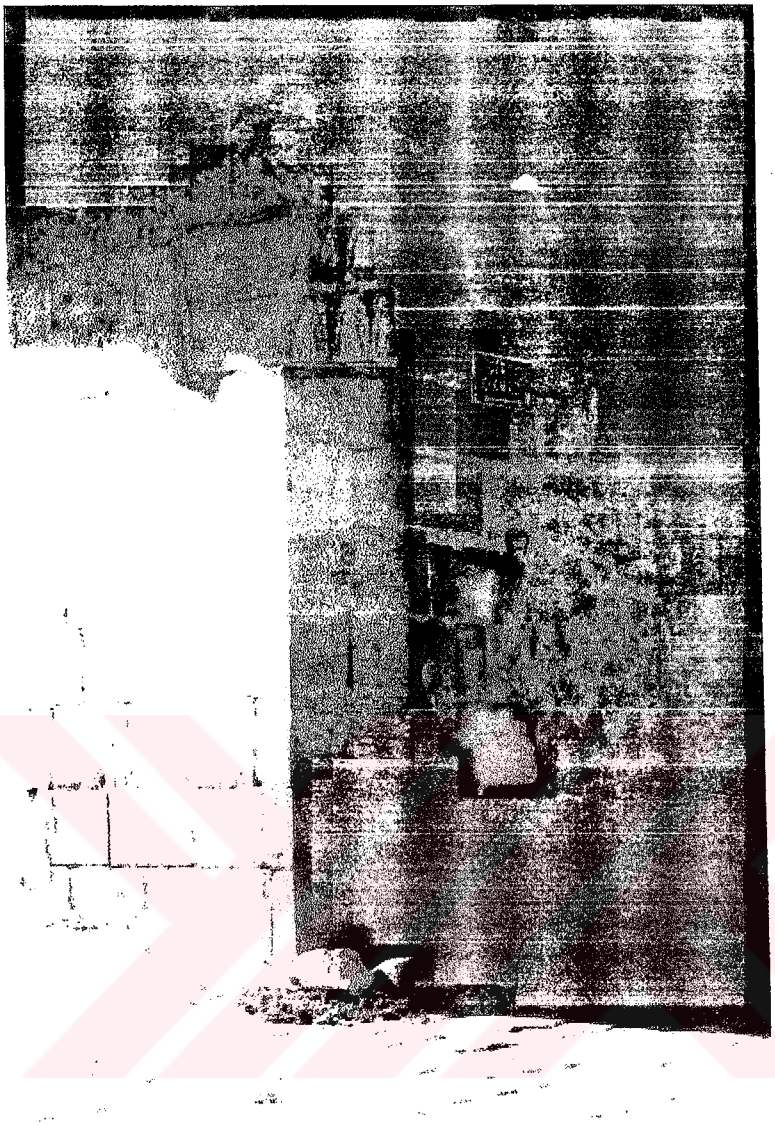

Köşe pahı örneği.

Köşe pahı örneği.

Köşe pahı örneği.

Köşe pahı örneği.

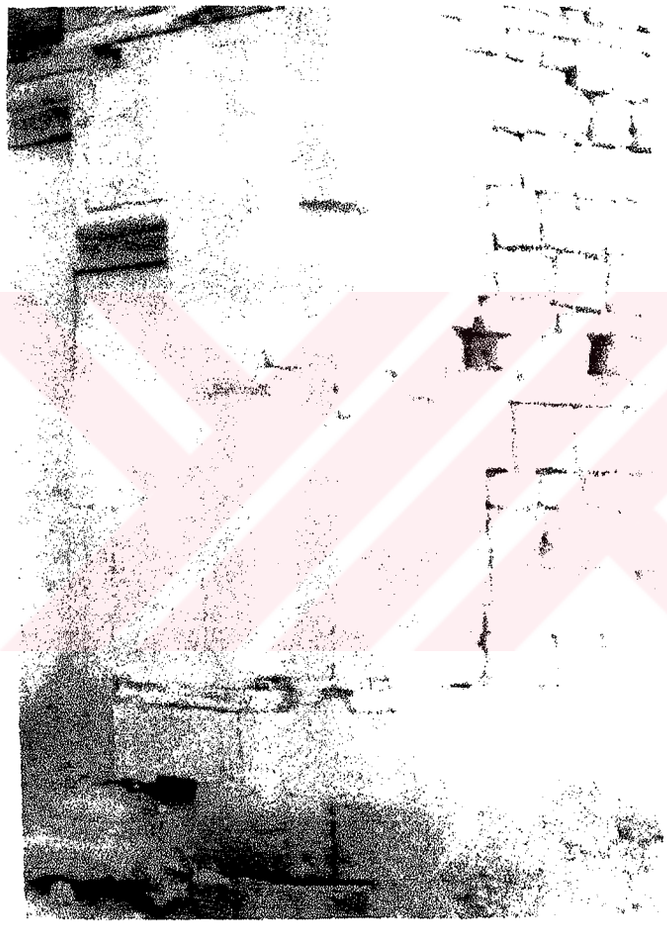

Köşe pahı örneği.

Köşe pahı örneği.

Köşe pahı örneği.

Metal bir kapı pervazı.

Metal bir kapı kulpu.

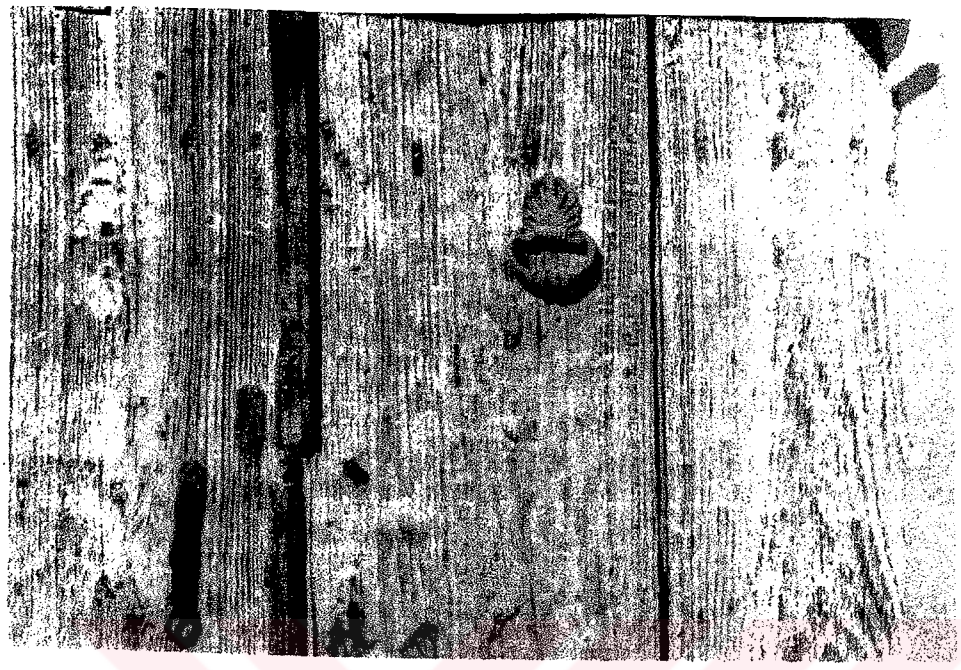

Metal bir kapı tokmağı.

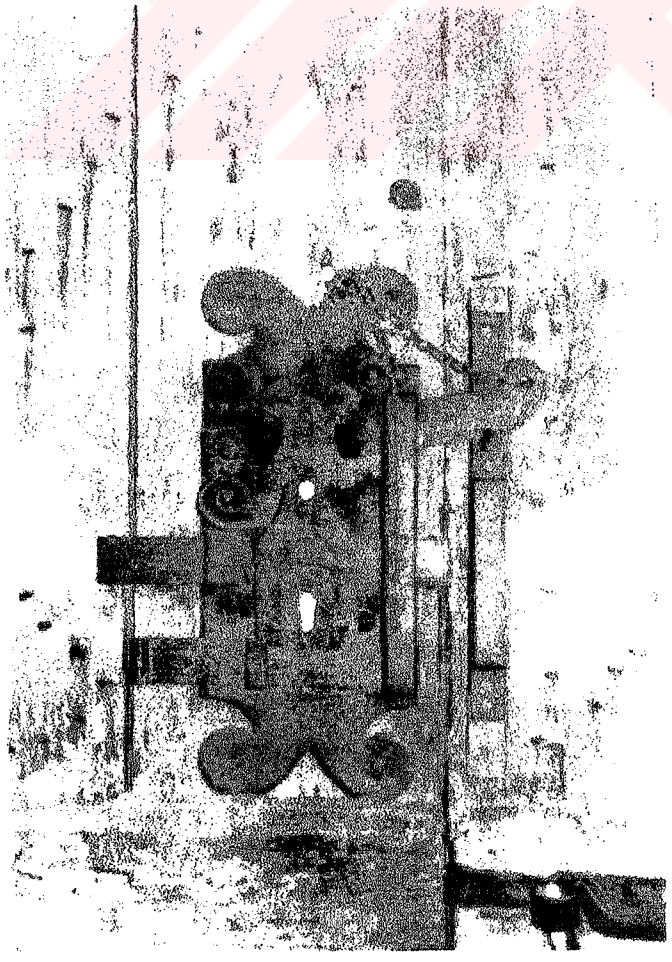

Metal bir kapı kilidi.

Metal bir kapı tokmağı.

Metal, el şeklinde bir kapı tokmağı.

Metal, ejder şeklinde bir kapı kulpu.

Kayseri evlerinden örnekler (Bektaş 1996)

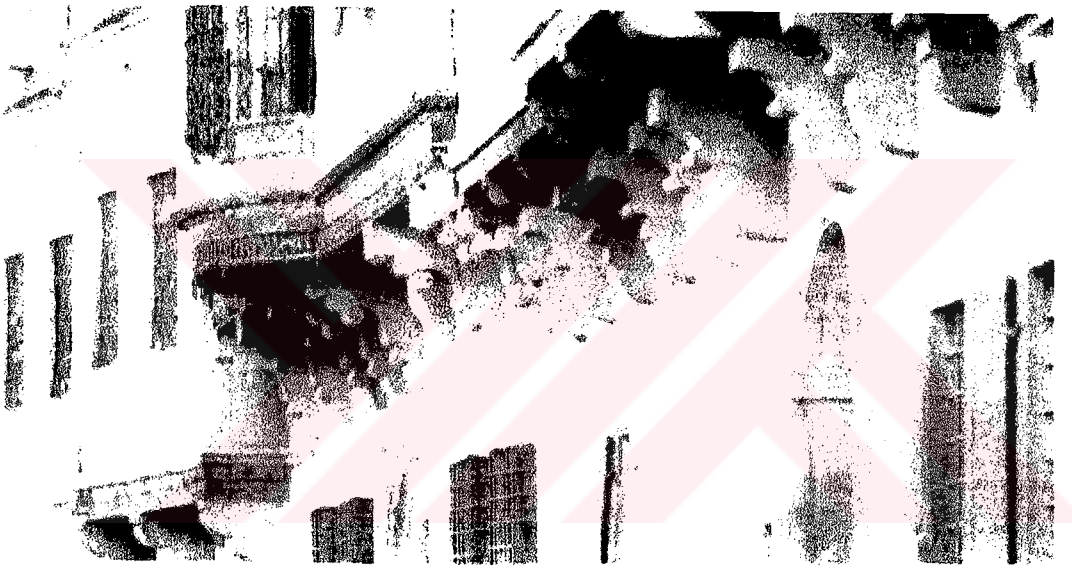

Bir Karseri evinden
cephe ayrıntısı (İmamoğlu 1992)

Bir Kayseri evinde,
revaklı avlu düzenlemesi
(İmamoğlu 1992)

Güzelyurt (Gelveri)'da bir ev
(Bektaş 1996)

Avanosta bir ev
(Esmer 1992)

Bir Avanos evinin giriş kapısı
(Esmer 1992)

Ürgüp'te bir yerleşim

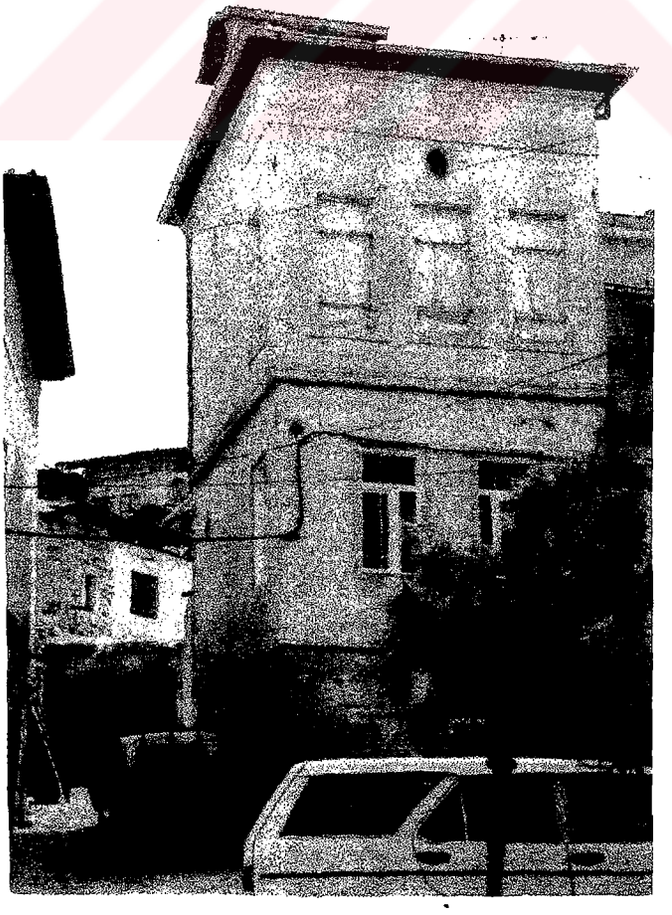

Bir Ürgüp evi

Bir Avanos evinde, pencere düzenlemesi
(Esmer 1992)

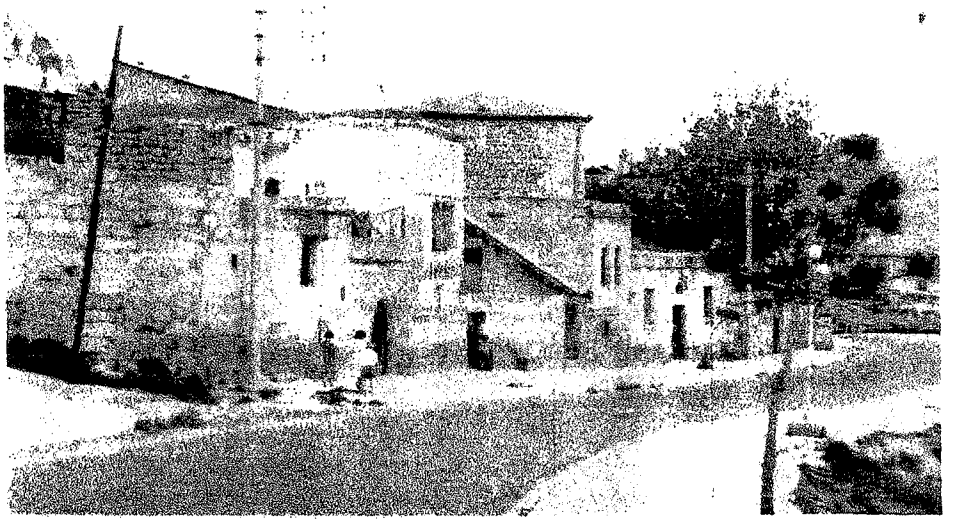

Bir Ürgüp sokağı

Bir Ürgüp sokağı

Bir Ürgüp evi

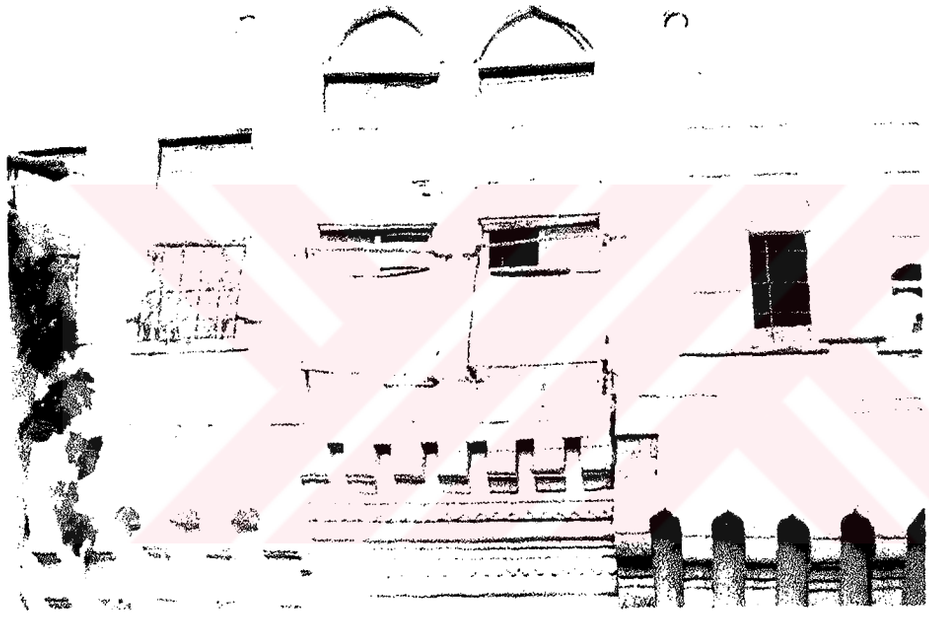

Bir Nevşehir evi cephesinden ayrıntı
(Bektaş 1996)

Bir Urfa evi cephesinden ayrıntı
(Bektaş 1996)

Bir Diyarbakır evi avlusu
(Bektaş 1996)

Bir Mardin evi (Bektaş 1996)

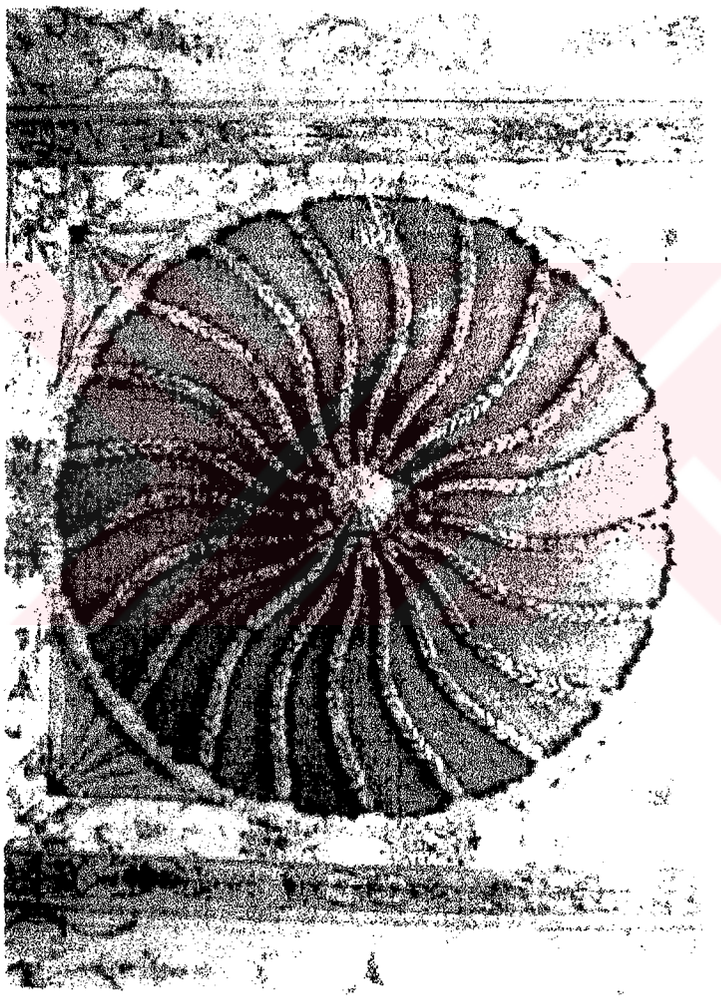

Bir ahşap tavan örneği
(Bektaş 1996)

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU